

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ІНСТИТУТ ІННОВАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ І ЗМІСТУ ОСВІТИ
СУМСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ**

НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНИЙ ПОСІБНИК

**СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНА ДІЯЛЬНІСТЬ ВИЩИХ
НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ ЩОДО ФОРМУВАННЯ СІМЕЙНИХ
ЦІННОСТЕЙ У СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ**

**СУМИ
2014**

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ІНСТИТУТ ІННОВАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ І ЗМІСТУ ОСВІТИ
СУМСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ**

**СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНА ДІЯЛЬНІСТЬ ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ ЩОДО
ФОРМУВАННЯ СІМЕЙНИХ ЦІННОСТЕЙ У СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ**

НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНИЙ ПОСІБНИК

За загальною редакцією доктора історичних наук,
професора О.А. Удада

**СУМИ
2014**

УДК 37.091.2:316.614.5-057.87(072)
ББК 74.580Я7
С 69

Загальна редакція:

Удод О.А. – директор Інституту інноваційних технологій і змісту освіти МОН України, член-кореспондент Національної академії педагогічних наук України по Відділенню загальної середньої освіти, доктор історичних наук, професор

Удалова О.А. – завідувачка сектору соціально-педагогічної роботи зі студентами Інституту інноваційних технологій і змісту освіти МОН України, кандидат педагогічних наук

Кузнєцова О.В. – методист вищої категорії сектору соціально-педагогічної роботи зі студентами Інституту інноваційних технологій і змісту освіти МОН України

Світайло Н.Д. – керівник Координаційного центру гуманітарної політики Сумського державного університету, кандидат філософських наук, доцент.

*Схвалено для використання в закладах освіти
Комісією з виховної роботи у вищих навчальних закладах
Науково-методичної ради Міністерства освіти і науки України
(протокол №1 від 22 січня 2014 року).*

С 69 Соціально-педагогічна діяльність вищих навчальних закладів щодо формування сімейних цінностей у студентської молоді: навчально-методичний посібник/ за заг. ред. д-ра іст. наук, проф. О.А.Удода. – Суми : Сумський державний університет, 2014. – 198 с.

У навчально-методичному посібнику висвітлюється інноваційний досвід роботи вищих навчальних закладів щодо організації навчально-виховної діяльності зі студентами щодо підготовки до сімейного життя та відповідального батьківства. Видання містить методичні рекомендації, програми та практичні розробки занять з вищезазначеної проблематики.

Посібник пропонується для навчальних закладів різних рівнів акредитації, рекомендується педагогічним працівникам, соціальним педагогам, практичним психологам, слухачам інститутів післядипломної педагогічної освіти, студентам педагогічних вищих навчальних закладів.

УДК 37.091.2:316.614.5-057.87(072)
ББК 74.580Я7

© Колектив авторів, 2014
© Сумський державний університет, 2014

Передмова

Підготовка молоді до вступу в шлюб, до майбутнього сімейного життя – одна із складових частин загальної системи виховання підростаючого покоління. В українському суспільстві молодь є найбільш активною частиною населення, а її чисельність визначає рівень народжуваності, тобто - демографічні перспективи держави. В ієрархічній системі ціннісних орієнтацій молоді, згідно досліджень, сім'я, як надзвичайно важливий елемент соціальної структури суспільства, відіграє важливу роль. Зміни, які відбуваються в сім'ї, впливають на характер суспільних відносин, на стан і розвиток самого суспільства.

Шлюбні відносини регулює сімейне право, яке закріплене Конституцією України, законодавством про шлюб і сім'ю та цивільним Кодексом України. Правовідносини між батьками та дітьми також визначені міжнародними документами, такими як Загальна декларація прав людини, Декларація прав дитини і Конвенція про права дитини, які схвалено Генеральною Асамблеєю ООН і ратифіковано Верховною Радою України.

Перспективи розвитку суспільства, успішність будь-яких суспільно-економічних і політичних перетворень у країні залежать від умов соціалізації і розвитку молодого покоління. Молодіжна політика в Україні визнана пріоритетним напрямом державної політики. Кабінетом Міністрів України затверджені програми реалізації сімейної політики в державі, такі як: «Державна програма забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків на період до 2016 року», «Стратегія демографічного розвитку в період до 2015 року», «Державна програма «Репродуктивне здоров'я нації» на період до 2015 року», «Державна цільова соціальна програма «Молодь України» на 2009 – 2015», наказ Міністерства освіти і науки України «Про затвердження заходів на виконання Державної програми «Репродуктивне здоров'я нації» на період до 2015 року» та інші. Крім того, МОН України нормативно-правовими документами акцентує увагу на підтримці студентської молоді сім'ї, а також забезпечення їй достатнього життєвого рівня.

У програмному документі щодо стратегії демографічного розвитку населення України основними проблемами демографічної кризи є вплив несприятливих соціально-економічних умов на формування та розвиток сім'ї, зниження народжуваності, звернуто увагу на погіршення стану здоров'я населення, проблеми його старіння. Спостерігається масове поширення бездітності та одинокості - дві третини сімей мають лише одну дитину.

Численні психолого-педагогічні дослідження підтверджують моральну та психологічну неготовність молоді до сімейного життя, не усвідомлення особливостей та проблем міжособистісних стосунків та ін. Постійні суперечки, орієнтація на різні ідеали, негативно позначаються як на внутрішньо сімейних взаєминах подружжя, так і загалом на становленні та розвитку сім'ї.

Руйнуючий вплив на сім'ю здійснює високий рівень розлучень, зростання кількості неповних сімей, одиноких матерів та дітей-сиріт, відсутність єдиної системи підготовки молоді до шлюбу та сім'ї. Значна частка хворих дітей, зростання алкоголізму, наркоманії та проституції, відсутність єдиної системи медичної допомоги, збільшення кількості захворювань, перевантаженість жінок тощо.

Особливе занепокоєння викликають сім'ї, для яких характерні високий рівень агресії та проявів насильства в сім'ї тощо. Діти з таких сімей займаються бродяжництвом, жебракуванням, крадіжками, вживають алкогольні напої, токсичні та наркотичні речовини, часто стають жертвами насильства та сексуальних злочинів, а також залучаються дорослими до противоправної діяльності. Життя і здоров'я таких дітей постійно перебуває під загрозою, а збільшення їхньої чисельності також становить певну загрозу для суспільства.

Серед причин виникнення цих явищ – низька культура внутрішньо-сімейних відносин, невідповідність до сімейного життя, соціально-економічна

незахищеність молодих сімей, безладні статеві стосунки, які негативно впливають на репродуктивне здоров'я молоді та інші.

Тому, саме підготовка молоді до вступу в шлюб і створення стабільних відносин між членами родини на основі поваги та любові повинні стати однією з головних цілей психолого-педагогічної роботи ВНЗ.

Інститутом інноваційних технологій і змісту освіти з метою узагальнення передового досвіду та впровадження інноваційних технологій виховної роботи ВНЗ, відбору матеріалів для інформаційно-методичних збірників та створення банку кращих розробок форм і методів соціально-педагогічної роботи зі студентами було проведено аналіз науково-методичних матеріалів з питань підготовки студентів до сімейного життя. До інституту надійшло 45 методичних розробок з різних регіонів України. Аналіз матеріалів засвідчує, що досвіди роботи мають практичний характер, де розкриваються різноманітні форми і методи робіт зі студентами, містять у собі не тільки аналітичну інформацію із соціальних проблем сім'ї, а також практичні розробки, які ми рекомендуємо для використання у навчально-виховному процесі, а саме: плани роботи клубів, навчальні програми, виховні заходи, положення про молодіжні клуби, результати соціологічних досліджень тощо.

Зміст представлених програм передбачає комплекс заходів з підготовки молоді до сімейного життя, тобто аналіз стану життєдіяльності молодих сімей, з метою відпрацювання ефективної системи супроводу та надання їм соціально-психологічної, психотерапевтичної, юридичної, педагогічної, медико-соціальної допомоги, психолого-педагогічної допомоги щодо повноцінного виховання дітей та з профілактики в молодіжному середовищі явищ, які негативно впливають на систему подружніх стосунків та приводять до їхньої деформації (наркоманія, алкоголізм, проституція тощо).

Діяльність клубів, щодо підготовки студентів до шлюбу, орієнтована на організацію дозвілля: розвиток творчої ініціативи; набуття необхідних для сімейного життя навичок та якостей; зміцнення родинних стосунків, корекцію сімейного спілкування; допомогу студентам-батькам у вихованні та всебічному розвитку дітей; зняття емоційної напруги в сім'ї тощо. Реалізації вищезазначених завдань сприяють вечори знайомств, сімейного відпочинку, конкурси, тематичні рольові ігри, засідання із залученням фахівців, обмін практичним досвідом, тематичні диспути та тренінги, лекції, тестування тощо.

Розуміння «готовність до сімейного життя» містить у собі соціально-моральну, мотиваційну, психологічну, економічну готовність до створення сім'ї, а також цивільну зрілість (вік, освіта, професія), що проявляється у розумінні молоддю соціальної значимості родини, у виборі супутника життя, у почутті відповідальності за майбутніх дітей на основі здорового способу життя.

Удод О.А. – директор Інституту інноваційних технологій і змісту освіти МОН України, член-кореспондент Національної академії педагогічних наук України по Відділенню загальної середньої освіти, доктор історичних наук, професор

I. МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ

Інститут інноваційних технологій і змісту освіти МОН України

*Кузнецова О.В., методист вищої категорії
сектору соціально-педагогічної роботи зі студентами*

Методичні рекомендації щодо формування сімейних цінностей у студентів

Аналіз показує, що в сучасних економічних умовах в Україні інститут сім'ї зазнає серйозних морально-психологічних та матеріальних труднощів і випробувань. Прогресивні зміни, що відбуваються сьогодні в суспільстві, з одного боку, сприяють саморозкриттю, самовизначенню й самоствердженню людини, з іншого – виявляють дефіцит добра й милосердя в стосунках між людьми, у тому числі між членами родини, труднощі в системі сімейного виховання дітей, в основі яких – недостатньо сформований рівень культури батьків щодо виконання ними батьківських функцій та обов'язків. Тому з метою підтримки сім'ї здійснюється державна політика, яка є складовою соціальної політики України, і полягає у забезпеченні сприятливих умов для всебічного розвитку сім'ї та її членів, поліпшення її життєвого рівня, підвищення ролі сім'ї як основи суспільства.

В основі функціонування лежить сімейне право, яке закріплене Конституцією України, законодавством про шлюб і сім'ю та цивільним Кодексом України. Правовідносини між батьками і дітьми регулюються також такими міжнародними документами, як Загальна декларація прав людини, Декларація прав дитини і Конвенція про права дитини, схвалені Генеральною Асамблеєю ООН і ратифіковані Верховною Радою України.

Необхідно підкреслити, що конституційний принцип охорони та захисту сім'ї, дитинства, материнства та батьківства реалізується в різних галузях законодавства України: цивільному, житловому, трудовому, про охорону здоров'я, соціальне забезпечення тощо. Крім того, прийняті нормативно-правові акти, такі як: Закон України № 2402-III «Про охорону дитинства» від 26 квітня 2001 р.; Закон України № 2789- III «Про попередження насильства в сім'ї» від 15.11.2001 р., Постанова Кабінету Міністрів України від 28 січня 2009 р. №41 «Про затвердження Державної цільової соціальної програми «Молодь України» на 2009- 2015 роки», Постанова Кабінету Міністрів України від 24 червня 2006 р. №879 «Про затвердження Стратегії демографічного розвитку в період до 2015 року», Постанова Кабінету Міністрів України від 27 грудня 2006 р. №1849 «Про затвердження Державної програми «Репродуктивне здоров'я нації» на період до 2015 року», Постановою Верховної Ради України № 4183-VI від 20 грудня 2011 р. були схвалені Рекомендації парламентських слухань «Інститут сім'ї в Україні: стан, проблеми та шляхи їх вирішення» та інші.

Численні дослідження підтверджують, що сьогодні в суспільстві спостерігається занепад моралі, криза духовності, засилля негативного впливу інформаційно-комунікаційних технологій призвели до підвищення серед підлітків і молоді рівня злочинності, насильства, алкоголізму, наркоманії, проституції, поширенні венеричних захворювань та захворюваності на СНІД, а також зростання кількості неповнолітніх матерів, абортів та розлучень.

За даними Державної служби України з питань протидії ВІЛ-інфекції/СНІДу за десять місяців 2013 року в Україні було зареєстровано 17790 нових випадків ВІЛ-інфекції, серед них 3244 дитини до 14 років. Більшість випадків інфікування реєструється серед молодих людей віком від 15 до 30 років [1]. Також Управління по боротьбі з незаконним обігом наркотиків МВС України повідомляє, що на кінець 2013 року на офіційному обліку перебуває майже 92,5 тисячі споживачів наркотиків. Серед них майже 540 неповнолітніх. Більше половини всіх облікованих наркоспоживачів мають офіційно встановлений діагноз «наркоманія», хоча реальні цифри можуть бути в рази більші [2]. І, як наслідок, все це

позначається не тільки на життєвому потенціалі молоді, їх працездатності, психічному та фізичному здоров'ї, але й на житті майбутнього покоління.

Як відомо, в житті дитини родина відіграє важливу роль. І якщо в сім'ї існують конфліктні стосунки між батьками, спостерігається вживання алкоголю та наркотиків, високий рівень агресії та проявів насильства в сім'ї, то більша частина засвоєного досвіду відносин в сім'ї переходить у підсвідомість дитини і протягом всього життя формує життєву мету, переконання, цінності та моделі поведінки запозичених у батьків.

Як стверджують Батіщева Г.О. та Зайцева З.Г. у своїх методичних рекомендаціях щодо роботи соціальних служб для молоді з молодією сім'єю [3], умови негативного емоційно-психологічного сімейного мікроклімату впливають на ранню втрату потреби у спілкуванні з батьками, формують егоїзм, замкненість, конфліктність, впертість у дитини. Такі діти характеризуються неадекватністю самооцінки свого «Я» (завищеною чи заниженою), озлобленістю, невпевненістю у своїх силах, недисциплінованістю, іноді втечами з дому, бродяжництвом та ін.

Все це свідчить про те, що діти, які ростуть в сім'ях де існують несприятливі умови для життєдіяльності часто поповнюють ряди важковиховуваних, правопорушників, наркозалежних, жертв насильства та сексуальних злочинів. Життя і здоров'я таких дітей постійно перебуває під загрозою, а, крім того, збільшення їхньої чисельності також становить певну загрозу для суспільства. Адже близько 40% підлітків України у віці 14-18 років регулярно вживають алкогольні напої. При цьому сьогодні в країні 1% підлітків 12-13 років випиває спиртовмісні напої щодня. А вживання пива в Україні серед підлітків за останні чотири роки зросло вдвічі [4]. Україна займає 1-е місце по рівню дитячого алкоголізму в світі, 2-е місце за кількістю курців: у віці 12 років та більше палить чверть населення, показник захворюваності на туберкульоз – 3,1 на 10 000 неповнолітніх.. Не менш загрозна статистика і щодо дитячої наркоманії — кожне п'яте дитяче отруєння відбувається внаслідок вживання психотропних і наркотичних пігулок. При цьому в Україні зареєстровано 76 тисяч 366 дітей з розладами психіки та поведінки через вживання наркотичних речовин [5].

Сучасна соціально-економічна ситуація в Україні зумовлює значні ускладнення у виконанні сім'єю своїх функцій. Деформація соціальних і моральних цінностей, яка спостерігається останніми роками, призвела до великої кількості розлучень, збільшення кількості неповних сімей, осіб шлюбного віку, які не укладають шлюб, зниження народжуваності, збільшення кількості дітей-сиріт, покинутих батьками та інших негативних явищ, що зменшили виховний потенціал сім'ї.

Велике занепокоєння викликає таке явище як безпритульні діти в Україні. Офіційно називають цифру від 100 до 200 тисяч. Неофіційно – від мільйона до двох. (Всього в Україні 9 мільйонів дітей). Більшість безпритульних підлітків хворі на туберкульоз, венеричні та на шкірні хвороби, у близько 10 % – СНІД. Майже всі вуличні діти є жертвами злочинців: їх змушують жебракувати, займатися злочинною діяльністю, проституцією, залучають до виготовлення порнографії [6]. Переважно, це так звані діти, які мають дім, когось із батьків, чи родичів. Це діти із неблагополучних, бідних сімей, батьки яких п'ють або вживають наркотики. Кожну третю дитину позбавляють батьківського піклування самі батьки. Фахівці вважають, що масова дитяча бездоглядність за кілька років може призвести до демографічної катастрофи в Україні.

Ще один чинник зростання дитячої безпритульності, особливо на заході України – це масові виїзди дорослих за кордон на заробітки. Трудова міграція є однією з найбільших проблем в Україні, коли відбувається розрив родинних стосунків, в результаті чого діти залишаються без батьківського піклування протягом кількох років. Діти, батьки яких виїхали на роботу за кордон, можуть зазнавати жорстокого поводження з боку оточуючих. Вони виростають уразливими, у них неадекватне уявлення про себе та інших, вони не здатні довіряти оточуючим та схильні до жорстокості. Діти трудових мігрантів, мають такі ж проблеми, як їх однолітки: складність процесу соціалізації особистості,

проблеми з навчанням, побудови взаємин з протилежною статтю тощо. Але через відсутність батьків у них виникають додаткові проблеми: переживання за батьків, неспокій, самотність, страх, надмірні намагання самоствердитися. Нерідко це проявляється у девіантній поведінці, конфліктах. Такі діти потрапляють під негативний вплив інших людей, що призводить до вживання алкоголю та наркотиків, залучення їх до злочинної діяльності, бродяжництва, проституції, виготовлення порнографії [7].

Також для нашого суспільства є актуальною проблема насильства в сім'ї, про що свідчить статистика Міністерства внутрішніх справ України. Кількість осіб, які перебувають на профілактичному обліку за вчинення насильства в сім'ї щорічно зростає і наближується вже до ста тисяч, також виявлено 47,5 тис. сімей, в яких застосовується насильство до членів родини.

Одним з наслідків насильства та жорстокого поводження з дітьми є торгівля людьми. Діти, потерпілі від торгівлі людьми, часто зазнають сексуальної експлуатації та експлуатації дитячої праці. За даними Міністерства внутрішніх справ України останнім часом розкрито 356 злочинів, скоєних проти статевої недоторканості та свободи дітей.

Враховуючи вищезазначене, можна стверджувати, що батьки в процесі сімейного виховання повинні визнавати цінність дитини як особистості, її право на повагу та захист, а також створювати умови для прояву її здібностей, індивідуальності та стимулювати дитину до саморозвитку і самовиховання. Необхідно підкреслити, що ефективність виховання дітей залежить від створення здорового морально-психологічного клімату в сім'ї, вміння правильно будувати внутрішньо сімейні стосунки, розвитку високого рівня відповідальності подружжя щодо батьківства та способу життя.

У зв'язку з цим, одним із головних завдань вищих навчальних закладів освіти є підготовка молоді до сімейного життя, формування відповідального ставлення до батьківства, яка полягає у:

- формуванні моральних якостей та цінностей, усвідомлення моральних основ шлюбно-сімейних відносин, почуття відповідальності молоді людини за кожний свій вчинок;
- формуванні у студентів установок на здоровий спосіб життя та збереження репродуктивного здоров'я;
- формування у студентської молоді відповідальності за дітей та усвідомлення великого значення ролі батьків у житті дитини;
- вихованні високоморальних уявлень про дружбу і кохання, про честь та гідність у міжстатевих стосунках;
- формуванні моральних якостей, необхідних для спільного життя чоловіка та дружини, батька та матері;
- озброєнні знаннями про особливості психології міжособистісних відносин молоді, психологічні основи шлюбу та сімейного життя;
- економічному вихованні молоді, ознайомленні з основами ведення домашнього господарства та розподілу сімейного бюджету;
- озброєнні системою юридично-правових знань, які стосуються становлення та розвитку сім'ї, ознайомлення з обов'язками подружжя по відношенню один до одного, до дітей, до суспільства, формування правової культури сімейних відносин серед молоді.

Для реалізації вищезазначених завдань необхідно впроваджувати спецкурси, щодо підготовки студентів до сімейного життя, рекомендується включати окремі теми з даної проблеми до дисциплін соціально-гуманітарного блоку. Наприклад, пропонуємо започаткувати у ВНЗ спецкурс «Українська родина». Матеріали спецкурсу сприяють досягненню освітніх, пізнавальних та розвиваючих цілей для підвищення рівня знань студентів щодо шлюбу і сімейних відносин.

У процесі навчально-виховної роботи зі студентами та молодими сім'ями проходить набуття необхідних навичок та якостей для сімейного життя, яке впливає на зміцнення родинних стосунків, корекцію спілкування між жінкою та чоловіком,

задоволення пізнавальних інтересів. Обмін досвідом сімейного виховання допоможе молодим батькам у всебічному розвитку їх дітей, вплине на зміцнення взаємостосунків у сім'ї, а також на відродження родинної побутової культури українського народу та інше.

Для організації навчально-виховної діяльності, яка направлена на формування сімейних цінностей у студентів, необхідно створити систему роботи у ВНЗ, яка буде розрахована на весь період навчання студентів та включати в себе заходи які доцільно проводити на кожному курсі навчання, а також заходи згідно їх вікових особливостей.

Заходи можуть проводитися у навчальному закладі (на факультетах, кафедрах), так і поза його межами (в клубах, гуртожитках). До роботи рекомендується залучати професорсько-викладацький склад ВНЗ, висококваліфікованих психологів, юристів, медичних працівників та інших спеціалістів в області сімейних відносин. Також реалізація завдань по підготовці молоді до сімейного життя неможлива без плідної співпраці з органами студентського самоврядування, студентського об'єднання. Студенти ВНЗ повинні активно включатись у просвітницько-лекційну діяльність, розповсюдження буклетів, листівок, брати участь у роботі семінарів, конференцій та інш.

Під час заходів теоретичні знання про шлюб, сім'ю та цінності повинні розглядатися з позиції соціального, правового, психолого-педагогічного та морально-етичного підходів. Так соціальний аспект розкривається у темах «Шлюб та сім'я як фактор стабільності суспільства», «Основні функції сім'ї у сучасному світі», «Стан та розвиток сім'ї: демографічний аспект»; правовий – «Правові основи сім'ї», «Права та обов'язки батьків та дітей», морально-етичний – «Культура взаємин у сім'ї», «Сімейні цінності подружжя», психолого-педагогічний – «Батьківство як основа повноцінної сім'ї».

Рекомендуються такі форми:

- конференції, семінари, лекції, бесіди;
- тематичні диспути, тренінги та тестування;
- вечори питань та відповідей з питань сім'ї та шлюбу;
- індивідуальні, парні та міні групові психологічні, фізіологічні, юридичні та медичні консультації;
- регулярні тематичні обзори та виставки літератури в бібліотеці ВНЗ;
- тематичні рольові ігри, конкурси,
- вечори знайомств та відпочинку;
- календарні, релігійні свята;
- культурно-масові, розважальні, конкурсні заходи та інші.

На старших курсах навчання зі студентами доцільно проводити «круглі столи» з питань сім'ї та шлюбу, організувати зустрічі з цікавими людьми, обговорювати конкретні ситуації сімейного життя, взяті з вітчизняної та зарубіжної літератури, телевізійних програм, періодичних видань тощо; конкурси на саму чарівну студентську сім'ю навчального закладу (курсу тощо); конференції для молодих студентських сімей.

Крім того, підготовці молоді до сімейного життя і відповідального батьківства сприяє створення гуртків, об'єднань для студентів, клубів (молодої сім'ї, сімейного спілкування, студентських сімей, батьківської культури тощо).

Виходячи з вищезазначеного, існує необхідність цілеспрямованої, відносно самостійної та планомірної підготовки викладачів ВНЗ щодо формування сімейних цінностей у студентської молоді. Така підготовка повинна бути направлена на вирішення як поточних, так і спрямованих на майбутнє завдань.

Психолого-педагогічна підготовка повинна бути невід'ємною від предметної, методичної, наукової та інших видів діяльності викладачів ВНЗ і мати свою специфіку.

Основними особливостями психолого-педагогічної підготовки викладачів щодо формування у студентів готовності до шлюбно-сімейних відносин є:

- цілеспрямованість, тобто спеціальна направленість, спрямована на оволодіння знаннями, навичками та вміннями, які сприяють підготовленості викладачів у сфері сучасних шлюбно-сімейних відносин;

- безперервність, тобто здійснення психолого-педагогічної підготовки регулярно, використовуючи різноманітні форми та методи роботи;
- націленість на комплексне пізнання внутрішнього світу та поведінки молоді на різних вікових етапах, а також вивчення особливостей їх поведінки в умовах сучасного соціуму, молодіжної субкультури;
- направленість на формування на практиці положень педагогіки співробітництва та особистісної підтримки студентів в індивідуальному самоствердженні, допомоги в створенні образу власного «Я», адекватного сприйняття один одного
- оволодіння педагогами методами, формами та засобами духовно-морального виховання студентської молоді в навчальній та поза навчальній діяльності студентів.

Тому в процесі методичної підготовки викладачів необхідно акцентувати їх увагу на використанні виховного та дидактичного потенціалу навчальних дисциплін для підвищення ефективності підготовки молоді в якості майбутнього подружжя та батьків.

Пріоритетною діяльністю вищих навчальних закладів є науково-методична робота:

- вивчення законодавчих актів, нормативно-правових документів, обговорення науково-методичної літератури, що стосуються питань шлюбу, сімейного виховання тощо;
- вивчення та пропагування інноваційних технологій виховання і педагогічного досвіду;
- розробка методичних, інформаційно-довідкових на допомогу кураторам, вихователям, батькам, студентам;
- проведення тематичних семінарів, конференцій, засідань кафедр, вчених та педагогічних рад, психолого-педагогічних консилиумів з метою надання науково-методичної допомоги професорсько-викладацькому складу ВНЗ;
- розробка методик щодо вивчення та прогнозування морально-ціннісних орієнтацій студентів;
- обговорення та затвердження тем наукових досліджень експериментально-дослідницької діяльності щодо формування сімейних цінностей студентів;
- створення творчих груп та підготовка студентів з питань поширення інформації серед молоді щодо взаємовідносин у шлюбі, відповідального батьківства, сімейного виховання тощо.

Організація виховного процесу ВНЗ потребує як нових форм впливу на студентів, відпрацювання нових методик, так і активізацію традиційних видів діяльності, збереження досягнень минулого. Виховання у вищій школі повинно мати творчий характер з орієнтацією на проблеми, пов'язані із специфікою регіону, в якому знаходиться навчальний заклад.

Література

1. <http://www.antiaids.org/ru/hiv-aids/ukraine/1421/12574/>.
2. <http://health.unian.ua/country/878986>
3. Батіщева Г.О., Зайцева З.Г. Робота соціальних служб для молоді з молоддю сім'єю. Методичні рекомендації. - К., 1996. – 100 с.
4. <http://www.info-kmu.com.ua/2013-08-30-000000am/article/15830375.html>
5. <http://www.info-kmu.com.ua/2013-08-30-000000am/article/15830375.html>
6. <http://www.umoloda.kiev.ua/number/2084/116/74303/> Становище сімей в Україні (за підсумками 2000-2009 років): Щорічна державна доповідь Президентів України, Верховній Раді України, Кабінету Міністрів України про становище сімей та стан реалізації державної сімейної політики/ Міністерство України у справах сім'ї, молоді та спорту, Державний інститут розвитку сім'ї та молоді. – Київ, 2011. – 224 с.
7. Соціально-педагогічна та психологічна робота з дітьми трудових мігрантів: Навч-метод. Посібник /За ред. Левченко К. Б., Трубавіної І. М., Цушка І. І. – К.: ФОП «Купріянова». – 2007. – С. 126-131.

Нормативно-правове забезпечення реалізації рівних прав та можливостей чоловіків та жінок

Нормативно-правова база щодо ліквідації нерівності жінки й чоловіка в національних суспільствах є важливим складником формування та функціонування демократичної і соціальної держави й розвитку демократії в країні.

Нормативно-правові документи Організації Об'єднаних Націй та інших міжнародних організацій, як Конвенції (міжнародні договори, що після ратифікації державами-підписантами набувають загальнообов'язкового значення й невиконання яких тягне за собою міжнародну відповідальність), Декларації (заяви держав про наміри, які не мають зобов'язального характеру, тримаючись на авторитеті), наголошують на захист прав людини.

Міжнародно-правові норми й рекомендації ООН становлять важливий політичний і правовий інструментарій для регіональних національних гендерних перетворень. Основоположним документом, що проголосив рівноправність жінок і чоловіків, стала загальна декларація прав людини, прийнята 1948 року. На основі Загальної декларації прав людини прийнято багато міжнародно-правових актів, які забороняють порушення принципу рівноправності. У Міжнародних пактах про права людини (Міжнародний пакт про економічні, соціальні та культурні права (1966 р.), Міжнародний пакт про громадянські та політичні права (1966 р.) закріплена як первинна норма рівноправності статей, де підкреслюється, що держави зобов'язані забезпечувати рівність жінок і чоловіків у користуванні всіма громадянськими, політичними, економічними, соціальними та культурними правами.

Особливу роль у становленні гендерної рівності відіграв правозахисний документ, прийнятий Генеральною Асамблеєю ООН 18 грудня 1979 р., Конвенція ООН про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок (її називають ще СЕОА, або Жіноча конвенція). Україна ратифікувала її 19 грудня 1980 р. До Конвенції приєдналися майже всі країни світу, чим фактично планетарно визнано правовий принцип рівноправності жінок у суспільстві.

Конвенція є першим міжнародним юридичним документом, в якому заборонено дискримінацію жінок. У преамбулі до Конвенції заявлено, що подолання дискримінації щодо жінок є центральним принципом ООН і є предметом зобов'язань держав. Там констатовано, що дискримінація стосовно жінок «порушує принципи рівноправності й поваги до людської гідності» і є перешкодою на шляху жіночої участі нарівні з чоловіками в політичному, економічному, соціальному й культурному житті своїх країн.

На відміну від інших договорів, Жіноча конвенція передбачає ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок, тобто рівної поведінки, рівного ставлення до жінок і чоловіків, Конвенція юридично забороняє будь-яку діяльність, що спричиняє нерівності жінок. Наприклад, відповідно до ст.2 Жіночої Конвенції держави зобов'язалися:

- вживати відповідних законодавчих та інших заходів, зокрема й санкцій, з метою заборони будь-якої дискримінації щодо жінок;
- встановити юридичний захист прав жінок нарівні з чоловіками й забезпечити за допомогою компетентних національних судів та інших державних установ ефективний захист жінок проти будь-якого акту дискримінації;
- утримуватися від здійснення будь-яких дискримінаційних актів або дій щодо жінок і гарантувати, що державні органи й установи діятимуть відповідно до цього зобов'язання;
- вживати всіх відповідних заходів, законодавчих також, для зміни чи скасування чинних законів, постанов, звичаїв і практики, які є дискримінаційними щодо жінок;

- скасувати всі дискримінаційні щодо жінок положення свого кримінального законодавства.

Додатковий імпульс реальному втіленню цього документа дав Факультативний протокол до Конвенції ООН про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок, схвалений Генеральною Асамблеєю ООН 6 жовтня 1999 року (набув чинності 22 грудня 2000 р). У ньому висвітлено процедуру подання повідомлень, заяв жінок, які стали жертвами порушення державою-учасницею будь-якого з гарантованих Конвенцією прав, і процедуру проведення розслідування, що дає змогу Комітетові з ліквідації дискримінації щодо жінок ініціювати розслідування фактів серйозних або систематичних порушень прав жінок.

Переоцінку прав людини здійснила Всесвітня конференція з прав людини під егідою ООН (Відень, 1993 р.), яка стала важливою віхою в забезпеченні тендерної рівності як проблеми всесвітнього значення. Конференція прийняла Декларацію і Програму дій, де стверджується, що права людини є універсальними й незмінними. Віденська декларація вперше в історії людства проголосила, що «права людини, жінок і дівчаток є невіддільним і неподільним складником загальних прав людини»

Також слід сказати про конвенції Міжнародної організації праці, які забезпечують рівноправність в трудових відносинах. Так, Конвенція МОП № 43 забороняє застосування жіночої праці на підземних роботах Конвенція № 103 передбачає мінімальні стандарти по наданню жінкам-матерям відпусток по догляду за дитиною. Конвенція №89 забороняє роботу жінок у нічні зміни на виробництві, хоча багато країн(в т.ч. Україна) не ратифікували або денонсували цю конвенцію, як таку що суперечить принципам рівності чоловіків та жінок Слід також вказати Конвенцію №100 про рівну винагороду чоловіків та жінок за працю рівної цінності, Конвенцію №111 про дискримінацію в галузі праці і занять, Конвенцію № 117 про основну мету та норми соціальної політики, №156 про рівне ставлення та рівні можливості для трудящих чоловіків та жінок: трудящих із сімейними обов'язками, № 175 про неповний робочий день та №177 про надмірну працю.

У правовому полі України наявна значна кількість законів та підзаконних нормативно-правових актів, що регулюють питання, які пов'язані з захистом прав жінок на робочому місці. Кодекс законів про працю України, закон України «про зайнятість населення», «про охорону праці», «про оплату праці» та багато інших.

Серед подій дев'яностих років, де наймасштабніше визначено позицію при розв'язанні проблеми рівності статей та окремо виділено її юридичний ракурс, була Четверта Всесвітня конференція ООН зі становища жінок (вересень 1995 р., Пекін).

Основні документи Пекінської конференції – Декларація і Платформа дій - розглядають поліпшення становища жінок і забезпечення рівноправності чоловіків і жінок як питання прав людини й одну з умов забезпечення соціальної справедливості. Вони наголошують: поліпшення становища жінок не слід розглядати ізольовано, як одне з питань, що стосується лише жінок. Розширення прав і можливостей жінок можливе тільки в контексті забезпечення рівноправності обох статей. Це єдиний спосіб побудови сталого, справедливого й розвинутого суспільства.

Крім того, у 1986 р. прийнято резолюцію Європейського Парламенту про насильство щодо жінок і вироблення шляхів його подолання, 1988 р. - Декларацію Комітету міністрів про рівноправність жінок і чоловіків, 1991 р. - Декларацію Ради Європи про застосування рекомендацій Комісії із захисту гідності жінок і чоловіків на робочому місці, зокрема й Кодексу практичних дій щодо боротьби проти сексуальних домагань та інші документи.

Аналіз європейського досвіду розв'язання питань Тендерної рівності дав змогу визначити в Декларації узагальнений перелік напрямів діяльності для утвердження рівного статусу чоловіків і жінок, серед яких - захист особистих прав; доступ до державних посад усіх рівнів; права в подружньому житті; викорінення насильства в сім'ї та суспільстві; права та обов'язки стосовно дітей тощо. Особлива увага акцентується на

наданні жінці та чоловікові однакової правоздатності й однакових можливостей її реалізації, розвитку індивідуальних здібностей і таланту.

Цьому сприяє прийняття міжнародно-правових актів з гендерного законодавства в країнах Європи, зокрема директиви Європейського Союзу про рівні можливості, де узагальнено потреби гендерних перетворень і визначено норми щодо їх забезпечення. Це, зокрема, Директива про застосування принципу однакової оплати праці чоловіків і жінок, 1975 р.; Директива про принцип однакового поводження з чоловіками і жінками у сфері соціального забезпечення, 1978 р.; Директива про рівне ставлення до чоловіків і жінок щодо соціального забезпечення за місцем роботи, 1986 р.; Директива про рівне ставлення дочоловіків і жінок, які займаються індивідуальною трудовою діяльністю (у тому числі в сільському господарстві), і про соціальний захист жінок, які займаються індивідуальною трудовою діяльністю, протягом вагітності та догляду за дитиною, 1986 р.; Директива про охорону здоров'я і техніку безпеки на робочому місці вагітних; жінок, які недавно народили дитину, та жінок, які годують груддю, 1992 р.; Директива про організацію робочого часу, 1993 р.; Директива про рамкову угоду щодо віс догляду за дитиною, 1996 р.; Директива ставлення до чоловіків і жінок щодо зайнятості, професійного просування по службі, а також: визначенні умов праці, 2002 р.

Україна підписала низку міжнародних документів і цим самим визнала гендерний підхід як найдоцільніший для визначення планів, програм і перспектив національних перетворень, зобов'язалася юридично забезпечувати Рівність, Розвиток і Справедливість у країні, керуючись ідеями соціальної рівності. Конституція України політично і юридично визначила паритетну стратегію розвитку українського суспільства. Все це відбито в статтях Основного Закону - Конституції України, де закріплені такі принципи правового статусу особи: невідчуження та непорушності прав і свобод людини (стаття 21), рівноправності прав і свобод осіб (стаття 24), єдності прав та обов'язків людини і громадянина (стаття 23), гарантованості прав і свобод людини і громадянина (стаття 22), відповідності прав і свобод міжнародно-правовим актам (стаття 9). Конституційні принципи правового статусу особи поширюються на всі її права, свободи та обов'язки, визначають основні риси цього статусу всіх членів суспільства, а отже, мають універсальний характер. Рівноправність жінок і чоловіків належить до, основних прав людини, і це право як основне закріплене в Конституції України.

Частина третя ст. 24 Конституції України, яка безпосередньо присвячена подоланню Дискримінації щодо жінок в Україні, наголошує на тому, що рівність прав жінок і чоловіків забезпечується наданням жінкам рівних із чоловіками можливостей у громадській, політичній і культурній діяльності, у здобутті освіти та професійній підготовці, у праці та винагороді за неї, спеціальними заходами щодо охорони праці і здоров'я жінок, встановленням пенсійних пільг, створенням умов, які дають жінкам можливість сполучати працю з материнством, правовим захистом, матеріальною і моральною підтримкою материнства і дитинства, включаючи надання оплачуваних відпусток та інших пільг вагітним жінкам і матерям.

Важливим нормативно-правовим документом, який декларує рівні права і можливості чоловіків і жінок у суспільстві, є Закон України «Про забезпечення рівних прав і можливостей жінок і чоловіків» (2005 р.). Гарантії гендерної рівності вищеназаним законом закріплені у всіх сферах життєдіяльності суспільства. Розділ IV гарантує забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків у соціально-економічній сфері:

Стаття 17. Забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків у праці та одержанні винагороди за неї. Жінкам і чоловікам забезпечуються рівні права та можливості у працевлаштуванні, просуванні по роботі, підвищенні кваліфікації та перепідготовці. Роботодавець зобов'язаний:

- створювати умови праці, які дозволяли б жінкам і чоловікам здійснювати трудову діяльність на рівній основі;

- забезпечувати жінкам і чоловікам можливість суміщати трудову діяльність із сімейними обов'язками;
- здійснювати рівну оплату праці жінок і чоловіків при однаковій кваліфікації та однакових умовах праці;
- вживати заходів щодо створення безпечних для життя і здоров'я умов праці;
- вживати заходів щодо унеможливлення випадків сексуальних домагань.

Велика увага та розуміння важливості ролі і місця жінок в соціальному та приватному житті як невід'ємної частини демократичної ідеології, знаходить своє втілення в системі освіти. В той же час можна виявити певні проблеми в розвитку цього напрямку в освіті, одна з яких полягає в тому, що в вітчизняній науковій та педагогічній думці ще не визначилось та не вважається суттєвим відокремлення феміністських, гендерних та жіночих досліджень, що вже в певній мірі зроблено в західній науці.

Міжнародні документи:

Загальна декларація прав людини (1948 р.); Міжнародний пакт ООН про економічні, соціальні і культурні права (1966 р.); Міжнародний пакт ООН про громадянські та політичні права (1966 р.); Міжнародні пакти про громадянські і політичні та економічні, соціальні і культурні права (1966 р.); Конвенція ООН про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок (1979 р.) та факультативний Протокол до неї (1999 р.); Декларація ООН про соціальний прогрес (Копенгаген, 1995 р.); Декларація та Платформа дій, прийняті на четвертій Всесвітній конференції зі становища жінок (Пекін, 1995 р.); Політична декларація й Підсумковий документ «Подальші заходи й ініціативи щодо реалізації Пекінської декларації і Платформи дій», прийняті на Спеціальній сесії Генеральної Асамблеї ООН з порядком денним «Жінки у 2000 році: рівність між жінками і чоловіками. Розвиток і мир у XXI столітті»; Декларація глав держав і урядів, прийнята на Саміті Тисячоліття (2000 р.); Підсумковий документ Всесвітнього самміту 2005 року; Європейська конвенція про захист прав людини та основних свобод (1950 р.); Європейська соціальна хартія (зі змінами) та інші.

Прилуцький гуманітарно-педагогічний коледж

Кочерга О.М., викладач-методист

Підготовка студентів до роботи з батьками як складова професійної підготовки вчителя початкової школи в умовах модернізаційних змін

На сучасному етапі суспільного життя та своєї власної історії освіта стає не тільки найважливішою соціальною сферою, але й у прямому сенсі найважливішою економічною галуззю. Перспективи зростання благоустрою нашої країни - на шляху збільшення значимості людського капіталу, а значить, значимості української освіти. Цей шлях стає реальним лише за умови масштабної модернізації вітчизняної системи освіти.

Модернізація - це зміна у відповідності з потребами та вимогами сучасності. Головною метою модернізації освіти є забезпечення її високої якості, побудова ефективної освітньої системи з дієвою економікою та управлінням, яка відповідає запитам сучасного життя та потребам розвитку країни, повернутої обличчям до інтересів особистості, суспільства, держави. Підвищення соціального статусу, професійного рівня педагогічних працівників та посилення їх державної підтримки – один із напрямків вирішення проблеми модернізації системи освіти України.

Існуюча підготовка майбутніх учителів початкових класів не забезпечує повною мірою їхньої готовності до змін, які сьогодні відбуваються в українському суспільстві. Закон України «Про освіту», Концепція національного виховання підростаючих поколінь в основу пріоритетних принципів розвитку системи освіти поклали гуманізацію і демократизацію всіх складових її елементів та національну спрямованість, що свідчить про невіддільність освіти від національного ґрунту. Як зазначено в цих документах, нова українська школа повинна забезпечувати всебічний розвиток людини як особистості та

найвищої цінності суспільства, виявлення її талантів, розумових і фізичних здібностей, виховання громадян, здатних до свідомого суспільного вибору, творчого культурного потенціалу народу [1]. Розв'язання цих складних завдань повною мірою залежить від учителя, якості його підготовки. Тому однією з актуальних проблем вищої школи є розроблення сучасної концепції формування майбутнього учителя як висококваліфікованого фахівця, здатного до творчої організації усіх ланок особистісно зорієнтованого педагогічного процесу, до самореалізації, до виконання нового соціального замовлення. Насамперед потребує вдосконалення його професійно-педагогічна підготовка, зокрема, її конкретизація і наближення до майбутньої професійної діяльності.

Підготовка вчителя до професійної діяльності є складною дефініцією, яка стала об'єктом багатьох наукових досліджень у філософії, психології, педагогіці. Велике значення для розв'язання проблем підготовки вчителя до професійної діяльності мали фундаментальні дослідження Н.В. Кузьміної, В.О. Сластьоніна, О.І. Щербакова. Крім зазначених вище науковців питання загальнопедагогічної підготовки знайшли своє розв'язання у працях сучасних педагогів: О.О.Абдуліної, Л.М.Ахмедзянової, І.М.Богданової, Н.М.Боритко, В.М.Володько, М.Б.Євтуха, В.О.Кан-Калика, Н.В.Кічук, В.А.Крутецького, Ю.М.Кулюткіна, З.Н.Курлянда, В.І.Лозової, Г.С.Сухобської, Н.Ф.Тализіної, Г.В.Троцько, Н.А.Шайденко, М.Д.Ярмаченка, а також психологів О.В.Киричука, С.Д. Максименка, В.А.Семиченко та ін. Особливості професійної підготовки вчителя початкової школи розкриті в дослідженнях А.М.Алексюка, Н.М.Бібік, В.І.Бондаря, С.У.Гончаренка, О.А.Дубасенюк, І.А.Зязюна, О.М.Івлевої, Л.Г.Коваль, С.М.Лисенкової, С.М.Мартиненко, Н.Г.Ничкало, О.Я.Савченко, Л.О.Хомич, Л.Л.Хоружої, М.М.Фіцули, І.М.Шапошнікової та ін. Проте педагогічна підготовка потребує подальшого детального обґрунтування й аналізу тому, що окремі її аспекти залишаються недостатньо вивченими.

Родинне виховання – перша природна і постійно діюча ланка виховання. Без докорінного поліпшення родинного виховання школа не зможе домогтися значних змін у подальшому розвитку підростаючих поколінь. Саме у сім'ї закладається духовна основа особистості, її мораль, самобутність, глибокі людські почуття, любов до матері та батька, бабусі та дідуся, роду і народу, пошани до рідної мови, історії, культури тощо. Школа має все це зберегти і стати спільником сім'ї у розв'язанні важливих завдань виховання особистості.

У цьому контексті особливо актуальними стають теоретичні розробки і практичний досвід видатного педагога Василя Олександровича Сухомлинського, який розглядав проблему єдності в роботі школи і сім'ї та їх вплив на духовно-моральний, розумовий, громадсько-патріотичний, фізичний розвиток особистості. Педагог-гуманіст вважав, що проблема шкільно-сімейного виховання – одна з найактуальніших проблем, над якою необхідно працювати вчителям і батькам у теоретичному та практичному плані. Правильно оцінюючи тенденції розвитку сучасної школи, він дійшов висновку, що «подальший розвиток суспільного виховання не може відбуватися без більш активної і безпосередньої участі сім'ї, батьків. Мова йде не про епізодичну допомогу школі з боку сім'ї, а про комплекс спільних цілеспрямованих дій школи і сім'ї на особистість, про те, щоб виховання дітей становило важливий громадський обов'язок сім'ї, було виконанням їх обов'язку перед суспільством» [9, с. 41].

Слід зазначити, що дослідження проблеми єдності дій школи і сім'ї в педагогічній спадщині В.Сухомлинського є принципово важливим, оскільки дозволяє розкривати специфічні особливості виховання дітей і використовувати їх у практиці сьогодення. Аналіз численних праць педагога-класика свідчить, що він розробив і на практиці застосував систему шкільно-сімейного виховання, яка себе цілком виправдала. Василь Олександрович зазначав: «...шкільно-сімейне виховання не тільки дає змогу добре виховувати молоде покоління, а й одночасно є дуже важливою умовою вдосконалення

морального обличчя сім'ї, батька і матері. Без виховання дітей, без активної участі батька і матері в житті школи, без постійного духовного спілкування і взаємного духовного збагачення дорослих і дітей неможлива сама сім'я як первинний осередок суспільства, неможлива школа як найважливіший навчально-виховний заклад і неможливий моральний прогрес суспільства» [6, с.13- 14].

Нові історичні умови створили підґрунтя для того, щоб розглядати виховання у школі і сім'ї як єдину систему. Із цього виходив видатний педагог-класик, висвітлюючи у своїх працях питання шкільної і батьківської педагогіки.

У сучасних умовах координацію виховних дій сім'ї покладено на освітній заклад і від того, як організована і реалізована робота з батьками учнів, значною мірою залежить успішність процесу навчання і виховання дітей. Важливим завданням є широке залучення батьків, усіх дорослих членів сім'ї до співпраці з педагогічним колективом, до активної участі в житті навчального закладу, класу. Встановлення і підтримання педагогічної взаємодії «діти-батьки-педагоги» необхідно вибудовувати на принципах взаємоповаги, довіри, відповідальності та рівноправного партнерства. Основою такої взаємодії має стати єдність у ставленні до дитини як до найвищої цінності.

Останнім часом спостерігається певне звуження цього аспекту діяльності освітнього закладу і вчителя, самоусунення педагогічних колективів від роботи з сім'ями учнів. На часі організація роботи з батьками дітей різних вікових груп, в родинах з різним типом сімейного неблагополуччя, формування педагогічної культури всіх дорослих членів сім'ї на новій методологічній основі із застосуванням інноваційних педагогічних технологій. Мова йде про такий зміст педагогічної діяльності вчителя, який спрямовується на підвищення готовності батьків до виховання дітей, на усвідомлення ними важливості відповідального батьківства, на передачу всім дорослим членам родини певної психолого-педагогічної, фізіолого-гігієнічної, правової тощо інформації, на формування у них відповідних практичних умінь і навичок.

Організація роботи з батьками в освітньому закладі - багатоаспектна і має значні педагогічні можливості. Успіх в організації роботи з батьками великою мірою залежить від особистості й авторитету педагога, його професійності, високих моральних, людських якостей, вміння спілкуватись з батьками, з колегами, з дітьми.

Початкова освіта - перший освітній рівень, який закладає фундамент загальноосвітньої підготовки учнів. Відповідно до можливостей дітей молодшого шкільного віку початкова школа, зберігаючи наступність із дошкільною ланкою, має забезпечити подальше становлення дитячої особистості, її інтелектуальний, соціальний і психофізичний розвиток. Забезпечення найбільш продуктивного виконання завдань початкової школи можливе за умови творчої співпраці вчителя початкових класів і батьків учнів. Професійна діяльність учителя початкових класів постійно пов'язана із сімейним вихованням та взаємодією з батьками учнів як стосовно впровадження різних форм соціально-педагогічної допомоги родині, так щодо його корекції у процесі педагогічної освіти батьків. На передній план у професійній підготовці вчителя виходять уміння та навички гуманізації шкільного середовища, гармонізації його взаємодії з соціумом. Багатогранність діяльності вчителя початкових класів передбачає оволодіння великим обсягом соціально-педагогічних, психологічних, законодавчо-правових знань та вмінь.

Підготовку студентів до роботи з батьками учнів потрібно розглядати як соціальний вплив, який повинні вміти здійснювати педагоги на переконання та поведінку батьків з метою покращення якості сімейного виховання. Таку підготовку майбутнього вчителя до роботи з батьками учнів ми розглядаємо як підсистему цілісної системи професійної підготовки вчителя. Плануючи зміст та основні форми і методи такої підготовки, ми орієнтуємося на специфіку організації роботи з батьками учнів у сучасній загальноосвітній школі, яка має здійснюватись за такими основними напрямками: вивчення сімей учнів, їх виховного потенціалу; включення батьків, усіх дорослих членів родини у навчально-виховний процес як рівноправних учасників, інтеграція зусиль і гармонізація

взаємин педагогічного колективу і батьківської громадськості в створенні сприятливих умов для ефективної роботи освітнього закладу; формування педагогічної культури сучасної сім'ї та допомога батькам в їх психолого-педагогічній самоосвіті; корекція виховної діяльності родин з різним типом сімейного неблагополуччя.

Система підготовки студентів педагогічного коледжу до роботи з батьками учнів початкових класів має на меті надати студентам, майбутнім учителям початкових класів, систематизовані знання про специфіку організації виховного соціально-педагогічного процесу, технології постановки та здійснення виховних цілей, засобів щодо соціально-педагогічної роботи з сім'ями різних типів для покращення сімейного виховання, якості співробітництва та взаєморозуміння з батьками учнів. Зміст роботи з досліджуваної проблеми спрямований на те, щоб ознайомити студентів з особливостями сучасних українських сімей, їх виховним потенціалом; обґрунтувати наукові засади сімейного виховання; довести значення сім'ї, родини у вирішенні завдань формування гармонійно розвиненої особистості школяра; проаналізувати провідні напрями педагогічної діяльності, спрямованої на взаємодію з батьками учнів та створення оптимальних умов для успішної соціалізації особистості; озброєння студентів різноманітними методиками вивчення сімей учнів, сучасними доцільними формами та методами роботи з сім'ями вихованців; виховання у студентів культури спілкування у процесі взаємодії з батьками учнів і ін.

Підготовка студентів до роботи з батьками в умовах педагогічного коледжу здійснюється впродовж усього періоду їх навчання і характеризується цілеспрямованістю, послідовністю, систематичністю, єдністю всіх навчально-виховних впливів. У вирішенні проблеми цілеспрямованої підготовки майбутнього вчителя до повноцінної роботи з батьками учнів простежується певна поетапність роботи викладачів коледжу. Кожен із етапів передбачає поглиблення, узагальнення і систематизацію професійних знань, поступове формування професійних умінь, розвиток та саморозвиток якостей особистості майбутнього класовода-вихователя.

На початковому етапі підготовки майбутнього вчителя до роботи з батьками при вивченні курсу «Вступ до спеціальності» викладачі знайомлять студентів зі специфікою вчительської професії, розкривають її суспільну значимість, спонукають до аналізу основних функцій педагога, змісту його діяльності. Студенти-першокурсники мають можливість доторкнутись до педагогічних порад В.О.Сухомлинського, проникнути у чарівний світ його мудрих ідей. Так, під час практичного заняття з теми «Обговорення поради В.О.Сухомлинського «Що таке покликання до праці вчителя і як воно формується?» студенти знайомляться із специфічними особливостями обраної ними професії. Викладач серед багатьох інших особливостей виділяє ту, яка стосується багатофакторності впливу на процес виховання особистості дитини. Серед низки факторів виділяється сім'я, родина. Разом із студентами аналізуються позитивні і негативні впливи сім'ї на процес формування особистості школяра. З метою переконання студентів у важливій ролі сім'ї в житті дитини наводимо приклади із праць В.Сухомлинського «Серце віддаю дітям», «Батьківська педагогіка», його статей «Мікроклімат вашого дому», «Батьківська педагогіка», «Особлива місія», «Обережно: дитина!» та ін., з власного досвіду викладача та досвіду самих студентів.

На II-III курсах студенти вивчають психолого-педагогічні дисципліни, метою яких є цілеспрямована професійна підготовка до майбутньої педагогічної діяльності. Студенти знайомляться і засвоюють цілий ряд теоретичних питань: сім'я як найголовніше соціально-педагогічне середовище виховання та розвитку дитини, провідна ланка її соціалізації; виховні функції сім'ї; соціальний захист та підтримка дітей в Україні; правові основи педагогічної діяльності вчителя з батьками учнів; особливості та структура сучасної сім'ї та вплив вказаної структури на сімейне виховання; особливості виховання дитини в різних типах сімей; наукові засади сімейного виховання; складові частини виховання дітей у сім'ї; типові помилки сімейного виховання; види батьківського

авторитету; умови успішного виховання дитини в сім'ї; соціально-педагогічна допомога сім'ям учнів у роботі вчителя початкових класів; форми роботи з батьками учнів; культура соціально-педагогічного спілкування вчителя з батьками учнів. На цьому етапі здійснюється фундаментальна теоретична підготовка студентів до роботи вчителя-вихователя з батьками учнів. Під час лекцій у студентів формуються теоретичні знання про сім'ю та зміст роботи вчителя початкових класів з батьками.

Особливу увагу приділяємо формуванню у студентів умінь та навичок роботи з батьківським колективом в процесі вивчення педагогіки. Намагаємось робити це по можливості в процесі вивчення кожної теми. Наведемо окремі приклади.

Зміст теми «Мета і завдання виховання» передбачає проведення практичного заняття «Розробка і захист фрагменту бесіди вчителя з батьками молодших школярів «Мета і завдання сімейного виховання». Заняття має на меті поглиблення знань студентів про мету і завдання виховання взагалі та вироблення у них вміння її конкретизувати відповідно до умов сімейного виховання, сформулювати переконання у необхідності дотримання цієї мети як вчителем, так і батьками. Все заняття пройняте думками педагога-гуманіста В.Сухомлинського: «Сім'я в нашому суспільстві – це первинний осередок багатограних людських відносин – господарських, моральних, естетичних. І, звичайно, виховних. Однак могутньою виховною та облагороджуючою силою для дітей вона стає тільки тоді, коли батько і мати бачать високу мету свого життя, живуть в ім'я високих цілей, що звеличують їх в очах дитини» [8, с.414]. Студенти вчаться доносити до батьків такі важливі поняття як «мета виховання», «мета сімейного виховання», переконувати матір і батька у необхідності дотримуватись мети у вихованні своїх дітей, розкривати перед ними завдання сімейного виховання у відповідності до суспільної мети. Захист студентських доробок проводиться на занятті через організацію ділової гри «Батьківська консультація», в ході якої студенти беруть на себе ролі «батьків», «вчителя початкової школи», «рецензента».

Аналогічно проводиться практичне заняття з теми «Методи і форми виховання». Кожен студент добирає собі окремий метод виховання чи групу методів, детально вивчає особливості його використання в умовах сімейного виховання, підбирає приклади із літературних джерел, праць педагогів-класиків та оточуючого життя про ефективне чи неефективне застосування методів виховання, розробляє ряд порад батькам щодо використання методу у виховній роботі з дітьми, пропонує їм можливі засоби для реалізації завдань методу. Кращі студентські розробки оформляємо у вигляді поради вчителю по роботі з батьками учнів молодшого шкільного віку. Крім того студентам пропонується розробка змісту лекцій («Поради по загартуванню і фізичному вихованню дітей у сім'ї», «Народні сімейні традиції та їх виховне значення»), дискусій («Сучасна українська сім'я: проблеми виховання підростаючих поколінь»; «Яку сім'ю можна вважати ідеальною щодо виховання дітей?», «Щаслива сім'я: міф чи реальність?»), програм конференцій для батьків з різних питань виховної роботи з дітьми тощо.

Особливий інтерес проявляють студенти до участі в активних формах, однією з яких є ділова гра – круглий стіл «Сучасні проблеми сімейного виховання». Учасникам круглого столу пропонуються питання, які стосуються проблем виховання дітей у сім'ї. Ось орієнтовний перелік питань для обговорення: 1. Спілкування батьків і дітей у сім'ях. Як його організувати? Де знайти час? 2. Проблеми сім'ї, пов'язані з розподілом сімейного бюджету, розподілом функцій тощо. 3. Труднощі об'єднання професійної та сімейної ролі жінки. 4. Сучасний чоловік – батько сім'ї. 5. Неповна сім'я і діти. 6. Вплив конфліктів між батьками на психіку, вихованість дитини. Запропоновані питання можуть бути змінені в інтересах студентів або викладача.

Значне місце у системі цілеспрямованої підготовки студентів до роботи з батьками належить темі «Місце і роль сім'ї у вихованні. Форми зв'язку школи і сім'ї». Студенти під керівництвом викладача поглиблюють свої знання про сім'ю як соціальний інститут суспільного розвитку, розширюють наявні у них уявлення про функції сім'ї,

аналізують шляхи та засоби підвищення психолого-педагогічної культури батьків, форми та методи роботи вчителя-класовода з батьками вихованців. На цьому етапі особливо важливе значення відводиться ознайомленню студентів з методикою підготовки та проведення різних форм роботи з батьками (як колективних, так і індивідуальних). Студенти залучаються до розробки програми проведення батьківських зборів, імітують проведення індивідуальних бесід з батьками учнів, через використання ігрових методів вчать виходити з конфліктних ситуацій, уникати непорозумінь у стосунках з батьками і ін. У підготовці до роботи з батьками належне місце відводимо ознайомленню студентів з досвідом педагогів-класиків: обговорюємо праці В.О.Сухомлинського «Батьківська педагогіка», «Павлівська школа», «Листи до сина» і ін.; А.С.Макаренка «Книга для батьків», «Лекції про виховання»; В.Леві «Нестандартна дитина», Б.Нікітіна «Ми і наші діти», П.Щербаня «Національне виховання в сім'ї» та ін. В ході такої роботи акцент робимо на формуванні у студентів навичок здійснення індивідуального підходу до сім'ї, використанні ними діалогових методів роботи з батьками, що є дуже важливим у наш час.

Успішному включенню студентів у реальну взаємодію з батьками вихованців сприяють розв'язування педагогічних задач, аналіз виховуючих ситуацій, ігрові методи оптимізації взаємодії з батьками, рольові тренінги, практичні конференції. З метою структурування та удосконалення здобутих знань, умінь та навичок щодо роботи майбутнього вчителя з батьками учнів пропонуємо створювати методичне портфоліо, в якому зібрані доробки студентів у вигляді зразків документів, анкет для батьків з вивчення різних питань, тематика та зміст лекцій, бесід, конференцій з батьками для різних вікових груп учнів, презентації тощо. Такий вид роботи є ефективним допоміжним засобом у самовихованні студентів та контролі за їх діяльністю.

Вагоме значення у підготовці студентів до роботи з батьками має педагогічна практика, в ході якої майбутні педагоги готують та проводять родинні свята («Ми матір святою називаємо», «Мама і тато – два серця гарячих», «Свято бабусь», «Свято родоvodu», «Родинний вечір», «Тато, мама і я – спортивна сім'я» і ін.), беруть участь у проведенні батьківських зборів, виступаючи перед батьками з повідомленнями на різноманітну тематику: «Батько й мати - найперші вихователі юних громадян, приклад для наслідування»; «Культура поведінки - складова частина морального виховання дітей»; «Організація ігрової діяльності молодших школярів»; «Доручення в сім'ї та їх роль у вихованні дитини»; «Як керувати самопідготовкою дитини?»; «Роль режиму дня у житті молодшого школяра», «Секрети формування інтересу до читання у молодших школярів» та ін. Студенти-четвертокурсники під час переддипломної практики проводять з батьками вихованців дискусії, педагогічні ринги («Погані звички - спадковість чи вплив соціуму?», «Чи можна карати дитину у власному домі?», «Що робити, якщо тато не цікавиться вихованням власної дитини?», «Чи потрібні дитині свята?», «Як навчити дитину завжди та скрізь бути людиною?» тощо), практикують семінари-практикуми, створюють інформаційні куточки для батьків.

Спілкування з вчителями початкових класів під час проходження студентами педагогічної практики, обмін думками із студентами-старшокурсниками, педагогами-випускниками коледжу, батьками дозволяють зробити висновки про те, що саме така робота з майбутніми вчителями допомагає їм оволодіти знаннями та вміннями щодо взаємодії з батьками учнів, які відповідають сучасним потребам соціально-педагогічної діяльності в Україні, забезпечити їх успішну професійну підготовку в напрямку роботи з батьками учнів, формує у студентів відповідальне ставлення за даний напрямок роботи, сприяє подальшому розвитку професійної майстерності майбутнього вчителя-вихователя.

Таким чином, представлена нами система підготовки студентів педагогічного коледжу до роботи з батьками учнів початкових класів сприяє формуванню у них стійких професійних мотивів, відповідального ставлення за власне професійне зростання у даному напрямку роботи вчителя, засвоєнню ними знань та умінь щодо організації та проведення її в реальних умовах функціонування початкової школи, орієнтації майбутніх

учителів на постійну творчу роботу над власним професійним самоудосконаленням. Вважаємо, що така підготовка студентів дуже важлива і необхідна, адже у наші дні немає важливішого завдання у сфері виховання людини, ніж учити батька і матір виховувати своїх дітей, без турботи про педагогічну культуру батьків неможливо розв'язати жодного завдання, що стосується виховання та навчання.

Література

1. Закон України «Про освіту» – К., 2006. – 40 с.
2. Концепція загальної середньої освіти (12-річна школа) // Директор школи. – 2002. - №1. – С. 5-15.
3. Катеринчук О.В. Модернізація системи освіти / <http://intkont.org/katerinchuk-ov-modernizatsiya-sistemi-osviti>.
4. Родинна педагогіка: Навчально-метод. посібник /А. А. Марушкевич, В. Г. Постовий, Т. Ф. Алексеєнко та ін. – К., 2002. – 216 с.
5. Сухомлинський В. Сто порад учителям. – К.: Радянська школа, 1986. – 176 с.
6. Сухомлинський В. Павлівська середня школа // Вибрані твори в п'яти томах. – К.: Рад. школа, 1979. – Т. 4. – С. 7-410.
7. Сухомлинський В. Моральні цінності сім'ї. – К.: Рад. школа, 1979. – Т. 5. – С. 436-440.
8. Сухомлинський В. Батьківська педагогіка. – К.: Рад. школа, 1979. – Т. 5. – С. 410-414.
9. Сухомлинский В. Этюды о коммунистическом воспитании // Народное образование. – 1967. – № 2-6. – С. 41.
10. Хомич Л.О. Професійно-педагогічна підготовка вчителя початкових класів / Л.О.Хомич. – К.: 1998. – 200 с.
11. Щербань П. М. Національне виховання в сім'ї. – К.: Борівітер, 2000. – 260 с.

Хмельницький національний університет

*Кошонько Г. А., доцент кафедри
практичної психології та педагогіки*

Психологічна характеристика сучасної сім'ї

Актуальність. Сучасна сім'я, будучи невід'ємним чинником розвитку й соціалізації будь-якої людини, у цей час перебуває в глибокій кризі. Сьогодні для неї характерні показники нестабільного суспільства: ціннісний вакуум, соціальна апатія, нігілізм і багато чого іншого. Сучасна сім'я переживає політичні й економічні потрясіння - низька матеріальна забезпеченість, безробіття, ріст інфляції, міжетнічні й політичні конфлікти, зниження ролі духовних цінностей, лібералізація статевої моралі. Крім того, росте число сімей, що не зуміли адаптуватися до умов перехідного періоду, спостерігається недостатня ефективність соціальних програм відносно сім'ї.

Ці й інші негативні явища порушують нормальне функціонування сім'ї й призводять до того, що в сучасному соціумі відбуваються складні процеси деградації сімейного способу життя: має місце зниження престижу сім'ї, відсутня потреба молодих сімей мати в шлюбі дітей; росте число розлучень, обумовлених у ряді випадків внутрісімейним насильством; збільшується частка людей, що свідомо вибрали самотність як прийнятний стиль життя. Ці проблеми існують не тільки на рівні окремих регіонів, але й набувають загальнопланетарного значення.

Мета написання статті – розкрити психологічні особливості сучасної сім'ї.

Аналіз джерельної бази. Аналіз соціологічних, психолого-педагогічних досліджень, праці вчених Г.М.Андрєєвої, Ю.В.Васильєвої, О.Л.Зверєвої, Т.А.Куликової, психолого-педагогічний досвід і практика дозволяють стверджувати, що в системі різноманітних соціальних інститутів і груп, що впливають на розвиток особистості, сім'я є не просто важливим, але й необхідним, глибоко специфічним, найвищою мірою діючим компонентом виховання.

Проблема конструктивної взаємодії людини в сім'ї, її гармонічного в ній існування, усвідомлення своїх потреб у сім'ї і їхній реалізації є в наш час досить актуальною (Ю.Е. Альошина, Л.Я. Гозман, А.Я. Варга, А.І.Захаров, О.А.Карабанова, А.С.Співаковська, А.Н.Обозова, Н.Н.Обозов, Е.Г.Ейдеміллер, В.В. Юстицький й інші).

Виклад основного матеріалу. Сім'я – невід'ємна складова суспільства, і занижувати її роль і значення як для суспільства, так і для окремої людини неприпустимо. У будь-якому цивілізованому суспільстві існує інститут сім'ї, і майбутнє людства не мислиться без сім'ї. Для кожної людини сім'я – початок початків і поняття щастя майже кожна людина зв'язує, насамперед, із цим інститутом.

Сім'я як соціальний інститут сьогодні досягла вершини свого розвитку. Цим почасти пояснюються й більш повільні зміни в структурі сімейних відносин у порівнянні з іншими соціальними реаліями. Криза сучасної сім'ї пов'язана з різкою зміною соціального статусу, у якому вона перебуває; повільним переходом сім'ї до нових соціально-економічних умов життя; тривалим процесом адаптації сім'ї до соціокультурних обставин, що змінилися. Результатом такого становища сім'ї є:

- різке зниження життєвого рівня малозабезпечених сімей, підвищення матеріальної забезпеченості, що є причиною виникнення суперечок, сварок, почуття заздрості, проявів недоброзичливого відношення один до одного;

- виникнення кримінальних підліткових й юнацьких організацій, ріст майнових злочинів, здійснюваних дітьми;

- різке збільшення дитячої злочинності, збільшення кількості дітей, що прилучаються до алкоголю, проституції, наркотиків;

- збільшення бродяжництва дітей і підлітків;

- ріст фактів підліткового і юнацького суїциду й спроб до нього (причини – неадекватні ситуації взаємодії в середовищі однолітків, у сім'ях, у школі);

- ріст конфліктності серед членів сім'ї, зниження авторитету батьків.

Структура й функції сім'ї різноманітні й залежать від соціальних факторів, особистісних особливостей чоловіка й жінки, рівня їхньої культури й освіченості.

У психолого-педагогічній, філософській, соціологічній літературі основні характеристики сучасної сім'ї представлені, як:

- переважна перевага світських, цивільних шлюбів, ріст числа церковних шлюбів;

- воля вступу у шлюб й розірвання шлюбу;

- рівноправність чоловіків і жінок у шлюбі;

- збільшення кількості нуклеарних сімей;

- створення здебільшого одно-дводітної сім'ї.

Якщо раніше був поширений тип багатодітної сім'ї, то в теперішній час більше половини всіх сімей мають одну дитину або зовсім не мають дітей. Дуже мало сімей, які мають двох або трьох дітей. Причин цього декілька: розповсюдження міського способу життя, масова зайнятість жінок у виробничій сфері, ріст культури людей, збільшення потреб, різке погіршення матеріального становища основної маси населення, складності з житловими умовами. Разом із зниженням народжуваності змінюється і структура сімей.

Проведений аналіз літературних джерел і соціокультурних реалій дозволяють виділити наступну структуру сучасної сім'ї:

- наявність шлюбних партнерів (повна, формально повна, неповна);

- стадія життєвого циклу сім'ї (молода, зріла, літня);

- порядок вступу у шлюб (первинний, вторинний);

- кількість поколінь у сім'ї (одне або кілька поколінь проживає разом);

- кількість дітей (бездітна, малодітна й багатодітна).

Як бачимо, сім'я являє собою більш складну систему відносин, ніж шлюб, оскільки вона, як правило, поєднує не тільки чоловіка й жінку, але і їхніх дітей, а також інших родичів або просто близьких подружжю і необхідних їм людей.

Для сім'ї як малої соціальної групи характерна наявність ряду суспільних цілей, які змінюються на різних життєвих циклах; часткове розходження в інтересах, потребах й установках членів сім'ї; опосередкованість спільної діяльності. Отже, від того, якою мірою чоловік і жінка й інші члени сім'ї здатні й готові піклуватися один про одного, співчувати, співпереживати, об'єднувати зусилля для подолання труднощів, проявляти терпимість і поблажливість, залежать благополуччя й довголіття сім'ї.

Інтегральними характеристиками сім'ї, які багато в чому визначають її потенціали, вважаються: психологічне здоров'я, функціонально-рольова погодженість, соціально - рольова адекватність, емоційна задоволеність, адаптивність у мікросоціальних відносинах, спрямованість на сімейне довголіття.

Важлива роль у сім'ї приділяється спілкуванню в єдності трьох його складових: комунікативної (обмін інформацією), інтерактивної (організація взаємодії), перцептивної (сприйняття партнерами один одного). В реальному житті взаємовідносини між людьми складаються по-різному, а тому можливе існування різних варіантів сім'ї.

Найпоширенішою вважається нуклеарна сім'я, яка складається з батьків і дітей, що перебувають на їхньому утриманні, або подружньої пари. Така сім'я може бути повною або неповною, що утворилася в результаті розлучення, вдовства, народження дитини поза шлюбом. Якщо сімейна структура крім чоловіка, жінки та дітей включає інших родичів (батьків чоловіка й жінки, їхніх братів, сестер, онуків), то її називають розширеною. Сім'ї можуть розрізнятися за наявністю або відсутністю дітей й їхньої кількості: бездітні, одnodітні, малодітні, багатодітні.

За характером розподілу сімейних обов'язків і по тому, хто в сім'ї є лідером, виділяють три основних типи сім'ї.

1. Традиційна (патріархальна) сім'я, де під одним дахом проживають мінімум три покоління, і роль лідера приділяється старшому чоловіку. Тут існує економічна залежність жінки й дітей від чоловіка; чітко закріплені чоловічі й жіночі обов'язки; безумовно, визнається чоловіче верховенство.

2. Нетрадиційна (експлуататорська) сім'я: при установках на чоловіче лідерство, твердому розподілі чоловічих і жіночих ролей у сім'ї, розмежуванні обов'язків між подружжям, за жінкою закріплюється ще й право на участь у суспільній праці на рівні із чоловіком. Цілком природно, що в такій сім'ї через надмірну зайнятість жінки, її перевантажень з'являється свій комплекс проблем.

3. Егалітарна сім'я (сім'я рівних), у якій домашні обов'язки пропорційно діляться між подружжям, іншими членами сім'ї, рішення приймаються спільно, емоційні відносини пронизані турботою, любов'ю, повагою, довірою.

Всю безліч проблем, пов'язаних із сучасною сім'єю, можна розділити на наступні групи:

1. Соціально-економічні проблеми. До цієї групи можна віднести проблеми, пов'язані з рівнем життя сім'ї, її бюджетом (у тому числі споживчим бюджетом середньої сім'ї), питомою вагою в структурі суспільства малозабезпечених сімей і сімей, що живуть нижче риси бідності, зі специфічними потребами багатодітних і молодих сімей, державної системи матеріальної допомоги.

2. Соціально-побутові проблеми. За значенням змістом подібні із соціально-економічними проблемами. До даної групи відносяться проблеми, пов'язані із забезпеченням сім'ї житлом, з умовами проживання, а так само споживчим бюджетом середньої сім'ї.

3. Соціально-психологічні проблеми. Ця група включає найширший спектр проблем: вони зв'язані зі знайомством, вибором шлюбного партнера й далі – шлюбно-сімейною адаптацією, узгодженням сімейних і внутрісімейних ролей, особистісною автономією й самоствердженням у сім'ях. Крім того, до них відносяться й проблеми подружньої сумісності, сімейних конфліктів, згуртованості сім'ї як малої групи, насильства в сім'ях.

4. Проблеми стабільності сучасної сім'ї. Дану проблематику становлять стан і динаміка сімейних розлучень, їх соціально-типологічні й регіональні аспекти, причини розлучень, цінності шлюбу, задоволеність шлюбом як фактор стабільності сімейного союзу, її соціально-психологічна характеристика.

5. Проблеми сімейного виховання. У даній групі проблем можуть розглядатися стан сімейного виховання, типи сімей за критерієм виховання, батьківські ролі, положення дитини в сім'ях, умови ефективності й прорахунки сімейного виховання. Зазначені проблеми природно пов'язані із соціально-психологічними проблемами й проблемами стабільності сімей.

6. Проблеми сімей групи ризику. Фактори, що спричиняють соціальний ризик, можуть мати соціально-економічний, медико-санітарний, соціально-демографічний, соціально-психологічний, кримінальний характер. Їхня дія приводить до втрати сімейних зв'язків, росту числа дітей, що залишилися без піклування батьків, постійного місця проживання, коштів до існування. Бездоглядність дітей продовжує становити одну з найбільш тривожних характеристик сучасного суспільства. До сімей групи ризику відносять: неповні сім'ї, сім'ї, що виховують або мають у своєму складі інвалідів, багатодітні сім'ї, незаможні й бідні сім'ї.

Сфера сімейної діяльності досить складна й знаходить своє змістовне вираження у виконуваних нею функціях. І.В. Гребенніков відносить до функцій сім'ї репродуктивну, економічну, виховну, комунікативну, функцію організації дозвілля і відпочинку [4]. Е.Е. Ейдемільер і В.В.Юстицькіс відмічають, що сім'ї належить виховна, господарсько-побутова і емоційна функція, а також функції духовного спілкування, первинного соціального контролю і сексуально-еротична функція [7]. Деякі автори (А.Г.Харчев, А.І.Антонов) поділяють функції сім'ї на специфічні, що виходять із сутності сім'ї та відображають її особливості як соціального явища, і неспецифічні – ті функції, до виконання яких сім'я виявилася примушеною або пристосувалася в визначених історичних обставинах [1].

Специфічні функції сім'ї, до яких відноситься народження (репродуктивна функція), утримання і виховання дітей (функція соціалізації) зберігаються при всіх змінах суспільства. До неспецифічних функцій сім'ї відносять накопичення й передачу власності, статусу, організацію виробництва і споживання, домогосподарство, відпочинок і дозвілля, турботу про здоров'я і благополуччя членів сім'ї, створення мікроклімату, що сприяє зняттю напруження і самозбереженню Я кожного. Ці функції розкривають історично минущу життєдіяльність сім'ї.

Такі автори, як Е.К.Васильєва, А.Г.Харчев, М.С.Мацковський визначають функції сім'ї як основний зміст сукупності соціальних ролей в сім'ї. Більшість дослідників виділяють сімейні ролі на основі набору функцій сім'ї як малої групи, акцентують відношення між членами сім'ї в зв'язку з розподілом ролей і функціонально-рольової структури [3; 5]. Основна увага дослідників направлена на вивчення ролей, що відповідають господарсько-побутовій і виховній функціям.

Все більшого значення дослідники сімейних відносин надають комунікативній функції сім'ї. Досить часто з комунікативною функцією пов'язують діяльність по створенню психологічного клімату сім'ї. А в сучасних умовах дуже зросло значення сім'ї як «психологічного захисту особистості». Характерний для тієї чи іншої сім'ї більш чи менш стійкий емоційний настрій прийнято називати психологічним кліматом. Він є наслідком сімейної комунікації, тобто виникає в результаті сукупності настроїв членів сім'ї, їх душевних переживань і хвилювань, відношенням один до одного, до інших людей, до роботи, до навколишніх подій.

У теперішній час помітно зростає функція сім'ї по організації дозвілля та відпочинку, так як вільний час – одна з найважливіших соціальних цінностей, незамінний засіб відновлення фізичних і духовних сил людини, всебічного розвитку особистості.

У сучасних сім'ях жіноча побутова зайнятість у два – три рази перевищує чоловічу. Крім того, суттєво змінилася традиційна роль чоловіка в сім'ї – він перестав бути єдиним годувальником. Все це негативно впливає на подружні відносини та на виховання дітей.

Таким чином, виконуючи велику кількість функцій, сім'я є основою суспільства, гарантією його стабільного стану й розвитку. Порушення будь-якої із функцій сім'ї веде до неминучих проблем і конфліктів як усередині сім'ї, так і за її межами.

Висновки. Сім'я – це такий фундамент суспільства й таке мікросередовище, клімат якого сприяє або перешкоджає розвитку моральних і фізичних сил людини, становленню її як соціальної істоти. Саме в сім'ї закладаються ті моральні основи, які сприяють розвитку особистості. Суспільство кровно зацікавлене в міцній, духовно й морально здоровій сім'ї. Вона вимагає уваги й допомоги з боку держави у виконанні соціальних функцій, вихованні дітей, у поліпшенні матеріальних, житлових і побутових умов.

Література

1. Андреева Т.В. Семейная психология. – СПб.: Речь, 2004. – 224 с.
2. Антонов А.И. Социология семьи. – М.: Просвещение, 1996. – 348 с.
3. Васильева Э.К. Семья и ее функции: демографически статистический анализ. – М.: Статистика, 1975. – 181 с.
4. Гребенников И.В. Основы семейной жизни. – М.: Просвещение, 1991. – 158 с.
5. Харчев А.Г., Мацковский М.С. Современная семья и ее проблемы. – М.: Статистика, 1978. – 223 с.
6. Целуйко В.М. Психологические проблемы современной семьи/ В.М.Целуйко. – Екатеринбург: У-Фактория, 2007. – 496 с.
7. Эйдемиллер Э.Г., Юстицкис В. В. Семейная психотерапия. – Л., 1990. – 674 с.

Хмельницький національний університет

*Кошонько Г. А. , доцент кафедри
практичної психології та педагогіки*

Формування готовності старшокласників до створення сім'ї

Актуальність. Сімейна політика всіх цивілізованих країн своїм пріоритетним завданням вважає зміцнення інституту сім'ї. Але у сучасних системах виховання та освіти більшості країн практично відсутня спеціальна підготовка до шлюбу і виконання подружніх обов'язків. Молоді люди, перебуваючи в полоні сентиментальних, романтичних уявлень, одружуються і не знають правил та закономірностей подружнього життя. Багато хто з них потім швидко розлучається. Наукове вивчення соціально-психологічних аспектів підготовки молоді до шлюбу, надання їм поряд з іншим, належного значення, виведення на високий рівень розвитку культури шлюбно-сімейних відносин є однією з актуальних проблем психологічної науки.

Аналіз джерельної бази. Сімейна проблематика досить широко представлена як у соціологічних (С.І.Голод, В.І.Зацепін, М.С.Мацковський, А.Г.Харчев, Д.М.Чечот та ін.), так і у психологічних (М.І.Алексєєва, Т.В.Буленко, Т.В.Балакун, С.В.Дворяк, Е.Г.Ейдемиллер, З.М.Кісарчук, Г.С.Кочарян, А.С.Кочарян, Б.Г.Херсонський, В.В.Юстицький та ін.) роботах.

Проблема підготовки учнівської молоді до сімейного життя, статевого та дошлюбного виховання знайшла своє відображення також у дослідженнях вітчизняних педагогів. Ними вивчалися такі аспекти даної проблеми: теоретичні основи статевого виховання (В.Є.Каган, В.М.Колбановський, Л.І.Слинько); статево виховання в сім'ї (А.В.Говорун, Г.Ф.Дейнега, Д.В.Колесов); моральні аспекти підготовки школярів до

сімейного життя (Л.Я.Верб, З.Г.Зайцева, Р.А.Лемехова, І.А.Трухін); індивідуальний підхід до старшокласників у підготовці майбутнього сім'янина (В.М.Бизова, М.Ф.Феоктистова).

Виклад основного матеріалу. Одна з практичних задач у сфері психології сім'ї – підготовка молоді до створення сім'ї. Підготовка до сімейного життя - це складний цілісний процес, показником результативності якого є готовність молодих людей правильно будувати свої взаємини у подружньому житті. У зв'язку з тенденцією до різкого омолодження шлюбу актуальною стає підготовка до одруження молоді.

У формуванні майбутнього сім'янина важливе значення має процес підготовки та формування психологічної готовності особистості до створення сім'ї та виконання подружніх ролей. Роль психологічних чинників у створенні сприятливого морального клімату сім'ї важко переоцінити. Тому кожна молода людина, яка вступає в шлюб, повинна пройти серйозну психологічну підготовку, основні завдання якої ми сформулювали так: розвиток психологічної готовності особистості кожного старшокласника до створення у майбутньому сім'ї, вміння спілкуватись і співпрацювати, йти назустріч іншим людям; розвиток розуміння психології дружби і кохання, ознайомлення молоді з основами морально-психологічного клімату сім'ї, етапами досягнення подружньої сумісності, умовами гармонізації сімейних стосунків; навчання розумінню психологічних відмінностей чоловіка і жінки, умінню враховувати їх у міжстатевому спілкуванні; готовності і вміння регулювати складні конфліктні ситуації в міжособистісному спілкуванні та сім'ї; ознайомлення з основними типами темпераменту, характеру та формування вміння враховувати їх у міжособистісному спілкуванні; озброєння прийомами елементарної психічної саморегуляції, методикою самоконтролю і самокорекції поведінки та особистісних якостей.

Загалом підготовка до сімейного життя повинна включати такі складові:

– загально-соціальна та матеріально-економічна - ідейні цінності сім'ї, соціальні ролі подружжя та батьків; а також знання про бюджет сім'ї, її матеріальне забезпечення;

– житлово-побутова - організація життя, житлові умови і вміння вести домашнє господарство;

– демографічна - знання про репродуктивне здоров'я, планування в сім'ї, народження в сім'ї бажаних дітей;

– комунікативна - стосунки в сім'ї між подружжям, членами родини, з оточуючими, виховання моральних якостей, необхідних для нормальних взаємин (чесність, порядність, взаємодопомога, взаєморозуміння, милосердя, доброта, відповідальність, почуття обов'язку, толерантність, повага до батьків, членів родини, формування правильних уявлень про ролі чоловіка і жінки у сім'ї); оволодіння навичками спілкування, вміння розуміти інших людей; знання про гармонію сексуальних стосунків;

– виховна - відповідальність за виховання дітей, розуміння основ сімейного виховання, ролі батька й матері у житті дитини;

– правова - знання з основ законодавства про шлюб та сім'ю, сімейну угоду, про обов'язки подружжя один перед одним, батьків перед дітьми, перед суспільством.

Соціально-психологічна готовність до створення сім'ї як комплекс взаємопов'язаних характеристик самосвідомості включає мотиваційно-ціннісний компонент, що знаходить своє вираження в смисловій сфері, Я – життєвих орієнтаціях, переконаннях, моральних настановленнях; когнітивний компонент як наявність системи знань, належного рівня поінформованості щодо функціонування сім'ї; емоційно-регулятивний компонент як здатність до рефлексії та саморегуляції поведінки і емоційних станів; поведінковий — як сукупність соціально-психологічних умінь та навичок, необхідних для шлюбно-сімейної взаємодії.

Серед прийнятих у суспільстві показників готовності особистості до створення сім'ї називаються такі, як завершення освіти, здобуття професії, початок самостійної трудової діяльності. З цим нерозривно пов'язана соціально-економічна готовність молоді до шлюбу, сутність якої полягає в можливості майбутніх подружжів самостійно

матеріально забезпечити себе і свою сім'ю. Готовність до шлюбу включає усвідомлення молоддю того, що вони беруть на себе відповідальність один за одного, за сім'ю, за дітей.

Результати дослідження. Метою нашого дослідження було вивчення готовності випускників шкіл до різних аспектів сімейного життя. У проведеному нами опитуванні взяло участь 40 учнів. Вік респондентів – 16-17 років.

Опитування проводилось з метою отримання більш достовірних результатів, анонімно, без вказування прізвища. Узагальнена самооцінка учнями проводилась за 10-бальною системою. Результати вивчення представлені у таблиці 1.

Таблиця 1 - Ступінь готовності старшокласників до різних аспектів сімейного життя

№ п/п	Аспекти сімейного життя	Середня самооцінка
1.	Виховання дітей	4,8
2.	Взаємини із шлюбним партнером	8,1
3.	Інтимні стосунки	2,3
4.	Самостійне ведення домашнього господарства	6,3
5.	Розподіл сімейного бюджету	5,2

Наведені в таблиці дані свідчать про те, що учні досить низько оцінюють рівень готовності старшокласників до сімейного життя. Проте в оцінці готовності старшокласників до виховання своїх дітей, самостійного ведення домашнього господарства та щодо взаємин із своїм майбутнім шлюбним партнером слід зазначити, що вона дещо вища. Результати вказують на те, наскільки реальне життя є для молоді складнішим, суперечливішим і відрізняється від ідеального, уявного.

Юнака чи дівчину не можна вважати підготовленими до шлюбу, якщо у них не сформований ідеал сучасної сім'ї, якщо вони не мають чіткого уявлення про те, навіщо вступають у шлюб, чого чекають від сім'ї, які сімейні відносини хочуть побудувати, які обов'язки на них накладає шлюб, батьківство, як оптимально поєднувати сімейні і суспільні обов'язки тощо.

Загальне уявлення школярів про кохання та міжстатеве спілкування, як встановлено за результатами опитування, є не зовсім однозначним, поверховим, що свідчить про те, що для більшості з них проблеми створення сім'ї ще не є актуальними.

Для того, щоб уміти розв'язувати конфлікти майбутні подружжя повинні знати можливі причини, джерела їх виникнення. Справжні причини конфлікту часто дуже важко виявити через психологічні ускладнення. По-перше, в будь-якому конфлікті раціональне начало, зазвичай, послаблене емоціями. По-друге, істинні причини конфлікту можуть бути приховані в глибинах підсвідомості і проявлятися на поверхні лише у вигляді неприйнятних для „Я-концепції» особистості мотивів. По-третє, причини конфліктів можуть бути невловимі через так званий закон кругової каузальності (причинності) сімейних відносин, який проявляється в конфліктах.

Встановлено, що старшокласники не знають про те, що хоча конфліктні ситуації й порушують звичний хід подружнього життя, проте вони певною мірою можуть відкривати можливості для розвитку відносин, для досягнення вищого рівня взаємодії, для вирішення назрілих суперечностей. Як буде розв'язана конфліктна ситуація, визначається не тільки і не стільки характером самого конфлікту, скільки ставленням майбутніх членів сім'ї до нього.

Серед прийнятих у суспільстві показників готовності особистості до створення сім'ї називаються такі, як завершення освіти, здобуття професії, початок самостійної трудової діяльності. З цим нерозривно пов'язана соціально-економічна готовність молоді до шлюбу, сутність якої полягає в можливості майбутніх подружжів самостійно матеріально забезпечити себе і свою сім'ю. Готовність до шлюбу включає усвідомлення молоддю того, що вони беруть на себе відповідальність один за одного, за сім'ю, за дітей. З метою її діагностики нами були вивчені орієнтації учнів старшої школи на сім'ю. Їх результати подані у таблиці 2.

Таблиця 2. Особливості орієнтацій старшокласників на шлюб та сім'ю

Позиції старшокласників щодо шлюбу та створення сім'ї	Юнаків(у %)	Дівчат (у %)
1. Бажають вступити до шлюбу якнайшвидше після закінчення школи	4,4	8,3
2. Загалом думають про шлюб і створення сім'ї, але не поспішатимуть з цим	74,3	74,1
3. Не замислюються над цим або ж не бажають створювати сім'ю, вважаючи, що це буде стримувати їх особистісний розвиток	19,2	14,3
4. Інші відповіді	2,1	3,3

Орієнтованими на створення сім'ї виявились 78,7 % всіх опитаних юнаків і 82,4% - дівчат. Природно й те, що 19,2 % юнаків і 14,3 % дівчат ще не задумувались над цією проблемою. В результаті бесід було встановлено, що у цієї категорії школярів на даному етапі життєдіяльності домінували інші питання: навчання, вибір майбутньої професії, «пожити для себе» тощо. Вдвічі більше серед дівчат, у порівнянні з юнаками, в групі тих, хто зразу ж після закінчення школи бажає створити сім'ю.

У результаті дослідження виявилось, що у значної кількості випускників школи відсутні готовність брати на себе відповідальність за долю іншої людини, зміцнювати подружній союз, брати на себе батьківські обов'язки, не сформована установка на створення майбутньої офіцерської сім'ї.

Як показало дослідження, не всі юнаки і дівчата орієнтовані на створення сім'ї. Окремі хотіли б отримати сімейне щастя без будь-яких турбот, без особистої праці. Споживацька психологія є першопричиною багатьох майбутніх сімейних проблем. А звідси висновок: школярів необхідно орієнтувати на постійну працю для створення сімейного щастя власними руками.

Висновки. Таким чином, можна стверджувати, що створювати майбутню сім'ю повинна лише соціально зріла особистість, яка має високі моральні почуття, здатна управляти своєю поведінкою, змінювати її залежно від життєвих ситуацій, готова відірватися від батьківської опіки і самостійно приймати рішення, долаючи сімейні труднощі і негаразди, налагоджувати партнерські стосунки, адаптуючись до нових соціальних ролей.

Література

1. Говако Б.И. Студенческая семья. / Редкол.: Э.К. Васильева (пред.) и др. – М.: Мысль, 1988. – 158 с.
2. Голод С.И. Будущая семья: какова она? (Социально-нравственный аспект). – М.: Знание, 1990. – 64 с.
3. Зацепин В.И. Молодая семья: социально-экономические, правовые, морально-психологические проблемы. – К.: Наукова думка, 1991. – 313 с.
4. Иванова Л.М. Судьба молодой семьи. – М.: Знание, 1989. – 190 с.
5. Кочетов А.И. Начала семейной жизни. – Минск: Польша, 1987. – 221 с.
6. Мацковский М.С., Гурко Т.А. Молодая семья в большом городе. – М.: Знание, 1986. – 48 с.
7. Обозов Н.Н., Обозова А.Н. Факторы устойчивости брака. // Семья и личность (психолого-педагогические, социологические и медико-биологические проблемы). – М., 1981. – С.44-49.
8. Сысенко В. А. Молодежь вступает в брак. – М.: Мысль, 1986. – 365 с.

Дослідження особливостей соціального функціонування та гармонізації Я-концепції одиноких матерів

Сучасний кризовий стан сім'ї виявляється у зміні її функціональних та структурних характеристик. На сьогоднішній день в Україні продовжує зростати кількість неповних сімей, які стають однією з найбільших груп об'єктів соціальної роботи. Так, кожна 7-8 дитина народжується у неповній сім'ї. 99% неповних сімей складають сім'ї одиноких матерів. У м. Хмельницькому загальна кількість одиноких матерів складає 1410 осіб.

Єдиним документом, який визначає правові аспекти закріплення статусу одинокої матері, є Закон України «Про державну допомогу сім'ям з дітьми», в якому зазначається, що право на допомогу на дітей одиноким матерям мають одинокі матері (які не перебувають у шлюбі), якщо у свідоцтві про народження дитини відсутній запис про батька або запис про батька проведено в установленому порядку державним органом реєстрації актів цивільного стану за вказівкою матері дитини. При цьому право на допомогу мають вдови з дітьми, які не отримують соціальну пенсію або пенсію по втраті годувальника, одружені одинокі матері, якщо дитина народилася до шлюбу і не була всиновлена чоловіком. Водночас таким визначенням, яке вважається базовим для виділення категорії «одинокі матері» фактично виключаються випадки, коли після розлучення мати самостійно без участі батька виховує свою дитину, хоча фактично вона також являється одинокою матір'ю.

Зазвичай дослідження проблем неповної сім'ї обмежується матеріально-фінансовим становищем, факторами виховання дитини, і дуже часто абсолютно не враховує особливості особистісного стану одинокої матері. Водночас абсолютна більшість дослідників зазначає, що комфортність, гармонійність розвитку сім'ї, рівень задоволеності сімейним життям, морально-психологічний клімат сім'ї залежить від поведінки матері, її життєвих принципів та поглядів. Відповідно постає логічне припущення про необхідність спрямування допомоги сім'ї одинокої матері перш за все на гармонізацію її Я-концепції та оптимізацію її соціального функціонування, що відповідно стане передумовою перебудови морально-психологічного клімату сім'ї та характеру міжособистісних взаємодій у ній. Успішність функціонування кожної сім'ї, її комфортність для виховання дитини і розвитку особистостей її членів, складається з індивідуального рівня комфортності та готовності до виконання своїх обов'язків та функцій кожним членом родини.

Зміна умов та складових соціального функціонування одиноких матерів відповідно позначається на змінах у Я-концепції: від самооцінки і Я-образу до глибоких перебудов у мотиваційно-ціннісній сфері і рівні домагань, на відповідний їм особистісний життєвий сценарій. З метою подолання труднощів та протиріч, з якими стикаються одинокі матері, надання допомоги у вирішенні проблем та труднощів у їх соціальному функціонуванні і вивчення функціональних складових змін Я-концепції одиноких матерів нами було побудовано діагностичну програму, що включала в себе:

1) спрямовану на вивчення ставлення матері до різноманітних аспектів сімейної ролі методику PARI Е.С. Шефера та Р.К. Белла;

2) експериментально-психологічну методику вивчення рівня суб'єктивного контролю (за шкалою «екстернальності-інтернальності»);

3) анкетування, спрямоване на виявлення загальних особливостей сімейного функціонування, міжособистісних стосунків та рівня соціальної захищеності одиноких матерів.

У дослідженні, що проводилось на базі обласного та міського центру роботи з сім'ями, жінками та дітьми, взяли участь 86 одиноких матерів (результати опитування ще двох не враховувалися з причин відсутності відповідей на запитання однієї з методик). У вибірку, частина якої була побудована за рахунок методу «снігової кулі» (на основі особистих знайомств дослідників та даних, отриманих у МЦ «Родинний дім» про трьох одиноких матерів, що були їхніми клієнтами та залучили до дослідження ще 9 одиноких матерів центру матері та дитини), а інша частина - за допомогою цілеспрямованого відбору за місцем проживання (гуртожитки міста, причому як навчальних закладів, у яких проживають молоді одинокі матері, так і гуртожитків окремих підприємств).

Оскільки саме завдяки анкетуванню були отримані загальні характеристики соціального функціонування та самосвідомості одиноких матерів, які слугували додатковими даними при визначенні репрезентативності тестування за методиками та несли доповнюючий характер, спочатку буде проаналізовано саме результати опитування за допомогою методу анкетування.

Анкета дозволяє виявити окремі особливості соціального функціонування, самосвідомості та соціального захисту одиноких матерів за наступними параметрами:

- ставлення суспільства до одиноких матерів;
- обізнаність зі своїми основними правами та обов'язками;
- рівень державної підтримки одиноких матерів в Україні;
- отримання матеріальної допомоги та її види;
- успішність поєднання роботи і виховання дитини та фактори, що на неї впливають;
- стосунки з батьком дитини;
- задоволеність особистим життям;
- виникнення почуття пригніченості, тривоги, незадоволеності життям;
- трактування виразу «щасливе життя»;
- бажанні напрямки отримання допомоги у сфері матеріальних надань, психологічної підтримки, допомоги по вихованню дитини.

Оскільки деякі параметри передбачали специфічне формулювання соціального становища одиноких матерів та повинні були враховувати особливості їх обізнаності з певними категоріями права чи соціального захисту, нами було проведено пілотне дослідження за участю 5 одиноких матерів, при чому це дослідження носило характер експертної оцінки.

Види допомоги за різними сферами, а також відсоткове співвідношення спільних виборів і тенденцій у сфері бажаної допомоги розподілений таким чином:

1) у сфері психологічної підтримки переважними та найбільш актуальними є такі види допомоги, як надання консультаційних послуг, поширення інформації та матеріалів та збільшення їх доступності, створення центрів підтримки та допомоги одиноких матерів у кризових ситуаціях. Варто зазначити, що вибори, пов'язані з утворенням спеціалізованих консультаційних центрів робилися не лише представницями групи вищої освіти та відповідних професій (психолог, соціальний

педагог), а й самотніми мамами з середньою спеціалізованою освітою, які працюють у віддалених від гуманітарної сфери професій.

2) у сфері допомоги по вихованню дитини - основне спрямування - допомога в організації вільного часу та догляду за дитиною.

В результаті проведення даного анкетування нами було вирішено обрати сукупність форм здійснення соціальної роботи по оптимізації соціального функціонування самотніх матерів на основі виділених ними бажаних форм допомоги. Відповідно до ресурсів дослідників до таких форм увійшли: створення групи самопомоги, видання інформаційно-роздаткових матеріалів та проведення тренінгових занять.

Відповідно до отриманих результатів анкетування можна зробити попередній висновок про те, що соціальне функціонування самотніх матерів характеризується порушенням співвідношення у виконанні материнської, професійної та жіночої (інтимно-особистісної) ролей, і відповідно супроводжується високим рівнем тривожності, загальним рівнем негативного емоційного фону та порушенням міжособистісних взаємодій. Наступним компонентом дослідницької програми виступало тестування за методикою вивчення ставлення матері до сімейної ролі (PARI).

Оскільки аналіз результатів та віднайдення спільних тенденцій для тестування 86 респондентів є досить складним завданням, доцільно охарактеризувати загальні тенденції на основі виділення переважності та актуальності окремих ознак методики. Для нас вирішальне значення мали високі показники вираженості певної ознаки, і саме на основі їх виділення було проведено аналіз результатів дослідження. Відношення самотніх матерів до сімейної ролі.

- обмеженість інтересів жінки рамками сім'ї, турботами виключно про сім'ю - характерна для більшості опитаних самотніх матерів (84%, 72 особи);

- відчуття самопожертвування в ролі матері - актуалізоване у самотніх матерів середньої вікової групи (37 осіб з 39)

- сімейні конфлікти - кореляції з іншими показниками та високим рівнем вираженості ознаки не виявлено;

- надавторитет батьків - схильність до даної ознаки виявлена у 13% респонденток, осіб молодого віку;

- незадоволеність роллю господині дому - виражена у 48% самотніх матерів;

- «байдужість» чоловіка, його невключеність в справи сім'ї - дана ознака є досить актуальною для самотніх матерів середнього віку, так з 39 осіб вона виражена у 29;

- домінування матері - у стосунках з дитиною є характерним для приблизно 42% самотніх матерів (36 осіб), тоді як протилежна тенденція характерна лише для 9% (8 осіб);

- залежність і несамотійність матері - є нехарактерною ознакою (низькі показники у 74% самотніх матерів).

1. Відношення батьків до дитини. Оптиміальний емоційний контакт.

1) Спонука словесних проявів, вербалізації - виражена у 37% опитаних, тоді як не виражена - у 42%;

2) Партнерські відносини характерні лише для 14% самотніх матерів;

3) Розвиток активності дитини - є актуальною ознакою для 27% самотніх матерів;

4) Зрівняльні відносини між батьками і дитиною є характерною ознакою для 57% опитаних.

2. Надмірна емоційна дистанція з дитиною

- 1) дратівливість, запальність виражена у 73% (63 саодиноких матері);
- 2) суворість, зайва строгість - чітко виражена у 33 опитаних, що складає 38%;
- 3) ухилення від контакту з дитиною - не є характерним для саодиноких матерів за винятком 2 молодих респонденток.

3. Надмірна концентрація на дитині.

- 1) Надмірна турбота, встановлення відносин залежності - тенденція до даної ознаки помітна у 62 саодиноких матерів (72%);
- 2) Подолання опору, придушення волі - чітко виражено у трьох опитаних;
- 3) Створення безпеки, побоювання образити - переважає у 83% саодиноких матерів;
- 4) Виключення позасімейних впливів характерне для 13%;
- 5) Придушення агресивності - є характерною ознакою для 43% опитаних (37 осіб);
- 6) Придушення сексуальності - є чітко вираженим у 70 опитаних (81 %);
- 7) Надмірне втручання в світ дитини - характерне для половини респондентів (50%);
- 8) Прагнення прискорити розвиток дитини яскраво виражене у 18% опитаних саодиноких матерів.

Згідно з результатами дослідження, для більшості опитаних саодиноких матерів характерне порушення адекватного сприйняття власної сімейної ролі та відповідні порушення соціального функціонування та Я-концепції, причому найбільш виражений характер носять тенденції до пріоритетності виконання материнської ролі перед інтимно-особистісними.

Варто зазначити, що за всіма шкалами методики кількість матерів, що демонструє «крайні» тенденції до інтернальності або екстернальності, переважає, хоча і не значно, осіб, які демонструють «середні» показники.

Відповідно до отриманих результатів дослідження за трьома його компонентами можна сформулювати такі висновки:

1) для саодиноких матерів характерне порушення соціального функціонування, пов'язане з дисгармонізацією виконання трьох основних соціальних ролей, які уособлюють сфери соціального функціонування - професійну, сімейну та інтимно-особистісну; найчастіше характер цих порушень зумовлюється переважною орієнтацією особистості на професійну або материнську ролі, тоді як рівень актуалізованості потреб в інтимно-особистісній сфері є незначно вираженим;

2) порушення у сфері соціального функціонування супроводжується дисгармонізацією Я-концепції у бік порушення адекватності самооцінки, рівня усвідомлення власних потреб, вмотивованості дій та поєднується з високим емоційним навантаженням та нервово-психічною напругою;

3) для саодиноких матерів переважно характерними є висока вираженість тенденцій екстернальності (низький рівень суб'єктивного контролю, порушення бачення зв'язку між власними діями і значимими подіями життя, відсутність усвідомлення можливості контролювати перебіг подій тощо), що є характерними для молодих саодиноких матерів, та тенденціями інтернальності (високий рівень суб'єктивного контролю над усіма життєвими ситуаціями, пов'язування важливих подій та власних дій, установка на можливість зміни та залежність її від власної активності,

на високу відповідальність за усі події життя), що характерна для одиноких матерів середнього віку.

В результаті проведення дослідження було підтверджено, що особливості соціального функціонування одиноких матерів обумовлюють зміни в Я-концепції, що суттєво відображаються на їх активності та результативності виконання основних соціальних ролей.

Хмельницький національний університет

Левицька Т. Л., кафедра практичної психології та педагогіки

Підготовка студентів до сімейного життя

Готуючись створити сім'ю, студенти повинні пам'ятати про те, що сімейне життя – це не тільки реалізація ідеальних уявлень про шлюб, які склалися у молодих людей до шлюбу, але і реальне життя двох, а пізніше й кількох людей, при всій його складності і багатогранності. Створення сім'ї є самим відповідальним кроком, який людина здатна робити у своєму житті і потребує від неї особистої зрілості. Перш за все, це стосується готовності брати на себе відповідальність за інших людей (членів сім'ї). Подружнє життя включає безперервні переговори, укладання угод, компроміси і, звичайно, подолання труднощів та вирішення конфліктів. Якщо не відбудеться взаємної адаптації, то подружжя стає на шлях розлучення навіть за наявності сильних любовних почуттів і необхідних матеріальних і житлових умов. Отже, молоді люди повинні чітко уявляти те, яким має бути їхнє майбутнє подружнє життя і відповідним чином готуватися до нього, особливо у дошлюбний та передшлюбний періоди. Для полегшення такої роботи нами для студентів розроблено практичні рекомендації щодо самостійної підготовки до створення сім'ї. Висвітлення змісту цих рекомендацій і є метою нашої статті.

Результати аналізу наукової літератури [1-4] та емпіричного дослідження дозволили нам уточнити і визначити вимоги, яким повинен відповідати студент, готуючи себе до створення сім'ї. Зокрема, студент повинен володіти:

- навичками здорового способу життя (загартовуватися, займатися спортом, дотримуватися гігієни, позбавлятися шкідливих звичок). Це є основою підтримання та збереження фізичного та психічного здоров'я;
- здатністю планувати сімейний бюджет та матеріально утримувати сім'ю (бути працевлаштованим і спроможним вирішувати життєво важливі питання та розподіляти сімейний бюджет). Це є основою самостійності та відповідальності за сім'ю;
- уміннями будувати міжособистісні стосунки зі шлюбним партнером;
- умінням спланувати народження здорової та бажаної дитини (уникати небажаної вагітності, попереджати захворювання статевої системи, вибирати сприятливий час для народження дитини).

На наш погляд, основними проблемами майбутнього подружжя на початковому етапі створення сім'ї є:

- а) відокремлення від батьківської сім'ї та встановлення зовнішньої межі молодій сім'ї;
- б) розподіл сімейних ролей та сфер відповідальності.

Ці проблеми ставлять перед молодим подружжям такі завдання:

- досягнути фінансової та матеріальної незалежності від батьків;
- посилити емоційний зв'язок у подружній підсистемі;
- зберегти емоційний контакт з батьківською сім'єю;
- встановити оптимальний баланс близькості та віддаленості;
- з'ясувати круг осіб, які будуть допущені в сім'ю;
- засвоїти подружні обов'язки;
- узгодити систему цінностей, а також особисті та сімейні цілі;
- з'ясувати сфери відповідальності та розподілити обов'язки;

– пройти сексуальну адаптацію один до одного.

У процесі самостійної підготовки до створення сім'ї студентам потрібно чітко з'ясувати яким чином може проходити відокремлення молодої сім'ї від батьківської сім'ї. Адже, як свідчать дослідники Е. Г. Ейдемільер, В. Юстіцкіс, Р. Р. Калініна та ін. [4; 5], погодившись з бажанням своєї дитини створити власну сім'ю, а також з вибором нею шлюбного партнера, батьки не завжди готові надати новоствореній сім'ї повну автономність. Вони продовжують й надалі грати батьківську роль, вмішуючись у життя молодят. Батьки часто нав'язують молодій сім'ї норми та традиції, що вже існують в їхній родині. При цьому батьки мають змогу маніпулювати дітьми, зважаючи на їх фінансову та матеріальну залежність від них.

Тому студенту належить зарання продумати шляхи фінансування своєї майбутньої сім'ї та варіанти розв'язання житлової проблеми. Крім цього важливо не втратити стосунки з батьками і зберегти емоційний контакт з батьківською сім'єю. Якщо у молодої сім'ї відсутнє своє житло і вона планує жити разом з батьками, то потрібно вміти пристосовуватися до їхньої думки і рахуватися з їхніми вимогами. Якщо молода сім'я претендує на автономність, то потрібно зважити свої можливості і встановити оптимальний баланс у стосунках з батьками. Результативність такої роботи значною мірою залежить від уміння і бажання молодих людей прислухуватися до думки батьків, не загострювати стосунки, аргументовано та логічно пояснювати свою точку зору, знаходити компроміс та ін.

Наступна проблема молодої сім'ї, вирішення якої потребує відповідної підготовки від молодої людини, це проведення розподілу сімейних ролей та сфер відповідальності. Психологічна сутність цієї проблеми полягає в тому, що кожен з членів подружньої пари є індивідуальністю, а отже з індивідуальною своєрідністю психічного складу, що виявляється у різному відношенні до оточуючого світу, праці, інших людей та самого себе. Відповідно це може породити певні проблеми в узгодженні системи цінностей, сфер відповідальності тощо. Отже, самостійна підготовка студента має включати вивчення сімейного кодексу України і, зокрема, прав та обов'язків членів сім'ї. Важливо усвідомити те, що кожен з подружжя повинен турбуватися про сім'ю. При цьому дружина та чоловік зобов'язані спільно піклуватися про побудову сімейних відносин між собою та іншими членами сім'ї на почуттях взаємної любові, поваги, дружби, взаємодопомоги. Вони відповідальні один перед одним, перед іншими членами сім'ї за свою поведінку в сім'ї.

Зважаючи на те, що інтегральним показником динаміки життєво важливих для сім'ї функцій, який виражає якісний аспект соціально-психологічних процесів в будь-якій сімейно-шлюбній взаємодії, є «психологічне здоров'я сім'ї», виникає потреба у вивченні студентами змісту цього поняття. Перш за все, студентам потрібно знати, що до показників, за якими потрібно оцінювати психологічне здоров'я сім'ї, фахівці відносять: подібність сімейних цінностей; функціонально-рольову узгодженість; соціально-рольову адекватність, або міру здійснення очікувань членів сім'ї стосовно один одного; відсутність протиріч між роллю і особистістю; адаптивність або міра пристосування до соціально-психологічного клімату родини, прагнення зберегти комфортні сімейні стосунки; емоційну задоволеність шлюбом, сімейними стосунками; спрямованість на сімейне довголіття, усвідомлене прагнення до нових сімейних цілей та ін.

Потрібно пам'ятати, що психологічне здоров'я сім'ї на думку дослідників Т. В. Андрєєвої, О. І. Бондарчука, прямо пропорційно залежить від психологічного клімату сім'ї, що є стійким емоційним настроєм, результатом особливостей і якості взаємостосунків членів сім'ї [1; 2]. Психологічний клімат сім'ї змінюється і залежить від самих членів сім'ї. Він може бути сприятливим, несприятливим (конфлікти, сварки, знервованість), суперечливим (повна злагода, чи сварки). Характерні ознаки сприятливого сімейного мікроклімату – згуртованість членів сім'ї, доброзичливість, почуття захищеності, терпимість, взаємна повага, взаємодопомога, чуйність, співчуття, прагнення допомагати

один одному, співпереживання, відповідальність за сім'ю та кожного її члена. Велике значення для психологічного клімату сім'ї має доброзичливе внутрішньосімейне спілкування. Сімейний мікроклімат, на який впливають стійкий позитивний емоційний настрій, взаєморозуміння, взаємодопомога, доброзичливість, позначається на настрої членів сім'ї, загальному стилі їхнього життя. Взаєморозуміння в шлюбі передбачає взаємоповагу чоловіка та дружини, їхню здатність точно розуміти один одного, ставати на точку зору партнера, розуміти причини й цілі його вчинків. Щодо взаємодопомоги у шлюбі, то вона виявляється в здатності правильно і своєчасно реагувати на слова, на прохання, надавати допомогу у важких ситуаціях, в умінні разом відпочивати, знімати напругу, втому, стрес.

У такій сім'ї наявне бажання разом проводити вільний час, вихідні дні, відпустку. Вона відкрита як для внутрішньосімейного (між подружжям, подружжям і дітьми, подружжям і батьками), так і для позасімейного (з друзями, сусідами, знайомими) спілкування, створює душевний комфорт, рятує від нервових перевантажень. Знервованість, відсутність побутових вигод, постійна роздратованість, грубість, сварки, чвари, піклування лише про власний комфорт, відсутність милосердя у членів сім'ї призводять до негативного емоційно-психологічного мікроклімату. Такі життєві умови подружжя, а також дітей зумовлюють депресивні стани, емоційне перенапруження, дефіцит позитивних емоцій, стресові ситуації. До останніх можуть призводити невміння раціонально вирішувати матеріально-економічні та житлово-побутові проблеми, сексуальна дисгармонія, конфліктність, що прогресує на основі алкоголізму, аморальної поведінки, наявності у членів сім'ї таких якостей особистості, як ревності, надмірна образливість, егоїзм, небажання поступатись власними інтересами, зручностями заради ближнього.

Крім цього, студенту важливо знати, що ознаками стабільної сім'ї є: наявність житла та належних побутових умов; задоволеність подружжя розподілом господарсько-побутових обов'язків в сім'ї; відсутність фінансових труднощів; здоров'я всіх членів сім'ї; взаємна довіра та повага між членами сім'ї; взаємодопомога та взаємопідтримка між членами сім'ї; відповідність поведінки членів сім'ї очікуванням кожного з них; високий рівень емоційної взаємодії подружжя; відсутність ревностей; відсутність зловживань спиртними напоями та іншими шкідливими речовинами; задоволеність членів сім'ї результатами сімейно-шлюбної взаємодії. Побудувавши стабільну сім'ю, людина має можливість отримати психологічний захист та розрядку, особливо у важкі періоди життя. Допмагаючи іншим, кожен член сім'ї має можливість отримати таку допомогу й сам.

Студенту потрібно чітко уявляти, а отже вивчати сутність та зміст основних функцій сім'ї. На думку Р. Р. Калініної [5], сім'я як суспільне явище виконує дві групи функцій:

1) соціальні, тобто є функції, що покладаються на неї суспільством (для чого суспільству потрібен такий соціальний інститут, як сім'я, що суспільство від нього чекає);

2) психологічні, тобто функції, як їх сприймають члени сім'ї (для чого люди створюють сім'ю, чого вони від неї чекають, на задоволення яких індивідуальних психологічних потреб направлені їх взаємини).

До соціальних можна віднести наступні функції:

- функція репродукції як підтримка біологічної безперервності суспільства;
- функція виховання як підтримка культурної безперервності суспільства.

До психологічних функцій можна віднести:

- функція кооперації як співробітництво і взаємодопомога членів сім'ї, підтримка один одного в якихось починаннях, справах, у вирішенні тих або інших проблем, з якими стикається кожен член сім'ї впродовж життя;

- функція інтимності як засіб задоволення потреби у взаємній любові, емоційній близькості, емоційній прихильності, особистісно орієнтованому спілкуванні членів

сім'ї, у взаєморозумінні;

- функція рекреації, або відновна функція, як можливість моральної і психологічної підтримки один одного, можливість зняти напругу, одержану поза сім'єю;

- функція самоактуалізації як надання кожному члену сім'ї можливості якнайповнішого виявлення і розвитку свого особистісного потенціалу, особистісного зростання.

Дослідники по-різному називають вказані вище функції, проте, що стосується змістовної інтерпретації, то їхня думка в основному збігається.

Отже, студентам для ефективної самостійної підготовки до створення сім'ї важливо: засвоїти основи шлюбу та сім'ї; знати особливості підбору майбутнього шлюбного партнера; усвідомлювати важливість своєї ролі як суб'єкта розвитку власної психологічної готовності до створення сім'ї. Зважаючи на це, перспективою для подальших досліджень може стати розробка для студентів методичних посібників і буклетів з психології шлюбу та сім'ї.

Література

1. Андреева Т. В. Семейная психология: Учеб. Пособие. – СПб.: Речь, 2004. – 244 с.
2. Бондарчук О. І. Психологія сім'ї: Курс лекцій. – К.: МАУП, 2001. – 96 с.
3. Гребенников И.В. Основы семейной жизни. – М.: Просвещение, 1991.– 248 с.
4. Эйдемиллер Э. Г., Юстицкис В. Психология и психотерапия семьи. – СПб: Издательство «Питер», 1999. – 656 с.
5. Калинина Р. Р. Введение в психологию семейных отношений.–СПб.: Речь, 2008. – 351 с.
6. Олифинович Н. И., Зінкевич-Куземкина Т. А., Велента Т. Ф. Психология семейных кризисов. – СПб.: Речь, 2006. – 360 с.
7. Основы психологии семьи и семейного консультирования: Учеб. пособие для студ. высш. учеб. заведений / Под общ. ред. Н. Н. Посысоева. – М.: Изд-во ВЛАДОС-ПРЕСС, 2004. – 328 с.
8. Кочкарова Ф. Я. Психологическая готовность студентов-юристов к созданию семьи. Дис. канд. психол. н.: 19.00.07. – Карачаевск: Карачаево-Черкесский Государственный университет, 2006. – 141 с.
9. Ковалёв С. В. Психология современной семьи. Книга для учителя. – М.: Просвещение, 1988. – 208 с.
10. Дружинин В. Н. Психология семьи. – Екатеринбург: Деловая книга, 2000. – 208 с.
11. Кошонько Г. А. Психологічні особливості становлення сімей майбутніх офіцерів: Автореф. дис... канд. психол. н.: 19.00.09 / Національна академія ДПСУ ім. Б. Хмельницького. – Хмельницький, 2005. – 20 с.

Слов'янський технікум Луганського національного аграрного університету

Попова О. М., практичний психолог

Сучасні проблеми насильства в сім'ї

В Україні проблема насильства над жінкою та дитиною в сім'ї тривалий час не була предметом спеціальних досліджень соціологів, психологів та соціальних працівників. Нею займалися, в основному, криміналісти при вивченні злочинів, які здійснювалися в сімейно-побутовій сфері. Однак, практика останніх років доводить концептуальне осмислення цього питання на державному рівні. Свідченням цього є і прийняття законодавчої бази, і створення кризових центрів роботи з тими, хто потерпає від насильства в родині.[19]

Сьогодні відбуваються перші спроби запровадження й реалізації певних моделей роботи: превентивної, навчально-тренінгових програм, роботи з правоохоронними органами, організації притулків для жінок, кризових консультативних центрів (очних та

заочних), центрів реінтеграції, груп взаємопідтримки чи самопомоги, психотерапевтичних програм (індивідуальних та групових).

За визначенням Закону України «Про попередження насильства в сім'ї», який Верховна Рада України ухвалила 2001 року, насильство в сім'ї — це «будь-які умисні дії фізичного, сексуального, психологічного чи економічного спрямування одного члена сім'ї по відношенню до іншого члена сім'ї, якщо ці дії порушують конституційні права і свободи члена сім'ї як людини та громадянина і наносять йому моральну шкоду, шкоду його фізичному чи психічному здоров'ю». Закон розрізняє чотири види домашнього насильства: фізичне, психологічне, економічне, сексуальне.

Фізичне насильство в сім'ї — це навмисне нанесення побоїв, тілесних ушкоджень одного члена сім'ї іншим, яке може призвести чи призвело до порушення нормального стану фізичного чи психічного здоров'я або навіть до смерті постраждалого, а також до приниження його честі та гідності.

Сексуальне насильство в сім'ї — це примушування до небажаних статевих стосунків у родині, а також сексуальні дії щодо неповнолітнього члена сім'ї.

Психологічне насильство в сім'ї — це насильство, пов'язане з тиском одного члена сім'ї на психіку іншого через навмисні словесні образи або погрози, переслідування, залякування, які доводять постраждалого до стану емоційної невпевненості, втрати здатності захистити себе і можуть заподіяти або заподіяли шкоду психічному здоров'ю.

Економічне насильство в сім'ї — це навмисні дії одного члена сім'ї щодо іншого, спрямовані на те, щоб позбавити постраждалого житла, їжі, одягу та іншого майна чи коштів, на які він має законне право. Такі дії можуть заподіяти шкоду фізичному чи психічному здоров'ю, або навіть призвести до смерті постраждалого.[12]

За даними соціологічних досліджень, серед розлучених жінок кожні три з чотирьох опитаних потерпали від домашнього насильства. Офіційна статистика Міністерства внутрішніх справ свідчить, що більше ніж 81 тисяча осіб перебувають на обліку за вчинення насильства в сім'ї.

Найбільш гостро проблема насильства в сім'ї постає перед неповнолітніми громадянами. Це пов'язано здебільшого з вразливістю та необізнаністю дітей. Вразливість дітей до насильства пояснюється їх фізичною, психічною та соціальною незрілістю, а також залежним (підлеглим) становищем по відношенню до дорослих, незалежно від того, чи є це батьки, опікуни, вихователі, вчителі. Нерідко буває важко виявити, чи мало місце в ситуації насильства в сім'ї психологічне насильство, чи справа обмежувалася лише фізичним або економічним насильством. Тому створення індикаторів психологічного насильства в сім'ї щодо дітей і використання їх у практиці роботи міліціонерів та соціальних робітників є дуже важливим.

Згідно чинного законодавства, психологічне насильство в сім'ї проявляється в образах із використанням лайливих слів та криків, які принижують честь і гідність члена сім'ї, образливих жестах із метою приниження члена сім'ї або тримання його в атмосфері страху. Психологічне насильство проявляється також у брутальному ставленні до родичів чи друзів члена сім'ї; шкоди, що її спричинено домашнім тваринам; у знищенні, пошкодженні, псуванні або приховуванні особистих речей, предметів, прикрас тощо.

Ознаками такого насильства над дітьми можуть слугувати:

- замкнутість;
- демонстрація повної відсутності страху;
- неврівноважена поведінка;
- агресивність, схильність до нищення й насильства;
- уповільнене мовлення, нездатність вчитися;
- надто висока зрілість та відповідальність у порівнянні зі звичайними для цього віку;
- уникання однолітків, бажання гратися лише з маленькими дітьми;
- занижка самооцінка;

- тривожність, нав'язливі страхи (фобії);
- намагання справити враження людини, що живе в злиднях;
- демонстрація страху перед появою батьків;
- страх фізичного контакту, острах іти додому;
- депресія, спроби самогубства;
- уживання алкоголю або наркотиків;
- психосоматичні хвороби, на кшталт болю в животі (неврастенії);
- насильство по відношенню до свійських тварин, та взагалі до більш слабших істот;
- почуття провини за отримання фізичних ушкоджень;

До різновидів психологічного насильства над дітьми, зокрема, належать:

1) використання «привілеїв» дорослих:

- поводження з дітьми як із рабами чи слугами;
- покарання, поводження як із підлеглими;
- поводження як із своєю власністю;
- відмова повідомляти про рішення, що стосуються відвідин та опікунства;

2) залякування:

- використовування своїх переваг - росту, розмірів та сили;
- навіювання страху за допомогою розповідей, дій, тестів, поглядів;
- крики, стресогенна поведінка;
- жорстокість щодо інших істот;
- погрози покинути, розлюбити дитину; самогубства; заподіяння фізичної шкоди; шкоди іншим людям, тваринам, рослинам тощо;
- загроза суворого покарання Богом, судом, міліцією, школою, спецшколою, притулком, родичами та психіатричною лікарнею;
- приниження, присоромлення дитини;
- використання скарг для тиску на дитину;
- використання дітей у якості довірених осіб;
- непослідовність;
- використання дітей у конфліктах між батьками;
- «торговельна» поведінка одного з батьків щодо любові до дитини;

Методи соціальної роботи з жертвами сімейного насилля.

Щодо осіб, які вже вчинили насильство в родині або погрожують, його вчинити, працівники міліції можуть вжити таких заходів:

- винести кривдникові **офіційне попередження** про неприпустимість вчинення насильства в сім'ї. Якщо кривдник таки вчинив насильство після винесення йому офіційного попередження, йому можуть винести захисний припис;
- взяти на **профілактичний облік** осіб, схильних до вчинення насильства в сім'ї;
- винести кривднику захисний **припис** і контролювати виконання вимог захисного припису. В захисному приписі особі, якій його винесено, можуть заборонити чинити певну дію (дії) щодо жертви насильства в сім'ї, а саме:
 - чинити конкретні акти насильства в сім'ї;
 - отримувати інформацію про місце перебування жертви насильства;
 - розшукувати жертву насильства, якщо вона за власним бажанням перебуває в місці, не відомому кривдникові;
 - відвідувати жертву насильства, якщо вона тимчасово перебуває не за місцем спільного проживання членів сім'ї;
 - вести телефонні переговори з жертвою.

Для допомоги потерпілим від домашнього насильства діють спеціальні кризові центри, а також центри медико-соціальної реабілітації. Працівники кризових центрів надають інформаційну, психологічну, педагогічну, медичну, юридичну допомогу особам, які можуть стати або стали жертвами насильства в сім'ї, а також тимчасовий притулок;

повідомляють службі дільничних інспекторів міліції чи кримінальній міліції в справах неповнолітніх про виявлені факти реальної загрози застосування насильства в сім'ї або про факти вчинення такого насильства.[26]

В центрах медико-соціальної реабілітації жертв насильства в сім'ї постраждалим надають первинну медико-санітарну та психологічну допомогу, психіатричну допомогу певних видів, а за потреби працівники центрів скеровують жертв насильства в сім'ї на відповідне подальше лікування; організують надання їм юридичних консультацій; повідомляють про вчинене насильство в сім'ї службі дільничних інспекторів міліції чи кримінальній міліції у справах неповнолітніх.

Наведені нижче поради можуть бути корисними для всіх, хто став жертвою або свідком домашнього насильства.[33]

- Якщо ви зіткнулися з першими (ще «легкими») проявами насильства, подумайте про власну безпеку та безпеку своїх дітей – уявіть найгірший розвиток подій і подумайте про ваші дії в таких неприємних ситуаціях.

- Тримайте під рукою номери телефонів міліції та соціальних служб. Варто, щоб ці номери також знали ваші діти. Якщо виникне потреба, не вагаючись телефонуйте до районного відділу міліції або на номер «02» і вимагайте термінового втручання. По приїзді працівників міліції детально опишіть їм усе, що сталося, покажіть ваші тілесні ушкодження, а також домашні речі, які побив чи поламав кривдник.

- Якщо вам завдано тілесних ушкоджень, обов'язково зверніться до медичних закладів. Ви не лише пройдете лікування, а й отримаєте медичні висновки, які є вагомим доказом у суді.

- Найбільше виваженим виходом з деяких ситуацій є втеча. Але цей крок належить ретельно підготувати. Варто заздалегідь зібрати невеличку валізу з найбільше потрібними речами: одягом для себе та дітей, грошима, ліками, ключами від дому, офісу тощо, особистими документами (паспорт, свідоцтво про народження дитини), документами, які підтверджують ваші права власності на житло, машину і т. ін. Обов'язково запишіть і запам'ятайте адреси та номери телефонів установ, до яких ви плануєте звернутися по допомогу. Крім того, наперед обдумайте маршрут вашої втечі й визначте декілька (не одне!) місць, де ви могли б сховатися, якщо залишите дім.

- Якщо близькі люди готові вам допомогти в боротьбі з домашнім насильством, домовтеся з ними про спільні дії в гострій ситуації. Йдеться, зокрема, про дзвінок до міліції, тимчасовий притулок для вас та ваших дітей або схованку для потрібних вам речей (див. попередній пункт).

- Пам'ятайте: насильство часто стає ще брутальнішим, коли кривдник довідується про бажання жертви припинити з ним стосунки. Якщо ви зважилися на таке, будьте готові захищати свої права та права ваших дітей. Заздалегідь обміркуйте можливі варіанти вирішення таких гострих питань, як поділ майна, стягнення аліментів, визначення місця проживання дітей. Звісно, краще відразу звернутися по допомогу до кваліфікованих юристів соціальних служб чи громадських організацій, послуги яких є безкоштовними.

- Подумайте про те, як обмежити ваше спілкування з кривдником після розлучення і вберегти від нього ваших дітей. Наприклад, попросіть ваших колег по роботі з'ясувати, хто вам телефонує, повідомте працівникам дитячої установи, хто має право забирати ваших дітей додому, ходіть до інших крамниць тощо.

- Уявіть ваше подальше життя без кривдника й знайдіть у ньому позитивні моменти для себе. Згадуйте про ці моменти тоді, коли відчуватимете неспокій та сумніви. В разі потреби, зверніться до соціальних служб та неурядових організацій, які надають психологічну підтримку постраждалим від насильства в сім'ї.

Рекомендації психологам у разі першої допомоги жертвам домашнього насилля:

- Не кидайтеся відразу обіймати потерпілого. Візьміть його за руку або покладіть свою руку йому на плече. Якщо побачите, що це людині неприємно, уникайте тілесного контакту.

- Не вирішуйте за потерпілого, що йому зараз необхідно (він повинен відчувати, що не втратив контроль над реальністю).

- Не розпитуйте потерпілого про подробиці того, що сталося. Ні в якому разі не звинувачуйте його в тому, що сталося.

- Дайте потерпілому зрозуміти, що він може розраховувати на вашу підтримку.

- Якщо потерпілий починає розповідати про те, що сталося, спонукайте говорити не стільки про конкретні деталі, скільки про емоції, пов'язані з подією. Домагайтеся, щоб він говорив: «Це не моя провина, винен насильник»; «Було зроблено усе можливе в таких обставинах».

- Якщо потерпілий вирішив звернутися в міліцію, йдіть туди разом. При оформленні заяви, з'ясуванні прикмет злочинців він знову в подробицях переживе жахливу ситуацію. Йому буде потрібна ваша підтримка.

При консультуванні жертв сексуального насильства необхідно домагатися наступних цілей [23].

- Забезпечити якомога повніше і безумовне прийняття себе.

- Сприяти підвищенню самооцінки.

- Допомогти скласти конкретний план поведінки в обставинах, пов'язаних з насильством (інформація про міліцію, правоохоронні органи, медичні процедури).

- Допомогти визначити основні проблеми.

- Допомогти мобілізувати системи підтримки особи.

- Допомогти усвідомити серйозність того, що сталося.

- Допомогти усвідомити необхідність згаяти час на одужання.

- Виявити і зміцнити сильні сторони особи клієнта.

Завдання психолога у разі звернення спрямовані на те, щоб: зменшити у дитини почуття сорому, провини, безсилля; допомогти в зміцненні почуття власної значущості; сформувані нові поведінкові патерни (форми поведінки); сприяти виборчій взаємодії з навколишніми людьми;

Свою роботу з дітьми, що піддалося жорстокому поводженню і насильству, ми будемо по наступних принципах: **слухаю, розумію, співпереживаю.**

Нами був вироблений алгоритм поведінки консультанта при веденні діалогу з такими абонентами:

1. Викликати прихильність до себе – «Я тобі вірю». Найперший і важливий крок - встановлення довірчих стосунків між дитиною і консультантом. Багато дітей не можуть розповісти про те, що сталося дорослим, оскільки бояться, що вони їм не повірять. Причина цих страхів криється в тому, що насильник, як правило, авторитетніше і сильніше, ніж жертва.

2. Проявити співчуття – «Мені шкода, що це сталося». На другому етапі дитина повинна відчути, що її чують, співчують, розуміють виникаючі думки і почуття.

3. Зменшити відчуття провини – «Я упевнена, що ти не винен в тому, що сталося». Це третій крок, який спрямований на те, щоб дитина відчула себе комфортно і безпечно. Консультант не повинен засуджувати, давати негативних оцінок поведінці того, хто звернувся. Подолання відчуття провини є одним з найважливіших етапів роботи з жертвами насильства. Провина носить всепоглинаючий характер, провокує різні спотворення в уявленнях про себе і свої вчинки. Дитина своїм вчинкам надає особливий негативний сенс. Робота з відчуттям провини включає розуміння того, в чому винить себе потерпілий.

4. Підтримати і схвалити його поведінку: «Добре, що ти не злякався і подзвонив». Позитивна, емоційна підтримка, підкріплення бажання знайти вихід з ситуації насильства є важливими моментами цього етапу. Дитині потрібна допомога в подоланні страхів, що виникають після розкриття фактів насильства.

5. Знайти резерви підтримки і допомоги – «Як ти думаєш, кому ще ти можеш розповісти про свою проблему»? У даному випадку важливо показати дитині, що існує

багато людей, організацій, яким можна довіритися і отримати допомогу і підтримку (родичі, знайомі, учителі, сусіди, служби соціального захисту, міліція, органи опіки і опікування і ін.).

6. Створити умови для припинення насильства і виробити стратегію поведінки – «Давай подумаємо, що ми можемо зробити, щоб подібного не повторилося»? Тут треба обговорити поведінку дитини і виключити моменти, що провокують насильство. Потім знайти разом з дитиною нові шляхи виходу з ситуації, що склалася. Часто дитина не бачить виходу і проблема для неї здається нерозв'язною, тому завдання консультанта першим почати обговорення і направити на пошук альтернативних рішень. Роблячи вибір, дитина бере на себе відповідальність і таким чином, у неї підвищується мотивація до активних дій. Після закінчення обговорення психолог-консультант пропонує дитині оцінити вибране рішення у світлі очікуваного успіху.

7. Вселити впевненість в завтрашній день – «Я знаю, що ти впораєшся з проблемою. Я в тебе вірю, ти сильний!»! Установка на позитив допомагає дитині впевнено слідувати наміченій цілі не відступаючи перед труднощами.[29]

Що повинен знати і уміти педагог для надання допомоги дитині, постраждалій від жорстокості і насильства

1. Закони про захист прав дитини.
2. Організації, куди можна звернутися для захисту дитини (органи внутрішніх справ, охорони здоров'я, опіки і опікування за місцем фактичного проживання дитини, громадські правозахисні організації).
3. Установи надають психологічну допомогу дітям (ППМС-центри), номери «Телефонів Довіри».
4. Послідовність своїх дій у разі жорстокості і насильства.
5. Ознаки, характерні для різних видів насильства, у тому числі фізичні ушкодження і поведінкові відхилення.
6. Особливості поведінки батьків або опікунів, що дозволяє запідозрити жорстокість по відношенню до дитини.
7. Наслідки жорстокого поводження, насильства : психологічні, емоційні, інтелектуальні, поведінкові і ін.
8. Правила організації спілкування, встановлення контакту, уміти уважно вислухати дитину, незалежно від того підтверджує або заперечує вона жорстоке поводження і спілкуватися з дітьми.
9. Знати і уміти дати професійно грамотні рекомендації батькам, діти яких піддалися жорстокому поводженню або насильству з боку дорослих або однолітків.
10. Бути чесним з сім'єю, намагатися детально роз'яснити батькам причину розмови з ними.[12]

Послідовність дій педагога

Постаратися розговорити дитину, встановити контакт, довірчі стосунки з ним. Надати емоційну підтримку. Тут необхідно врахувати, що дорослий повинен продемонструвати по відношенню до дитини інтерес, дружелюбність, щирість, теплоту і емпатію. У такому разі дитина відчує, що ця людина дійсно чує і розуміє її думки і почуття. Оглянути ушкодження. Не відправляти додому, якщо вона боїться туди повертатися. Якщо немає можливості влаштувати її на нічліг до родичів або в інше безпечне місце необхідно звернутися:

- 1) в міліцію або прокуратуру, якщо дії батьків є злочинними. Найчастіше має місце поєднання неналежного виконання обов'язків по вихованню дитини з жорстоким поводженням;
- 2) в травмпункт або іншу медичну установу, щоб зафіксувати травми;
- 3) в орган опіки і опікування за місцем фактичного проживання дитини, якщо батьки відносяться до групи ризику по алкоголізму, наркоманії або психічним захворюванням і неможливо їх навчити батьківським навичкам;

- 4) на консультацію до психолога, соціального педагога з метою:
- проведення діагностичного обстеження дитини й усієї сім'ї, з ціллю встановлення причин порушення у дитини (домашнє насилля, наркоманія, алкоголь, асоціальна поведінка батьків, психічне захворювання);
 - організація і проведення блока корекційних занять з дитиною й батьками з вивчення адекватної взаємодії в умовах домашнього виховання;
 - навчання батьків не насильницьким методом виховання, прийомів релаксації й способів зняття нервово-психічного напруження.[13]

Психолого-педагогічні правила організації спілкування між викладачем та студентом.

1. Будьте уважними до своїх студентів, відмічайте найменші зміни в їх поведінці, будь-які відхилення від норми. Пильної уваги педагогів і батьків вимагають різкі «раптом» виниклі зміни в поведінці.
2. Зрушення увагу на зміну успішності студентів (не може довгий час працювати без відволікань й помилок через швидкого наростаючої втоми).
3. Не можна квапитися з висновками, проявляйте терпіння, доброзичливість по відношенню до студентів. Постежте, поговоріть з батьками.
4. Будьте об'єктивні не лише в оцінці студентів, але і в ситуації, що склалася. Не піддайтеся емоціям, почуттям, які заважають вирішенню проблеми.
5. Завжди відчувайте психологічну атмосферу у групі. Для цього необхідно:
 - спостерігати за дітьми і звертати увагу на їх поведінку;
 - розуміти вираз очей студентів, їх міміку, жести;
 - уміти співставляти психологічну атмосферу сьогодення з учорашнім.
6. Щиро цікавтеся життям своїх студентів. Відносьтеся співчутливо до думок і бажань студентів : не чіпляйтеся, не намагайтеся переробити, не критикуйте, частіше хваліть!

Принципи допомоги жінкам жертвам звалтування:

1. *Повага*
 - оцініть довіру, яку надає жертва, звертаючись за допомогою;
 - забезпечте конфіденційність;
 - враховуйте культурні особливості жертви.
2. *Підтвердження*
 - правоти клієнтки і необхідності виразити свої почуття;
 - реальності, що жертва залишилася в живих і має досить сил, щоб впоратися з травмою;
 - природності і адекватності її почуттів;
 - позитивного сенсу проявів психологічного захисту.
3. *Переконання*
 - що жертва не винна;
 - що вона здолає свої переживання, страхи і нічні кошмари, що є «оплакуванням втрати»;
 - що теперішній стан пройде, якщо з'явиться надія;
 - що вона має для подолання необхідні сили і ресурси;
 - що їй самій слід визначати, що, коли і кому розповідати про те, що сталося.
4. *Надання різноманітних можливостей*
 - передайте їй ініціативу в процесі консультування;
 - дайте необхідну інформацію, не примушуючи нести відповідальність за подію;
 - не стверджуйте, що потрібне лікування;
 - не цікавтеся деталями того, що сталося, якщо це не потрібно в терапевтичних цілях.[30]

Рекомендації для батьків (матері), чия дитина піддалася насиллю в сім'ї.

1. Намагайтеся викликати на довірчу розмову про те, що сталося і часу події.
2. Постарайтеся своєю поведінкою вселити віру у свої сили, майбутнє.

3. Запевніть в конфіденційності розмови, і в тому, що дитина потім сам вирішить, що, коли і кому вона розповість про те, що сталося.
4. Скажіть дитині про необхідність виражати свої почуття і що це природно. Кожен має право на будь-які почуття, які у нього виникають.
5. Допоможіть визначити основну трудність, проблему.
6. Зменште відчуття провини, переконайте, що дитина не винна в тому, що сталося.
7. Сприяйте підвищенню самооцінки.
8. Знайдіть в ситуації якомога більше позитивних моментів (залишилася жива).
9. Допоможіть дитині усвідомити наявність у неї резервних можливостей, разом з нею знайдіть вихід із положення, що склалося.
10. Переконайте дитину, що вона обов'язково здолає свої переживання, а стан, в якому вона знаходиться, пройде, але для цього потрібний час.
11. Підкажіть дитині «Як» і «Що» вона повинен робити, «Як реагувати», поки не зможе мобілізувати свої власні сили.
12. Вітайте позитивне спілкування з однолітками і значимими дорослими, заохочуйте відвідування секцій, гуртків і не дозволяйте повністю ізолюватися від свого постійного оточення, близьких людей.
13. Запропонуйте дитині різні матеріали для творчості, що дозволить виразити почуття, зняти напругу.

Для того, щоб підтвердити чи спростувати це припущення, ми пропонуємо елементарну **діагностику** дитини, що піддалася насильству.[22]

Емоційний стан: низька самооцінка, пасивність; понижений емоційний фон, апатія, страхи; занепокоєння, підвищена тривожність; депресивні стани, печаль.

Поведінка: опозиційна; запобіглива, регресивна; невідповідна віку відповідальність; саморуйнівна поведінка (спричинення каліцтв самим собі, суїцидальні думки); виникнення різного роду відхилень в поведінці: агресія, дезадаптація, адитивна, девіантна, делинквентна поведінка.

Інтелект: зниження або повна втрата інтересу до школи; затримка або різке зниження рівня інтелектуального розвитку; зниження пізнавальної мотивації і, як наслідок, стійка шкільна неуспішність; порушення мовного розвитку; загальмованість у відповідях, при виконанні завдань; труднощі запам'ятовування, концентрації уваги.

Взаємовідносини з оточенням: невміння спілкуватися з людьми, дружити; відсутність друзів або надмірна нерозбірлива дружлюбність; прагнення будь-якими способами, аж до нанесення самоушкоджень, притягнути до себе увагу дорослих, або уникнення дорослих, підозрілість і недовіру до них; вимога ласки і уваги або замкнутість, прагнення до самоти; агресивність і імпульсивність по відношенню до дорослих, однолітків; роль «цапа - відбувайла»;

Фізичний стан: маленький зріст, недостатня вага; гігієнічна занедбаність, неохайний вигляд; психосоматичні захворювання, неврози; постійний голод і/або спрага; мастурбація.

Якщо вищезгадані ознаки у більшості своїй були виявлені в поведінці дитини, ми пропонуємо наступний алгоритм дій дорослого.

Особливості поведінки батьків або осіб, що їх замінюють, яких запідозрюють у жорстокості по відношенню до дитини.

- Суперечливі, плутані пояснення причин травм у дитини і небажання внести ясність в подію.
- Небажання, пізні звернення по медичну допомогу або ініціатива звернення по допомогу виходить від сторонньої особи.
- Звинувачення в травмах самої дитини.
- Неадекватність реакції батьків на тяжкість ушкодження, прагнення до її перебільшення або зменшення.
- Відсутність стурбованості за долю дитини.

- Неувага, відсутність ласки і емоційної підтримки в поводженні з дитиною.
- Стурбованість власними проблемами, що не відносяться до здоров'я дитини.
- Оповідання про те, як їх карали в дитинстві.
- Ознаки психічних розладів в поведінці або прояв патологічних рис вдачі (агресивність, збудження, неадекватність і ін.).

Для ефективного вирішення вищезазначеної питання необхідно піднести його на рівень держави, яка повинна піклуватися про розвиток і належне функціонування соціально-психологічних служб, про підготовку кваліфікованих психологів та соціальних педагогів, адже саме їхня діяльність повинна приносити найширші та найефективніші результати щодо вирішення проблеми сімейного насилля серед українських сімей.

Література

1. Мінакова К. Основні соціально-педагогічні та психологічні характеристики жінки – жертви сімейного насилля // Соціальна педагогіка.-2005.-№2.-С.43-47
2. Савчук О.М. Стратегії роботи із спів залежними жінками, які зазнають насилля в сім'ї // Практична психологія та соціальна робота. -2003. - №4. - С.51-60
3. Савчук О.М. Об'єктивізація впливу тренінгу асертивності на психологічний стан жінок, які зазнали насильства //Практична психологія та соціальна робота. 2003. - №6.- С.74-76
4. Сафонова Т.Я. Жесткое обращение с детьми // Практична психологія та соціальна робота. - 2007.-№2.- С.17-29
5. Шахрай В.М. Технології соціальної роботи. Навчальний посібник.-К.: Центр навчальної літератури. - 2006. - 464с.
6. Батьків не обирають... (проблеми відповідального батьківства в сучасній Україні), К., А.Л.Д., 1997. – 144с.
7. Бондаровська А. Що ми можемо зробити, щоб запобігти домашньому насильству. – К., СДМ - Студіо, 1999. – 64с.
8. Бондарчук О.І. Психологія сім'ї: курс лекцій – К., МАУП, 2001. – 96с.
9. Говорун Т., Кікінежді О. Стать та сексуальність: психологічний ракурс. Навч. посібник. – Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 1999-384с.
10. Головатий М.Ф. Соціологія молоді: курс лекцій. – К., МАУП, 2006. – 304с.
11. Громадська програма запобігання насильству в сім'ї. – Львів, 2004 – 95с.
12. Долженко І. Використання соціально-педагогічних технологій у роботі класного керівника з сім'єю // Соціальна педагогіка: теорія і практика, 2006. - №4 – 34 – 38с.
13. Конт Р. Сексуальное насилие над детьми // Энциклопедия социальной работы, в 3 т., т.3, - М., 1994 – 230 с.
14. Кравченко Т. Виховний потенціал сім'ї в сучасних умовах // Соціальна психологія. – 2006. - №2, 142 – 150 с.
15. Мельник Ю.В., Шаргородський С.В. Надання допомоги дітям – жертвам насильства // Психологічна газета. – 2007. - № 8, 9-20 с.
16. Насилие в семье: с чего начинается семейное неблагополучие: Научно-методическое пособие./ Под редакцией Л.С. Алексеева. – М., 2000, 136с.
17. Онищенко Ю.В. Насильство в сім'ї: стан та проблеми // Педагогіка толерантності. – 2001. - №3-4, 39-47с.
18. Перепелиця М.П. Державна молодіжна політика в Україні / регіональний аспект. – К.: Український інститут соціальних досліджень, Український центр політичного менеджменту, 2001, 242с.
19. Семешна Н.Ю. Психолого-педагогическая коррекция детско-родительских отношений. – М.: Издат. Центр Вмедос, 2001, 96 с..
20. Соціальна робота: психологічний аспект: Навчальний посібник / За редакцією проф. А.Й. Кепської. – К.: центр навчальної літератури, 2004. – 352с.
21. Соціологія: Підручник / 3-т видання, стереотипне. За редакцією В.М. Пічі. – Львів:

«Новий світ – 2000», 2006.-280с.

22. Соціологія: підручник для студентів вищих навчальних закладів / За редакцією В.Г. Городененка. – К.: Видавничий центр «Академія», 2005. - 560 с.

23. Трубавіна І.М. Соціально-педагогічна робота з неблагополучною сім'єю. Навчальний посібник. – К.: ДЦССМ, 2002.- 132с.

24. Хархан О. Стосунки батьків, дітей, та їх вплив на поведінку підлітків // Соціальна психологія. – 2003. - №4, 139 – 142с.

25. Шуст Н.Б. Інноваційна діяльність молоді: сутність, структура, функції. – Вінниця 2012. - 141 с.

Донецький коледж будівництва та архітектури

Верніченко Н.Г.,

заступник директора з виховної роботи

Подолання конфліктності серед студентів засобами групової тренінгової роботи

Соціальні зміни в суспільно-політичному, економічному і духовному житті українського народу викликають активізацію суперечливості у суб'єктивному світі особистості, що призводить до гострої потреби у аналізі подій і процесів, які проектують конфлікти. Багатозначні конфлікти, в яких суб'єкти реалізують домінуючі вікові потреби в досягненні, самореалізації, самовираженні, суперництві, відстоюванні власних цінностей, позицій та пристрастей, характеризують юнацьку молодь сучасності. Це зумовлює актуальність дослідження конфліктності, як у цілому так і з позицій власне особистісних аспектів становлення особистості.

Серед найважливіших базових компетенцій людини є її здатність активно й успішно діяти в соціумі на засадах гуманності, співпраці, толерантності, відповідальності. Це вимагає від особистості вмінь ефективно спілкуватися з іншими людьми, досягати взаєморозуміння в сім'ї, запобігати і розв'язувати проблемні і конфліктні ситуації [5].

Реформування освіти в Україні зумовило корінні зміни у навчально-виховному процесі середньої та вищої школи. Навчальні заклади України впроваджують нові технології навчання, популярними серед яких є інтерактивні методики, групові форми роботи. На наш погляд, формуванню комунікативних умінь, створенню доброзичливої атмосфери у спілкуванні, подоланні конфліктів серед студентів допомагає методика групової тренінгової роботи.

Конфліктологічна компетенція студента це інтегроване особистісне утворення, яке відображає його теоретичну і практичну готовність до здійснення діяльності із запобігання й подолання конфліктів. Структура конфліктологічної компетенції включає свідомі або інтуїтивні знання про конфлікти, їх значення, функції, наслідки, а також усвідомлення важливості та володіння вміннями здійснення діяльності із запобігання і подолання конфліктів у взаємодії й спілкуванні [4].

Допомога студенту в подоланні конфліктності може здійснюватися у різноманітних формах навчально-виховної роботи. Однак найбільш ефективно ця допомога може бути організована як система заходів

психолого-педагогічного характеру – тренінгів, які доповнюють традиційні форми організації навчально-виховного процесу у ВНЗ (лекції, семінари, лабораторні роботи, тематичні зібрання і та інш.). Кожен тренінг повинен бути направлений на актуалізацію студентом позиції активного суб'єкта навчальної діяльності в спеціально створених психолого-педагогічних умовах, вирішення конфліктних ситуацій конструктивним шляхом. Ефект при цьому виникає як за рахунок систематичності, так і за рахунок специфічності створюваних умов, знижуючих, наприклад, рівень конфліктності серед студентів.

Окрім цільової направленості важливо виділити також змістовні характеристики тренінгів з подолання конфліктності серед студентів, які слід враховувати при розробці (конструюванні) та мінімум три змістовних блоки такого роду тренінгів [3]:

- перший змістовний блок пов'язаний з актуалізацією досвіду, вже накопиченого студентом в процесі життєдіяльності, з розвитком у студента рефлексивного відношення до безконфліктного спілкування, конструктивного вирішення конфліктів;
- другий змістовний блок пов'язаний з пошуком і засвоєнням студентом нових способів, форм, шляхів, прийомів безконфліктного спілкування, нових областей застосування отриманих знань;
- третій змістовний блок пов'язаний з відновленням психічних сил студента, посиленням його енергетики, психофізичних можливостей і та інш.

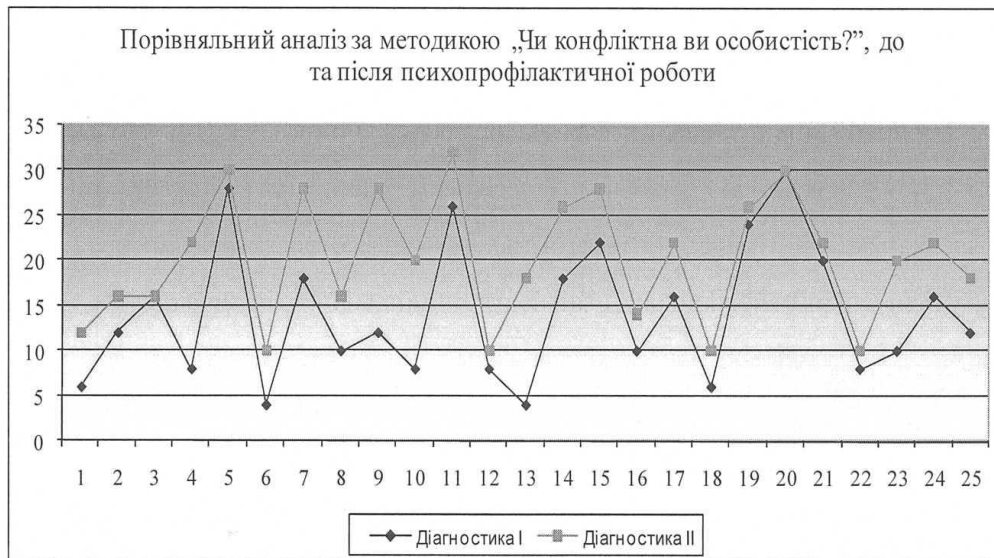
Завдання тренінгової роботи з подолання конфліктності студентів:

1. Усвідомити конфлікт як природний стан процесу спільної діяльності у суспільстві, сім'ї, зрозуміти психологічні причини та витoki виникнення конфліктів (ціннісні, інтелектуальні, емоціональні).
2. Виявити свої переважаючі стратегії поведінки в конфлікті.
3. Навчитися усвідомлювати та ідентифікувати власні власні стратегії і стратегії опонента.
4. Засвоїти конструктивні стратегії вирішення конфліктів і механізми їх застосування; оволодіти ефективною стратегією співробітництва в конфлікті по принципу взаємного виграшу.
5. Навчитися працювати з емоціями в конфлікті, їх регуляцію та відображення [6].

З метою запобігання й подолання конфліктів та формування конфліктологічної компетенції студентів у коледжі було проведено дослідження в якому вивчалися особливості конфліктної поведінки студентів коледжу. Дослідницька робота проводилась у рамках курсу «Етика і психологія ділового спілкування». У рамках курсу подавався розділ «Конфлікти та їх попередження», де студенти вивчали наступні теми: поняття про конфлікт; проблема конфліктів у колективі, сім'ї; типи і види конфліктів; стратегія поведінки у конфліктній ситуації; самостійне розв'язання конфліктів; попередження конфліктів тощо.

Практичні заняття з конфліктології проводились з елементами групової тренінгової роботи з використання інтерактивних методів навчання (мозковий штурм, ділові, рольові ігри, обговорення в групах, малих групах конфліктних ситуацій тощо).

На початку викладання курсу було проведено обстеження студентів (Діагностика I) для визначення конфліктності особистості, оцінки готовності до переговорів і розв'язання конфліктів, стратегії поведінки у конфліктній ситуації. Після викладання теми «Конфлікти та їх попередження», було проведено повторне обстеження студентів (Діагностика II) та проаналізовані зміни у конфліктній поведінці студентів. Дослідження проводилось за допомогою наступних методик: «Чи конфліктна ви особистість?», «Оцінка готовності до переговорів і розв'язання конфліктів».

Мал.1. Порівняльний аналіз Діагностики I та Діагностики II

На першому етапі дослідження студентів (Діагностика I) 40% студентів показало високий рівень конфліктності особистості; 44% – середній рівень конфліктності особистості; 16 % – низький рівень. На другому етапі (Діагностика II), після групової роботи з психопрофілактики міжособистісних конфліктів 16% опитаних показало високий рівень конфліктності особистості; 52% - середній рівень конфліктності особистості; 32 % - низький рівень. Значно збільшився середній та низький рівень конфліктності особистості, це говорить, що студенти стали проявляти більше тактовності, уникати критичних ситуацій які приводять до конфлікту, вирішувати конфлікти у межах коректності не принижуючись до образ.

Таблиця 1.

Рівень розвитку	Знання		Уміння		Здібності	
	Д - I	Д - II	Д - I	Д - II	Д - I	Д - II
ДН - дуже низький	16%	-	12%	-	8%	-
Н - низький	24%	-	26%	-	24%	-
НС - нижче середнього	24%	-	24%	-	22%	-
ТНС - трохи нижче середнього	14%	8%	16%	4%	16%	8%
С - середній	8%	28%	12%	40%	12%	40%
ТВС - трохи вище середнього	8%	32%	6%	24%	6%	20%
ВС - вище середнього	6%	24%	4%	16%	6%	16%
В - високий	-	8%	-	12%	-	12%
ДВ - дуже високий	-	-	-	4%	-	4%

Аналізуючи дані отримані за допомогою методики «Оцінка готовності до переговорів і розв'язання конфліктів», ми бачимо (Таблиця 1), що рівні розподілились наступним чином (%):

Зробивши порівняльний аналіз рівня розвитку у студентів знань, умінь та здібностей, необхідних для успішного вирішення конфліктів і ведення переговорів на початок навчального року та після групової роботи з психопрофілактики міжособистісних конфліктів ми бачимо, що по всіх параметрах виросла компетентність студентів у цих питаннях. Можемо сказати, що засобами психопрофілактичної групової роботи з елементами тренінгу можливо знизити конфліктність особистості та сформувати знання, уміння та навички безконфліктного спілкування студентів коледжу

Висновки:

1. Рівень конфліктності опитаних студентів на початку дослідження (Діагностика I) високий.
2. Аналіз рівня розвитку знань, умінь та здібностей необхідних для успішного вирішення конфліктів і ведення переговорів на початок навчального року (Діагностика I) показав низький рівень сформованості.
3. Порівняльний аналіз рівня конфліктності особистості, розвитку у студентів знань, умінь та здібностей, необхідних для успішного вирішення конфліктів і ведення переговорів на початок навчального року та після групової роботи з психопрофілактики міжособистісних конфліктів показав, що по всіх параметрах виросла компетентність учнів у цих питаннях.
4. Засобами групової роботи з використання методів тренінгу можливо знизити прояви конфліктності студентів

Література

1. Вачков И.В. Основы технологии группового тренинга. Психотехники: Учебное пособие. - 2-е изд., перераб. и доп. - М.: Изд-во «Ось - 89», 2000. - 224 с.
2. Боденко Б.М. Активизация в тренинге образовательной деятельности студентов. - М., 2001. - 29 с.
3. Джонсон Д. Соціальна психологія: тренінг міжособистісного спілкування / Пер. з англ. В.Хомика. -К.: Вид. дім «КМ Академія», 2003.-288с.
4. Орлянський В.С. Конфліктологія. - К.: Центр учбової літератури, 2007.- 258 с.

5. Пірен М. Деонтологія конфліктів та управління. — К., 2001.
6. Смульсон М.Л. Тренинг «Конфликты и их разрешение»: Учеб. - метод, пособие / Международная орг-ция «Джайнт», Киевский ин-т соц-ных и общинных работников. - К.: Нфа-принт, 2004. - 47 с.

Інститут інноваційних технологій і змісту освіти МОН України

Удалова О.А., зав. сектором соціально-педагогічної роботи зі студентами відділу соціально-гуманітарної освіти, канд..педагогічних наук

Науково-педагогічна діяльність щодо підвищення професійних компетенцій соціально-педагогічних працівників для подолання насильства в сім'ї.

Сучасні проблеми як насильство в сім'ї є особливо гострими та порушують питання про формування готовності суб'єктів діяльності до корекційної роботи із соціально дезадаптованими членами сім'ї. Варто підкреслити, що в сучасних умовах насущною потребою є необхідність перегляду сутності і характеру підготовки до такої діяльності в системі науково-методичної роботи. Вирішення проблеми сучасної сім'ї вимагає від фахівців знання основ першої допомоги членам сім'ї, які потерпіли від насильства, звертання в заклади охорони здоров'я, елементарних знань про ознаки насильства, проявів наслідків жорстокого поводження та інші.

Аналіз підтверджує, що корекційна робота щодо попередження насильства в сім'ї ускладнюється у зв'язку з неготовністю суб'єктів діяльності до роботи у цьому напрямі.

Це недостатні психолого-педагогічні знання й уміння щодо корекційної роботи з потерпілими та насильниками, а також неготовність до управління процесом виховання, реабілітації і корекційної роботи з сім'ями. Продовжуючи аналіз даної проблеми необхідно зупинитися на питанні організації системи психолого-педагогічної, юридичної освіти з соціально-педагогічними працівниками та правоохоронними органами.

Необхідність спеціальної методичної роботи з підвищення кваліфікації фахівців-суб'єктів діяльності щодо попередження насильства в сім'ї обумовлено:

- складністю проблеми, її недостатньою розробленістю в аспекті теорії та практики корекційної роботи з сім'єю;
- значною кількістю суб'єктів захисту, які повинні оперативної і тісно взаємодіяти між собою, що не характерно для інших напрямів їх роботи;
- особливостями професійної етики щодо розв'язання на практиці проблеми насильств в сім'ї;
- постійним оновлення нормативно-правової бази з проблеми, що зумовлює необхідність постійного пошуку форм практичної роботи щодо її реалізації;
- відсутністю єдиної концепції роботи щодо попередження насильства та корекційної роботи з сім'єю, що ускладнює взаємодію;
- мультидисциплінарним характером проблеми що вимагає опанування знань із суміжних професій (юридичних – педагогам і психолого-педагогічних - правоохоронцям);
- поєднання зусиль державних установ та недержавних організацій, окремих осіб – суб'єктів захисту від насильства .

Ці аспекти вимагають обґрунтування сутності, концепції, змісту, форм, особливостей організації науково-методичної роботи з соціально-педагогічними працівниками, правоохоронними органами.

Система науково-методичної роботи з фахівцями щодо попередження та корекції насильства в сім'ї забезпечується:

- на мотиваційному рівні - формуються мотиви, які адекватні цілям та завданням вирішення запобігання насильства в сім'ї;
- на когнітивному рівні – формуються знання про сутність корекційної роботи з членами сім'ї, які постраждали від насильства та з кривдниками;

- на технологічному рівні – формуються вміння, навички, прийоми практичного вирішення завдань в процесі соціально-педагогічної, психологічної, правоохоронної діяльності.

На сучасному етапі склалась певна система науково-методичної роботи, яка включає масові, групові та індивідуальні форми. Масові форми: цільові семінари, практикуми, педагогічні читання, науково-практичні конференції, симпозиуми, тренінги та ін. Групові форми: педагогічні та вчені ради, педагогічні майстерні, практикуми та ін. Індивідуальні форми роботи – самоосвіти, наставництво, стажування, наукові дослідження та ін.

Форми інформаційного забезпечення суб'єктів діяльності можуть бути:

- друковані видання (підручники, посібники, методичні матеріали, журнали, збірники праць, газети тощо);
- комп'ютерні продукти;
- нормативно-розпорядчі документи;
- семінари, курси, тренінги, засідання науково-методичних, педагогічних рад, збори, круглі столи;
- обмін досвідом, робочі поїздки, виїзні заняття.

У процесі підвищення кваліфікації рекомендується практикувати такі напрями методичної роботи : інструктивно-методичні навчання та індивідуальне консультування суб'єктів діяльності, спрямовані на осмислення, відбір оптимальних методів морально-правового виховання членів сім'ї; засідання методичних об'єднань з проблемами соціально-правової роботи щодо попередження насильства в сім'ї, де повинні визначатися і обґрунтовуватись основні психолого-педагогічні умови формування поведінкових традицій, обговорення вихідних характеристик морально-правової вихованості членів сім'ї; визначення шляхів попередження неправомірної поведінки членів сім'ї.

Зміст методичної роботи визначається завданнями, які стоять перед суб'єктами діяльності, а також станом роботи і рівнем кваліфікації кадрів та рівнем компетентності організаторів методичної роботи.

Розглядаючи проблему як насильство в сім'ї, та напрями корекційної роботи з нею на підставі наукової теорії Н. Кузьміної логічним представляється визначення професійної компетентності до якої належать:

- спеціально-педагогічна компетентність (підготовленість до самостійного виконання конкретних видів діяльності, уміння вирішувати типові професійні завдання психолого-педагогічної діяльності й оцінювати результати своєї праці);
- методична компетентність (знання існуючих методів і форм психолого-педагогічної діяльності, творче використання в професійній діяльності інноваційних технологій як основи інтелектуальної практичної підготовки і формування наукових знань, професійних навиків у суб'єктів корекційного процесу);
- диференційно-психологічна та педагогічна компетентність (наявність в індивідуальному досвіді знань і умінь та розроблення на основі наукової теорії і практики методичних прийомів направлених на удосконалення професійної діяльності).

Здійснення успішної діяльності передбачає постійне поновлення наукових знань відносно дій в певній установі, посади. Повна поінформованість фахівця з сутності та основних напрямів корекційної роботи з сім'єю та широка наукова ерудиція є винятково важливими факторами ефективності навчання

Рекомендується вивчати найактуальніші теми і проблем, які дозволять сформуванню у слухачів знання, навички, уміння працювати щодо попередження насильства в сім'ї:

- поняття і загальна характеристика джерел правового забезпечення соціально-педагогічної, правоохоронної діяльності з сім'ями;
- система та методи психолого-педагогічного забезпечення корекційної роботи;

- поняття і загальна характеристика джерел правового забезпечення корекційної роботи з сім'ями;
- правове забезпечення організації роботи навчальних закладів, соціальних служб в Україні;
- права та функціональні обов'язки суб'єктів діяльності щодо подолання насильства в сім'ї;
- процедурні і процесуальні правовідносини у сфері правового забезпечення корекційної роботи з сім'єю.
- права та функціональні обов'язки соціальних працівників (педагогів), правоохоронних органів в роботі з асоціальними сім'ями згідно чинного законодавства України;
- юридичні знання з проблем попередження насильства та жорстокого поводження в сім'ї;
- перелік та повноваження служб які проводять корекційну роботу з сім'ями та кривдниками, захищають права, створюють умови для реалізації прав, свобод і законних інтересів членів сім'ї;
- процедурні та процесуальні правовідносини, у випадках представництва інтересів членів сім'ї в установах і службах та виявлення ситуацій жорстокого поводження з дітьми;
- створення ефективної моделі діяльності щодо попередження насильства в сім'ї та допомоги жертвам шляхом отримання соціально-психологічної та інформаційної підтримки;

Наведемо орієнтовну тематику таких заходів:

Тема 1. Стан та перспективи реалізації державної сімейної політики.

Концептуальні засади державної сімейної політики. Нормативно-правове забезпечення державної сімейної політики. Соціальна робота та соціально-правовий захист сімей в Україні. Діяльність громадських організацій у контексті реалізації державної сімейної політики.

Обговорити статтю 3 Закону України, яка визначає органи та установи, на які покладається здійснення заходів з попередження насильства в сім'ї в межах наданих їм повноважень та сфери їх діяльності. Спеціально уповноважений орган виконавчої влади з питань попередження насильства в сім'ї. Відповідні підрозділи органів внутрішніх справ. Органи опіки і піклування. Спеціалізовані установи для осіб, які вчинили насильство в сім'ї, та жертв такого насильства: кризові центри для членів сімей, в яких вчинено насильство в сім'ї або існує реальна загроза його вчинення (далі – кризові центри); центри медико-соціальної реалізації жертв насильства в сім'ї. Органи виконавчої влади, органи місцевого самоврядування, підприємства, установи і організації незалежно від форми власності, об'єднання громадян, а також окремі громадяни можуть сприяти у здійсненні заходів з попередження насильства в сім'ї.

Тема 2. Запобігання насильства: процес та методи соціально-педагогічної роботи.

Уявлення про процес соціально-педагогічної роботи. Технологія реалізації діагностичного прогностичного напрямку соціально-педагогічної роботи з сім'єю. Форми і методи соціально-профілактичної роботи. Технологія реалізації корекційно-реабілітаційної діяльності з жертвами насильства. Форми і методи просвітницької діяльності у системі навчально-виховної роботи у навчальному закладі.

Тема 3. Сім'я як об'єкт соціально-педагогічної діяльності.

Роль сім'ї у соціалізації особистості. особливості соціалізації дитини в різних типах сімей. Причини і теорії виникнення насильства в сім'ї. соціально-педагогічний супровід сімей, де є насильство. Правовий захист дітей, які пережили насильство. Правила поведінки суб'єктів діяльності з такою сім'єю.

Тема 4. Зміст і форми соціально-педагогічної діяльності з сім'ями.

Основні соціалізуючі функції сім'ї. Соціально-педагогічна, правоохоронна робота з неблагополучною сім'єю. Види, форми, наслідки насильства в сім'ї над дитиною. Ознаки застосування різних видів насильства в сім'ї. Особливості роботи з дітьми, які пережили насильство. Напрями і завдання соціально-педагогічної роботи щодо сімей, де є насильство. Системний підхід до роботи з жертвами насильства в сім'ї: чи можливий він в Україні.

Аналіз підтверджує, що серйозні проблеми в сім'ї виникають тоді, коли конфлікти набувають затяжного, хронічного характеру. Стійкі й невирішені конфлікти зумовлюють постійне напруження серед членів сім'ї, яке може спричинити її дезорганізацію, спровокувати насильство, жорстоке поводження з дітьми та розлучення. Тому в процесі проведення цього заходу доцільно обговорити (провести тренінг) причини конфліктів в сім'ї та навести рекомендації щодо виходу з цих чи інших ситуацій:

1. В умовах трансформації суспільства поширюється модель заможної патріархальної сім'ї де заможний чоловік встановлює економічну залежність, вчиняє психологічне або фізичне насильство над жінкою.

2. Конфлікт між чоловіком і дружиною через безробіття та перенесення відповідальності за економічне забезпечення сім'ї виключно на жінку. Конфліктною є ситуація, коли жінка змушена фінансово забезпечувати сім'ю, бере на себе роль лідера, чоловік не готовий вести домашнє господарство та виховувати дітей.

3. Розлучення, спричиняють нервові розлади, захворювання як у батьків, так і у дітей; майнові питання розподілу сімейної власності та утримання дітей вирішуються конфліктно, а діти виступають як джерело і зброя впливу; діти в ситуації розлучення схильні вважати себе його причиною і заради порятунку шлюбу готові піти з дому або вдатися до суїциду.

4. Розлади сексуального життя та низький рівень культури щодо вирішення таких проблем за допомогою професіоналів. Іноді чоловік, маючи сексуальні розлади, не вирішує свої проблеми через допомогу лікарів, психологів, а систематично принижує дружину. Постійне психологічне насильство над жінкою може призвести до формування заниженої самооцінки жінки, депресії, імпульсів до суїциду.

5. Залежність чоловіка, дружини від алкоголю, наркотиків, азартних ігор тощо. Це породжує складні психологічні проблеми, суттєво позначається на економічному становищі сім'ї, призводить до нехтування потребами дітей та інших членів родини або може привести членів сім'ї до протиправних дій.

6. Відсутність позитивних емоцій у житті родини призводить до конфліктів через відмінність цінностей чоловіка та жінки, різні інтереси, смаки, уявлення та бажання щодо проведення вільного часу тощо, у цьому випадку можуть виникнути сварки, фізичне насильство і жорстоке поводження з дітьми, іншими членами сім'ї.

7. Конфлікт в сім'ї через різні погляди на виховання дітей, а також через дітей з особливими потребами. Іноді чоловік виявляється неготовим до життя в умовах тривалої хвороби чи інвалідності одного з членів сім'ї. Весь тягар догляду за такою дитиною (або інших членів сім'ї) лягає на жінку. Нерідко чоловік залишає таку сім'ю.

Тема 5. Соціально-педагогічна робота з подолання різних форм насильства над дітьми.

Насильство як фактор деструкції особистості дитини. Дитячі захворювання, пов'язані з насильством і експлуатацією. Технології соціально-педагогічної роботи щодо профілактики насильства над дітьми. Сім'я як об'єкт соціально-педагогічної діяльності. Особливості корекційної діяльності з дітьми, які зазнали насилля. Психолого-педагогічна терапія в роботі соціального педагога (психолога), соціального працівника. Педагогічна профілактика асоціальної поведінки дітей. Форми і методи соціально-профілактичної роботи із запобігання насильству над дітьми.

Методологічна та теоретична підготовка слухачів повинна бути спрямована на усвідомлення фахівцями необхідності запобігання насильства в сім'ї з огляду на

соціально-економічні зміни у суспільстві, проблеми, які складають соціально-філософську базу функціонування установ жертв насилля, осмислення й вивчення основних положень важливих нормативних документів в галузі прав людини. Кінцевим результатом психолого-педагогічної підготовки фахівців щодо подолання насильства в сім'ї є перетворення набутих методологічних та теоретичних знань в активну життєву позицію, дієвий інструмент у вирішенні професійних завдань.

Рекомендується в процесі самоосвіти надати відповіді на наступні питання:

1. як виявити сім'ї, які потребують соціально-медичної, юридичної, психологічної, матеріальної та іншої допомоги; охорону морального, фізичного і психічного здоров'я;
2. як встановлювати причини виникнення у сім'ях труднощів, конфліктних ситуацій, допомагати їм у розв'язанні існуючих проблем, працевлаштуванні, соціальному захисті;
3. як відрізнити жертву і насильника;
4. як зупинити конкретний випадок насильства у конкретній сім'ї;
5. як і куди вилучити дитину-свідка домашнього насильства чи жертву жорстокого поводження;
6. як сприяти інтеграції діяльності різних державних і громадських організацій та установ по наданню необхідної соціально-економічної допомоги сім'ям.
7. як об'єднати зусилля всіх соціальних інстанцій щодо припинення насильства і подолання наслідків насильства;
8. як об'єднати зусилля всіх служб – міліції, навчального закладу, медичного закладу, соціальної служби в допомозі кризовій сім'ї;
9. як проводити психолого-педагогічні та юридичні консультації з витань сім'ї і шлюбу, виховну роботу серед дітей, схильних до правопорушень;
10. як виявляти і надавати підтримку дітям та дорослим, які потребують опіки і піклування, влаштування в лікувальні, навчальні заклади, матеріальної, соціально-побутової та іншої допомоги;
11. як організувати громадський захист неповнолітніх правопорушників при необхідності – брати в ньому особисту участь;
12. як сприяти створенню і діяльності центрів соціальної служби для допомоги сім'ям (всиновлення, опікунство, піклування), юнацьких, підліткових, дитячих об'єднань, асоціацій, клубів за інтересами;
13. як брати участь в роботі по соціальній адаптації і реабілітації осіб, які повернулися в сім'ї з спеціальних навчально-виховних установ і місць позбавлення волі, розв'язанні інших гострих соціальних проблем.

Нинішній стан психологічної грамотності фахівців щодо корекційної роботи з дітьми переконує в тому, що цей напрям змісту методичної роботи потребує особливо підвищеної уваги. Фахівцям досить часто бракує знань особливостей психічного і фізичного розвитку дітей певного віку, вікової і соціальної психології навчання і виховання, які повинні бути враховані в захисті дітей як основа їх можливого суб'єктного досвіду. Досить часто це призводить до виникнення конфліктних ситуацій, які згубно позначаються на психологічному стані окремих індивідів або й цілих дитячих колективів, ведуть до дискредитації ідеї захисту дітей від насильства. Тому зміст методичної роботи з цього питання спрямовується на формування у працівників, які захищають дітей, психологічної готовності до осмисленого, наукового впровадження ідей захисту прав дітей у процес професійної діяльності.

Рекомендується розглянути напрями, форми і методи роботи з дітьми, що потерпіли від насильства:

- індивідуальна психотерапія дітей, що потерпіли від насильства;
- форми і види правового забезпечення корекційної роботи з дітьми;
- права дитини в сім'ї, суспільстві, в освітніх закладах, обов'язки і відповідальність батьків, педагогів щодо дітей;

- основи соціального захисту дітей, пільги дітям-сиротам, дітям позбавленим піклування;
- ознаки торгівлі дітьми, безпритульності, експлуатації праці дітей, соціального сирітства, комерційної сексуальної експлуатації дітей.

В процесі проведення заходів, особливо тренінгів рекомендується:

- виявити найбільш гості проблеми та вузькі місця кваліфікації фактів насильства, його припинення та реалізації Закону України «Про попередження насильства в сім'ї», зокрема, захисту прав жертви та покарання насильника;
- відпрацювати оптимальну модель взаємодії державних структур, громадський організацій та людини, яка звернулась за допомогою;
- створити ефективні моделі попередження насильства в сім'ї та допомоги жертвам, шляхом отримання соціально-психологічної та інформаційної підтримки;
- розробити організаційно-педагогічну модель попередження насильства та швидкого реагування для допомоги жертві насильства в сім'ї;
- створити дієвий механізм впливу на суспільну думку в напрямку неприпустимості насильства проти особи.

Методична робота з даної проблеми планується та проводиться, як правило, на діагностичній основі, що забезпечує:

- виявлення в своїй установі перспективного досвіду, який найбільш цінний, оскільки породжений в однакових з іншими фахівцями умовах, і який значно легше впроваджувати в практику колективу;
- знання проблем конкретного фахівця, прогалин у певних вміннях і навичках професійної майстерності;
- встановлення рівня професійної підготовки фахівців: з яких питань слухачі найбільше потребують допомоги (при узагальненні відповідей на питання анкети, складанні діагностичної карти колективу можна з найбільшою цілеспрямованістю спланувати вивчення, узагальнення і пропагування передового досвіду, школи передового досвіду, школи професійної майстерності, проблемних семінарів).

Важливе значення в організації системи методичної роботи щодо проведення корекційної роботи з сім'єю має дотримання основних вимог, які забезпечують ефективність її функціонування. Вони передбачають оптимальне для певних категорій і окремих фахівців визначення змісту методичної роботи, її системність і систематичність, науковість, оперативність і мобільність, наступність і перспективність, цілісність структурних формувань методичної роботи; диференціацію у виборі її форм і змісту; забезпечення високопрофесійного рівня управління; залучення до постійного професійного самовдосконалення всіх учасників процесу вдосконалення системи інформаційного забезпечення суб'єктів діяльності.

Реалізація функцій управління здійснюється за допомогою різноманітних методів: організаційно-педагогічних; організаційно-розпорядчих; соціально-психологічних; економічних фінансово-господарських методів.

Таким чином, науково-методична робота із зазначених проблем може будуватися через адаптивну організаційну структуру, яка дозволяє здійснювати взаємозв'язок з іншими суб'єктами діяльності.

Виходячи з вищезазначеного, змістом роботи щодо проведення корекційної діяльності та профілактики насильства в сім'ї є комплекс методологічних, психолого-педагогічних, правових, соціальних, медичних, культурологічних проблем, які розв'язуються шляхом участі фахівців у практичній діяльності, спрямованій на підвищення їх професіоналізму в цьому напрямку.

II. ПРОГРАМИ

Інститут інноваційних технологій і змісту освіти МОН України

Удалова О. А., завідувача сектором соціально-педагогічної роботи зі студентами відділу соціально-гуманітарної освіти, кандидат педагогічних наук

Кузнєцова О.В., методист в/к сектору соціально-педагогічної роботи зі студентами відділу соціально-гуманітарної освіти

УКРАЇНСЬКА РОДИНА

(навчальна програма спецкурсу для студентів усіх спеціальностей та форм навчання)

Схвалено для використання в закладах освіти Комісією з виховної роботи вищих навчальних закладів Науково-методичної ради Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України (протокол НМК №1 від 25 січня 2013 року)

Автори –Удалова О.А., Кузнєцова О.В., Інститут інноваційних технологій і змісту освіти МОН України

Рецензенти: Уваркіна О.В., професор кафедри соціальної філософії та філософії освіти, вчений секретар Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова, кандидат педагогічних наук, доцент, Шевчук Н.І. – заступник директора з гуманітарної освіти та виховної роботи Вінницького технічного коледжу

Навчальна програма містить пояснювальну записку, тематичний план, рекомендовану літературу, плани семінарських занять, завдання підсумкового контролю, перелік тем для самостійної роботи студентів, орієнтовну тематику роботи клубу «Сім'я».

Пояснювальна записка

Майбутнє нашої держави залежатиме від змісту цінностей, які закладаються у світоглядні орієнтири молодих людей, а також від того, наскільки духовність стане основою їх життя. Це означає, що виховання молоді, підготовка її до сімейного життя завжди була і є однією з найважливіших проблем у житті суспільства. І головним завданням цієї роботи є набуття теоретичних знань, формування сучасних уявлень і поглядів на шлюб, формування моральних та ціннісних орієнтирів, переконань у сфері сімейної політики.

За роки незалежності нашої країни інститут сім'ї зазнав значних змін. Проблемаю української сім'ї є нестабільність шлюбних відносин та значна вірогідність розлучення. Щороку збільшується кількість неповних сімей, у яких проживають діти з одним із батьків, іноді - з іншими родичами. Згідно статистики, кожна друга сім'я розлучається. Середній показник розлучень в Україні становить 54,2 відсотка. За відповідним показником наша країна посідає третє місце серед європейських держав, у яких він у середньому становить 2,1 розлучення на 1000 осіб. Збільшується кількість цивільних шлюбів, у яких чоловік та жінка живуть разом, ведуть домашнє господарство, виховують спільних дітей, але не реєструють свої стосунки. Розлучення такого подружжя не фіксується статистично.

Також однією з проблем є зниження рівня народжуваності. За 11 місяців 2011 року в Україні народилося 460,5 тис. дітей (на 2,9 відсотка менше порівняно з 2010 роком). Окремо слід виділити проблему позашлюбного народження дітей. Так, за даними Національного дослідницького університету «Вища школа економіки», у 2009 році частка дітей, народжених поза шлюбом, становила 21,2 відсотка (порівняно із 17,3 відсотка у 2000 році, 11,2 відсотка - у 1990 році та 8,3 відсотка - у 1985 році) [68]. Серед типових причин виникнення цих явищ – низька культура почуттів, психолого-педагогічна неграмотність, зменшення віку вступу у шлюб, соціально-економічна незахищеність молодих сімей; зміна мотивації створення сім'ї, ранні статеві стосунки.

Актуальною проблемою в нашому суспільстві є насильство в сім'ї. Як свідчать результати проведених досліджень, причинами прояву цього явища є зниження рівня життя значної частини населення, високий рівень безробіття, соціально-побутова невлаштованість, поширення алкоголізму та наркоманії, високий рівень агресії, низька самооцінка осіб, що чинять насильство тощо. На запобігання цього явища спрямовано реалізацію Закону України «Про попередження насильства в сім'ї», Закону України «Про охорону дитинства» та ін.

Крім того, з метою подолання кризи в сім'ї створено Національний план дій щодо реалізації Конвенції ООН про права дитини на період до 2016 року, Державну програму «Репродуктивне здоров'я нації на період до 2015 року» та інш.

Можна відмітити, що динамічні зміни образу життя українського народу неоднозначно впливають на сімейні відносини, тому в цих умовах цілеспрямована підготовка до сімейного життя є нагальною потребою, яка займає важливе місце в системі виховання студентської молоді у формуванні в юнаків і дівчат потреби створення сім'ї, готовності до вступу в шлюб, вмінню правильно будувати внутрішньосімейні відносини і виховувати дітей. Крім того, формування почуття відповідальності за свою поведінку до шлюбу, а також відповідну моральну поведінку у сфері взаємовідносин чоловіків та жінок. Виходячи з вищезазначеного, для удосконалення підготовки молоді до шлюбу педагогічні колективи ВНЗ повинні проводити роботу, яка спрямована на розширення та поглиблення знань студентів про роль сім'ї в житті особистості та суспільства.

Робота з молоддю стосовно підготовки її до сімейного життя безпосередньо пов'язана з формуванням ціннісних орієнтацій і моральних якостей у молоді і повинна здійснюватися на всіх етапах вікового розвитку особистості, в системі загальних проблем виховання, за основними напрямками:

1. *Загальносоціальний.* Розкриває політику держави в області шлюбно-сімейних відносин, сутність сімейної політики, значення сім'ї в суспільстві, гендерну структуру сім'ї.

2. *Етичний.* Включає виховання моральних якостей та цінностей, усвідомлення моральних основ шлюбно-сімейних відносин, почуття відповідальності перед дружиною (чоловіком), сім'єю, дітьми, а також культуру інтимних почуттів, уявлення про благополуччя сім'ї.

3. *Правовий.* Ознайомлення з основами законодавства про шлюб, із положеннями сімейного права, з обов'язками подружжя по відношенню один до одного, до дітей, до

суспільства, формування правової культури сімейних відносин серед молоді на основі теорії гендеру.

4. *Психологічний.* Формування поняття про особистість, особливості психології міжособистісних відносин молоді, психологічні основи шлюбу та сімейного життя, вміння розуміти психологію один одного, розвиток почуттів, що необхідні для подружнього і сімейного життя, володіння навичками спілкування та інше.

5. *Фізіолого-гігієнічний.* Ознайомлення з фізіологічними відмінностями чоловічого та жіночого організмів; обговорення питань особистої гігієни, репродуктивного здоров'я, способів планування сім'ї, а також формування у студентів установок на здоровий спосіб життя.

6. *Педагогічний.* Формування уявлень про роль сім'ї у вихованні дітей, її педагогічний потенціал, розкриття специфіки виховання дітей в сім'ї та ролі батьків в цьому процесі.

7. *Естетичний.* Формування відношення до сімейного життя як до самостійної естетичної цінності.

8. *Господарсько-економічний.* Розкриття уявлення про бюджет та господарство сім'ї, набуття вмінь, необхідних у сімейному побуті та ін.

Завдання:

- Формування поваги до законів, прав і свобод людини, розвиток громадянської і соціальної відповідальності за свої вчинки, здатності до морального самовдосконалення;

- Забезпечення духовної єдності поколінь, збереження родинних традицій, сімейних реліквій, вивчення родоvodu, прилучення дітей до народних традицій, рідної мови, звичаїв, обрядів, виховання в них національної свідомості і самосвідомості;

- Засвоєння базових моральних цінностей та ідеалів, культурних традицій, етичних норм взаємин між близькими людьми і в суспільному оточенні, виховання культури поведінки, здатності створити міцну родину;

- Статеве виховання студентів, підготовка до подружнього життя, розвиток соціальних компетенцій: поваги до жінки, почуття дружби, кохання, відповідальне ставлення до батьківства, здоров'я батьків як умова повноцінного розвитку дитини;

- Формування навичок щодо спільної побутової та господарської діяльності; формування естетичних смаків і почуттів, уміння розрізняти прекрасне і неповторне в мистецтві і житті, забезпечення умов для практичної, творчої діяльності людей.

Для реалізації вищезазначених завдань, пропонуємо започаткувати у ВНЗ спецкурс «Українська родина». Матеріали спецкурсу підбрані так, щоб сприяти досягненню освітніх, пізнавальних та розвиваючих цілей для підвищення рівня знань студентів щодо шлюбу і сімейних відносин. Запропонована навчальна програма згрупована у двох модулях. На вивчення курсу відводиться 54 год. (з них: лекційних – 6, семінарських – 16, самостійної роботи – 22, консультацій – 10). Цей спецкурс може бути доповненням до циклу гуманітарних та соціально-економічних дисциплін.

Крім того, пропонується приблизна тематика плану роботи клубу «Сім'я» та пропонуються практичні заняття, які є суттєвим доповненням до лекційних матеріалів з питань підготовки молоді до сімейного життя.

Основні поняття та категорії курсу: жінка, чоловік, гендер, секс, шлюб, подружжя, кохання, сім'я, функції сім'ї, типи сімей, любов (батьків до дітей, дітей до батьків), здоров'я, розлучення, культура сімейних стосунків, матріархат, патріархат, егалітаризм, насильство, торгівля, експлуатація людини (дітей).

МОДУЛЬ 1

Тема 1. Сім'я: склад, структура і функції (лекційне заняття).

Мета: ознайомити студентів із завданням спецкурсу і дати його коротку загальну характеристику. Ввести і розкрити поняття «сім'я», визначити функції сім'ї та проблеми формування молоді сім'ї в Україні.

1. Поняття «сім'я», її ознаки, структура.

2. Передумова створення сім'ї. Шлюбно-сімейний статус.
3. Функції сім'ї: економічна, виховна, рекреативна, репродуктивна, комунікативна, регулятивна.
4. Сучасний соціальний стан жінок в Україні: проблеми та перспективи. Матріархат у сім'ї – патріархат у публічній сфері.
5. Сімейна політика. Головні завдання, принципи та напрями сімейної політики в державі.
6. Гендерна конструкція українського соціуму. Гендерні особливості української ментальності
7. Самостійна робота.

Внести до робочих зошитів відповіді на запитання:

7.1 Використовуючи знання з історії, розглянути історичні форми сім'ї шлюбних відносин.

7.2 Чи є права та обов'язки у членів сім'ї? Наведіть приклади законодавчих актів та документів, які це підтверджують.

7.3 Соціально-правовий статус української жінки у ХІ ст.

7.4 Гендерна структура сім'ї: соціально-психологічні особливості (сімейні ролі).

Тема 2. Сім'я: нормативно-правові та законодавчі акти, документи (лекційне заняття).

Мета: з'ясувати поняття «сімейне право»; розглянути законодавчі акти про шлюб і сім'ю; обговорити питання сімейних правовідносин; визначити проблеми соціально-правового захисту сімей.

1. Проаналізувати виконання самостійної роботи.
2. Поняття і принципи сімейного права (історичні форми сім'ї та шлюбу, поняття і предмет сімейного права, принципи та система сімейного права).
3. Законодавство України про шлюб і сім'ю. Сімейний кодекс України. Права та обов'язки членів сім'ї, відповідальність перед суспільством за їх дотримання; особисті та майнові відносини. Положення шлюбно-сімейного законодавства, принципи взаємостосунків членів сім'ї та інших осіб. Порядок і умови одруження та скасування шлюбних відносин.
4. Соціально-правовий захист сім'ї. Розвиток соціально-правових послуг як комплексу дій державних, громадських організацій щодо забезпечення та покращення умов життєдіяльності особистості та молодих сімей.
5. Реалізація державної політики щодо жіноцтва в Україні. Реальність жіночих прав у сучасній Україні.

6. Домашнє завдання.

Підготувати реферативні повідомлення.

6.1. Особливості сучасної молодої сім'ї.

6.2. Причини сімейних конфліктів та їх наслідки.

6.3 Особистісні та соціальні аспекти батьківства: мати.

6.4 Особистісні та соціальні аспекти батьківства: батько.

Тема 3. Демографічний стан в Україні та здоров'я сім'ї (семінарське заняття).

Мета: з'ясувати та визначити проблеми здоров'я та рівень життя сім'ї, розглянути причини захворювання і смертності населення, обговорити питання репродуктивного здоров'я та способів планування сім'ї, здорового способу життя подружжя, ввести поняття «демографічна криза», «демографічна політика», давши їх визначення.

1. Опитування студентів (реферативні повідомлення).
2. Загальне уявлення про здоров'я населення, стан та рівень життя сім'ї, його вплив на демографічну ситуацію в Україні. Причини захворювань та смертності: венеричні, інфекційні та онкологічних хвороби, аборти. Наслідки вживання алкоголю, наркотиків, паління.

3. Стан репродуктивного здоров'я молоді та способи планування сім'ї (виступ-бесіда із залученням фахівців: акушера-гінеколога, венеролога).

4. Здоровий спосіб життя. Профілактика та шляхи подолання негативних явищ серед молоді; правильне харчування; заняття фізичними вправами і спортом, які є необхідною умовою здорового способу життя.

5. Загальні уявлення про демографічну політику та демографічну кризу як результат погіршення стану здоров'я населення (скорочення середньої тривалості життя, зменшення народжуваності, підвищення рівня материнської і дитячої смертності).

6. Домашнє завдання: підготувати реферативні повідомлення.

6.1. Здоров'я людини як висока цінність, як умова щасливого подружнього життя.

6.2. «СНІД. Як уникнути зараження?»

6.3. «Вплив паління, алкоголю, наркотиків на репродуктивне здоров'я молоді».

6.4. Соціально-економічні наслідки ВІЛ/СНІДу на Україні.

Тема 4. Родинознавство. Роль сім'ї у вихованні дітей (лекційне заняття).

Мета: з'ясувати поняття «родовід», «родинознавство», визначити роль матері і батька в сім'ї, розглянути питання щодо обов'язків батьків у вихованні дітей.

1. Поняття «родовід». Обговорення типів родоводу. Родинознавство вивчає походження родів, встановлює родинні зв'язки.

2. Фактор жінки у всіх сферах людського буття. Феномен жінки у сучасній чоловічій цивілізації.

3. Обговорення на занятті таких питань: господарсько-економічні відносини в сім'ї; роль жінки-матері та батька в сім'ї.

4. Роль сім'ї у вихованні дітей. Складові процесу виховання дітей у сім'ї, права дітей.

5. Домашнє завдання.

Підготовка реферативних повідомлень:

5.1. Родина в житті дитини.

5.2. Роль жінки, матері в сім'ї та суспільстві .

МОДУЛЬ 2

Тема 5. Статева свідомість і міжособистісні стосунки (семінарське заняття).

Мета: з'ясувати поняття: «культура міжособистісних стосунків», «статева зрілість», «вільне кохання» та його наслідки, обговорити питання відповідальності за власне здоров'я та його значення для створення сім'ї. Обговорити законодавчу базу України щодо збереження репродуктивного здоров'я та підтримки сім'ї.

1. Культура міжособистісних стосунків. Статева зрілість. Пристрасть, закоханість, кохання. Таємниця сімейного щастя.

2. Керування власним життям, самодисципліна у статевих стосунках (самоконтроль – відповідальність). Випадкові статеві зв'язки та їх наслідки. Морально-етичні аспекти поведінки юнаків та дівчат та їх роль у створенні здорової сім'ї.

3. Здоров'я подружжя як умова народження здорової дитини. Значення здоров'я батьків для розвитку дитини. Особистісні та соціальні аспекти батьківської та материнської ролі.

4. Репродуктивне здоров'я молоді та його значення для забезпечення сталого розвитку суспільства. Функції органів державної влади та установ щодо забезпечення медико-соціальної підтримки сім'ї.

5. Домашнє завдання.

Підготувати реферативні повідомлення:

5.1. Гармонія фізичного і духовного у стосунках між юнаками та дівчатами.

5.2. Наслідки безладних статевих стосунків.

Тема 6. Насильство в сім'ї як соціальна проблема (лекційне заняття).

Мета: з'ясувати актуальність проблеми домашнього насильства, основні характеристики насильства в сім'ї та їх наслідки. Державна політика щодо попередження насильства в сім'ї.

1. Поняття «насильство». Види, форми, наслідки насильства в сім'ї. Ознаки застосування різних видів насильства в сім'ї. Віктимна поведінка жертви насильства.

2. Роль сім'ї у соціалізації особистості. Особливості соціалізації дитини в різних типах сімей. Причини та характеристика неадекватного ставлення батьків до дитини. Види, форми, наслідки насильства в сім'ї над дитиною. Правовий захист дітей, які пережили насильство.

3. Законодавство щодо попередження насильства в сім'ї. Практичні аспекти захисту громадянами України своїх прав та законних інтересів:

а) порядок звернення за захистом до органів державної виконавчої влади та прокуратури;

б) порядок звернення за судовим захистом, адвокатський захист;

в) механізм подання заяв та скарг до міжнародних та державних установ.

4. Самостійна робота.

Підготувати реферативні повідомлення:

4.1. Насильство як фактор деструкції особистості.

4.2. Насильство в сім'ї як соціальна проблема.

4.3. Порушення прав дітей: експлуатація та торгівля.

4.4. Проблеми дитячої праці та її найгірші форми.

4.5. Діяльність держави щодо протидії експлуатації та торгівлі дітьми.

4.6. Діяльність неурядових організацій у напрямі протидії експлуатації та торгівлі дітьми.

Тема 7. Ми обираємо, нас обирають (диспут).

Питання для дискусії

1. Нормативно-статеве поведінка дітей та молодію.

2. Як ви розумієте поняття «сексуальність людини»?

3. Усе починається з любові.

4. На порозі сімейного життя.

5. Проблеми планування сім'ї та репродуктивного здоров'я – гендерний підхід.

6. Вплив шкідливих звичок батьків на здоров'я дітей.

7. Роль дівчини як майбутньої жінки та матері.

8. Гострі питання статевого виховання (СНІД, венеричні захворювання).

При підготовці до диспуту студенти повинні дослідити:

- причини розлучень і конфліктів у сім'ї;

- розподіл сімейних обов'язків і стабільність сімейних стосунків;

- психофізіологічна перевантаженість жінок як чинник дестабілізації сімейних стосунків;

- низька культура сімейних стосунків та її негативний вплив на шлюбні стосунки подружжя.

Крім того, обговорити соціальні аспекти батьківства, батьківської та материнської ролі, розподіл ролей між матір'ю і батьком у структурі сім'ї. Що таке «синдром домогосподарки»? Що означає «материнство»? Проблема «подвійного навантаження» жінки? Розкрити об'єктивні та суб'єктивні фактори, що спричиняють «рольовий конфлікт» у працюючої жінки.

Підготувати відповіді на питання: якою є матір (батько) в уявленні студентів? На якому рівні емоційна близькість з дітьми знаходиться у матері (батька)? Як впливає на батьківство традиційно чоловіча роль? Традиційно жіноча роль? Визначити значення участі чоловіка у формуванні мислення і психологічних якостей особистості хлопчика/дівчинки. Як впливає відсутність батька на гендерну соціалізацію дитини (хлопчика/дівчинки), на ідентичність дитини?

Тема 8. Роль та значення сім'ї в суспільстві, в процесах державотворення; відродження нації, народу, країни.

Мета: актуалізація, зміцнення та поглиблення знань студентів. При проведенні заключного заняття необхідно підібрати спеціальну літературу, відео-, кіно-матеріали, підготувати декількох студентів для виступів з конкретних питань. Викладач повинен підвести підсумки і за допомогою заключного заходу змусити замислитися над проблемами сімейного життя та значення сім'ї у суспільстві.

Заключний захід може відбуватися у формі конференції, семінару, усного журналу, диспуту, «круглого столу», кіно-лекторію та інше.

Примірний перелік питань:

1. Чому від сім'ї залежить розвиток добробуту у суспільстві, державі та наше майбутнє?
2. Яке значення мають законодавчі акти про шлюб і сім'ю в державній сімейній політиці?
3. В чому полягає роль жінки-матері, батька в сім'ї?
4. Як впливає здоров'я молоді на стан і розвиток суспільства?
5. Гендерні стереотипи та їх вплив на сімейно-шлюбні стосунки.
6. Чому так важлива роль сім'ї у вихованні дітей? Яке значення вона має для особистості, суспільства і держави?
7. Потреба гармонії і взаємо доповнення чоловічого і жіночого начал в сім'ї – перспектива ХХІ ст.

Форми та засоби поточного і підсумкового контролю

Понятійні диктанти, тести, самостійні роботи (10-15 хв.), тематичні контрольні роботи, реферати, курсові роботи, залікова модульна контрольна робота.

1. Підготовка короткого письмового повідомлення по одній із запропонованих тем.
2. Підготовка рефератів.
3. Підготовка усного повідомлення по одній із запропонованих тем.
4. Проведення тестування.
5. Включення відповідних запитань і завдань у модульний контроль.
6. Включення відповідних питань і завдань до заліку.

Орієнтовна шкала оцінювання

Курс передбачає поточний та підсумковий контроль знань та якості роботи студентів. Загальна оцінка за курс становить 100 балів.

Поточне оцінювання стосується: відвідування занять – 15 балів; глибини опрацювання літератури – 20 балів; активної роботи під час занять та поза аудиторією – 25 балів; влучності відповідей при поточному опитуванні – 15 балів, підготовка рефератів – 25 балів.

ПЕРЕЛІК ТЕМ ДЛЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ СТУДЕНТІВ

- Роль Загальної декларації прав людини у закріпленні прав людини.
- Права жінок у контексті прав людини.
- Шляхи реалізації норм про права людини.
- Механізми забезпечення дотримання прав людини.
- Механізми здійснення прав людини на національному рівні.
- Механізми здійснення прав людини на міжнародному рівні.
- Види процедур здійснення прав людини, їх доступність та вимоги прийнятності.
- Право жінок на життя.
- Право жінки на гідність та особисту недоторканність.
- Право на здоров'я. Комплекс репродуктивних прав жінок.
- Право жінок на освіту.
- Право жінок на свободу вибору життєвого шляху. Материнство і кар'єра.

- Право жінок на працю та на рівну з чоловіками винагороду за працю рівної цінності.
- Правова охорона материнства.
- Комітет ООН із питань дискримінації щодо жінок.
- Процедура 1503 (Резолюція ЕКОСОП «Процедура розгляду заяв, що стосуються порушень прав людини та основних свобод»).
- Комісія з питань становища жінок.
- Загальна характеристика європейської системи захисту прав людини.
- Європейський Суд із прав людини: тип і доступність процедури, доступ до процесу.
- Європейський Суд із прав людини: роль захисників, юридична сила рішень.
- Європейська Соціальна Хартія. Положення, що заслуговують особливої уваги щодо захисту прав жінок.
- Роль Комітету Міністрів РЄ. Юридична сила актів.
- Європейський комітет із запобігання тортурам. Сфера компетенції. Питання, що стосуються прав жінок. Юридична сила актів.
- Чоловік у структурі родинного побуту: історичний аспект.
- Маскулінність як дослідницька проблема.
- Жінка у структурі родинного побуту: історичний аспект.
- Проблема формування гендерної ідентичності та гендерна соціалізація.
- Материнство як соціальний і історико-культурний феномен
- Статеві відмінності у сфері поведінки дорослої людини і дитини.
- Статеві відмінності у сфері моралі.
- Статеві відмінності у сфері емоцій дорослої людини і дитини.
- Особистісні аспекти батьківства: мати.
- Соціальні аспекти батьківства: батько.
- Формування гендерної ідентичності дітей в українській сім'ї.
- Шлюбно-сімейні установки сучасної студентської молоді: гендерні особливості.
- Особливості поведінки і комунікації однолітків різної статі в юнацькому віці.
- Основні моделі конструювання гендерних ідентичностей жінок і чоловіків у комунікативному просторі сучасної України.
- Вплив батьків на формування гендерної культури хлопчиків і дівчаток.
- Роль гендерних стереотипів у виховному процесі дітей в сім'ї.
- Особливості комунікації батьків з дітьми різної статі.
- Особистісні та соціальні аспекти батьківства: гендерний підхід. Психосексуальний розвиток і статева соціалізація.
- Основні риси патріархального ідеалу жіночності.
- Хлопці і дівчата: статево-рольове виховання у родині.
- Становлення дитячої особистості у сімейних взаєминах.
- Формування у молоді уявлень про сім'ю як необхідний етап підготовки до шлюбу.
- Вплив батьків на формування гендерних ціннісних орієнтацій у сфері міжстатевих взаємин.
- Сильна та слабка стать: міф чи реальність?
- Стратегії статевого виховання дітей.
- Він та вона: різні від природи чи від виховання.
- Особливості статевої ідентифікації дівчаток-підлітків.
- Стратегії статевого виховання: гендерний аспект.
- Проблема сексуального насилля: гендерний аспект.
- Проблема насилля в сім'ї: гендерний аспект.

Знайти відповідь

1. Дайте порівняльний аналіз історичних та етнокультурних особливостей формування уявлень про ролі жінки і чоловіка в сім'ї (на прикладі постсоціалістичних країн Центральної і східної Європи).
2. Які причини явної та прихованої дискримінації жінок?
3. Чому чоловіки менш емоційні, ніж жінки?
4. Чому жінки менш агресивні, ніж чоловіки? Це правило чи виняток з нього?
5. Як у сучасних умовах відбувається перехід від патріархального типу відносин у сім'ї до егалітарного?
6. Статеве та репродуктивне здоров'я підлітків та молоді. Як ви розумієте?
7. Розкрийте суть понять «глобальна секс-індустрія», «глобальне насильство».
8. Чи справді є «сильна» та «слабка» стать?
9. Дайте характеристику ролі жінки в сім'ї.
10. Порівняйте, які основні чинники визначають роль жінки в сучасній українській сім'ї і сім'ї радянських часів? Які зміни відбулися?
11. Дайте характеристику патріархальному типу сім'ї.
12. Яка динаміка і моделі поведінки безробітних жінок і чоловіків?
13. Раннє статеве життя та їх наслідки.
14. Взаємини статей в українській народній пісні (шлюбно-сімейній звичаєвості).
15. Жіноча та чоловіча самотність як психологічна проблема. Які психологічні особливості особистостей, що переживають насильство в сім'ї?
16. Чоловічий супровід вагітності жінки.
17. Соціально благополучна жінка: психологічний портрет.
18. Синдром домогосподарки та його вплив на психологію жінки.
19. Яка нормативна статеві поведінка?
20. Проституювання та порнографія як дискримінація статі.
21. Чи є дискримінація чоловіків у сім'ї?
22. Які складності чоловічої ролі у сім'ї?
23. Чому тривалість життя чоловіків менша ніж у жінок?
24. Яку роль відіграє релігія у формуванні гендерних стереотипів?
25. Поясніть роль громадської думки і мас-медіа у формуванні сучасних уявлень про жінку.

Завдання підсумкового контролю

1. Характеристика «Декларації про викорінення насильства щодо жінок» (прийнята ООН у 1993р.). Які відповідні документи прийняті в Україні.
2. Проаналізуйте Міжнародне право про рівні права і можливості жінок і чоловіків.
3. Права жінок як складова частина прав людини.
4. Надати характеристику ролі ООН, інших міжнародних організацій у формуванні сучасної гендерної політики.
5. Надати коротку характеристику Пекінської декларації та Програми дій (Всесвітня конференція по становищу жінок, Пекін, 4-15 вересня 1995 р.).
6. Аналіз сучасного законодавства, державної політики стосовно прав жінок.
7. Поняття «сім'я», її ознаки та структура.
8. Функції сім'ї: економічна, виховна, рекреативна, репродуктивна, комунікативна, регулятивна.
9. Головні завдання, принципи та напрями сімейної політики в державі.
10. Права та обов'язки членів сім'ї.
11. Поняття і принципи сімейного права.
12. Законодавчі акти про шлюб і сім'ю в державній сімейній політиці.
13. Поняття і принципи сімейного права.
14. Гендерні стереотипи та їх вплив на сімейні стосунки.
15. Можливості та проблеми сучасної сім'ї.
16. Соціально-правовий захист сім'ї.

17. Поняття «родовід» та його типи.
18. Основні цінності роду і сімейні традиції в дитячо-батьківських взаєминах.
19. Роль жінки-матері та батька в сім'ї.
20. Право на здоров'я. Комплекс репродуктивних прав жінок.
21. Право на гідність та особисту недоторканість. Насильство щодо жінок. Зґвалтування. «Домашнє» насильство. Сексуальні домагання на роботі
22. Роль сімейних традицій у вихованні дитини.
23. Стан здоров'я дітей та молоді в Україні. Демографічна ситуація.
24. Шкідливі звички та їх вплив на здоров'я людини.
25. Здоров'я людини, як висока цінність, як умова щасливого життя.
26. Репродуктивне здоров'я у демографічному контексті.
27. Державна політика щодо збереження репродуктивного здоров'я та підтримки сім'ї.
28. Згубні звички батьків та їх вплив на здоров'я дитини.
29. Статеве та репродуктивне здоров'я молоді.
30. Венеричні захворювання та їх наслідки.
31. Раннє статеве життя та його наслідки.
32. Підготовка молоді до відповідального батьківства.
33. Підготовка дівчини до сімейного життя та материнства.
34. Проблема кризи традиційних жіночої і чоловічої моделі соціальної поведінки.
35. Соціалізація дитини (хлопчика/дівчинки) в умовах родинного виховання.
36. Соціальне самопочуття дітей у сучасній українській родоні.
37. Соціально-правова охорона материнства.
38. Закон України «Про попередження насильства в сім'ї».
39. Морально-етичні аспекти поведінки дівчини та юнака, їх роль у створенні здорової сім'ї.
40. Соціальні наслідки наркоманії, алкоголізму для індивідуума та сімейного життя.
41. Гінекологічні захворювання, їх вплив на майбутнє материнство.
42. Вплив сімейних конфліктів на здоров'я і розвиток дитини.
43. Духовна атмосфера і стиль сімейного виховання.
44. Міжнародні законодавчі акти в сфері захисту прав дитини.
45. Основні напрями діяльності ООН. Документи ООН із прав людини.
46. Законодавчі акти в сфері сімейної політики в Україні.
47. Соціальна політика України щодо запобігання насильства над дітьми.
48. Гендерний розподіл у родині, сімейні гроші.
49. Насильство в сім'ї як соціальна проблема.
50. Види, форми, наслідки насильства в сім'ї.
51. Шкідливі звички та їх вплив на сімейні відносини.
52. Вплив здоров'я молоді на стан і розвиток суспільства.
53. Вплив батьків (чоловіка/жінки) на формування особистості хлопчиків і дівчаток.

Продовження реалізації основних напрямів Концепції державної сімейної політики, зміцнення ролі сім'ї в житті суспільства і підвищення її духовних і моральних цінностей здійснюється в процесі позааудиторної роботи зі студентами. З цією метою створюються гуртки, об'єднання для студентів, клуби (молодої сім'ї, сімейного спілкування, студентських сімей, батьківської культури тощо), які являють собою самодіяльні об'єднання.

Метою позааудиторної роботи зі студентами та молодими сім'ями є організація їх дозвілля, розвиток творчої ініціативи, набуття необхідних навичок та якостей для сімейного життя, зміцнення родинних стосунків, корекція спілкування між жінкою та чоловіком, задоволення пізнавальних інтересів, допомога молодим батькам у всебічному розвитку дітей та інше.

Підготовка молоді до сімейного життя полягає у висвітленні актуальних питань, зокрема культури поведінки закоханих, культури сімейних стосунків, захворювань, що передаються статевим шляхом, планування сім'ї, правових питань сімейного життя тощо.

Робота з молодими сім'ями передбачає надання різних форм соціальної допомоги з питань раціонального вирішення сімейних проблем, профілактики сімейних конфліктів.

Реалізації вищезазначених завдань сприяють вечори знайомств, сімейний відпочинок, календарні, релігійні свята, лекції, бесіди, консультативна робота (засідання із залученням фахівців), обмін практичним досвідом, семінари, тематичні диспути та тренінги, тестування, тематичні рольові ігри, конкурси, відеолекторії, «круглі столи», курси тощо.

Безперечно ефективними формами роботи є культурно-масові, розважальні та конкурсні заходи. Це не лише раціональна форма організації дозвілля молоді, молодих сімей, а й пропаганда кращих сімейних традицій українського народу, звичаїв, обрядів, пошук сімейних талантів, розвиток пізнавальних інтересів членів сім'ї, творчої ініціативи, обмін досвідом сімейного виховання, зміцнення взаємостосунків у сім'ї, відродження родинної побутової культури українського народу. (Пропонується приблизна тематика клубу «Сім'я»).

Клуб – самодіяльне об'єднання, яке створюється за бажаннями та інтересами молоді, має чіткі цілі, задачі, свої органи управління, певну організаційну структуру, власну назву. Характерною особливістю роботи клубу є демократичність, довірлива атмосфера, взаємостосунки партнерства, повага один до одного. Клубна форма сприяє розвитку ініціативи, творчого потенціалу, здійсненню індивідуального підходу в роботі з різними категоріями сімей та молоді, завданням якої є формування психосексуальної культури молоді, культури спілкування, надання допомоги у підготовці до шлюбно-сімейних стосунків, формування особистості, відродження традицій виховання.

Робота, що проводиться у ВНЗ за межами аудиторії, повинна забезпечувати актуалізацію теоретичних знань студентів, спрямовувати їх у практичну площину, звертати увагу молоді на гострі проблеми сьогодення стосовно підготовки до сімейного життя, формувати їх соціальну зрілість.

Орієнтовна тематика роботи клубу «Сім'я».

1. «Родина – наш оберіг» – бесіда, дискусія.
2. «Сімейне життя – творчість двох»- круглий стіл.
3. «Сім'я – наша надія» – лекція, тестування.
4. «Культура поведінки закоханих» – сюжетно-рольові ігри.
5. «Я плюс Ти» - молодіжне шоу «Кохання з першого погляду».
6. «Усе починається з любові» – бесіда, тестування.
7. «Пристрасть, закоханість, кохання» - дискусія
8. «Абетка подружжя» – диспут, сюжетно-рольова гра.
9. «Щастя бути разом»- конкурс молодих сімей.
10. «Подружні відносини» - диспут, рольова гра.
11. «Валентинів день» – святковий вечір, конкурси.
12. «Молодь за здоровий спосіб життя» – лекції, тренінги.
13. «Наркотики – загроза людству» , «СНІД. Як уникнути зараження» – відеолекторій.
14. «Про безладні статеві відносини та їх негативні наслідки – відверто і серйозно» – бесіда із залученням фахівця.
15. «Від тебе залежить багато» - диспут
16. «Крок до милосердя» – дискусія.
17. «Збереження репродуктивного здоров'я. Яким шляхом іти?»- бесіда із залученням фахівців (венеролога, акушера-гінеколога), міні-тренінг.
18. «Під марш Мендельсона. Молодіята» - усний журнал із залученням фахівців (психолога, юриста).
19. «Ранні шлюби» – ток-шоу із залученням спеціалістів (психолога, лікаря, юриста).

20. «Дружба, повага – складові кохання» - дискусія.
21. Молода сім'я. Підготовка до сімейного життя – бесіда, поради психолога, рольова гра.
22. «Мистецтво сімейного спілкування» – сюжетно-рольова гра, що є імітацією відносин між членами сім'ї.
23. «Ідеальна пара» – конкурс.
24. «Вартості сімейного життя» – дискусія.
25. «Сім'я – це дзвін поколінь» – зустріч сімей з різним стажем подружнього життя.
26. «Родинне дерево» - творчі конкурси.
27. «Козацькому роду нема переводу» - конкурс для юнаків, чоловіків.
28. «Міс Попелюшка» - конкурс для дівчат, жінок.
29. «Чарівне подружжя» - фотовиставка.
30. «Розповім про хорошу сім'ю» - вечір-бесіда.
31. «Я - сім «Я» - сімейні спортивні ігри.
32. «Права жінок. Запобігання насильству та торгівлі жінками» - лекція, тренінг.
33. «Царство жінки» – святковий вечір до Дня Матері.
34. «Сімейне право» - лекція, тренінг з проблем «сім'я і право».
35. «Шлюбно-сімейне законодавство» - зустріч-бесіда з юристом, конкурсна вікторина «Знати, щоб не помилитися».
36. «Студентська сім'я ХХІ століття» - конкурс сімейних ерудитів.
37. «Краще сімейне помешкання» - конкурс.
38. «Домашня економіка» - тестування з питань повсякденних потреб: в одязі, їжі, праці, розвагах, творчості та спілкуванні.
39. «Бюджет та господарство сім'ї» - бесіда, бізнес-гра «Монополія».
40. «Сімейний пиріг» - конкурс.
41. «Мотив для двох сердець» - концерт, творча зустріч «Співуча родина».
42. «Вічна проблема: батьки і діти» - ток-шоу.
43. «Старші в домі» - диспут.
44. «Моя мама (бабуся) - найкраща» - конкурс.
45. «Відповідальне батьківство» - бесіда, тестування.
46. «Насильство в сім'ї: причини та наслідки» - бесіда
47. «Я та моя сім'я» - виставка дитячих творів (малюнків) про сім'ю.
48. «Народні традиції сімейного виховання» - бесіда, круглий стіл.
49. «Діти: ні дня без турботи» - пізнавально-розважальна програма, солодкий стіл.
50. «В об'єктиві дитинство» - фотовиставка.
51. «Конфліктна сім'я та її вплив на формування особистості дитини» – бесіда, дискусія із залученням фахівця–психолога.
52. «Алкоголь та сім'я» - диспут
53. «Сімейний вернісаж» – сімейний вечір (бесіда, конкурси на кращу сімейну історію).
54. «Сім'я – ключ від щастя» – святковий вечір, міні-концерт.
55. «Негативний вплив ЗМІ на формування духовних і моральних цінностей молоді» - бесіда-лекція
56. «Порушення прав дітей: експлуатація та торгівля» - бесіда.
57. «Про дівочу гордість і чоловічу гідність» - бесіда.
58. «Сексуальний потяг, закоханість чи справжнє кохання» - дискусія.
59. «Розподіл влади у нашій сім'ї» - виступи членів гуртка.
60. «Спадковість. Уроджені захворювання та їх вплив на потомство» - лекція-бесіда із залученням спеціаліста з генетики людини.

Додаток 1

До святкування дня Матері

З метою вшанування жінки – матері пропонується започаткувати та щорічно проводити у вищих навчальних закладах свято Матері.

В цей день влаштовують виховні години, вечори поезій, театралізовані вистави, концерти на пошану жінки–матері. Підготовку до свята слід розпочати заздалегідь з нагадування молоді про історію виникнення та особливості його відзначення. Студенти повинні взяти активну участь у підготовці та проведенні свята, оформленні приміщення. Важливо, щоб в цей день, кожний з нас зрозумів, що мати повинна завжди відчувати тепло і ласку своїх дітей та всієї родини, чути лише слова любові, вдячності і поваги. Під час проведення свята Матері, необхідно підкреслити, що благополуччя сім'ї залежить від матері – її внутрішнього світу, її усмішки, теплої погляду, її любові та відданості, що материнська праця – це найскладніша праця, в результаті якої створюється головна цінність суспільства – людина.

Важливо звертати увагу, що саме з матері починається життя кожного. Вона найрідніша та найдорожча в цілому світі людина. Кожне її слово, мудрі поради і добрі діла – це Книга життя, з якою дитина вирушає в далеку дорогу. Проходять роки, людина стає дорослою, але і надалі її оберігає велика любов і велика відданість матері.

Під час свята треба доводити, що мати – це любов, самовідданість, щедрість розуму та серця. Мати – берегиня роду. Завдяки її доброті, милосердю й вірності створюється, міцніє і зростає сім'я. Рекомендується, щоб день Матері увійшов у наші оселі без офіційних промов і декларацій, а як зворушливе сімейне свято і залишився там назавжди. А також, щоб під знаком вшанування Матері виховувались наші діти, нові покоління, бо від того, якими вони виростуть, залежить майбутнє нашої держави.

Для довідки:

Відзначається свято Матері у другу неділю травня з ініціативи «Союзу українок».

Це свято має свою історію. Започаткувала його 1908 р. американка Енн Джервіс із Чикаго. Талановитий педагог, чуйна людина, вона була впевнена, що діти виростають порядними людьми й справжніми громадянами саме в тих родинях, де шанують матір.

8 травня 1914 р. американський Конгрес оголосив цей день державним святом. Після першої світової війни святкування Дня Матері стало традицією і в Європі.

На Україну це свято прийшло 1929 р., коли Союз українок в Галичині організував урочистості, присвячені Матері. Святкувався День Матері в Україні лише 10 років. У 1939 р. його було відмінено. Після півстолітнього забуття у 1989 році Союз українок знову поновив його святкування. І нині цей день повертається в офіційний реєстр святкових днів.

День Матері це – відродження традицій, свято, яке несе притаманний тільки йому обрядовий зміст і соціальну ідею. Свято на честь Матері триває один день, але Мати – завжди з нами. Так було, так є і так буде, бо в кожного з нас – частка її життя.

Література:

1. Алешина Ю. Е., Гозмаи Л. Я., Дубовская Е. М. Социально-психологические методы исследования супружеских отношений,- М/. Изд-во МГУ, 1987- 120 с.
2. Аніщук Н. Правове становище українських жінок в історичному минулому // Право України. - 2002. - № 3. - С. 155-157.
3. Антошкіна В. Договірне регулювання відносин з надання утримання між подружжям (колишнім подружжям)// Право України. – 2004. - №11.
4. Безпальча Р. Предотвращение домашнего насилия и торговли людьми. – К.: Winrock International, 2001. – 252 с.
5. Берн Э. Игры, в которые играют люди. Психология человеческих взаимоотношений; Люди, которые играют в игры. Психология человеческой судьбы: Пер. с англ. - М.; Прогресс, 1988. – 400 с.
6. Бжиська Ю. В. Проблема жорстокого ставлення до дітей у сім'ї в США// Морально духовний розвиток особистості в сучасних умовах: 36. наук. пр. в 2 ч.- К.: ІПБ, 2000. – Ч 2 – С. 161-168.
7. Бондаровська В.М. Що ми можемо зробити, щоб запобігти домашньому насильству — К., 2009.

8. Брайсон В. Политическая теория феминизма. Введение. - М., 2001. -С. 201-229.
9. Братусь І., Гулевська-Черниш А., Лях Т. Формування навичок усвідомленого батьківства та ранній розвиток дитини (методичні матеріали для тренінгу) // Практична психолога та соціальна робота. - 2002. - № 5. - С. 36-48.
10. Бреева Е.Б. Дети в семье: Гендерные аспекты воспитания // Народонаселение. - 2000. - № 2 (апрель). - С. 62-69.
11. Васильківська І. Сімейне виховання: правовий аспект проблеми// Право України. – 1998. - № 6.
12. Васьковская С. В., Горноста́й П.Л. Психологическое консультирование: Ситуационные задачи - К.: Вища шк., 1996.- 192 с.
13. Виявити, захистити, допомогти: методичні матеріали для фахівців, які безпосередньо працюють з потерпілими від домашнього насильства. – К.: «Розрада», 2008.
14. Галустян Ю. М., Новицька В. П., Петрочко Ж. В. Уразливість дітей щодо комерційної сексуальної експлуатації в Україні: Ситуаційний аналіз. -К., 2003.
15. Гребенников И.В. Основы семейной жизни - М.: Просвещение. 1991. – 158 с.
16. Гуревич А. Я. Женщина, семья, секс, или Цивилизация мужчин // Гуревич А.Я. Культура и общество средневековой Европы глазами современников. - М., 1989. - С. 242-290.
17. Гурська Т. Охорона здоров'я і репродуктивні права жінок (цивільно-правовий аспект)// підприємництво, господарство і право. – 2003. - № 2
18. Євко В.Ю. Право дитини жити та виховуватися у родині// Вісник Університету внутрішніх справ. – 2000. – Спецвипуск
19. Євсюкова М. В. Деякі проблеми забезпечення проходження корекційних програм особами, які вчинили насильство в сім'ї з боку органів внутрішніх справ // Дотримання прав людини в діяльності МВС / Харківська правозахисна група. — Х. : Права людини, 2009.
20. Євсюкова М. В. Насильство в сім'ї як порушення прав людини, закріплених у конвенції про захист прав людини та основоположних свобод: огляд рішень Європейського суду з прав людини // Форум права. – 2011. - №1. – С.34-347.
21. Жестокое обращение с детьми. Помощь детям, пострадавшим от жестокого обращения, / Под ред. Т. Я. Сафоновой, Е. И. Цымбала. – М., 2001.
22. Жіночі права. Крок за кроком / Упорядн. М. Шулер, Д. Томас. Пер. з англ. -К: Основи, 1999.
23. Закон України «Про протидію торгівлі людьми» від 30 вересня 2011 року №3739-VI
24. Закон України «Про забезпечення рівних прав і можливостей жінок і чоловіків» від 8.09.2005 р., №2866-IV
25. Закон України «Про попередження насильства в сім'ї» від 15.11.2001 р., №2789-П.
26. Запобігання торгівлі дітьми з метою їх використання для примусової праці та сексуальної експлуатації в Україні: Проект звіту соціологічного дослідження за методом швидкого оцінювання / Наук. ред. Ю. Саєнко, О. Петрашук. – К., 2003. – 72 с.
27. Запобігання торгівлі дітьми та експлуатації дітей: Навчальний посібник / За ред. К.Б. Левченко, О.А. Удалової. – К., 2005-210 с.
28. Інформаційні матеріали щодо підсумків проведення соціальної роботи з сім'ями, дітьми та молоддю у 2009 році / за заг. ред. Н.Л. Лук'янової, В.С. Вовка, І.М. Дубініної, О.О. Січкара. — К. : Держсоцслужба, 2010. — 64 с.
29. Каган В.Е. Семейные и полоролевые установки у подростков // Вопросы психологии. - 1998. - № 2.
30. Капська А.Й. Соціальна педагогіка: Підручник для студентів ВНЗ. – К., 2003.
31. Кериг П.К. Семейный контекст: удовлетворенность супружеством, родительский стиль и речевое поведение с детьми // Вопросы психологии. - 1990. -№ 1. - С. 158-164.
32. Комісарова С.М., Білогорка М.В., Скорейко Г.А Мистецтво сімейного життя. – Чернівці: Склавія, 2000. – 112 с.
33. Кон И.С. Введение в сексологию. - М.: Медицина, 1988.
34. Кон И.С. Дети и родители // Семья: Книга для чтения. - Кн. 1 / Сост. И.С. Андреева, А.В. Гулыга. - М.: Политиздат, 1990. - С. 236-270.

35. Конвенція МОП № 138 «Конвенція про мінімальний вік для прийому на роботу».
36. Конвенція МОП № 182 «Конвенція про заборону та негайні дії щодо ліквідації найгірших форм дитячої праці».
37. Конвенція МОП № 29 «Конвенція про примусову чи обов'язкову працю».
38. Конох М.С. Особа: право, свобода, відповідальність. - К., 1996. Консультативне обслуговування і технічна допомога в галузі прав людини. - Харків, 1994.
39. Кочемировська О.О. Деякі психологічні аспекти переживання насильства молодшими підлітками та юнаками (за матеріалами психологічного дослідження) // Проблеми насильства в сім'ї правові та соціальні аспекти / Упоряд. Руднева О.М. - Харків: Право, 1999. - С. 76-82.
40. Кочемировська О.О. Можливості виявлення та попередження насильства в сім'ї: основні поняття: посібник для соціал. працівників. — Х. : НТМТ, 2008. — 44 с.
41. Кроник А.А., Кроник П.А. В главных ролях: Вы, Мы, Он, Ты, Я: Психология значимых отношений - М.: Мысль, 1989. - 204 с.
42. Кузмичова Л.О., Жилінкова І.В. Особисті права та обов'язки батьків та дітей: Учб. посіб. – К.: УМКВО, 1991. – 56с.
43. Лавриненко Н.В. Женщина: самореализация в семье и обществе (Гендерный аспект). - К.: ВИПОЛ, 1999. - С. 117-142.
44. Малышева М.М. Семья как институт воспроизводства традиционной гендерной идентичности // Малышева М.М. Современный патриархат: социально-экономическое эссе. - М., 2001. - С. 227-241.
45. Маринович М. Права людини: Демократичні зошити. - К., 1995. Общая теория прав человека / Под ред. Е.А. Лукашевой. - М.: Норма, 1996. Поленина С.В, Права женщин в системе прав человека: международный и национальный аспект. - М., 2000.
46. Механізм моніторингу та протидії Гендерному насильству і Дискримінації (Аналітичний звіт) / за заг. ред. О. Суислової. - К.: СПД Москаленко О.М., 2009. - 248 с.
47. Моніторинг стану виконання законодавства України щодо протидії насильству в сім'ї. 2001-2011 роки / Кол. авт.: О.М. Бандурка, О.Ф. Бондаренко, В.О. Брижик, та ін., за заг. ред. О.М. Бандурки, К.Б. Левченко; вступ. слово О.О. Зарубінського. – Х.: Видавництво «Права людини», 2011. – 240 с.
48. Муга Марх Фергеє. Феминизм и семейные исследования // Гендерные тетради. - Вып. 2. - СПб., 1999. - С. 71-106.
49. Незаменимая роль отца // «ВЫ и МЫ». Диалог российских и американских женщин. The Women's Dialogue. Альманах. - 1998. - № 5 (21). - С. 21-22.
50. Павлова Л. Реалізація природного права на шлюб, сім'ю, материнство та батьківство// Право України. – 2004. - № 11
51. Пайнс Э., Маслач К. Практикум по социальной психологии. - СПб.: Изд-во «Питер», 2000. - С. 167-207.
52. Педагогічний словник для молодих батьків. – К.: ДЦССМ – ПІВ ІНУ, 2002. – 348 с.
53. Полешко А. Рада Європи – на захисті прав людини // Право України. -1999. - № 7.
54. Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Державної програми «Репродуктивне здоров'я нації на період до 2015 року» від 27.12.2006 р., №1849
55. Права людини в Україні — 2008; доповідь правозахисних організацій — Х., — 2009. - с. 202-222.
56. Проблеми насильства в сім'ї: правові та соціальні аспекти / Упоряд. Руднева О.М. - Харків: Право, 1999.
57. Програма корекційної роботи з особами, які вчинили насильство в сім'ї та основні засади її реалізації / обсе. — к., 2010.
58. Пушкарева Е.Л. Мать и дитя в Древней Руси (отношение к материнству и материнскому воспитанию в X-XV вв.) // Этнографическое обозрение. -1996. - № 6. - С. 93-106.
59. Рабінович П.М., Раданович Н.М. Європейська конвенція з прав людини.-проблеми національної імплементації: Праці Львівської лабораторії прав людини і громадянина. - Сер. І. Дослідження та реферати. - Вип. 4. - Львів: Астрон, 2002.
60. Райгородский Д.Я. Психология семьи. (Серия «Психология семейных отношений»). Учебное пособие для факультетов психологии, социологии, экономики и журналистики. - Самара: Издательский Дом «БАХРАХ-М», 2002.

61. Реалізація Державної гендерної політики, попередження насильства, жорстокого поводження з дітьми, торгівлі людьми, забезпечення дотримання прав неповнолітніх // Права людини в діяльності української міліції — 2009. X. : Права людини, 2010 р.
62. Рекомендація МОП № 146 «Рекомендація щодо мінімального віку дня прийому на роботу».
63. Рекомендація МОП № 190 «Рекомендація щодо заборони та негайних дій з ліквідації найгірших форм дитячої праці».
64. Роджерс К. Психология супружеских отношений. Возможные альтернативы /Пер. с англ. В. Гаврилова - И.: Изд-во ЭКСМО-Пресс, 2002 - 288 с.
65. Розпорядження Кабінету Міністрів України від 6.06.2007 р. №382-р «Про затвердження плану заходів щодо реалізації Стратегії демографічного розвитку на період до 2015 року»
66. Розпорядження Кабінету Міністрів України від 31.05.2012 р. №325-р «Про схвалення Концепції Державної цільової соціальної програми підтримки сім'ї до 2016 року».
67. Романова Н., Семигіна Т. Надання послуг потерпілим від насильства в сім'ї: законодавчий аспект // Соціальна політика і соціальна робота. – 2008. - №2.
68. Романова Н.Ф. Семигіна Т.В., Левченко В.М. Вивчення вітчизняної практики надання послуг потерпілим від насильства в сім'ї // Соціальна робота в Україні: теорія і практика. – 2008.
69. Савченко Л.А. Права і обов'язки батьків по вихованню дітей// Право України. – 1997. - № 5.
70. Сатир В. Как строить себя и свою семью: Пер. с англ. - М.: Педагогика-Пресс, 1992.- 192 с.
71. Семья в кризисном обществе / под ред.. М.С. Мацковского, Е.Ф. Фатеевой. – М.: Ин-т социологии РАН, 1993. – 96 с.
72. Семигіна Т., Гусак Н. Институціоналізація реабілітаційних послуг для осіб, які зазнали насильства в сім'ї // Укр. соціум. — 2008. № 4 — С.127— 139.
73. Сімейне право України: Підручник/ Л.М. Баранова, В.І. Борисова, І.В. Жилінкова та ін.; За заг. ред. В.І. Борисової та І.В. Жилінкової. – К.: Юрінком Інтер, 2004. – 264с.
74. Соціально-педагогічні основи протидії торгівлі людьми та експлуатації дітей: навч.-метод. посіб. / К.Б. Левченко, Л.Г. Ковальчук, О.А. Удалової / [та ін.]; [Агентство «Україна»]. – К., 2011. – 292 с.
75. Стан системи попередження насильства в сім'ї в Україні: правові, соціальні, психологічні та медичні аспекти / Заг. ред. О. Кочемировська. — X.: вид-во ФОП Клименко Ю.Я., 2010. - 372 с.
76. Тартаковская И.Н. Социология пола и семьи. - Самара, 1997.
77. Трубавіна І. М. Етика соціально-педагогічної роботи з сім'єю. -К.: УДЦССМ. -81 с.
78. Трубавіна І. М. Соціальний супровід неблагополучної сім'ї. -К.: ДЦССМ, 2003. -85 с.
79. Трубавіна І.М. Соціально-педагогічна робота з неблагополучною сім'єю. – К.: ДЦССМ, 2003. – 131 с.
80. Формування навичок здорового способу життя в дітей і підлітків / За ред. В. Г. Панок, - Ніка-Центр, 2002. - 277 с.
81. Ходоров Н. Психодинамика семьи // Хрестоматия феминистских текстов: Переводы / Под. ред. Е. Здравомысловой и А. Темкиной. - СПб., 2000. - С. 140-165.
82. Холмс П. Внутренний мир снаружи. Объектные отношения в психодраме.-М: Класс, 1999.
83. Хорни К. Женская психология: Пер. с англ.- СПб.- 1993 - 224 с.
84. Хорни К. Материнские конфликты // Хорни К. Женская психология. -СПб., 1993. - С. 142-148.
85. Хрісанова С. Спроба гендерного аналізу Конституції України // Право України. - 2002. - № 8. - С. 111 -113.
86. Христова Г.О. Теоретико-прикладні проблеми класифікації осіб, які вчинили насильство в сім'ї // Державне будівництво та місцеве самоврядування : зб. наук. пр. / Ред. кол.: Ю.П. Битяк, Л.М. Герасіна, В.П. Колісник та ін. - X. : Право, 2009. - Вип. 18.
87. Palo Alto (CA): Science & Behavior Books, 1981. - 256 p
88. Tanworth M. Reproductive technologies and deconstruction of motherhood // The polity reader in gender studies. – Polity Press, 1998. - P. 226-234.
89. Verdiano D.L., Peterson G. IV., HicksM. W. Toward an empirical coniiiration of the

- Wegscheider role theory// Psychological Reports.- 1990.- Vol 66(3, Pt 1).- P.723-730.
90. Verdiano, D. Family roles: an integration of theory, research, and practice. (Doctoral dissertation. Florida State Univer.) Dissertation Abstract International, 47(10), 1986.
91. Wegscheider Sh. Another chance: Hope and health for the alcoholic family -1999.-С 48-59.

**Кримський гуманітарний університет (м. Ялта), Євпаторійський інститут
соціальних наук**

*Почиваліна Г. В., асистент кафедри
педагогіки та психології*

ФОРМУВАННЯ КУЛЬТУРИ СІМЕЙНИХ ВІДНОСИН СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ

(Програма спецкурсу щодо сімейного виховання студентської молоді)

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

У сучасних умовах сім'я переживає великі труднощі: помітна тенденція до збільшення кількості неблагополучних сімей, зміщення моральних цінностей і орієнтацій, ослаблення педагогічної діяльності з підготовки студентської молоді до сімейного життя, низький рівень психолого-педагогічної підготовки батьків до виховання дітей.

Соціальні процеси, відкритий доступ до інформації спричинили зміни в моралі суспільства. Серйозні упущення в етичному і статевому вихованні молоді стали причиною того, що демократичні принципи, що декларують ЗМІ, телебачення, мережа Internet розповсюдилися і на сферу інтимних стосунків. Тлумачення поняття „свобода» почало ототожнюватися з безладним, аморальним задоволенням своїх потреб.

Завдання педагога полягає в розповсюдженні й затвердженні науково обґрунтованих відомостей з питання здорового способу життя, у вихованні навичок, що забезпечують репродуктивне здоров'я підростаючого покоління.

Програма спецкурсу „Формування культури сімейних відносин студентської молоді» пропонується як факультативний курс або курс за вибором на базі ВНЗ.

Метою вивчення спецкурсу є: формування культури сімейних відносин студентської молоді, підготовка молодих людей до сімейного життя.

Завдання вивчення дисципліни передбачає засвоєння студентами теоретичних моделей сімейних відносин, стратегій поведінки; розуміння психологічних особливостей сімейних відносин; оволодіння навичками будування власних сімейних відносин.

Вивчення цього спецкурсу спирається на попередні знання студентів із таких дисциплін як психологія, психологія сім'ї, валеологія та гігієна.

Засвоївши програму спецкурсу „Формування культури сімейних відносин студентської молоді» студенти вищих навчальних закладів мають бути здатними вирішувати сімейні проблеми з урахуванням вимог цього спецкурсу та володіти певними головними компетенціями для забезпечення реалізації вказаних завдань.

Загальні компетенції охоплюють:

загальнонаукові компетенції:

- уміння сприймати та аналізувати світоглядні соціально й особистісно значущі аспекти проблем, пов'язаних із майбутньою сферою сімейного життя;
- здатність розуміти причинно-наслідкові зв'язки розвитку суспільства та уміти використовувати їх у власній поведінці;
- здатність здійснювати операції аналізу, синтезу, порівняння, систематизації, узагальнення, генерування ідей, набувати нові знання.

Загальнокультурні компетенції:

- вміння сповідувати цінності й традиції національної культури;
- здатність аналізувати та оцінювати досягнення національної та світової науки та культури, орієнтуватися в культурному та духовному контекстах сучасного українського суспільства.

Соціально-особистісні компетенції:

- особистісні (комунікабельності, відповідальності, цілеспрямованості, здатності до саморозвитку й самовдосконалення);
- міжособистісні (ініціативності, толерантності, громадянськості, гуманності, соціальної взаємодії, соціальної відповідальності).

Програма спецкурсу „Формування культури сімейних відносин студентської молоді» складається із трьох модулів – „Основи сімейного виховання», „Психологія сімейних відносин» і „Технологія формування культури сімейних відносин студентської молоді».

**РОЗПОДІЛ НАВЧАЛЬНОГО МАТЕРІАЛУ
ЗА МОДУЛЯМИ ТА ВИДАМИ ЗАНЯТЬ**

Рекомендований розподіл навчального часу на вивчення спецкурсу за видами занять для різних форм навчання наведений у таблиці 1.

Таблиця 1. Рекомендований розподіл навчального часу

Освітньо-кваліфікаційний рівень	Бакалавр	
	Денна	Заочна
Форма навчання		
Семестр	1	2
Кількість годин, всього	36	36
Лекції (годин)	14	8
Лабораторні (практичні, семінарські) заняття (годин)	14	6
Контрольна робота (КРС) самостійна (семестр)	-	2
Індивідуальна та самостійна робота студентів (ІРС та СРС) (годин)	8	22
Модульна контрольна робота (МКР) (семестр)	1	-
Підсумковий контроль	залік	залік

ЗМІСТ КУРСУ

Розрахунок навчального часу за темами й видами занять (години)

№ п/п	Найменування теми	Кількість навчальних годин			
		Разом, год.	Лекції	Практичні заняття	Самостійна робота
I.	Змістовий модуль 1 „Основи сімейного виховання»	12	4	4	4
1.	Особливості сімейного виховання та стилі батьківської поведінки		2	2	2
2.	Характеристика сім'ї, тенденції її розвитку		2	2	2
II.	Змістовий модуль 2 „Психологія сімейних відносин»	12	6	4	2
3.	Особливості сімейних відносин		2	-	2
4.	Батьківська любов і особливості сприйняття її дітьми		2	2	-
5.	Насильство в сім'ї та діти		2	2	-
III.	Змістовий модуль 3 „Технологія формування культури сімейних відносин студентської молоді»	12	4	6	2
6.	Сім'я як фактор підготовки молоді до шлюбно-сімейних відносин		2	2	2
7.	Технологія формування культури сімейних відносин		2	4	-
	Разом	36	14	14	8

Змістовий модуль 1 „Основи сімейного виховання»

Тема 1. Особливості сімейного виховання.

Поняття про сімейне виховання, його особливості. Стилі батьківської поведінки, їх вплив на сімейні відносини. Методи вивчення сім'ї.

Семінарське заняття 1. Родинні виховні традиції.

Тема 2. Характеристика сім'ї, тенденції її розвитку.

Типологія сімей, їх загальна характеристика. Дослідження питання тенденцій розвитку різних типів сімей.

Семінарське заняття 2. Виховання сім'янина як соціально-педагогічна проблема.

Змістовий модуль 2 „Психологія сімейних відносин»

Тема 3. Особливості сімейних відносин.

Поняття про культуру сімейних відносин. Природа відносин між чоловіком і жінкою. Особливості сімейних відносин, принципи їх будування.

Тема 4. Батьківська любов і особливості сприйняття її дітьми.

Психологічна природа виникнення батьківської любові, її розвиток. Особливості сприйняття батьківської любові дітьми.

Практичне заняття 1. Проведення диспуту: батьківська любов – за та проти.

Тема 5. Насильство в сім'ї та діти.

Психологічна сторона виникнення насильства. Причини насильства в сім'ї, їх наслідки для дітей. Шляхи попередження насильства в сім'ї.

Практичне заняття 2. Театралізована гра: стаємо добрішими та ближчими один до одного.

Змістовий модуль 3 „Технологія формування культури сімейних відносин студентської молоді»

Тема 6. Сім'я як фактор підготовки молоді до шлюбно-сімейних відносин.

Особливості підготовки молоді до брачно-сімейних відносин: поради спеціалістів. Психологічна готовність молоді до створення сім'ї.

Практичне заняття 3. Консультація спеціалістів. Проведення дослідження та визначення рівня готовності студентської молоді до створення сім'ї.

Тема 7. Технологія формування культури сімейних відносин.

Зміст технології, мета та завдання. Основні етапи формування культури сімейних відносин. Методи та засоби формування.

Практичне заняття 4. Запровадження технології формування культури сімейних відносин.

Практичне заняття 5. Проведення експериментальної перевірки даних та визначення рівня сформованості культури сімейних відносин серед студентської молоді.

САМОСТІЙНА РОБОТА СТУДЕНТІВ

Основними завданнями для самостійної роботи студентів є підготовка і виконання поточних навчальних практичних завдань, а також самостійне вивчення окремих тем спецкурсу під керівництвом викладача.

З метою поглиблення вивчення спецкурсу „Формування культури сімейних відносин студентської молоді» та набуття вмінь і навичок для самостійної роботи, аналізу та висновків у процесі вивчення спецкурсу, студенти заочної форми виконують контрольну роботу (КРС).

ОЦІНКА ЯКОСТІ ЗАСВОЄННЯ НАВЧАЛЬНОЇ ПРОГРАМИ

Оцінка якості засвоєння навчальної програми з спецкурсу „Формування культури сімейних відносин студентської молоді», включає поточний контроль успішності (виконання репродуктивних, конструктивних та творчих завдань), КРС для заочної форми навчання, модульний контроль (для денної форми навчання – розробка власного проекту „Модель ідеальної сім'ї») та складання підсумкового заліку.

Для атестації студентів на відповідність їхніх знань вимогам, викладеним у типовій навчальній програмі, в робочих навчальних програмах нормативної навчальної дисципліни „Формування культури сімейних відносин студентської молоді» та у відповідних освітньо-професійних програмах за напрямками підготовки у ВНЗ створюються фонди засобів педагогічної діагностики, які включають завдання, модульні

контрольні роботи, тести тощо. Вони повинні забезпечувати об'єктивність оцінки знань, умінь та рівнів набутих компетенцій з спецкурсу.

Успішність засвоєння програми спецкурсу повинна визначатися за допомогою рейтингової системи оцінювання. Підсумкова оцінка якості засвоєння навчальної програми визначається результатами заліку, порядок проведення якого визначається робочою навчальною програмою.

УМОВИ РЕАЛІЗАЦІЇ НАВЧАЛЬНОЇ ПРОГРАМИ

Всі види занять нормативної дисципліни „Формування культури сімейних відносин студентської молоді» повинні відбуватися у складі навчальних груп.

При проведенні практичних занять створюється інтерактивне середовище, яке сприятиме розвитку у студентів творчого мислення, уміння вирішувати певні завдання на тлі навчальної обстановки, виробленню практичних навиків з підвищення спроможності успішного розвитку дитини.

ВНЗ у встановленому порядку забезпечує студентам, які навчаються за індивідуальними програмами навчання, можливість виконання навчальних завдань за індивідуальною програмою з дисципліни „Формування культури сімейних відносин студентської молоді», що відповідає кінцевим конкретним результатам індивідуального навчання.

НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СПЕЦКУРСУ

Основна література:

1. Агапов Е.П. Семейведение : учебное пособие / Е. П. Агапов, О. А. Нор-Аравян. – М. : Издат.-торговая корпорация «Дашков и Ко»; Ростов н/ Д : Наука-Спектр, 2010. – 400 с.
2. Гребенников И. Основы семейной жизни : учеб. пособие / И. Гребенников. – М. : Просвещение, 1991. – 184 с.
3. Дружинин В.Н. Психология семьи : 3-е изд. – СПб. : Питер, 2007. – 176 с.
4. Зритнева Е.И. Семейведение : учеб. пособие для студентов вузов, обучающихся по направлению подгот. и специальности «Соц. работа» / Е. И. Зритнева, Н. П. Клушина. – М. : Гуманитар. изд. Центр ВЛАДОС, 2006. – 246 с.
5. Пезешкиан Н. Психология повседневной жизни : тренинг разрешения конфликтов / Н. Пезешкиан. – СПб : Речь, 2001. – 288 с.
6. Прохорова О. Г. Основы психологии семьи и семейного консультирования : учебное пособие / Под общей ред. В. С. Торохтий. – М. : ТЦ Сфера, 2005. – 224 с.
7. Психология семейных отношений с основами семейного консультирования : учебное пособие / Под ред. Е. Силаевой. – М. : АСАДЕМ'А, 2002. – 192 с.
8. Самаль Е. Психология общения : учеб.-метод. комплекс. / Е. Самаль. – Мн. : ЗАО «Веды», 2003. – 72 с.
9. Сенько В. Семейная педагогика : Программа и дидактический материал / В. Сенько. – Мн. : 2002. – 108 с.
10. Шнейдер Л. Семейная психология : учеб. пособие для вузов / Л. Шнейдер. – М. : Академический Проспект; Екатеринбург : Деловая книга, 2007. – 320 с.

Додаткова література:

1. Алексеенко Т. Формування компетентності молоді сім'ї у вихованні дитини та подоланні конфліктів / Т. Алексеенко // Соціальна педагогіка : теорія та практика. – 2006. – № 4. – С. 39-44.
2. Афанасьєва Т. Семейные портреты. 4-е изд., доп. и перераб. / Т. Афанасьєва – М. : Мол. Гвардия, 2000. – 320 с.
3. Мальцева О.І. Педагогічна культура сім'ї як соціально-педагогічна проблема / О. І. Мальцева // Соціальна педагогіка : теорія та практика. – 2006. – № 3. – С. 54-58.
4. Пашкова О. Теоретичні засади гендерної культури і смисложиттєві орієнтири. Гендерна культура, особистість і суспільство / О. Пашкова // Соціальна педагогіка : теорія та практика. – 2005. – № 1. – С. 61-68.

5. Феоктистова Н. В. Проблема індивідуального підходу в педагогічній теорії підготовки молоді до сімейного життя / Н. В. Феоктистова // Соціальна педагогіка : теорія та практика. – 2006. – № 3. – С. 59-63.

6. Целуйко В. М. Родители и дети : психология взаимоотношений в семье / В. М. Целуйко. – 2 –е изд. – Мозырь : Содействие, 2007. – 224 с.

Тернопільський національний педагогічний університет ім.і В. Гнатюка

Тіунова О.В., асистент кафедри практичної психології, кандидат психологічних наук

«Психологія материнства» (Програма навчального курсу)

Вступ

Материнство – одна з фундаментальних цінностей людини. Проблема материнства вивчається в руслі різних наук: історії, культурології, медицини, фізіології, біології поведінки, соціології, психології. Всі сучасні психологічні дослідження в галузі материнства підкреслюють важливість материнської поведінки для розвитку дитини, розкривають її складну структуру і шляхи розвитку, представляють багатогранність культурних та індивідуальних варіантів (Е.Еріксон, Д.Віннікотт, А.Валлон та ін.). Це дозволяє говорити про материнство як про самостійну реальність. Проблеми, що актуалізуються психологією материнства вимагають розробки цілісного наукового підходу до їх дослідження.

Материнство як поведінка матері по забезпеченню умов для розвитку дитини розглядається в зв'язку із завданнями розвитку дитини в контексті взаємодії „мати-дитя». Даний курс розглядає різні галузі дослідження материнства як феномену: культурологічні, біологічні. Проте особлива увага приділяється вивченню материнства у психології. Психологічні аспекти материнства включають переживання, установки, очікування, ставлення матері, типи і стилі материнської поведінки а також психолого-педагогічні та психотерапевтичні проблеми материнства. У дослідженнях материнства як частини особистісної сфери жінки вивчається, наскільки жінка задоволена своєю материнською роллю, материнство розглядається як стадія статевовікової та особистісної ідентифікації, вивчається девіантне материнство (В.І.Брутман, М.С.Радіонова, А.Я.Варга), онтогенез материнства (О.І.Захаров, С.Ю.Мещерякова, Г.Г.Філіппова, Г.В.Скобло, Л.Л.Баз).

Психологія материнства як одна з найважливіших галузей психології є актуальною для вивчення студентів – майбутніх психологів не тільки як фахівців в галузі надання психологічної допомоги сім'ї в період вагітності, просвітницької діяльності для батьків, але й для особистісного розвитку. Програма передбачає як аудиторну роботу студентів (лекційний курс, семінарські, практичні заняття), так і виконання самостійних завдань, наприклад: опрацювання наукових джерел з проблем материнства, дослідження розвитку материнської сфери за допомогою різноманітних психодіагностичних методик, розробка заходів, спрямованих на підвищення психологічної компетентності щодо майбутньої материнської, батьківської ролі молоді тощо.

Результатом засвоєння курсу є навчальний проект – створення програм психологічного супроводу сім'ї в період очікування дитини, підготовки молоді до майбутнього батьківства та материнства, просвітницьких тренінгів для батьків по підвищенню психологічної компетентності у спілкуванні з дітьми.

СТРУКТУРА ПРОГРАМИ НАВЧАЛЬНОГО КУРСУ «ПСИХОЛОГІЯ МАТЕРИНСТВА»

1. ОПИС ПРЕДМЕТА НАВЧАЛЬНОГО КУРСУ

Предмет: психологія материнства

Курс: 2 Підготовка бакалаврів	Напрямок, спеціальність, освітньо-кваліфікаційний рівень	Характеристика навчального курсу
----------------------------------	--	----------------------------------

Кількість кредитів, відповідних ECTS: 3 Модулів: 2 +с амостійна робота + ІНДЗ Змістових модулів: 3 Загальна кількість годин: 108 Тижневих годин: 2	Шифр та назва напрямку: 0101 Педагогічна освіта Шифр та назва спеціальності: 6.010100- Практична психологія Освітньо-кваліфікаційний рівень: спеціаліст	За вибором Рік підготовки: 5 Семестр: 1 Лекції: 16 год. Семінарські: 16 год. Лабораторні: 10 год. Самостійна робота: 60 год. Індивідуальна робота: 6 год. Вид контролю: залік
---	---	---

2. МЕТА: Оволодіння студентами знань про материнство, психологічну готовність до народження дитини, психологічний супровід сім'ї.

3. ПРОГРАМА

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ I.

Проблема дослідження материнства в психології

ТЕМА 1. Основні підходи до вивчення материнства в сучасній психології (4 год.)

1. Культурно-історичні аспекти материнства.
2. Біологічний аспект вивчення проблеми материнства.
3. Психоаналітичний підхід до вивчення материнства.
4. Теорія прихильності Дж. Боулбі.
5. Особистісно-орієнтований підхід до вивчення материнства.

Основні поняття: архетип матері, кросс-культурне порівняння, об'єктні стосунки, прихильність, симбіоз, стилі прихильності, схема немовляти, теорія об'єктних відношень.

ТЕМА 2. Особливості розвитку материнської сфери в сучасних умовах.

1. Дослідження материнства як частини особистісної сфери жінки.
2. Розвиток материнської потребово-мотиваційної сфери в онтогенезі.
3. Структура материнської потребово-мотиваційної сфери особистості.
4. Психологічні умови становлення материнської сфери.

Основні поняття: етапи онтогенетичного розвитку материнської сфери когнітивний, емоційно-ціннісний, операціональний структурні компоненти материнської сфери, сімейна атмосфера.

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ II.

Материнство як умова повноцінного розвитку дитини

ТЕМА 3. Материнство в аспекті перинатальної психології.

1. Вагітність як особливий стан жінки.
2. Внутрішньоутробне життя дитини.
3. Спілкування з дитиною до і після народження.
4. Психологічна підготовка батьків до народження дитини.

Основні поняття: базисні довіра та недовіра, вагітність, криза новонародженості, комплекс пошавлення, народження, немовля, материнська турбота, перинатальна психологія, планування сім'ї, пологи, триместр, фізіологічний та психічний розвиток дитини в утробі матері.

ТЕМА 4. Роль батьків у становленні особистості дитини.

1. Взаємозв'язок психологічної готовності матері до народження дитини і особливостей її розвитку.
2. Стилі батьківського виховання у сім'ї.
3. Вплив гри на виховання дитини.

Основні поняття: вікові особливості розвитку дитини, гра, дитинство, емоційний контакт, ідентифікація, зона найближчого розвитку, партнерство, сімейна атмосфера, стилі виховання, прихильність, суб'єкт-суб'єктні стосунки у спілкуванні матері та дитини.

ТЕМА 5. Девіантне материнство.

1. Порушення у розвитку материнської сфери в онтогенезі.
2. Теорії материнської депривації.
3. Раннє материнство.

Основні поняття: базові емоції, депресія, дитячий шпиталізм, довіра, емпатія, затримка психічного розвитку, материнська депривація, надійна та ненадійна прихильність, протиріччя, психологічна готовність до материнства, сенситивність, тривога.

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ III.

Психологічний супровід материнства

ТЕМА 6. Діагностика особливостей розвитку материнської сфери.

1. Дослідження уявлень про материнство та ставлення до сімейної ролі (Методика PARI Е.Шеффер та Р.Белл, тест опитувальник батьківського ставлення до дітей ОРО).
2. Модифікована методика „Батьківський твір» В.В.Століна.
3. Визначення ставлення до материнства за допомогою методики ЦТО А. Еткінда.
4. Анкетування, соціологічні дослідження ставлення до батьківської ролі.

Основні поняття: ставлення, установки, очікування, образ майбутньої матері, проєктивні методики, типи та стилі батьківської поведінки щодо дитини.

ТЕМА 7. Моделі психологічного супроводу батьківства.

1. Психологічна підготовка молоді до майбутнього батьківства та материнства.
2. Психологічний супровід вагітності та пологів.
3. Технології психологічного супроводу батьківства.
4. Використання арт-методів у підготовці до материнства.

Основні поняття: емоційно та сенсорно насичене середовище, психологічна підтримка, освітній тренінг, інформаційне повідомлення, метафора, ресурсні казки, рольова гра, релаксація, вправи на дихання, візуалізація, парні пологи.

4.СТРУКТУРА ЗАЛІКОВИХ КРЕДИТІВ КУРСУ

Тема	Кількість годин, відведених на:				
	Лекції	Семінарські	Лабора-торні	Індивід. роботу	Самост. роботу
Змістовий модуль 1.					
Проблема дослідження материнства в психології					
<i>Тема 1 Основні підходи до вивчення материнства в сучасній психології.</i>	4	4	-	1	5
<i>Тема 2. Особливості розвитку материнської сфери в сучасних умовах.</i>	2	2	-	1	5
Змістовий модуль 2.					
Материнство як умова повноцінного розвитку дитини					
<i>Тема 3. Материнство в аспекті перинатальної психології.</i>	2	2	-	1	5
<i>Тема 4. Роль батьків у становленні особистості дитини.</i>	2	4	-	1	10
<i>Тема 5. Девіантне материнство.</i>	2	2	-	1	5
Змістовий модуль 3.					
Психологічний супровід материнства					
<i>Тема 6. Діагностика материнської сфери.</i>	2	-	4	-	10
<i>Тема 7. Моделі психологічного супроводу батьківства.</i>	2	2	4	1	10
<i>Тема 8. Використання арт-методів у підготовці до материнства.</i>	-	-	2	-	10
Всього годин:	16	16	10	6	60

5. ТЕМИ СЕМІНАРСЬКИХ ЗАНЯТЬ

Змістовий модуль 1. Дослідження проблеми материнства в психології. Семінарське заняття 1. Основні підходи до вивчення материнства в сучасній психології (4 год.)

1. Культурно-історичні аспекти материнства.
2. Біологічний аспект вивчення проблеми материнства.
3. Психоаналітичний підхід до вивчення материнства.
4. Феноменологічний підхід до вивчення материнства.

Запитання та завдання:

1. Як у міфології та народному фольклорі відображений материнський архетип?
2. Розгляньте різноманітні материнські образи у художній літературі, казках крізь призму їх впливу на вибір моделей материнської поведінки.
3. Які підходи, в руслі яких вивчається материнство, ви могли б віднести до біологізаторських?
4. Які принципи феноменологічного підходу в дослідженні феномену материнства?

Література.

1. Авдеева Н.Н., Мещерякова С.Ю. Вы и младенец: у истоков общения. – М., 1991. 158 с.
2. Биркхойзер-Оэри Сибилл Мать: Архетипический образ в волшебных сказках/ пер. с англ.- М.: Когито-Центр, 2006. – 255 с. (Юнгианская психология)
3. Боулби Дж. Создание и разрушение эмоциональных связей. М.: Академический проект, 2004. – 232 с.
4. Винникот Д.В. Разговор с родителями. – М., 1998. С. 32-88.
5. Демоз Ллойд. Психоистория. – Ростов-на-Дону: Феникс, 2000. – 512 с.
6. Кон И.С. Ребенок и общество. – М.: Педагогика, 1988. – 269 с.
7. Мид М. Культура и мир детства. – М.: Прогресс, 1988. – 365 с.
8. Смирнова Е.О. Теория привязанности: концепция и эксперимент // Вопросы психологии. – 1995. – № 3. – С. 139-151.
9. Филиппова Г.Г. Материнство и основные аспекты его исследования в психологии // Вопр. психол. 2001. № 2. С.22-36.
10. Филиппова Г.Г. Психология материнства: Уч. пособие. – М.: Изд-во Института психотерапии, 2002.- 240 с.
11. Эриксон Э. Детство и общество. – СПб.: Речь, 2000. – 416 с.
12. Эстес К.П. Бегущая с волками. Женский архетип в мифах и сказаниях. – К.: София, 2000, – 543 с.
13. Юнг К.Г. Психологические аспекты архетипа матери // Юнг К.Г. Душа и миф: шесть архетипов. Пер. с англ. – М. – К.: ЗАО «Совершенство» - «Port-Royal», 1997. – С. 218.

Семінарське заняття 2. Історичний погляд на проблему материнства та дитинства (2 год.).

1. Філософсько-педагогічні погляди на виховання дітей у давні часи.
2. Морально-релігійне виховання дітей за доби середньовіччя.
3. Підготовка матері до виховання дітей у XVII-XIX ст.
4. Сучасні дослідження материнства як частини особистісної сфери жінки.

Запитання та завдання:

1. У чому полягає історична динаміка формування образу батька та матері в соціумі?
2. Назвіть культурологічні аспекти становлення материнства.
3. У чому, на ваш погляд, полягає головна проблема формування образу матері у сучасному суспільстві?

Література.

1. Говорун Т.В., Кікінежді О.М. Гендерна психологія: Навчальний посібник. – К.: Видавничий центр „Академія», 2004. – 308 с.
2. Ефимкина Р.П. Пробуждение Спящей красавицы. Психологическая инициация женщины в волшебных сказках. Монография. – СПб.: Речь, 2006. – 263 с.
3. Кісь О. Особливості соціалізації дівчаток в українській сім'ї XIX — початку XX ст. / Етнічна історія народів Європи. Традиційна етнічна культура слов'ян: Зб. наук. праць.— Київ: Стилосо, 1999, с.49-55
4. Кравець В.П. Психологія сімейного життя. Навчальний посібник. – Тернопіль, 1995. – 696 с.
5. Кравець В.П. Психофізіологічні та психолого-педагогічні аспекти формування усвідомленого батьківства. – К.: Видавн. центр „Академія», 2001. – 244 с.
6. Культура життєвого самовизначення. Частина III. Старша школа. Методичний посібник / Наукове керівництво та редакція І.Д.Звереві. – К. – 2003. – 680 с.
7. Минюрова С.А., Тетерлева Е.А. Диалогический подход к анализу смыслового переживания материнства // Вопросы психологии. – 2003. – № 4. – С. 63-76.
8. Пайнз Д. Бессознательное использование своего тела женщиной. Психоаналитический подход. – СПб.: Б.С.Г. Восточно-европейский институт психоанализа, 1997. – 193с.
9. Психологія життєвих криз / Відп. ред. Т.М.Титаренко. – К., 1998. – 348 с.
10. Сатир В. Как строить себя и свою семью: Пер. с. англ.: улучш.изд. – М.: Педагогика-Пресс, 1992. – 192 с.: ил.
11. Савчин М.В. Психологія відповідальної поведінки. – К.: Україна – Віта, 1996. 130 с.
12. Филиппова Г.Г. Психология материнства: Уч. пособие. – М.: Изд-во Института психотерапии, 2002. 240

Змістовий модуль 2. Материнство як умова повноцінного розвитку дитини.

Семінарське заняття 3. Материнство в аспекті перинатальної психології (2 год.).

1. Психологічна готовність до материнства.
2. Вагітність як особливий стан жінки.
3. Психологічні аспекти супроводу вагітності та народження дитини.
4. Вплив матері на ранній розвиток дитини.

Запитання та завдання:

1. У чому сутність перинатальної психології?
2. Які основні етапи розвитку систем перинатального виховання?
3. Наведіть приклади впливу пренатального виховання на розвиток дитини.
4. Що таке психологічна готовність до материнства, яка її структура?
5. Опрацюйте монографію Р.Ж.Мухамедрахімова „Взаємодія матері і немовляти».

Література.

1. Авдеева Н.Н. Становление образа себя у детей первых трех лет жизни// Вопросы психологии. – 1996. - № 4. С. 43-55.
2. Авдеева Н.Н., Мещерякова С.Ю. Вы и младенец: у истоков общения. – М., 1991. 158 с.
3. Брутман В.И. Радионова М.С. Формирование привязанности матери к ребенку в период беременности // Вопросы психологии. – 1997. – № 6. – С. 38-48.
4. Выготский Л.С. Раннее детство // Собр. Соч. – М., 1984. – Т. 4. 432 с.
5. Гридковець Л. Психологічні основи подружньої гармонії: практичні рекомендації – К.: Для будущих мам. – 2007. – 22 с.
6. Джайнотт Х. Дж. Родители и дети. – М.: Знание, 1986. – 94 с.
7. Добряков И.В. Теория и практика перинатальной психологии / Ежегодник Российского психологического общества: Материалы 3-го съезда психологов. 25-28 июня 2003 года: Т.3.- СПб: Изд-во С.-Петербур. Ун-та, 2003. – С.113-116
8. Захаров А.И. Ребенок до рождения и психотерапия последствия психических травм. – СПб.: СОЮЗ, 1998. – 144 с.

9. Збереження та зміцнення репродуктивного здоров'я підлітків та молоді: потенціал громади: Метод. матеріали до тренінгу / Авт.-упоряд. Н.В.Зимівець; За заг.ред. Г.М.Лактіонової. – К.: Наук.світ, 2004. – 205 с.
10. Кравець В.П. Психологія сімейного життя. Навчальний посібник. – Тернопіль, 1995. – 696 с.
11. Кравець В.П. Психофізіологічні та психолого-педагогічні аспекти формування усвідомленого батьківства. – К.: Видавн. центр „Академія», 2001. – 244 с.
12. Марконе М. Дев'ятимісячний сон. Сны в период беременности. – М.: Изд-во „Дом Марии», 1993. – 111 с.
13. Мещерякова С.Ю. Психологическая готовность к материнству // Вопросы психологии. – 2000.- № 5. – С. 18-27
14. Мещерякова С.Ю. Особенности „комплекса оживления» у младенцев при воздействии предметов и общения со взрослыми // Вопросы психологии. – 1975. - № 5. С. 142-154.
15. Мухамедрахимов Р.Ж. Мать и младенец: психологическое взаимодействие. – СПб.: Изд-во С.-Петербур. Ун-та, 2003. – 288 с.
16. Самоукина Н.В. Симбиотические аспекты отношений между матерью и ребенком // Вопросы психологии. – 2000. – № 3. – С. 67-82.
17. Усвідомлене батьківство як умова повноцінного розвитку дитини: Метод матеріали для тренера / Авт. – упор.: О.В.Безпалько, Т.Л.Лях, В.В.Молочний, Т.П.Цюман // Під заг.ред. Г.М.Лактіонової. – К.: Наук.світ, 2004. – 107 с.
18. Фанти С. Микроспсихоанализ. – М., ЦПП, 1997. – 400 с.
19. Филиппова Г.Г. Психологическая готовность к материнству // Перинатальная психология и психология родительства, – 2004. – № 2. – С. 56-61.
20. Шмурак Ю.И. Пренатальная общность // Человек. – 1993. – № 6 – С. 24-37.

Семінарське заняття 4. Роль батьків у становленні особистості дитини (4 год.).

1. Психологічні підходи у дослідженні типів та стилів батьківського ставлення.
2. Вплив стилю батьківського ставлення на особистісний розвиток дитини.
3. Основні аспекти дитячо-батьківського спілкування.
4. Теорії материнської депривації.

Запитання та завдання:

1. Проаналізуйте різні підходи у класифікації стилів батьківського ставлення, визначіть в них спільні та відмінні особливості.
2. Які стилі батьківського виховання сприяють особистісному розвитку дитини, чому?
3. Які стилі батьківського виховання негативно впливають на психічний та емоційний розвиток дитини?
4. Назвіть чинники, які впливають на вибір батьками неконструктивних стилів спілкування з дитиною.
5. Що таке батьківська любов і чим вона відрізняється від романтичної?
6. Які етапи можна виокремити в розвитку батьківської любові?
7. У чому специфіка батьківської та материнської любові?
8. Визначте характер прояву батьківської любові у сім'ї та опишіть психологічні наслідки її впливу.

Література.

1. Авдеева Н.Н., Мещерякова С.Ю. Вы и младенец: у истоков общения. – М., 1991. 158 с.
2. Брутман В.И., Варга А.Я., Хамитова И.Ю. Влияние семейных факторов на формирование девиантного материнства // Психологический журнал. – 2000. – № 2. – С. 79-88.
3. Брутман В.И., Панкратова М.Г., Ениколопов С.И. Женщины, отказывающиеся от новорожденных детей // Вопросы психологии. – 1994. – № 5. – С. 31-36.
4. Валлон А. Психическое развитие ребенка. – М., 1997. 196 с.
5. Винникот Д.В. Разговор с родителями. – М., 1998. - С. 32-88.

6. Винникотт Д.В. Маленькие дети и их матери / пер. с англ. Н.М.Падалко – М.: Класс, 1998. – 80 с.
7. Выготский Л.С. Раннее детство // Собр. Соч. – М., 1984. – Т. 4. 432 с.
8. Гарбузов В.И. Практическая психотерапия.– СПб.: АО «Сфера», 1994. – 160 с.
9. Гиппенрейтер Ю.Б. Общаться с ребенком, как? – М.: Масс Медиа, 1995. – 240 с.
10. Кравець В.П. Психофізіологічні та психолого-педагогічні аспекти формування усвідомленого батьківства. – К.: Видавн. Центр „Академія», 2001. – 244 с.
11. Кэмпбелл Р. Как на самом деле любить детей. – М.: Знание, 1992. – 187 с.
12. Лисина М.И. Проблема онтогенеза общения. – М.: Педагогика, 1986. – 143 с.
13. Лисина М.И. Воспитание детей раннего возраста. – К, 1983.
14. Основи батьківської компетентності: Навч. посіб.: Т.Г.Веретенко, І.Д.Зверева, Н.Ю.Шевченко; За с.х. І.Д.Звереві. – К.: Наук. Світ, 2006. – 156 с.
15. Самоукина Н.В. Симбиотические аспекты отношений между матерью и ребенком // Вопр.психологии, 2000. - № 3. – С. 67-81.
16. Смирнова Е.О., Быкова М.В. Опыт исследования структуры и динамики родительского отношения // Вопросы психологии. – 2000. – № 3. – С. 3-14.
17. Спиваковская А.С. Как быть родителями. – М.: Педагогика, 1986. – 160 с.
18. Усвідомлене батьківство як умова повноцінного розвитку дитини: Метод матеріали для тренера / Авт. – упор.: О.В.Безпалько, Т.Л.Лях, В.В.Молочний, Т.П.Цюман // Під заг.ред. Г.М.Лактіонової. – К.: Наук.світ, 2004. – 107 с.
19. Хоментаскас Г.Т. Семья глазами ребенка. – М.: Педагогика, 1989. – 160 с.: ил.

Змістовий модуль 3. Психологічний супровід материнства

Семінарське заняття 5. Моделі психологічного супроводу батьківства (4 год.).

1. Батьківство. Основні концепції розвитку батьківської компетентності.
2. Психологічний супровід вагітності та пологів.
3. Технології психологічного супроводу батьківства.
4. Використання арт-методів у підготовці до материнства.

Запитання та завдання:

1. Що таке батьківство?
2. Якій моделі психологічної допомоги сім'ї ви надаєте перевагу і чому?
3. Яка сутність гуманістичного підходу у сімейному вихованні за Т.Гордоном?
4. Якою є парадигма корекційної роботи із сім'єю у батьківських групах?
5. Які методи можна використовувати у роботі з батьками?
6. У яких випадках використовується метод сімейної скульптури?
7. Обґрунтуйте ставлення до сім'ї як до сімейної системи (В.Сатір) і як психотерапевта (Н.Пезешкіан).
8. Апробуйте вправи В.Сатір на розвиток гуманізму сімейних стосунків. Відрефлексуйте свої переживання.

Література.

1. Архиреева Т.В. Методика измерения родительских установок и реакций // Вопросы психологии. – 2002. – № 5. – С. 144-153.
2. Бондарчук О.І. Психологія сім'ї: Курс лекцій. – К.: МАУП, 2001. – 96 с.
3. Васильева О.С., Могилевская Е.В. Групповая работа с беременными женщинами: психологический аспект // Психологический журнал. – 2001. – №1. – С. 82-89.
4. Гордон Т. Повышение родительской эффективности // Фромм А., Гордон Т. Популярная психология. – Екатеринбург: Арт Лтд, 1997. – С. 321-607.
5. Збереження та зміцнення репродуктивного здоров'я підлітків та молоді: потенціал громади: Метод. Матеріали до тренінгу / Авт.-упоряд. Н.В.Зимівець; За заг. ред. Г.М.Лактіонової. – К.: Наук.світ, 2004. – 205 с.: си.
6. Кравець В.П. Психологія сімейного життя. Навчальний посібник. – Тернопіль, 1995. – 696 с.

7. Кравець В.П. Психофізіологічні та психолого-педагогічні аспекти формування усвідомленого батьківства. – К.: Видавн. Центр „Академія», 2001. – 244 с.
8. Культура життєвого самовизначення. Частина III. Старша школа. Методичний посібник / Наукове керівництво та редакція І.Д.Зверевої. – К. – 2003. – 680 с.
9. Кузікова С.Б. Теорія і практика вікової психокорекції: Навч. посібник. – Суми, 2006. – 384 с.
10. Ланцбург М.Е. Психологическая служба поддержки беременных женщин и молодых родителей // Психологическая наука и образование – 2004. - №3. – С. 88-96.
11. Овчарова Р.В. Психологическое сопровождение родительства. – М.: Изд-во Института Психотерапии, 2003. – 319 с.
12. Основи батьківської компетентності: Навч. посіб.: Т.Г.Веретенко, І.Д.Зверева, Н.Ю.Шевченко – К.: Наук. Світ, 2006. – 156 с.
13. Практикум по арт-терапии / под.ред. А.И.Копытина. – СПб: Питер, 2000. – 448 с.:ил. – (Серия „Практикум по психологии).
14. Психология и психоанализ беременности. Учебное пособие по психологии материнства. Для факультетов: психологических, медицинских и социальной работы – Самара, 2003. – 784 с.
15. Пезешкиан Н. Позитивная семейная психотерапия. – М., 1994.
16. Сатир В. Как строить себя и свою семью. – М., 1992.
17. Усвідомлене батьківство як умова повноцінного розвитку дитини: Метод матеріали для тренера / Авт. – упор.: О.В.Безпалько, Т.Л.Лях, В.В.Молочний, Т.П.Цюман // під заг. ред. Г.М.Лактіонової. – К.: Наук.світ, 2004. – 107 с.
18. Шпевак З. Як говорити, щоб діти нас слухали. Як слухати, щоб діти з нами говорили / Робочі матеріали семінару. - К., Християнський дитячий фонд. – 23 с.
19. Эйдемиллер Э.Г. Методы семейной диагностики и психотерапии. – М.; СПб.: Фолиум, – 1996. – 107 с.
20. Эйдемиллер Э.Г., Юстицкис В.В. Психология и психотерапия семьи. – СПб.: Питер, 1999. – 656 с.

Теми лабораторних робіт Лабораторне заняття № 1

Тема. Визначення емоційно-ціннісного ставлення до майбутнього батьківства за допомогою методики ЦТО А. Еткінда.

Мета: Дослідити емоційне ставлення до майбутнього батьківства.

Ресурси: Бланки тесту з переліком слів-стимулів, ручка, набір кольорів тесту М.Люшера.

Процедура:

I етап. Учасникам пропонується 24 слова-стимули, пов'язані з батьківською сферою проасоціювати з кольорами тесту М. Люшера. Вибрані кольори можуть повторюватися.

На II етапі дослідження експериментатор пропонує прорангувати кольори за рівнем емоційного прийняття: від найбільш прийняттого до найбільш неприйняттого.

В аналізі проведеного тестування враховуються ті поняття, які асоціюються з найбільш привабливим і найбільш непривабливим кольором і оцінюються як емоційно-прийнятні та емоційно-неприйнятні. Таким чином можна визначити ставлення до різних аспектів майбутнього та актуального батьківства, що проявляється на несвідомому рівні.

Цей метод дає оцінку емоційного компоненту ставлень індивіда і включає три модальності: позитивні, негативні, нейтральні. Емоційно-ціннісне ставлення до материнства відображає виникнення потреби в материнстві на основі рефлексії своїх переживань, прийняття (на неусвідомлюваному та усвідомлюваному рівнях) майбутнього народження дитини, надання цьому життєвого смислу, адекватно і динамічно вбудованого в загальну ієрархію смисло-життєвих орієнтацій.

Література.

1. Изард К. Эмоции человека. Пер. с англ. – М.: Изд-во Моск.ун-та, 1980. – 440 с.

2. Мещерякова С.Ю. Психологическая готовность к материнству // *Вопр. психологии.* - 2000. - № 5. - С.18-27.
3. Мясищев В.Н. Психология отношений. М.; Воронеж: Институт практической психологии, 1995. – 356 с.
4. Овчарова Р.В. Психологическое сопровождение родительства. – М.: Изд-во Института Психотерапии, 2003. – 319 с.
5. Смирнова Е.О., Быкова М.В. Опыт исследования структуры и динамики родительского отношения // *Вопросы психологии.* – 2000. – № 3. – С. 3-14.
6. Соколова Е.Т. Проективные методы исследования личности (Учебное пособие). – М.: МГУ, 1980. – 174 с.
7. Эйдемиллер Э.Г. Методы семейной диагностики и психотерапии. – М.; СПб.: Фолиум, – 1996. – 107 с.
8. Эткинд А.М. Цветовой тест отношений / *Общая психодиагностика* / Под ред. А.А.Бодалева, В.В.Столина. – М.: МГУ, 1987. – С.119-123.

Лабораторне заняття № 2

Тема. Дослідження ставлення до майбутнього батьківства та до різних сторін сімейного життя за методикою PARI Е.Шеффер та Р.Белл.

Мета: апробація методики PARI для роботи з батьками.

Ресурси: бланки з переліком тверджень, ручка.

Процедура:

1. За 4-бальною шкалою студенти оцінюють кожне з тверджень у відповідності із погодженням із ним.
2. Здійснення кількісного аналізу за 23 шкалами.
3. Визначення переважаючого стилю батьківського ставлення з трьома групами: групи: 1- оптимальний емоційний контакт, 2- надлишкова емоційна дистанція з дитиною, 3 – надлишкова концентрація на дитині.
4. Узагальнення та якісний аналіз проведеної методики. Висновки.

Література.

1. Архиреева Т.В. Методика измерения родительских установок и реакций // *Вопросы психологии.* – 2002. – № 5. – С. 144-153.
2. Мещерякова С.Ю. Психологическая готовность к материнству // *Вопр. психологии.* - 2000. - № 5. - С.18-27.
3. Мясищев В.Н. Психология отношений. - Воронеж: Институт практической психологии, 1995. – 356 с.
4. Овчарова Р.В. Психологическое сопровождение родительства. – М.: Изд-во Института Психотерапии, 2003. – 319 с.
5. Смирнова Е.О., Быкова М.В. Опыт исследования структуры и динамики родительского отношения // *Вопросы психологии.* – 2000. – № 3. – С. 3-14.
6. Эйдемиллер Э.Г. Методы семейной диагностики и психотерапии. – М. – 1996. – 107 с.

Лабораторне заняття № 3.

Тема. Дослідження стилю батьківського ставлення за методикою „Опитувальник батьківського ставлення до дітей» (ОРО) Варги-Століна.

Мета: визначення стилю батьківського ставлення.

Ресурси: бланки з переліком тверджень, ручка.

Процедура:

1. Робота з методикою PARI.
2. Визначення переважаючого стилю батьківського ставлення („Прийняття», „Кооперація», „Симбіоз», „Контроль» („Авторитарна гіперсоціалізація»), „Маленький невдаха» (інфантилізація).
3. Якісний аналіз. Висновки.

Література.

1. Варга А.Я. Структура и типы родительского отношения: Автореф. дис.канд.психол. наук. – М., 1987. – 21 с.
2. Гиппенрейтер Ю.Б. Общаться с ребенком, как? – М.: Масс Медиа, 1995. – 240 с.
3. Кедрова Н. **„Здесь и теперь» в контакте матери и ребенка (как быть плохой матерью)** // Московский Психотерапевтический журнал. – 1994. – № 3. – С. 25-33.
4. Кошелева А.Д., Алексеева А.С. Диагностика и коррекция материнского отношения. – М.: НИИ семьи, 1997. – 60 с.
5. Овчарова Р.В. Психологическое сопровождение родительства. – М.: Изд-во Института Психотерапии, 2003. – 319 с.
6. Эйдемиллер Э.Г. Методы семейной диагностики и психотерапии. – М.; СПб.: Фолиум, – 1996. – 107 с.

Лабораторне заняття № 4.

Тема. Психологічна підготовка молоді до майбутнього батьківства (4 год.).

Мета: розвиток вміння організовувати та проводити просвітницький тренінг підготовки до майбутнього батьківства.

План проведення.

1. Організація психологічної просвіти з метою підготовки до майбутнього батьківства старшокласників.
2. Особливості проведення просвітницького тренінгу для старшокласниць **„Я – майбутня мама»**, методичні коментарі.
3. Проведення методик:
 - інформаційне повідомлення **„Психологічна дистанція у спілкуванні»,** **„Діалог спинами»,** **„Ангели»** (заняття **„Міжособистісний простір у спілкуванні»**);
 - інформаційне повідомлення **„Два світи – чоловік та жінка»,** груповий малюнок **„Жіноче та чоловіче начало»** (заняття **„Психологія статі»**);
 - мозковий штурм **„Сексуальні рішення в нашому житті»,** **„Вчимось приймати рішення»,** рольова гра **„Проблемна ситуація»** (заняття **„Формування сексуальної культури особистості»**);
 - інформаційне повідомлення **„Умови готовності майбутнього подружжя до шлюбу»,** **„Інтерв'ю»,** малювання **„Моя майбутня сім'я»** (заняття **„Сім'я та її значення в житті людини»**);
 - інформаційне повідомлення **„Психологічна підготовка до народження дитини»,** мозаїка **„Все про вагітність»,** перегляд відеофільму **„Разом до гармонії»** (заняття **„Вагітність як особливий стан жінки»**);
 - казка для роздумів **„Чайка Доллі»,** **„Дитина в кожному з нас»,** керована дискусія **„Батьківські стереотипи»,** **„Стиль сімейного виховання»** (заняття **„Створення батьками повноцінних умов розвитку дитини»**).
4. Обговорення результатів тренінгу. Висновки.

Література.

1. Кон И.С. Введение в сексологию. М., 1989. – 105 с.
2. Кравец В.П. Психофізіологічні та психолого-педагогічні аспекти формування усвідомленого батьківства. – К.: Видавн. Центр „Академія», 2001. – 244 с.
3. Сатир В. Как строить себя и свою семью: Пер. с англ.: улущ.изд. – М.: Педагогика-Пресс, 1992. 192 с.: ил.
4. Соколов Д.Ю. Сказки и сказкотерапия, а еще Лунные дорожки, или приключения принца Эно. – 4-е изд., испр. и доп. – М.: Изд-во Института психотерапии, 2005. – 224 с.
5. Програма просвітницького тренінгу **„Я – майбутня мама»** для дівчат старшого шкільного віку / Автор-упоряд.: О.В.Тіунова. – Тернопіль: ТНПУ імені Володимира Гнатюка, 2008. – 90 с.: іл.

6. Радчук Г.К., Тіунова О.В. Конструктивна взаємодія батьків і дітей як основа їхнього фізичного та психічного здоров'я // Основи громадського здоров'я: теорія і практика. Навчально-методичний посібник / За заг. ред. О.В.Безпалько. – Ужгород: ВАТ „Патент», 2008. – 322 с.
7. Радчук Г.К., Тіунова О.В. Сімейне виховання (освітній тренінг для батьків). Навчально-методичний посібник. – Тернопіль: „Навчальна книга – Богдан», 2008. – 120 с.
8. Усвідомлене батьківство як умова повноцінного розвитку дитини та підвищення виховного потенціалу громади: Метод. матеріали для Ведучийа / Авт.-упор.: О.В.Безпалько, Т.Л.Лях, В.В.Молочний, Т.П.Цюман; За заг.ред. Г.М.Лактіонової. – К.: Наук. Світ, 2003. – 107 с.: іл.

6. ЗАВДАННЯ ДЛЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ

№	Вид роботи	К-сть год.
1.	Опрацювати наукові джерела з проблеми материнства	8 год.
2.	Визначити особливості виховної діяльності матері (за однією з праць, зазначених у списку рекомендованої літератури, на вибір студента) і написати твір на цю тему.	6 год.
3.	Дослідити представленість материнського архетипу в українському фольклорі.	4 год.
4.	Описати особливості українських народних звичаїв підготовки до шлюбу на основі праці Ф.Вовка „Студії з української етнографії та антропології»	4 год.
5.	Проаналізувати поради щодо підготовки до шлюбу у роботі Арістотеля „Політика».	4 год.
6.	Описати проблеми виховання дітей раннього віку у роботі Платона „Закони».	4 год.
7.	Визначити основні аспекти у поглядах Л. да Вінчі на материнство та дитинство у роботі „Анатомія. Записи і малюнки», що є актуальними і у сучасному світі.	4 год.
8.	Описати особливості виховної діяльності матері за доби Відродження.	2 год.
9.	Описати педагогічну діяльність матері у працях Ж.-Ж.Руссо «Еміль, або Про виховання», Й. Песталоцці „Метод. Пам'ятна записка Песталоцці», І.Франка „Жінка – мати», В.Прейера „Духовний розвиток у першому дитинстві» (1 праця на студента)	4 год.
10.	Підготувати виступ на тему „Як здійснювалася підготовка майбутньої матері у Давній Греції та Стародавньому Римі».	6 год.
11.	Визначити рівень ставлення до майбутнього материнства методикою ОРО А.Варги, батьківських установок методикою PARI Е.Шеффер, Л.Белл.	6 год.
12.	Розробити заняття для старшокласників з метою підготовки до майбутнього материнства.	8 год.
Всього:		60 год.

НАВЧАЛЬНИЙ ПРОЕКТ

(Індивідуальне навчально-дослідне завдання)

Завдання 1 рівня.

Написати реферат на тему:

1. Психологія батьківської любові.
2. Психологічна сутність материнства.
3. Материнство та батьківство як конкретна мотиваційно-потребова сфера особистості.
4. Психологічна робота із сім'єю, яка очікує дитину.
5. Психологічний супровід сімейного виховання.
6. Методи психологічної роботи з батьками.
7. Репрезентація материнського архетипу в міфології та фольклорі.
8. Підліткова вагітність та раннє материнство.
9. Виховання в утробі матері.
10. Як народити здорову дитину.
11. Народження дитини та взаємодія з нею.
12. Духовний зв'язок матері та дитини.

13. Ставлення до пологів як відображення установки цивілізації щодо цінностей та сенсу людського життя.

Завдання 2 рівня.

1. Провести дослідження уявлень студентів про майбутнє материнство та батьківство, використовуючи комплекс психодіагностичних методів.
2. Провести контент-аналіз висловлювань людей різних поколінь про сутність батьківської любові.
3. Провести дослідження психологічної готовності до материнства та батьківства.
4. Провести психодіагностику сім'ї та сімейного виховання.
5. Скласти психологічний портрет сім'ї як об'єкта психологічного супроводу.
6. Підібрати на основі аналізу літератури серію вправ для розвитку розуміння батьками своєї дитини.

Завдання 3 рівня.

Скласти програму:

1. Підготовки молоді до майбутнього сімейного життя та батьківства.
2. Психологічної підтримки сім'ї на основі діагностики та запиту батьків.
3. Психологічного супроводу сім'ї в період очікування дитини.
4. Дискусії на тему „Яка вона, ідеальна дитина?».
5. Семінару для батьків „Основи сімейного виховання».
6. Тренінгу підготовки молодого подружжя до народження дитини.
7. Просвітницького тренінгу для батьків „Основи батьківської компетентності».
8. Батьківських зборів на тему „Стилі батьківського виховання».
9. Просвітницького тренінгу для батьків на тему: „Чи варто карати дитину?».
10. Просвітницького тренінгу для батьків на тему: „Психологічні умови розвитку дитини у ранньому віці».
11. Просвітницького тренінгу для батьків на тему: „Ваша дитина – підліток, шляхи до взаєморозуміння».
12. Просвітницького тренінгу для батьків на тему: „Як спілкуватися з дитиною?».

Критерії оцінювання: завдання 1 рівня складності: 0-10 б.; 2 рівня: 0 -15б.; 3 рівня: 20б.

8. МЕТОДИ НАВЧАННЯ: лекції, семінарські заняття, тренінгові заняття, інтерактивні методи навчання, обговорення, керована дискусія, робота з роздатковим матеріалом, арт-методи, розв'язування творчих завдань, робота в Інтернет.

9. МЕТОДИ ОЦІНЮВАННЯ: поточне тестування, оцінка за навчальний проект, проведена самостійну роботу, підсумковий письмовий тест.

10. РОЗПОДІЛ БАЛІВ, ЩО ПРИСВОЮЮТЬСЯ СТУДЕНТАМ

Модуль 1 (поточне тестування)			Модуль 2 (навчальний проект)	Модуль 2 (самостійна робота)	Модуль 3 (підсумкови й контроль)	Сума
ЗМ 1	ЗМ 2	ЗМ 3	20	15	15	100
10	15	25				

Шкала оцінювання:

90–100 балів – *відмінно* (А);

85-89 балів – *дуже добре* (В)

75–84 бали - *добре* (С);

65-74 бали – *посередньо* (Д)

60–64 бали - *задовільно* (Е);

35–59 балів - *незадовільно* з можливістю повторного складання (Fх);

1–34 балів - *незадовільно* з обов'язковим повторним курсом (F).

11. МЕТОДИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ: інтерактивний комплекс навчально-методичного забезпечення дисципліни (ІКНМЗД), інтернет-ресурси, література.

«ФУНДАМЕНТ МІЦНОЇ СІМ'Ї»

(Програма курсу з сімейно-родинного виховання)

Пояснювальна записка

Сімейно-родинне виховання у навчальному закладі планується, виходячи з завдань, визначених Постановою Кабінету Міністрів України від 28 січня 2009р. № 41 «Про затвердження соціальної програми «Молодь України» на 2009-2015 роки», наказом Міністерства освіти і науки України від 30 грудня 2010 року №1312 «Про затвердження плану заходів щодо реалізації Національної кампанії «Стоп насильству!» на період до 2015 року», спрямовуючи виховну роботу на підготовку студентської молоді до подружнього життя, формування відповідального батьківства, пропагування та поширення позитивних сімейних цінностей.

Тому щоб майбутні батьки й матері змогли виконати почесну місію виховання своїх дітей і відродження нації, їм потрібно надати необхідні психолого-педагогічні знання, а також знання про кращі виховні традиції свого народу та вміння застосовувати їх у процесі виховання дітей в сім'ї.

Для вирішення цих завдань впроваджено курс з сімейно-родинного виховання «Фундамент міцної сім'ї».

В основі курсу покладені ідеали, які притаманні українській родинній педагогіці й психології, відображені ідеали сім'ї, традиційне життя народу, його свідомості, праці й творчої діяльності. Підкреслено, що споконвіку для нашого народу найвищими і святими були ідеали сім'ї як першооснови життя людини, яка забезпечує розвиток і захист найкращих якостей особистості; громадянства як відчуття особистої належності до рідної землі, держави, сім'ї, роду, способів життя, традицій і звичаїв, відповідальності за їх збереження, розвиток й примноження.

Мета курсу: формування у свідомості студентів розуміння ролі сім'ї у житті суспільства, пріоритету виховання дітей у сім'ї, сприяння підготовки студентів до подружнього життя та відповідального батьківства.

Завдання курсу:

- Підвищення рівня духовних, моральних цінностей у студентів, культури поведінки в сім'ї.
- Сприяння формуванню у студентів розуміння і відчуття духовної єдності поколінь, поваги до батьків, жінки-матері, гуманних взаємин між членами родини та в суспільстві.
- Ознайомлення студентів з традиціями родинно-побутової культури українців.
- Формування у молоді стійких переконань щодо пріоритету сім'ї для кожної людини, відповідальності за виховання дітей.
- Вчити уникати конфліктів з рідними, контролювати свої думки і вчинки, давати правильну самооцінку.
- Спонукаати студентів до розвитку творчих здібностей.

Курс з сімейно-родинного виховання «Фундамент міцної сім'ї» призначено для студентів I-IV курсів ВНЗ I-II рівнів акредитації і розраховано на 40 годин. По 10 годин на кожному курсі навчання за циклами:

- на 1 курсі – «Культура сімейних відносин»;
- на 2 курсі – «Будування себе і своєї родини»;
- на 3 курсі – «Коли люб – гарний шлюб»;
- на 4 курсі – «Сім'я – осередок суспільства».

Основними методами та формами роботи є: лекція; бесіда; розв'язання ситуативних завдань; тестування; рольові ігри; аналіз літературних творів і творів мистецтв; робота в малих групах; тренінг; вікторина; дискусія; диспут. На узагальнюючих

заходах курсу бажано проводити сімейні свята із залученням батьків та інших членів родини, громадськості, соціальних служб у справах сім'ї, дітей та молоді.

Успішна реалізація програми курсу можлива лише на засадах активної співпраці, партнерства всіх учасників навчально-виховного процесу (студентів, викладачів, сім'ї та соціальних служб, громадськості), що передбачає й уможлиблює:

- особистісно орієнтоване навчання;
- збагачення змісту курсу емоційним, особистісно значимим матеріалом;
- використання інтерактивних методів навчання;
- створення умов для активного діалогу між учасниками-партнерами навчально-виховного процесу;
- багатоваріативність форм різних видів діяльності студентів;
- залучення студентів до самооцінки різних видів своєї діяльності, у тому числі й розвитку життєвих навичок.

ПРОГРАМА

заходів 1 курсу навчання «Культура сімейних відносин»

Мета: формування морально-етичних взаємовідносин між юнаками і дівчатами; засвоєння ними соціально-історичного досвіду взаємовідносин між чоловіком і жінкою, іншими членами родини.

№	Назва заходу	Форма проведення	Прогнозовані результати	Додаткові заходи для досягнення бажаного результату
1	«Найкраща спілка – чоловік і жінка. Культура сімейного життя».	Бесіда	Формування моральних взаємовідносин між юнаками та дівчатами.	Зустріч з спеціалістами центру соціальних служб у справах сім'ї, дітей та молоді.
2	«Вчимося розуміти та поважати інших»	Тренінг (Додаток А)	Формування толерантної поведінки під час взаємодії з іншими та розвиток навичок доброзичливого спілкування.	Співпраця з психологом центру соціальних служб у справах сім'ї, дітей та молоді.
3	«Батьки і діти: етика взаємовідносин. Чому виникають конфлікти?»	Диспут	Засвоєння досвіду моральних взаємовідносин між членами родини; формування навичок профілактики конфліктів у сім'ї.	Співпраця з психологом центру соціальних служб у справах сім'ї, дітей та молоді.
4	«Три Я: позиція дитини, батька, дорослого»	Тестування (Додаток Б)	Самопізнання своєї поведінки. Навчання гармонійному спілкуванню.	Співпраця з психологом центру соціальних служб у справах сім'ї, дітей та молоді.
5	«Гармонійні стосунки в сім'ї»	Огляд-конкурс «Кращий символ сімейної гармонії»	Розуміння пріоритету гуманних взаємин між членами родини	Залучення до участі в конкурсі батьків та інших членів родини.

ПРОГРАМА

заходів 2 курсу навчання «Будування себе і своєї родини»

Мета: спонукати студентів до розвитку творчих здібностей, відповідального ставлення до себе та інших людей, до особистого здоров'я; усвідомлення сімейних ціннісних орієнтацій.

№	Назва заходу	Форма проведення	Прогнозовані результати	Додаткові заходи для досягнення бажаного результату
1	«Дошлюбні уявлення про сімейне життя як чинник подружнього взаєморозуміння».	Диспут	Формування у свідомості студентів розуміння важливості ролі шлюбу у спільному житті	Зустріч з спеціалістами центру соціальних служб у справах сім'ї, дітей та молоді
2	«Кризи сімейного життя»	Лекція	Навчання уникати конфлікти з рідними, контролювати свої думки і вчинки	Використання фрагментів відеофільмів, в яких визначені сімейні конфлікти
3	«Він і вона»	Тестування (Додаток В)	Самоаналіз своєї поведінки з іншими людьми	Співпраця з психологом центру соціальних служб у справах сім'ї, дітей та молоді
4	«Не може бути алкоголізму без насильства в сім'ї»	Конкурс міні творів	Ознайомлення студентів з характерними проявами та суспільно небезпечними наслідками вживання алкоголю	Співпраця з співробітниками правоохоронних органів, лікарями-наркологами
5	«Твоє життя – твій вибір»	Тренінг (Додаток Г)	Формування умінь і навичок, які сприятимуть усвідомленому вибору правильних варіантів поведінки студентів щодо здорового способу життя	Співпраця з психологом центру соціальних служб у справах сім'ї, дітей та молоді.

ПРОГРАМА

заходів 3 курсу навчання «Коли люб – гарний шлюб»

Мета: формування цінності справжніх людських почуттів, дівочою честі, чоловічої гідності, дружби, кохання; підготовка до шлюбу і створення здорової і щасливої сім'ї.

№	Назва заходу	Форма проведення	Прогнозовані результати	Додаткові заходи для досягнення бажаного результату
1	«Перед тим, як полюбити в дівчині жінку, полюби її як людину».	Бесіда	Формування поваги до жінки; розуміння різниці понять «кохання» і «закоханість»	Аналіз літературних творів і творів мистецтв
2	«Жінка чоловікові подруга, а не прислуга. Жінка у домі. Чоловік у домі»	Конкурс на кращий Кодекс щасливої сім'ї	Засвоєння студентами правил, які необхідні для доброзичливої атмосфери в сім'ї	Залучення до конкурсу батьків.
3	«Честь дівоча – щастя»	Диспут	Формування моральних	Використання

	береже». Звичай предків зберегти цнотливість нареченої до одруження – це середньовіковий забобон?»		взаємовідносин між чоловіком і жінкою; визначення понять «дівоча честь» та «чоловіча гідність».	фрагментів відеофільмів, в яких визначені стосунки між чоловіком і жінкою.
4	«Де любов та злагода, там горя немає».	Огляд-демонстрація сімейних реліквій.	Ознайомлення студентів з традиціями родинно-побутової культури сучасної сім'ї.	Залучення до заходу батьків та інших членів сім'ї.
5	«Як уникнути насильства в сім'ї»	Диспут	Засвоєння студентами правил толерантної поведінки під час взаємодії з іншими.	Співпраця з психологом центру соціальних служб у справах сім'ї, дітей та молоді.

ПРОГРАМА

заходів 4 курсу навчання «Сім'я – осередок суспільства»

Мета: засвоєння студентами сімейних цінностей, ідеалів, культурних традицій, етичних норм взаємин в суспільному оточенні; виховання студентів цивілізованими господарями та підготовка їх до життя в умовах ринкових відносин.

№	Назва заходу	Форма проведення	Прогнозовані результати	Додаткові заходи для досягнення бажаного результату
1	«Благополучна сім'я. Неблагополучні сім'ї: їх характеристика, причини, наслідки».	Лекція	Формування у студентів розуміння сприятливих умов для повноцінного морально-психологічного, соціального, культурного і духовного розвитку сім'ї	Аналіз літературних творів і творів мистецтв.
2	«Молода сім'я. Сімейний бюджет. Уміння раціонального розподілу сімейних коштів»	Семінар-практикум	Розвиток навичок раціонального розподілу сімейних коштів	Співпраця зі викладачами економіки.
3	«Два погляди на одне питання: шлюб - рай чи чистилище»	Диспут	Формування у свідомості студентів розуміння важливості ролі шлюбу у житті суспільства, вихованні нового покоління	Зустріч зі спеціалістами центру соціальних служб у справах сім'ї, дітей та молоді
4	«Я + інші».	Тренінг (Додаток Е)	Усвідомлення студентами щодо унікальності людської особистості; активізація їх творчого мислення.	Співпраця з психологом центру соціальних служб у справах сім'ї, дітей та молоді
5	«Родина, родина від батька до сина»	Складання генеалогічного дерева своєї	Формування у студентів високогуманних уявлень про сім'ю, її історію і	Залучення до фестивалю батьків та інших членів

	родини	традиції	сім'ї
--	--------	----------	-------

Заключним заходом курсу сімейно-родинного виховання «Фундамент міцної сім'ї» всіх циклів є фестиваль сімейної творчості «Родинні скарби України», присвячений Міжнародному дню сім'ї із залученням батьків та інших членів родини, громадськості.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Безпалько Р., Савич Ж. Спілкуємось та діємо: Навч.-метод.посіб. – К.: Навч. книга, 2002. – 112 с.
2. Жариков Е., Крушельницький Е. Для тебя и о тебе. – М., 1991.
3. Зимівець Н.В., Сивогракова З.А., Лещук Н.О. та ін. Твоє життя – твій вибір: Навч.-метод. посіб.- К.: Навч.книга, 2002. – 190 с.
4. Основы психологии: Практикум / Ред.-сост. Л.Д. Столяренко. – изд-е 6-е, дополн. и перераб. – ростов н/Д: Феникс, 2005. – 704 с.
5. Хромова О., Бишова Т. Родинне виховання. – К., 2007.

ДОДАТОК «А»

Тренінг «Вчимося розуміти та поважати інших» [1].

Мета: показати значущість толерантної поведінки під час взаємодії з іншими, формування навичок позитивного спілкування.

Гра - розминка «Емоція по колу»

Мета: активізувати студентів до роботи в групі, розвивати навички невербального спілкування.

Хід вправи

Всі студенти сідають у коло, кожен по черзі за допомогою міміки передає позитивну емоцію, привітання з усмішкою, всі інші один за одним її повторюють. Гра закінчується, коли всі учасники передадуть привітання.

Запитання для обговорення:

- Чи легко було показувати та передавати власну емоцію?
- Чи важко було відтворювати чужі емоції?
- Що ви відчували, коли передавали позитивну емоцію?
- А як впливає на вас емоція?

Вправа «Ярлики»

Мета: дати можливість студентам відчувати переживання, які виникають під час спілкування, коли їх змушують діяти відповідно до стереотипів.

Оснащення: набори розрізаних картинок за кількістю груп, набори «корон». На кожній «короні» має бути написаний один з поданих виразів: «Посміхайся мені»; «Будь похмурим»; «Корчи мені гримаси»; «Розмовляй зі мною так, ніби мені 5 років»; «Підбадьорюй мене»; «Жалій мене».

Хід вправи

Викладач об'єднує студентів у групи по 5-7 осіб. Кожному він надіває на голову «корону» таким чином, щоб той не бачив, що на ній написано («корони» виготовляються з двох смужок білого паперу, склеєних по боках). Після цього кожній групі дається завдання протягом 10 хв. Скласти цілу картину з розрізаних шматочків (типу «пазл»), але звертатися під час роботи до учасника своєї групи потрібно так, як написано на його «короні».

Через 10 хв. Усі учасники по черзі, не знімаючи «корон! Відповідають на запитання викладача-тренера: «Що сподобалось вам, в що ні, при спілкуванні таким чином?»

Після того, як усі висловляться, викладач-тренер пропонує студентам зняти «корони» і вийти зі своїх ролей.

Запитання для обговорення:

- Чим у реальному житті можуть бути «корони»?
- Як впливає наявність подібних ярликів на спілкування?

- Як часто ми стикаємося з ситуаціями позитивного і негативного спілкування?
- Як ви почувалися у реальному житті, коли хтось негативно ставився до вас?
- Як можна змінити чиєсь уявлення про вас?
- Звідки ми беремо наші уявлення про інших?
- Чи легко позбутися ярлика, коли його вже навішено? Як це зробити?

ДОДАТОК «Б»

Тест «ТРИ Я» [2]

Невпевнений тон відповідає позиції дитяти, агресивний — батька, упевнений — дорослого. Яку ж соціальну роль ми найчастіше виконуємо?

Оцініть вислови в балах від 0 до 10:

1. Мені деколи не вистачає витримки.
2. Якщо мої бажання заважають мені, то я умію їх пригнічувати.
3. Батьки, як зрілі люди, повинні владнувати сімейне життя своїх дітей.
4. Я інколи перебільшую свою роль в яких-небудь подіях.
5. Мене провести нелегко.
6. Мені б сподобалося бути вихователем.
7. Буває, мені хочеться поводитись, як маленькому.
8. Думаю, що я правильно розумію події, що відбуваються.
9. Кожен повинен виконувати свій обов'язок.
10. Нерідко я поступаю не так, як треба, а так, як хочеться.
11. Приймаючи рішення, я прагну продумати його наслідки.
12. Молодше покоління повинне вчитися в старших, як йому слід жити.
13. Я, як і багато людей, буваю образливий.
14. Мені удається бачити в людях більше, ніж вони говорять про себе.
15. Діти повинні безумовно слідувати вказівкам батьків.
16. Я — людина, що захоплюється.
17. Мій основний критерій оцінки людини — об'єктивність.
18. Мої погляди непохитні.
19. Буває, що я не поступаю в спорі лише тому, що не хочу поступатися.
20. Правила виправдані лише до тих пір, поки вони корисні.
21. Люди повинні дотримувати всі правила незалежно від обставин.

Підрахуйте суму балів окремо по питаннях.

Питання: 1, 4, 7, 10, 13, 16, 19 - це позиція дитяти (Д).

Питання: 2, 5, 8, 11, 14, 17, 20 - це позиція дорослого (В).

Питання: 3, 6, 9, 12, 15, 18, 21 - це позиція батька (Р).

Розташуйте результати в порядку убутання і запишіть формулу своїх соціальних ролей. Про що ж вона може розповісти?

ВДР — ви володієте розвиненим відчуттям відповідальності, в міру імпульсивні і не схильні до повчань. Вам можна побажати лише зберегти ці якості і надалі. Вони допоможуть в будь-якій справі, пов'язаній із спілкуванням, колективною працею, творчістю.

Гірше, якщо на першому місці стоїть **Р**. Категоричність і самовпевненість протипоказані, наприклад, педагогові, організаторові — словом, всім тим, хто в основному має справу з людьми, а не з машинами. Наприклад, **РДВ** — здатне ускладнити життя володареві такої формули. «Батько» з дитячою безпосередністю ріже «правду — матку», ні в чому не сумніваючись і не піклуючись про наслідки. Але і тут немає приводів для смутку. Якщо вас не залучають організаторська робота, галасливі компанії і ви віддаєте перевагу бути наодинці з книгою, кульманом або етюдником, то все гаразд. Якщо

ж немає, і ви захочете пересунути своє *P* на друге і навіть третє місце, то це сповна здійснено.

D на першому місці — сповна прийнятний варіант, скажімо, для наукової роботи. Ейнштейн жартівливо пояснив причини своїх наукових успіхів тим, що він розвивався повільно і над багатьма питаннями задумався лише тоді, коли люди зазвичай вже перестають про них думати. Але дитяча безпосередність хороша лише до певної міри. Якщо вона починає заважати справі, пора узяти свої емоції під контроль.

ДОДАТОК « В »

Тест «Він і вона»[4]

Радимо вам спробувати відповісти на питання «тесту для двох». Він призначений закоханим, женихам і нареченим, подружжю. Можливо, ви дізнаєтеся про себе щось нове.

Завдання I (Відповідають Він і Вона).

Нижче представляємо шість думок на тему розваг і карнавалу. Просимо вибрати три з них, ті, з якими, хоч би теоретично, ви могли б погодитися. Він і Вона відзначають «свою» думку хрестиком у відповідній рубриці: ВІН; ВОНА.

1. Люблю карнавали, святковий настрій, гучну музику, шум. Розважатися потрібно стільки, скільки можна!
2. Можна час від часу дозволяти собі розваги, але не дуже часто, оскільки це утомливо і дорого.
3. Люблю веселу компанію, але все таки віддаю перевагу тісному колу старих друзів.
4. Якщо свято — так вже свято: великий зал, багато людей, нові зустрічі.
5. Раніше люди уміли веселитися. А тепер? Лише скачуть під дику музику.
6. Добре, що сьогодні є куди піти, що можна потанцювати і без дорогих туалетів.

Завдання II (відповідають Він і Вона)

Про що думаєш найчастіше, коли не можеш заснути, коли тебе відвідує нудьга? 1) про самоту; 2) про старість; 3) про житейські невдачі або проблеми на роботі чи у навчальному закладі;

4) про речі, від яких доведеться відмовитися, оскільки немає грошей.

Завдання III (відповідає Вона)

Уяви, що тебе запросили разом з Ним на карнавал. Він просить тебе допомогти йому вибрати карнавальний костюм. Як ти вважаєш, який був би для нього хороший, враховуючи його характер і схильності?

1) пірат; 2) кухар; 3) громила; 4) розбійник; 5) клоун; 6) бармен; 7) сажотрус; 8) турецький орючи.

(Відповідає Він)

Уяви, що ви разом йдете на карнавал. Ти повинен їй порадити, в яке вбрання одягнутися. Постарайся зробити це дотепний, але тактовно. Який же карнавальний костюм буде її до особи?

- 1) садівник; 2) іспанка; 3) космонавт; 4) лама епохи Відродження;
- 5) кішечка; 6) приборкувач звірій; 7) заложниця з гарему; 8) плакуча верба.

Завдання IV (Відповідає Вона)

Уяви, що Він під час свята відверто цікавився однією прекрасною незнайомкою. Як, по-твоєму, він поводитиметься наступного дня:

- 1) так, немов нічого не було; 2) принесе квіти; 3) вибачатиметься і виправдовуватиметься.

(Відповідає Він)

Уяви, що на вечірці Вона відповідала на залицяння чужого кавалера. Ти не знаєш, про що вони говорили наодинці. Можливо, домовлялися про побачення? Як, по-твоєму, Вона буде держатися на ранок?

1) буде незвично мила і уважна; 2) признається, що вчорашній залицяльник дуже їй сподобався, але... 3) буде така як завжди.

Завдання V (Відповідають Він і Вона)

Уявимо, що Він намалював в лівому квадраті дерево, Вона повинна в правому порожньому квадраті намалювати одне з трьох дерев (а, б або с). Яке вибере? Якщо ж першою намалювала дерево Вона, яке з трьох дерев (а, б, с) намалює в порожньому квадраті Він?

ТАБЛИЦЯ ПУНКТИВ (для НЕЇ)

Завдання I. За вибрані відповіді 1, 4, або 6 — по 10 пунктів; за вибір 2, 3 або 5 — по 5 пунктів.

Завдання II. За відповідь I — 5 пунктів; за 2 — 10 пунктів; за 3 — 20 пунктів; за 4 — 30 пунктів.

Завдання III. За вибір костюма 4 або 8 — 5 пунктів, за вибір костюма 1 або 6—10 пунктів; за 3 або 7 — 20 пунктів, за 2 або 5 — 30 пунктів.

Завдання IV. За відповідь I — 10 пунктів, за 2—20 пунктів; за 3— 30 пунктів.

Завдання V. За дерево «а» — 10 пунктів; за дерево «б» — 20 пунктів; за дерево «с» — 40 пунктів.

(для НЬОГО)

Завдання I— так само, як і для НЕЇ.

Завдання II— так само, як і для НЕЇ.

Завдання III— за вибір костюма 6 або 7—5 пунктів; за 2 або 3—10 пунктів; за 4 або 8 — 20 пунктів; за 1 або 5—30 пунктів.

Завдання IV - за відповідь 3—10 пунктів; за 1 — 20 пунктів; за 2 — 30 пунктів.

Завдання V— так само, як і у НЕЇ.

ВІДПОВІДІ

140 або більш пунктів. Цінуєш свою свободу і розумієш, що твоя «половинка» теж має право на неї. Тактовність — твоя гідність, яку цінують ті, що оточують. Не схильний (на) до ревнощів, не даєш їй опанувати себе, навіть якщо маєш на те підстави. І взагалі не любиш показувати іншим, навіть найближчим людям, свій настрій, відчуття. Всі ці межі характеру хороші, якщо лише вони в міру, дуже велика тактовність може обернутися байдужістю, а це приведе до краху добрих стосунків.

Від 100 до 139 пунктів. Відрізняєшся великою прихильністю до свого партнера в житті, віриш, що він не зловживе твоєю довірою. Вважаєш також, що для вашого союзу буде краще, якщо ВІН (або ВОНА) себе не відчуватиме так, як пес на короткому повідці, що кожен з двох має право на свою незалежність. Чи не означає це, що ти буваєш ревнивий (а), проте маєш досить витримки, щоб не демонструвати свої ревнощі при всіх? Така самодисципліна дається тобі нелегко, але ти вважаєш, що ради хороших стосунків можна і потерпіти. Ти уникаєш гучних сцен, галасливих конфліктів і скандалів, вважаєш за краще бути м'яким формою, але твердим по суті.

Від 65 до 99 пунктів. Мабуть, ви часто переживаєте важкі хвилини. Правда, ти добре знаєш, що союз двох вимагає взаємних уступок, довіри і такту, але так важко переробити свій характер! Тому, навіть маючи кращі наміри, ти часто псуєш справу своєю підозрілістю, ревнощами, упертістю. Якщо навіть тобі вдасться стриматися, твоя половина прекрасно знає, чого тобі це стоїть, оскільки ти того не приховуєш. А такі відвертості не дуже приємні, і настроїв в результаті псуватися в обох. Постарайся бути великодушним!

64 і менш пунктів. Твоєму партнерові дісталось з тобою нелегке життя! У кожному його слові, жесті шукаєш таємний сенс, погрозу для себе. Ці вічна підозрілість і ревнощі отруювати життя тобі і ЙОМУ (ЇЇ). Псуєш будь-яке свято, будь-яку радість. У тебе немає найменшого такту по відношенню до другого; адже у кожного є свої недоліки, і їх потрібне прощати. Чи тому ти ТАКИЙ (ТАКАЯ), що любиш ЙОГО (ЇЇ) без пам'яті? Якщо так, ти вибрав (а) самий поганий спосіб поведінки. Навіть найгарячіші почуття пошана і тепло один до одного.

Тренінг «Твоє життя – твій вибір»[3]

Мета: надати відповідну до віку студентів інформацію про поширені причини вживання алкогольних напоїв підлітками, повідомити про вплив алкогольних напоїв на організм підлітків і соціальні наслідки їх вживання.

Час: 2 години.

Поняття для засвоєння підлітками: можливі причини початку вживання підлітками алкогольних напоїв, наслідки вживання, залежність соціальна, психологічна, фізична.

Вправа 1. Мозковий штурм «Що призводить до початку вживання алкогольних напоїв»

Мета: сприяти усвідомленню студентами суті причин, що призводять до вживання підлітками алкогольних напоїв.

Хід вправи

Викладач - тренер на аркуші ватману записує всі думки, висловлені учасниками щодо причин початку вживання студентами алкогольних напоїв, та узагальнює отриману інформацію.

До уваги тренера:

Необхідно виділити два різновиди причин:

а) особливості підліткового віку - притаманна підліткам схильність до експерименту, бажання дорослості, загострені почуття, пошуки життєвих цінностей;

б) наявність соціального тиску у вигляді реклами, доступність алкоголю тощо.

Підсумовуючи, тренер ще раз наголошує на основних причинах початку вживання підлітками алкогольних напоїв: цікавість, наслідування дорослих, пригнічений настрій, конфлікти, прагнення «бути, як усі», невміння відмовити, невпевненість у собі, спокуслива реклама.

Вправа 2»Вплив алкогольних напоїв на організм підлітка»

Мета: з'ясувати наслідки вживання алкогольних напоїв для організму підлітка.

Хід вправи

Тренер об'єднує учасників у три підгрупи. Кожна з них отримує завдання: визначити вплив на організм підлітків: **тютюну;алкоголю;наркотиків.**

Завдання можна виконувати, креслячи таблиці, схеми, вдаючись до малюнків тощо. Мотивуючими словами для якісної і відповідальної роботи учасників можуть бути: «Інформація, яку ви отримали, є тільки у вас. Вам потрібно якомога повніше і доступніше надати її всім учасникам нашої групи».

Після виконання завдання підгрупи презентують свою роботу для всіх учасників.

Запитання для обговорення

- Що втрачає людина, коли починає вживати алкогольні напої?
- Чи вважаєте ви, що вживання алкогольних напоїв - особиста справа кожної людини? *(Це запитання є важливим для переходу до наступної вправи).*

До уваги тренера:

Підсумовуючи інформацію, доцільно пояснити механізм розвитку залежності від алкогольних напоїв. Розвиток залежності - це те, що виникає внаслідок вживання будь-якого алкогольного напою, хоча в суспільстві можуть бути різні думки з цього приводу і різні факти: ті, що підтверджують це, і ті, які нібито це спростовують. Більшою чи метою буде залежність, пов'язано із багатьма факторами - особливостями алкогольних напоїв, станом організму, спадковістю, віком тощо. Ніхто не може гарантувати або на 100% передбачити, якою буде дія того чи іншого алкогольного напою саме на його організм.

Вправа 3 Мозковий штурм «Кола соціальних зв'язків»

Мета: усвідомлення студентами різноманітних соціальних відносин у суспільстві, наявності соціальної взаємозалежності між людьми.

Хід вправи

На аркуші ватману у концентричних колах, в центральному з яких написано «Я» або «О» (Особистість), записуються люди, що оточують учасника; відстань до центру

залежить від того, наскільки вони важливі для нього, близькі. Пропозиції, кого записувати, учасники подають у вільній формі.

До уваги тренера:

Кожен з нас стосовно тих чи інших людей перебуває в певному колі, а вони - навкруги нас. Кожен виконує в суспільстві різні соціальні ролі (вчителя, учня, сина, доньки, покупця, пасажера тощо), пов'язаний з іншими людьми, має на них певний вплив і відчуває їхній вплив на собі.

Вправа 4 Демонстрація «Наш суспільний дім»

Мета: продемонструвати взаємовпливи у суспільстві, надати можливість побачити їх у символічній формі.

Хід вправи

Тренер пропонує кожному з учасників подумати і загадати яку-небудь соціальну роль, яку він знає, взявши іграшковий кубик з торбинки, яку тренер несе по колу. Коли кубики розібрані, а ролі задумані, тренер пропонує побудувати з кубиків «Наш суспільний дім», ставлячи їх один за одним у будь-якому порядку і промовляючи задуману соціальну роль. Коли споруда готова, тренер говорить, що вона досить міцна, поки кожен з елементів - кубиків щільно стоїть поряд з іншим. Але досить хоча б одному з них почати поводитися «не так» (тут треба поміняти положення деяких кубиків), як споруда змінює свою конфігурацію або взагалі руйнується. Від дій і поведінки кожного з нас багато що залежить у житті людей, які нас оточують. Провівши аналогію з тим, як може змінитися поведінка людини, котра починає вживати алкогольні напої, можна сказати про соціальні наслідки цього.

До уваги тренера:

Не варто присвоювати учасникам їхні реальні особисті соціальні ролі, аби уникнути негативної ідентифікації. Ця вправа - лише демонстрація.

Підведення підсумків

Тренер пропонує учасникам відповісти на запитання:

- **Які знання ви отримали? Як ці знання ви використаєте у своєму житті?**

ДОДАТОК «Е»

Тренінг «Я+ інші»[1]

Мета: формувати у студентів розуміння здоров'я, сімейних цінностей як найважливіших речей в житті людини.

Вправа 1 «Найважливіші речі в житті»

Наше життя дуже стрімке, цікаве, повне несподіванок, але в ньому існують найважливіші речі, які люди цінують понад усе, називаючи їх безцінними, тому, що придбати ці речі не можна ні за які гроші. Як ви гадаєте, що це може бути?

Увага до викладача-тренера:

Викладач – тренер вислуховує відповіді учасників і записує їх на аркуші ватману. Якщо, серед запропонованого не прозвучали слова «сім'я» та «здоров'я», викладач сам називає їх.

Вправа 2 «Намісто унікальності»

Мета: підвести студентів до усвідомлення унікальності людської особистості, визначити коло інтересів студентів, розвивати навички взаємодії, активізувати творче мислення.

Оснащення: листівки, розрізані на 2 частини (кількість листівок за числом пар учасників). На звороті обох частин однією листівки написи: «Спорт», «Фантастика», «Вечірка», «Музика», «Танці», «Комп'ютер» тощо. На столах: набори кольорового та білого паперу, картон, ножиці, фломастери, міцні нитки, стиплери, скріпки.

Хід вправи

Учасники одержують одну частину листівки і знаходять свою пару. Кожна пара має створити і підписати значок «любителі...» (те, що зазначено на листівці). Потрібно

зробити стільки екземплярів свого значка, скільки учасників є в групі. Для цього тренер роздає кожній парі необхідну кількість прямокутних заготовок одного кольору розміром 5x7 см (бажано, щоб кожна пара робила значок певного кольору). На виконання значка дається 20 хв. Після цього кожна група стисло представляє свій значок, а далі всі значки викладаються на столі. Кожен з учасників вибирає собі не більше 5 значків, які йому подобались. Далі кожен учасник бере запропоновану тренером заготовку білого кольору (прямокутник розміром 5x7см) і створює та підписує значок, присвячений власному захопленню, якого немає серед запропонованих. Потім кожен кріпить усі вибрані значки (їх має бути не більше шести – один власний та п'ять групових) на нитку, зв'язує кінці нитки й надіває «намисто» на шию.

Тренер просить усіх стати в коло і роздивитися «намисто» інших учасників.

Запитання для обговорення та спілкування:

- У кого є однакові «намисто»? Про що це свідчить?
- Чи є такі, у кого в «намистах» один чи декілька значків однакові?
- Які думки викликала у вас ця вправа? Що допомагає людям пізнавати один одного?

Сосницький сільськогосподарський технікум бухгалтерського обліку (Чернігівська обл.)

Зубар К.І., викладач

ПРО ОСОБЛИВОСТІ ВИКЛАДАННЯ ДИСЦИПЛІНИ

«СІМЕЙНО-ПОБУТОВА КУЛЬТУРА ТА ДОМАШНЯ ЕКОНОМІКА»

У теперішній час уміння сімей управляти своїми ресурсами набуває все більшого значення, бо воно дозволяє їм вижити в складних економічних умовах. Тому вивчення дисципліни «Сімейно-побутова культура та домашня економіка» (далі СПК), яка дає можливість виробити ці вміння та набути знань, вчить приймати і виконувати рішення, виходячи з ціннісних орієнтацій, спрямованих на покращання якості життя сімей в Україні, є важливим і необхідним.

СПК та домашня економіка є своєрідною навчальною дисципліною, яка торкається всіх важливих аспектів ведення домашнього господарства і у зв'язку з цим спрямовує свої зусилля на покращання матеріального та духовного благополуччя в сім'ї.

Методичні основи спецкурсу підвищують інтерес до вивчення дисципліни студентської аудиторії, адже у 16-18 років кожна молода людина вже стоїть перед реальністю створення сім'ї і бажанням зробити її міцною і щасливою на роки. Заняття з СПК мають бути особливими, зовсім не схожими на інші заняття в навчальному закладі, оскільки вони покликані підготувати студентську молодь до дорослого життя.

Виходячи з цього, викладач домашньої економіки має подбати про підбір найраціональніших методів викладання цієї дисципліни, зробивши сам процес викладання змістовним і цікавим. З першого заняття слід викликати інтерес до курсу, детально продумавши своє вступне слово, у короткій формі викласти короткий зміст вивчаємих тем, показати їх важливе життєве значення, запропонувати розглянути декілька варіантів розв'язків якоїсь важливої ситуації, дати можливість висловити свої думки студентам з цього приводу. Необхідно встановити з аудиторією контакт і налагодити відносини з позиції співробітництва в обговоренні проблемних ситуацій з життя, гострих питань при вивченні окремих тем зокрема та курсу домашньої економіки в цілому.

Навчальний матеріал, який вивчається на заняттях, повинен бути доступним і корисним для студентів, торкатись вирішення щоденних проблем, які виникають у сім'ї в різних сферах її життєдіяльності.

Викладання дисципліни слід будувати на проблемних ситуаціях, які студенти можуть ставити викладачеві в усній чи письмовій формі. У письмовому вигляді ставляться питання, які хвилюють молодь, але запитати вголос вони не наважуються через сором'язливість, небажання опинитись у незручному становищі. В деяких випадках слід залучати студентську аудиторію до пошуків правильної відповіді на запитання. У таких випадках, як правило, виникає дискусія, де кожен може висловити свою точку зору,

переглянути об'єктивно свої життєві позиції, змінити свої погляди чи, навпаки, ще більше переконатись у їх правильності.

При викладанні спецкурсу рекомендується практикувати диспути, перевага яких у тому, що попередня підготовка виступів, їх продуманість обумовлюють високий теоретичний рівень виступів студентів, де вони вчаться мислити, прагнуть довести правильність своїх суджень і оцінок при розв'язанні складних і важливих для сім'ї господарських проблем.

Великі можливості при викладанні домашньої економіки мають рольові ігри. Їх доцільно використовувати в розділах «Економіка сім'ї», «Основи споживчих знань», «Сім'я». Цінність ігрової форми проведення занять у тому, що вони допомагають студентам набувати тих чи інших навичок, сприяють закріпленню вже набутих. Під час рольової гри викладач повинен спостерігати, вести записи, а потім проаналізувати успіх чи невдачі її учасників. Аналіз і зауваження мають бути виваженими і аргументованими, тактовними.

Цікавою формою проведення занять з домашньої економіки є консультації. Ця форма повинна використовуватись частіше, бо вона є дуже ефективною. На такі заняття викладач запрошує спеціалістів: кулінара, лікаря-дієтолога, агронома-садівника, педагога, психолога, юриста та ін. Такі консультації викликають у студентів великий інтерес, під час них відбувається жваве спілкування, розглядаються життєво важливі ситуації та питання.

Цей спецкурс має на меті вироблення практичних умінь та навичок, які необхідні в сімейному житті. Таких, наприклад, як навички приготування їжі і раціонального харчування, уміння облаштовувати своє помешкання, планувати сімейний бюджет тощо. Програма курсу домашньої економіки в кінці кожного розділу подає перелік практичних занять. Ось деякі з них: розробка проекту кухні; варіанти розміщення меблів та обладнання; планування садиби та присадибної ділянки; ознайомлення з інвентарем для садово-городніх ділянок; приготування страв української національної кухні; випікання хліба тощо та інші.

Не останнє місце займають різноманітні конкурси: на краще планування сімейного бюджету; на краще складання меню для сім'ї на день, тиждень; проведення родинного свята.

Доцільно застосовувати тестування та анкетування при проведенні цілого ряду практичних занять. Оскільки практичні заняття передбачають формування практичних умінь та навичок, то при їх проведенні академічна група мала б поділитись на дві підгрупи по 12-13 осіб у кожній. Неможливість такого поділу значно знецінює результативність практичних занять.

У Сосницькому сільськогосподарському технікумі бухгалтерського обліку дисципліна «Сімейно-побутова культура та домашня економіка» вивчається на II курсі на всіх спеціальностях згідно чинної Програми (Додаток А).

Варто додати, що в цьому напрямі у технікумі організовується:

- шоу «Способи виживання молодого сім'ї в екстремальних умовах»; «Зустрічаємо майбутню свекруху»;
- конкурси на кращий кулінарний витвір (конкурси салатів, українських страв, пісних страв, тортів, канапок тощо);
- конкурс сервірування та краще оформлення столу за допомогою серветок;
- проведення «занять на виробництві» (вибір пральних засобів у магазинах та на ринку за параметрами якості тощо);
- планування бюджету на 1 особу і на конкретну сім'ю (на певний місяць);
- планування висадки та висівання рослин на городі та на грядках за сумісністю.

Студенти окремих груп готують тематичні шоу для виступу в гуртожитку, тобто беруть участь у роботі клубу «Господарочка».

РЕЗУЛЬТАТИ СПОСТЕРЕЖЕНЬ ВИКЛАДАЧА

Специфіка нашого навчального закладу та переважання в ньому сільської молоді зумовлюють і специфічне відношення до дисципліни «СПК та домашня економіка». Значний відсоток сільських юнаків та дівчат добре розуміються на особливостях домашнього городництва й овочівництва, окремі з них мають фундаментальні знання про створення домашньої ферми. Не лише дівчата, а й окремі юнаки з задоволенням демонструють вміння сервірувати стіл, складати серветки, причому з великим мистецтвом, особливо ті, хто захоплюється технікою оригамі.

Інші студенти з непідробним інтересом планують та обліковують сімейні прибутки та витрати й здивовано задаються питанням: «А як же мама (*це найчастіший варіант запитання, він свідчить про керівну роль господині в плануванні бюджетних витрат*) «викручується»?».

Та найбільшу увагу й бажання інтерактивного спілкування виявляють студенти-другокурсники в ході вивчення теми «Сім'я». Тому вважаю за доцільне перенести тему з останньої позиції тематичного плану хоча б на передостанню, щоб мати змогу обговорити головні віхи, проблеми, особливості сімейного життя всіх бажаючих. Саме тут відкриваються таємниці багатьох підлітків: чому одні з них соромливі, інші мовчазні, інші важкі в спілкуванні, ще інші – розкуті й «без гальм».

Саме в цей час студенти відчувають, що стали ближчими, ріднішими, стали студентська сім'я, у якої мають місце спільні переживання за окремих своїх друзів і за кожного члена групи. Студенти збагачуються особливою інформацією про кожного: які вони господарі чи господині, наскільки економні чи щедрі, чи марнотратні, як вони відносяться до грошей, до батьків, до дітей та стареньких, чи вміють бути мирними, прощати, утішати; вони починають по-іншому, глибше бачити одне одного. А коли мова заходить про подружнє життя, про майбутніх дітей, про шкідливість та про гріх абортів – повірте, жоден студент не залишається байдужим до цієї теми.

Позитивний ефект має застосування ігрової діяльності. Адже ігрові дії поступово переростають у реальні, багатьма студентами переносяться в повсякденне життя, сприяють формуванню чуйності, вияву турботливості, взаємоповаги, взаємодопомоги, кращому розумінню одне одного. Шоу «Як молодому подружжю вижити в екстремальних умовах» виховує волю, збагачує внутрішній світ, виробляє прагнення до самовиховання. Студенти розкриваються перед умовною «дружиною», «другом» чи «чоловіком», «тещею» чи «свекрухою», прагнуть бути кращими, щирими, культивують почуття гумору, висловлюють позитивні міркування про майбутню поведінку в сім'ї.

Викладач щоразу впевнюється, що немає безнадійно байдужих студентів, що в кожного є особливості. Правильний педагогічний підхід – і вже перед тобою не бешкетник чи лінивцев, а майже сформований господар; не байдужа дівчина, а охайна, залюблена в чистоту та порядок господинька...

Це та дисципліна, де немає невстигаючих, навпаки, тут кожен воліє показати себе з найкращого боку, продемонструвати власні знання, вміння, набути нових. І якщо студент(ка) не пам'ятає, як класифікуються групи сімейних витрат, то буде знати досить багато про ведення домашнього господарства. В даний час даний курс є вагомим важелем у справі підготовки не лише спеціаліста-аграрія з широким кругозором, а громадянина і майбутнього члена сім'ї.

Розуміння сімейних та загальнолюдських цінностей, здоровий спосіб життя, вміння цивілізовано спілкуватися, самопожертва, відсікання егоїзму й поганих звичок, любов та повага до всіх і кожного – ось ті якості, що забезпечать формування особистості майбутнього спеціаліста і громадянина України

ЛІТЕРАТУРА

1. Вишневський С.А. Про особливості викладання курсу «Домашня економіка» - Проблеми освіти, НМЗ, вип..29, 2002, с.133-136

Додаток А

ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН

**„Сімейно-побутова культура та домашня економіка»
для студентів II курсу 21-22, 26-27 груп стаціонарного відділення
спеціальностей «Бухгалтерський облік», „Фінанси і кредит», «Економіка
підприємства»
I семестр 2011-2012 н.р.**

№ п/п	Назва теми	Вид заняття	К-ть год
Вступ. Т.1. Домоводство		4 (2;2)	
1	Вступ. Житло та його утримання. Догляд за речами домашнього вжитку.	теоретичне	2
2	Ознайомлення із сучасними миючими засобами для чищення одягу і взуття. Розробка проекту кухні	практичне	2
Т.2. Садиба. Ведення присадибного господарства		4 (2;2)	
3	Планування та благоустрій садиби. Присадибне садівництво. Присадибне тваринництво.	теоретичне	2
4	Домоводство. Садиба	<i>семінарське</i>	2
Т.3. Харчування		8 (4;4)	
5	Історичний аспект харчування. Сервірування столу	теоретичне	2
6	Зберігання харчових продуктів	теоретичне	2
7	Ознайомлення з основами домашнього консервування	практичне	2
8	Ознайомлення з правилами сервіровки столу. Конкурс „Гості на порозі»	практичне	2
Т.4. Економіка сім'ї		4 (2;2)	
9	Бюджет сім'ї	теоретичне	2
10	Ознайомлення з оформленням та веденням господарчої і касової книжок. Конкурс на краще планування сімейного бюджету	практичне	2
Т.5. Основи споживчих знань		4 (2; 2)	
11	Споживачі та їх інтереси. Захист прав споживачів	теоретичне	2
12	Харчування. Економіка сім'ї. Основи споживчих знань	<i>семінарське</i>	2
Т.6. Сім'я		4 (2;2)	
13	Закон і сім'я. Неблагополучна сім'я. Здоров'я сім'ї.	теоретичне	2
14	Психологічний клімат у сім'ї. Зустріч з психологом	практичне	2
		ВСЬОГО	56

в т.ч. теоретичних 14
практичних 14
з них семінарських 4
самостійних 28

Сумський державний університет

*Костенко А.М., гендерний експерт проекту
«Рівні можливості...», канд.. політ. н, доц.,
Світайло Н.Д., керівник Координаційного
центру гуманітарної політики університету*

Діяльність Центру підтримки сім'ї при університеті

Одним із актуальних напрямів підтримки і особливого захисту молодих сімей є створення можливостей для плідного поєднання навчання з сімейними обов'язками, підтримки студентської сім'ї.

В цьому напрямку Сумським державним університетом окреслено власну позицію щодо сім'ї. Університет визнає право одружених студентів, їх потреби щодо виконання сімейних обов'язків без конфлікту з навчанням та створює для цього відповідні умови.

У 2011 році Сумський державний університет взяв участь у конкурсі Програми рівних можливостей та прав жінок в Україні з Проектом «Студентський лелека», метою

якого є забезпечення рівних можливостей для студентів у дотриманні їх права на навчання, самореалізацію, сімейне життя, виховання дітей, здоров'я.

Поставлену мету було досягнуто через реалізацію наступних кроків:

- дослідження соціального портрету студентської сім'ї;
- створення оргкомітету з числа студентського самоврядування навколо ініціативи доброзичливості до студентських сімей. Результатом стало налагодження співпраці зі студентською профспілкою, формування групи волонтерів та створення студентської соціальної служби;
- розвиток практики консультування студентства з юридичних, психологічних, медичних та пов'язаних з організацією навчання питань (група Консультативної долікарської допомоги при студентській соціальній службі університету, студентська юридична клініка, практичний психолог-консультант, соціальний педагог);
- створення дружнього до сім'ї середовища в університеті (створення кімнати для батьків з дітьми Центру підтримки сім'ї);
- формування у студентської молоді традицій відповідального ставлення до батьківства (проведення дебатів серед студентів «Батьківство чи кар'єра?», циклів психологічних тренінгів «Основи сімейного щастя», виступи на місцевому радіо та телебаченні на тему «Сімейні цінності у житті студентської молоді», семінари для студентів I курсу університету щодо формування у молоді відповідального ставлення до майбутнього подружнього життя, виконання функцій батька і матері, розподілу соціальних ролей у сім'ї тощо;
- сприяння збереженню здоров'я молоді через профілактику шкідливих звичок, залучення до спортивних заходів;
- проведення інформаційної кампанії з популяризації практик дружніх до сім'ї ініціатив у ВНЗ (Проект було презентовано на Всеукраїнському тренінгу на тему «Планування роботи і методика проведення інформаційно-просвітницьких заходів профілактичного спрямування», виїзні семінари соціальної спрямованості, які включали консультування з питань реалізації університетом соціальної політики, проведення тренінгів та ін.).

ПОЛОЖЕННЯ

про Центр підтримки сім'ї Сумського державного університету

1. Загальні положення

1.1. Центр підтримки сім'ї Сумського державного університету (надалі – Центр) діє в рамках ініціативи «СумДУ – заклад, дружній до сім'ї» як такий, що забезпечує надання послуг особам, що навчаються, та співробітникам, а також їх родинам. Для виконання окремих завдань Центру залучаються інші співробітники університету, волонтери та активісти громадських організацій на основі спільної угоди між ними.

Послуги Центру спрямовуються на:

- створення в університеті сприятливої атмосфери для поширення і підтримки родинних цінностей, вдосконалення системи морального виховання молоді;
- навчання, консультування та на безпосередню допомогу сім'ям у створенні оптимальних умов для гармонійного поєднання сімейних обов'язків з навчанням та професійною діяльністю;
- підготовку молоді до створення у майбутньому сімей та народження здорових дітей;
- сприяння формуванню у співробітників та студентів навичок ефективного спілкування та здорового способу життя.

1.2. Центр підтримки сім'ї функціонує у структурі Координаційного центру гуманітарної політики (КЦГП).

1.3. У своїй діяльності Центр керується чинним законодавством України, загальнодержавною та внутрішньо університетською нормативною базою, даним Положенням, наказами та розпорядженнями відповідних посадових осіб.

1.4. Положення розроблено з врахуванням вимог Конвенції ООН про права дитини, Конвенції ООН щодо подолання всіх форм дискримінації по відношенню до жінок, а також положень Національних програм («Молодь України», «Підтримка сім'ї», «Стоп насильству!», «Репродуктивне здоров'я нації») щодо забезпечення доступу та підвищення якості соціальних послуг та послуг, орієнтованих на сім'ю.

2. Основні завдання Центру

2.1. Періодичні дослідження стану та потреб студентських сімей, аналіз ситуації у даній цільовій групі з використанням програмних документів МОН України щодо роботи з молоддю у відповідності до рекомендацій Всесвітньої організації охорони здоров'я та загальноприйнятих методик, а також з врахуванням кращих світових традицій сімейно-родинного виховання.

2.2. Розробка рекомендацій та програм навчання молодих батьків на базі проведених досліджень і забезпечення консультативної допомоги особам, що навчаються, та співробітникам з питань міжособистісних стосунків, створення сім'ї, відповідального батьківства, виховання та розвитку дитини через надання юридичних, психологічних та соціальних консультацій відповідно до індивідуальних потреб студентської молоді та студентських сімей, зокрема.

2.3. Забезпечення роботи Кімнати тимчасового перебування дітей (безпосередній догляд за дітьми в період перебування батьків на заняттях чи консультаціях, забезпечення змістовного дозвілля, консультування з питань, що входять до компетенції співробітників Центру, розробка організаційно-методичного забезпечення консультаційно-тренінгової роботи тощо).

2.4. Підготовка і проведення навчальних семінарів, тематичних лекторів, дебатів, тренінгів для осіб, що навчаються, та співробітників за програмою сімейно-родинного виховання із залученням психологів, юристів, соціальних педагогів та інших фахівців;

2.5. Забезпечення у співпраці зі студентським самоврядуванням, студентською соціальною службою, профспілками комфортних умов для поєднання студентами навчання і догляду за дитиною, а також сприяння формуванню в університеті позитивного ставлення до сімейних студентів шляхом організації інформаційно-просвітницьких і превентивних заходів (конкурси фото, відео, есе, акції проти насильства у сім'ї, спортивні та розважальні свята сімейного типу).

2.6. Проведення творчих занять для дітей зі студентських сімей, сімей співробітників, а також тренінгів та спільних занять дітей з батьками з метою інформування про існуючі підходи і методи сімейного виховання та напрацювання молодими батьками навичок сприяння гармонійному розвитку дитини;

2.7. Ініціювання та організація масових культурно-оздоровчих та культурно-просвітницьких заходів в рамках національних, обласних та міських програм відповідного спрямування (акція «16 днів проти насильства», День сім'ї, День матері, День батька тощо) та реалізація інших форм інформаційно-просвітницької роботи з метою, популяризації, захисту і підтримки відповідального підходу до створення сім'ї та батьківства.

2.9. Організація співпраці та навчально-методичної роботи зі шкільними психологами і соціальними педагогами в рамках основних напрямків діяльності Центру, підготовка та навчання волонтерів, обмін досвідом і поширення кращих практик.

2.10. Ініціювання та проведення у взаємодії з іншими структурними підрозділами університету, а також іншими державними та громадськими організаціями інформаційно-просвітницьких заходів спрямованих на сімейно-родинне виховання, підтримку родинних цінностей та на зростання рівня поінформованості студентської молоді з цих питань.

2.11. Вивчення та поширення міжнародного, національного досвіду та співпраця з міжнародними організаціями за напрямками діяльності Центру, у тому числі у сфері підготовки та реалізації грантових проєктів.

3. Структура та забезпечення діяльності

3.1. У своїй повсякденній діяльності Центр підтримки сім'ї підпорядковується керівнику КГЦП. До безпосередньої роботи у Центрі залучаються виключно фахівці, які

мають досвід роботи та відповідну підготовку. За поданням керівника КЦГП для безпосередньої організації роботи центру може призначатись відповідальний фахівець-керівник Центру підтримки сім'ї з числа співробітників Психологічної служби університету.

3.2. Керівник КЦГП забезпечує розробку та оновлення необхідної документації для забезпечення поточної діяльності Центру (посадові обов'язки, програми тренінгів, навчань та консультацій, методичні матеріали тощо), веде листування, вирішує організаційні питання.

3.3. Послуги, які надаються Центром, здійснюються як правило на безоплатній основі. Матеріально-технічне забезпечення Центру здійснюється Сумським державним університетом. Для реалізації окремих напрямів діяльності залучаються ресурси грантових програм та благодійних фондів.

3.4. Фахівці, що супроводжують дітей у Кімнаті тимчасового перебування дітей, несуть безпосередню відповідальність за безпеку дітей, які перебувають під їх наглядом відповідно до вимог Посадової інструкції вихователя групи раннього віку та різновікової (середньо-старшої) групи, затвердженої МОН України.

3.5. Центр має право:

- Отримувати інформацію, аналітичні матеріали з інших служб університету з питань, що стосуються напрямків роботи Центру.
- Залучати спеціалістів та консультантів з числа співробітників університету для виконання завдань за напрямками діяльності Центру.
- Брати участь у навчанні, стажуванні і підвищенні кваліфікації, організувати обмін досвідом з відповідними фахівцями, експертами, установами, недержавними організаціями з питань, що стосуються діяльності Центру.

4. Прикінцеві положення

Положення затверджується на засіданні вченої ради університету і вводиться в дію наказом ректора університету.

Зміни і доповнення до даного Положення можуть вноситись наказом ректора або наказом ректора за рішенням вченої ради університету.

Дія Положення скасовується наказом ректора або наказом ректора за рішенням вченої ради. Як документ нормативної бази СумДУ Положення про Центр підтримки сім'ї розміщується у Реєстрі.

Схвалено вченою радою університету.

Додаток 1.

Перелік методичних напрацювань щодо сімейно-родинного виховання студентської молоді в Сумському державному університеті

В глобальному сенсі орієнтованим на кращі традиції сімейно-родинного виховання є втілення з 2011 року ініціативи «Сумський державний університет – заклад, дружній до сім'ї». В рамках цієї ініціативи (але не обмежуючись лише нею) здійснюється низка заходів, спрямованих на сімейно-родинного виховання.

В основу ініціативи «Сумський держуніверситет – заклад, дружній до сім'ї» покладено принцип: Ті, хто мають сім'ї та дітей, не мають вибирати між навчанням/роботою та сім'єю. Ціль ініціативи - забезпечити доступ родин (студентських та співробітників університету) до комплексних організаційних, інформаційних та соціальних послуг, що сприяють збалансованому поєднанню сімейних обов'язків з навчальними/професійними. Продовженням роботи у цьому напрямку стала реалізація Сумським державним університетом за фінансової підтримки Європейського Союзу масштабного проекту «Рівні можливості для здобуття професії молодими матерями-студентками у ВНЗ».

Сьогодні активна позиція СумДУ у підтримці сім'ї стала візитівкою навчального закладу і відповідає соціально орієнтованій політиці університету та європейським тенденціям у цілому, будучи важливим кроком у формуванні нової української гендерно-чутливої політики щодо соціального захисту та послуг, які дозволяють жінкам поєднувати навчання із сімейними обов'язками.

Спираючись на досвід провідних університетів світу, наявні теоретичні розробки та власний досвід реалізації окремих напрямів роботи, командою проекту була розроблена **модель** ініціативи «Університет, дружній до сім'ї». Ця модель описана у посібнику «Баланс між навчанням і сім'єю: можливості забезпечення у вищих навчальних закладах»(

Розроблена командою проекту модель «Університет, дружній до сім'ї» передбачає впровадження на рівні університету широкого спектра **ініціатив**, серед яких:

– гнучка організація навчального та робочого процесу в університеті, що передбачає залучення та використання інтернет-технологій (розміщення матеріалів лекцій, завдань, можливість виконання завдань через Інтернет, дистанційне навчання), індивідуальний графік виконання завдань та відвідування занять тощо;

– створення у ВНЗ «дружнього до дитини середовища», що може складатися із кімнати по догляду за дітьми, сповивальних місць в університеті, безперешкодного пересування з дитиною територією університету (наявність пандусів, місць паркування дитячих колясок, велосипедів тощо), спектра специфічних дитячих послуг (стілець для годування, дитячі меню/посуд у їдальні університету, допомога в пошуку няні тощо);

– інформаційно-консультаційна підтримка (психологічні, педагогічні, медичні, юридичні послуги тощо), тренінгова робота для формування толерантної, доброзичливої атмосфери у сім'ї, вирішення конфліктних ситуацій, пошук взаєморозуміння, навичок поєднання сімейних та професійних обов'язків, поширення інформації через електронне розсилання;

– промоція ініціатив моделі «Університет, дружній до сім'ї» серед зацікавлених осіб, що може складатися з оголошень про поточні заходи та перелік послуг із широким використанням різних каналів інформації, зокрема електронних ресурсів (сайт ініціативи), дощок оголошень, доступних ЗМІ, роботи зі студентським самоврядуванням тощо;

– соціальна підтримка осіб із сімейними зобов'язаннями (виділення кімнат у сімейному гуртожитку, оздоровлення матері та дитини, допомога під час оформлення документів, надання матеріальної допомоги, волонтерська підтримка) через залучення профспілок, студентської соціальної служби, активістів студентського самоврядування;

– програми зі збереження здоров'я у ВНЗ/на робочому місці (безпечні умови навчання/праці, спортивні майданчики, секції, клуби (зокрема для дітей), масові спортивно-оздоровчі заходи.

До **методичних напрацювань** фахівців університету щодо сімейно-родинного виховання, які проводяться безпосередньо для студентської молоді (в т.ч. студентських сімей), можемо віднести:

- включення відповідних тем у навчальний курс дисципліни за вибором «Гендерні аспекти соціальних процесів» (відповідальне ставлення до створення сім'ї, партнерські стосунки в сім'ї, відповідальне батьківство, збалансоване поєднання батьківства з самореалізацією в інших сферах життя);

- включення до річного плану кураторських годин не менше 2-х занять, присвячених темі сімейно-родинного виховання;

- проведення семінару «Репродуктивний лікбез, або про культуру жіночо-чоловічих взаємовідносин» ;

- організація та організаційно-методичне забезпечення дискусій («Моральний вчинок: як би я вчинив на її місці») та роботи студентського дебатного клубу;

- розроблення оригінальних методик і проведення тренінгів для даної цільової групи(тренінги особистісного зростання, «Мама-тато-школи», тренінг «на траві» -

- «Гендерне спортивне орієнтування», тренінги (майстер-класи) з дитячої творчості – «Дитячі п'ятниці» тощо;
- проведення спортивних сімейних свят (наприклад, «Мама з татом можуть все», «Мама, тато, я – спортивна сім'я»);
 - надання послуг Кімнати для студентів-батьків з дітьми ;
 - надання консультаційних послуг психолога з питань сім'ї
 - створення та забезпечення сталої діяльності інформаційного порталу Центру підтримки сім'ї на сайті університету;
 - випуск тематичних друкованих видань (наприклад, «Збірник кращих практик дружніх до сім'ї ініціатив»), електронної розсилки – інформаційний бюлетень «Вчимося бути сім'янинами і батьками» , поширення роздаткових матеріалів (буклетів) (наприклад, «Репродуктивне здоров'я: міні-курс з ліквідації безграмотності»);
 - створення та ротация відеороликів (наприклад, «Тато мама і я – студентська сім'я», «Вчимося разом»), виступи на радіо, телебаченні тощо.

Більш детально досвід роботи Сумського державного університету у цьому напрямку можна розкрити у посібнику **«Розширена ініціатива «Університет, дружній до сім'ї: досвід впровадження у Сумському державному університеті : навчальний посібник / за заг. ред. Н. Світайло. – Суми : Видавництво РА «Хорошие люди», 2014. – 104 с. [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://leleka.sumdu.edu.ua/uk/2013-02-26-19-54-47/2-uncategorised/35-nashi-publikatsiji.html>; а також на сайті проекту «Рівні можливості для здобуття професії молодими матерями-студентками у ВНЗ»: leleka.sumdu.edu.ua.**

Артемівське медичне училище

Стольнікова Л.О., викладач суспільних дисциплін

Програма роботи гуртка «Психологія сім'ї»

Мета: ознайомити студентів з психологією шлюбно-сімейних стосунків в системі підготовки молоді до сімейного життя.

Завдання курсу: сформулювати систематизоване уявлення про еволюцію шлюбно-сімейних відносин, розкрити особливості життєвого циклу сім'ї та закономірності її динаміки, висвітлити чинники та концепції дестабілізації шлюбно-сімейних відносин, окреслити модель психологічно здорової сім'ї.

Тема 1. Предмет і завдання психології шлюбно-сімейних стосунків.

Психологія шлюбно-сімейних стосунків як галузь психологічної науки. Місце психології сім'ї та шлюбу в системі сучасної наукової психології. Психологічна служба сім'ї як напрям практичної психології. Структура моделі психології сім'ї. Основні підходи у вивченні психології шлюбно-сімейних стосунків.

Тема 2. Процес і методи соціально-психологічних досліджень сімейно-шлюбних стосунків. Методологічні принципи та етапи дослідження шлюбно-сімейних стосунків. Методи та методики дослідження особистості шлюбних партнерів, подружніх та батьківсько-дитячих стосунків, психологічного клімату в сім'ї в цілому.

Тема 3. Форми організації шлюбно-сімейних відносин в історичному контексті.

Види шлюбно-сімейних відносин у первісному суспільстві, у середньовіччі, в епоху просвітництва та у 18-19 сторіччі.

Тема 4 Стан сучасної сім'ї.

Соціально-психологічна характеристика сучасної сім'ї. Актуальні проблеми сучасної сім'ї в Україні.

Тема 5. Функціонально-рольова структура сімейних відносин.

Сутність індивідуальних потреб у шлюбі. Класифікація сімейних функцій та їх характеристика. Класифікація сімейних функцій та їх характеристика. Класифікація

основних ролей у сім'ї. Узгодженість рольових позицій у сім'ї. Особливості спілкування у підсистемах: «дружина-чоловік», «батьки-діти».

Тема 6. Динаміка шлюбно-сімейних стосунків. Кризові періоди в розвитку сім'ї. Вплив кризи особистісного розвитку на життєдіяльність сім'ї. Стадії подружніх відносин. Періодизація життєвого циклу сім'ї. Основні завдання й актуальні проблеми кожного етапу життєвого циклу сім'ї.

Тема 7. Шляхи профілактики дестабілізуючих явищ у шлюбно-сімейних стосунках. Модель психологічно здорової сім'ї. Готовність особистості до створення сім'ї.

Національний університет «Острозька академія»

Каламаж Р.В., проректор з навчально-виховної роботи

Програма гуртка «Таємниці сімейного щастя»

З метою збереження та зміцнення фізичного, психічного та духовного здоров'я молоді як умови народження здорових дітей в навчальному закладі проводяться заходи:

- створення у вузівському середовищі негативного ставлення до тютюнової та алкогольної адикції;
- підтримання руху серед студентських груп «Група, у якій жоден студент не палить цигарки, не вживає алкоголю, веде здоровий спосіб життя»;
- проведення профілактичних тренінгів щодо здорового способу життя;
- організація зустрічей з досвідченими лікарями, юристами, іншими фахівцями;
- демонстрація та обговорення документальних фільмів про шкodu вживання алкоголю, наркотиків, тютюнопаління та профілактику СНІДУ і венеричних захворювань;
- організація спортивних, мистецьких гуртків, секцій, клубів, творчих студентських об'єднань як альтернативи адиктивній поведінці;
- систематичне проведення регіонального фестивалю соціальної реклами «Подолання шкідливих звичок та здоровий спосіб життя» з метою популяризації відповідних ціннісних орієнтацій і свідомого ставлення до свого здоров'я, усвідомлення молоддю відповідальності за якість репродуктивного здоров'я і створення сім'ї;
- організація психологічною службою вузу тренінгових груп для сприяння розвитку активно-творчої особистості, самореалізації, цілепокладанню студентської молоді;
- проведення науково-практичних конференцій студентської молоді на відповідну тематику;
- щорічне проведення Всеукраїнської конференції «Духовно – моральне виховання молодого покоління: теорія і практика»;
- робота гуртка «Таємниці сімейного щастя»;
- підготовка майбутніх психологів до організації сімейного виховання молоді.

Додаток: програма гуртка «Таємниці сімейного щастя».

Додаток 1.

Тематика занять в гуртку «ТАЄМНИЦІ СІМЕЙНОГО ЩАСТЯ»

Тематика занять
ТЕОРЕТИЧНА ЧАСТИНА
Розуміння архітекtonіки сімейних стосунків і життєвого циклу сім'ї. Розуміння сім'ї як системи. Функції сім'ї. Структура сім'ї: склад сім'ї і основні параметри. Типи дисфункціональних сімейних структур.
Етапи і кризи розвитку сім'ї. Концепція життєвого циклу сім'ї. Фази життєвого циклу сім'ї та основні задачі розвитку. Фаза залицяння (монада). Фаза життя без дітей (діада). Фаза

народження дітей у сім'ї (експансія). Фаза зрілого шлюбу (стабілізація). Фаза «пустого гнізда». Останній період життєвого циклу сім'ї. Психологічні проблеми і задачі розвитку сім'ї на основних етапах її життєвого циклу. Ненормативні кризи сім'ї: зрада, розлучення, хвороба одного із членів сім'ї. Перегляд худ. фільмів «Подружнє життя» та ін.
МОЯ СІМ'Я. МОЄ КОРИННЯ
Пропрацювання батьківських програм і установок. Сепарація від сім'ї.
Встановлення границь. Види границь.
Сімейні міфи. Робота з сімейними міфами
Робота з сімейною історією. Концепція «сімейної історії» в рамках психодинамічного і трансгенераційного підходів. Техніка «Генограма» (М.Боуен).
КОЛИ «Я» І «ТИ» ЗУСТРІЧАЮТЬСЯ...
Проблема ідеалізації. Ідеалізація своєї недосконалості. Ідеалізація стосунків. Ідеалізація незалежності. Ідеалізація контролю. Ідеалізація сім'ї. Ідеалізація сексу. Ідеалізація вроди.
Робота з ідеалізаціями. Руйнування ідеалів.
Романтика в стосунках. Чи можливий шлюб по любові? Побудова стосунків.
РОЛЬОВА ПОВЕДІНКА І РОЛЬОВІ СТОСУНКИ В СІМ'І
Гендерний аспект подружніх стосунків: чоловічі і жіночі ролі і сім'ї. Розподіл обов'язків, влади. Концепція «трикутника влади» С. Карпмана.
СІМЕЙНІ ДИЛЕМИ І КОНФЛІКТИ
Близькість і конфлікт. Формування навиків конструктивної поведінки партнерів в конфліктній ситуації і розвиток здатності гармонійної взаємодії
Формування навиків ефективного спілкування. Розвиток емпатії. Присвоєння проєкцій. Робота з звинуваченнями

Процедура і інструментарій : заняття проводяться 1 раз в тиждень тривалістю 2 год. у формі тренінгових і ігрових (рольові ігри) занять та лекційно-консультативних семінарів (лекційний матеріал, групові дискусії, бібліографія, аналіз життєвих ситуацій).

Рекомендована література до курсу:

1. Алешина Ю. Е. Индивидуальное и семейное психологическое консультирование. –М. - 1993. - 173 с.
2. Андреев И. М. Брак и семья (В православно- русаком понимании /Христианская семья и брак. - К, 1997. - С. 36-43.
3. Андреева Т. В. Психология современной семьи. Моногр. - СПб.: Речь, 2005. - 436 с.
4. Андреева Т. В. Семейная психология. Учебное пособие. – СПб., 2005. - 244 с.
5. Архиреева Т.В. Ситуационные детерминанты отцовства // Перинатальная психология и психология родительства. – 2009. - № 2. – С.35-47.
6. Бондаренко А. Ф. Психологическая помощь: теория и практика: (Учеб. пособие). - К., 1997. - 216 с.
7. Бондаренко О. Ф. Психологічна допомога особистості. - Харків, 1996. - 237 с.
8. Борисенко Ю.В. Психология отцовства// Журнал практического психолога. – 2007. - № 1.
9. БраунДж., Кристенсен Т. Консультирование: Теория и практика семейной психотерапии. - СПб.: Питер, 2001. - 352 с.
10. Варт А. Я., Драбкина Т. С. Системная семейная психотерапия. Краткий лекционный курс. - СПб.: Речь, 2001. - 144 с.
11. Віденко С.В. Психологія сексуальності та сексуальних стосунків. – К., 2003.
12. Дружинин В.Н. Психология семьи. – СПб., 2007. – 176 с.
13. Докторович М. Неповна сім'я – модель сучасної сім'ї // Газета «Соціальний педагог». – Вересень 9 (33), 2009. – С.33-45.
14. Захаров А. И. Как предотвратить отклонения в поведении ребенка. - М., 1986.
15. Кісарчук З.Г., Єрмусевич О.І. Психологічна допомога сім'ї. Навчальний посібник (у трьох книгах). – К.: Главник, 2006

16. Кочарян А. С, Кочарян Г. С. и др. Психопрофилактика семейных конфликтов: Метод, пособие. - Анапа, 1986. -25 с.
17. Кочарян Г. С, Кочарян А. С. Психотерапия сексуальных расстройств и супружеских конфликтов. - М., 1994. -224 с.
18. Кратохвил С. Психотерапия семейно-сексуальных дисгармоний. - М, 1991. - 336 с.
19. Лаврова Н.М., Лавров В.В. Семейная терапия: от простого к сложному. Глава 1. Типология кризисных состояний семи // Перинатальная психология и психология родительства. – 2009. - № 2. – С.100-114.
20. Леви Д. А. Семейная психотерапия: История, теория и практика. - СПб., 1993.
21. Левкович ТІ., Зузькова О. Е. Социально-психологический подход к изучению супружеских конфликтов//Психол. журнал. - 1985. - Т. 6. - № 3. - С. 127-137.
22. Майерс Д. Социальная психология. - Москва, Харьков, Минск. - 1997. - 684 с.
23. Методичні рекомендації соціальним працівникам щодо удосконалення соціальної роботи із сім'ями, де є конфліктні стосунки між батьками і дітьми (з досвіду практичної діяльності центру підтримки сім'ї Українського інституту соціальних досліджень)/ О.О. Яременко, А. М. Ноур, Р. Г. Драп ушко та ін, - К.: Державний ін-т проблем сім'ї та молоді, 2003. -140 с.
24. Методологія і методи практичної психології // Практична психологія та соціальна робота. - 2002, №№ 2- 4, 6.
25. Молода сім'я в Україні: проблеми становлення та розвитку: Тематична Державна доповідь про становище сімей в Україні за підсумками 2002 року. - К.: Державний ін-т проблем сім'ї та молоді, 2003. - 140 с.
26. Николс М., Шварц Р. Семейная терапия. Концепции и методы / Пер. с англ. О. Очкур, А. Шишко. - М.: Изд-во «Зксмо», 2004. - 960 с, ил.
27. Обома Н. Н., Обозова А. Н. Три подхода к исследованию супружеской совместимости. - В сб.: Семья и личность. - М., 1981. - С. 172-173.
28. Райгородский Д.Я. Психология и психоанализ сексуальности. – Самара, 2002.
29. Роджерс К.Р. Взгляд на психотерапию. Становление человека. - М., 1994. - 480 с.
30. Ролло Мэй. Искусство психологического консультирования. - М., 1994. - 144 с.
31. Сатир В. Как строить себя и свою семью. - М., 1992. - 192 с.
32. Сатир В. Психотерапия семьи. - СПб.: Речь, 2000. - 184 с.
33. Семья. Социально-психологические и этические проблемы: Справ очник. – К., 1989 – 255 с.
34. Семья в психологической консультации: Опыт и проблемы психологического консультирования / Под ред. А. А. Бодалева, В. В. Столина. - М., 1997. - 208 с.
35. Сурожский А. Таинство любви. - М., 1997.
36. Хамитова Ю. И. Теория семейных систем Мюррея Боуэна / / Семейная психология и семейная терапия. - 2002, №1. - С. 3-39.
37. Эйдемиллер Э.Г., Юстицкис В.В. Психология и психотерапия семьи. – Спб., 2001.

Курахівська філія ДВНЗ «Придніпровський енергобудівний технікум»

Косенко В.М., керівник клубу

План роботи клубу «Молода сім'я»

<i>Заходи</i>	<i>Час проведення</i>	<i>Виконавці, учасники</i>
Перше засідання клубу: <ul style="list-style-type: none"> • знайомство з планом роботи; • обговорення та пропозиції; • знайомство з літературою та додатковим матеріалом; ▪ вибір старости клубу 	Вересень	Керівник клубу Члени клубу
Тематичне відкриття засідання клубу	Вересень	Керівник клубу

«Коли в світі тільки двоє...»		Члени клубу
Засідання за круглим столом «Кохання й шлюб». Зустріч з заміжніми викладачами навчального закладу. Досвід сімейного життя	Жовтень	Косенко В.М. Члени клубу Ступіна С.Л.
Поради психолога. Діалог з практичним психологом. Питання для обговорення: стрес, допоможи собі сам; сімейні конфлікти; культура поведінки закоханих; як побудувати гармонійний шлюб...	Жовтень	Керівник клубу Психолог Члени клубу
Затишок твоєї оселі: секрети затишку оселі; домашній інтер'єр	Листопад	Керівник клубу, Члени клубу, Шевченко Т.М.
Розмова по душах. З особистої переписки /щастя, крик, розпач, депресія.../	Листопад	Керівник клубу, Члени клубу
На святковий добрий вечір: ознайомлення з традиціями Святого вечора; технологія приготування традиційних страв Святого вечора; інтерв'ю у дідуся та бабусі «Спогади про Святий вечір...»	Грудень	Керівник клубу Члени клубу Котова С.М.
Таїнство вінчання. Знайомство з обрядами і звичаями українського народу. Поняття «вірність», «любов».	Грудень	Косенко В.М. Члени клубу
Обмін думками. Кохання – це... Тест « Ваше ставлення до кохання »	Січень	Керівник клубу Члени клубу
Проблеми молодого сім'ї : «Я+ Ти» і батьки; Сімейний бюджет і його планування.	Січень	Керівник клубу Члени клубу, Чубар Т.В.
Сімейна азбука: коротко про інтимне (зустріч з лікарем); планування вагітності; венеричні захворювання, ВІЛ-інфекція, як їх запобігти.	Лютий	Керівник клубу Лікар – гінеколог
Презентація книжки-бестселера одного з найпопулярніших американських письменників сучасності Адама Джексона «10 секретів кохання». Обговорення.	Лютий	Керівник клубу Бібліотекар
Зустріч за святковим столом: привітання з святом; святковий вогник; жінка сучасності: сподівання, надії, мрії...	Березень	Керівник клубу Олійник М.С. Члени клубу
Пам'ять. Мати-Тереза - легендарна монахиня, символ християнського милосердя. Заповіді Матері Терези.	Березень	Косенко В.М.
«Чекаємо лелеки»: вагітність; шкода куріння та вживання алкоголю під час вагітності; зміни в психології жінки під час вагітності.	Квітень	Керівник клубу Лікар-гінеколог
Тестування.»Чи готові ви стати батьками?»,»Ви й ваша дитина», «Що ти знаєш про малюка?»...	Квітень	Члени клубу
Сімейна абетка починається з «Ми»	Травень	Керівник клубу Члени клубу
Батьківський лекторій: у сім'ї росте дитина; виховання дитини	Травень	Керівник клубу
Крик народження дитини: аборт і його наслідки; «Не вбивайте ненароджених»; «Материнська любов»	Липень	Керівник клубу Акушер
Зустріч з медичним працівником з питання репродуктивного здоров'я молоді. Підведення підсумків.	Липень	Керівник клубу Члени клубу

ДОДАТОК

Тема заняття: «Коли у світі тільки двоє...»

1. Взаємовідносини між юнаком та дівчиною / Як все починається... АНКЕТА.

1. Зберегти кохання важко чи ні? Що для цього потрібно?
2. Як зрозуміти одне одного?
3. Між вами виникли суперечки. Ваші дії...
4. Чи можливо обійти конфлікт, стрес?
5. Які існують правила ведення діалогу, суперечок?
6. В якому разі виникають сімейні конфлікти /особливо у молодій сім'ї»/

2. Кохання і шлюб. Питання для обговорення.

1. Чи завжди кохання закінчується шлюбом? Ваші думки...
2. Що змінюється в вас і світі, коли ви закохані?
3. Підготовка до шлюбу необхідна і для чого?
4. Як зберегти кохання?
5. «Зрозумій себе». Що це значить?

3. Поради психолога.

1. Стрес. Допоможи собі сам.
2. «Как справитися с гнівом»
3. Як побудувати гармонійний брак?
4. «Помириться все, хто в ссоре...»

4. Роздуми студентів

1. Світ сім'ї: очікування та реальність.
2. Сімейні конфлікти можна й треба пережити.
3. Про дружбу, закоханість, любов.
4. Про культуру поведінки закоханих.

5. З особистої переписки / Крик душі.../

Тернопільський національний економічний університет

Положення

про студентський родинний клуб «Сходінками до сімейного щастя»

1. Загальні положення

Діяльність студентського родинного клубу «Сходінками до сімейного щастя» поширюється на студентів ТНЕУ, об'єднує молоді студентські сім'ї, допомагає знайти друзів-однодумців, проводить заходи та дає можливість урізноманітнити студентське дозвілля.

2. Мета клубу

- озброєння студентських сімей відповідними знаннями з питань етики, педагогіки, психології сімейного життя, родинних взаємин, досвіду сімейного виховання, підготовки до майбутнього батьківства;
- формування знань про психолого-педагогічні та соціальні умови створення сучасної сім'ї, культуру міжстатевого спілкування;
- підготовка молодої людини до формування власної моделі сім'ї;
- налагодження взаєморозуміння та взаємоповаги у родині;
- організація спільного дозвілля;
- проведення родинних свят.

3. Учасники клубу, їх права та обов'язки

Учасники клубу – молоді студентські сім'ї, а також студенти університету, які планують створити сім'ю. Для досягнення своєї мети клуб регулярно проводить засідання.

Учасники клубу мають право:

- вносити пропозиції до даного положення;

- налагоджувати співпрацю з можливими партнерами (психологами, соціальними педагогами, юристами, лікарями, спеціалістами управління освіти і науки, спеціалістами служби у справах неповнолітніх та дітей Тернопільської міської ради та Тернопільської обласної державної адміністрації, управління у справах сім'ї, молодіжної політики і спорту Тернопільської міської ради, центрами соціальної служби для сім'ї, дітей та молоді, управліннями у справах сім'ї та молоді Тернопільської обласної державної адміністрації).

Прийняття та припинення членства в клубі може відбуватися за власним бажанням.

Обов'язки членів клубу

- дотримуватись правил участі у клубі;
- виконувати певні функції і завдання;
- брати участь у засіданнях клубу;
- дотримуватись вимог даного положення.

4. Організаційна структура

Клуб складається із: керівника, що організовує роботу клубу; студентських молодих сімей; студентів.

Керівником клубу є методист відділу гуманітарної освіти та виховання університету. У випадку відсутності керівника його обов'язки виконує заступник.

Орієнтовна тематика засідань клубу

Мета роботи клубу полягає в озброєнні студентів відповідними знаннями з питань родинних взаємин, досвід сімейного виховання у формуванні в молоді знань про психолого-педагогічні та соціальні умови створення сім'ї

«ТЕОРІЯ РОДИННОГО ВИХОВАННЯ В УКРАЇНІ»

1. Розвиток теорії родинного виховання в Україні. Сутність, зміст і провідні завдання родинного виховання. Державна сімейна політика в Україні. Родинне виховання в Україні як суспільно-історичний процес. Розвиток теорії виховання в родині визначними особистостями.

2. Система національних духовних цінностей української родини. Виховний ідеал української народної педагогіки. Духовний розвиток дитини – основа національного виховання в сучасній родині. Родинні виховні традиції, їх роль у формуванні духовних цінностей української родини.

3. Характеристика сім'ї, тенденції її розвитку. З історії української сім'ї. Структура взаємовідносин у сім'ї. Розподіл влади між подружжям.

4. Психологічний клімат сім'ї та сумісність подружжя. Поняття психологічного клімату в сім'ї. Ознаки психологічної атмосфери в сім'ї. Характеристика подружньої сумісності.

5. Проблеми сучасної молоді сім'ї. Характерні риси сучасної сім'ї. Типові моделі сучасної сім'ї.

6. Ефективні шляхи і способи розв'язання сімейних конфліктів. Сімейні конфлікти, їх особливості та форми. Причини сімейних конфліктів. Попередження, розв'язання та подолання сімейних конфліктів. Розлучення і його наслідки.

7. Формування мовної культури спілкування подружжя. Стадії спілкування в дошлюбний період. Специфіка спілкування подружжя. Дефекти спілкування. Запобігання конфліктам.

«РОДИНА ЯК ВИХОВАТЕЛЬ»

1. Принципи виховання в родині. Сутність засобів, прийомів та методів родинного виховання. Класифікація методів родинного виховання та їх характеристика.

2. Напрямки родинного виховання. Сутність тілесного виховання дитини. Здійснення духовно-морального виховання дитини в родині. Система розумового виховання в родині.

3. Актуальна спрямованість сучасного родинного виховання. Розвиток пізнавальних інтересів та художньо-естетичної спрямованості дітей в умовах домашнього виховання.

Виховання культури поведінки дітей у родині. Трудове виховання в родині. Вплив сім'ї на рівень подолання шкідливих звичок. Роль родини у формуванні статевої культури дитини. Проблеми економічного виховання дитини в сучасній сім'ї.

4. Виховний потенціал родини. Законодавчі документи про права та обов'язки батьків. Загальна характеристика виховного потенціалу в сім'ї. Виховна місія батька і матері у вихованні дітей. Авторитет батьків. Брати і сестри як взаємовихователі. Роль бабусь та дідусів у вихованні онуків. Стилi виховання дітей у родині. Характеристика батьківського авторитету.

5. Виховання навичок рухової активності дитини першого року життя. Навчання дитини дошкільного віку, дотримання елементарних правил. Розвиток у дитини раннього віку самооцінки і впевненості у собі. Ігрові методики подолання страху у дітей різного віку.

6. Спілкування в сім'ї та його значення в житті дитини. Специфіка спілкування батьків і дітей. Мовне виховання дітей дошкільного віку. Вміння слухати молодшого школяра. Діагностика стану сучасного мовного виховання дітей в родині.

7. Педагогічна майстерність батьків. Спрямованість батьків у вихованні дітей.

8. Шляхи підвищення педагогічної культури батьків. Система вивчення педагогічної спрямованості сім'ї та особливостей сучасного домашнього виховання. Сучасні підходи до вивчення сім'ї та системи домашнього виховання.

III. Організаційно-педагогічна діяльність кураторів студентських груп

Макіївське педагогічне училище

Хопіна А. Р., викладач українознавчих дисциплін, керівник академічної групи

РОЛЬ СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНОЇ РОБОТИ ЩОДО ЗАПОБІГАННЯ НАСИЛЬСТВА В СІМ'І

Однією з актуальних проблем, які стоять перед сучасним українським суспільством є подолання і профілактика будь-яких проявів насильства щодо особистості. Статистика свідчить, що 30-40% всіх насильницьких злочинів відбуваються у сім'ї. За свідченнями дітей, з жорстокістю вони зустрічаються вперше у власній сім'ї, з боку батьків та старших сестер і братів; приблизно в 45-49% сім'ях має місце насильство над дітьми. Якщо врахувати всі погрози, залякування, побиття, то практично кожна дитина хоч один раз зіштовхувалася з проявами жорстокості, тиску або насильства зі сторони своїх батьків.

У процесі досліджування даної проблеми в училищі, було проведено анкетування студентів про насильство в сім'ї. На запитання анкети вони дали відповіді, які свідчать про те, що 5% студентів зазнавали насилля в сім'ї, решта з них знають, що існує така проблема у суспільстві. 80% студентів дізнаються, що основним правовим документом, що захищає дитину від жорстокої поведінки є Конвенція ООН «Про права дитини» на заняттях з «Основ правознавства». 20% студентів I – II курсів потребують роз'яснення з теми насильства у сім'ї, тому що цей предмет ще не вивчають.

Безумовно, проблема насильства в сім'ї є досить гострою для України, як і для багатьох інших країн світу. Її небезпечність полягає в тому, що прояви насильства і жорстокість в сім'ї не лише руйнують гармонію і злагоду в родині, а й виступають однією з передумов злочинності, дитячої безпритульності, торгівлі людьми та іншого в суспільстві.

Якісний і кількісний аналіз даних із зареєстрованих випадків сімейного насильства показує наступне:

- насильницькі дії найчастіше відбуваються стосовно жінок і дітей;
- психологічне і фізичне насильства є найбільш розповсюдженими;
- гвалтівниками найчастіше виступають родичі, а не чужі люди, тобто насильство відбувається в родині;
- потерпілі та їх родичі, як правило, не звертаються в міліцію, а шукають підтримки і допомоги в друзів (але не в родичів) чи в спеціалізованих організаціях;
- насильство зустрічається частіше в родинах, де шлюб зберігається заради дітей;
- сімейне насильство носить циклічний характер, причому замкнуте сімейне коло з залежними членами родини найчастіше є причиною відтворення його в наступних поколіннях.

У процесі допомоги дітям, жертвам сімейного насильства та всім членам сім'ї, де існує дана проблема, особливе місце належить педагогам, діяльність яких спрямована на оптимізацію та подолання причин, наслідків дисгармонії сімейних стосунків. Одним із методів роботи з молоддю, яка постраждала від насильства в сім'ї є робота з батьками. Зміст її передбачає вирішення таких завдань:

- Формування у батьків спрямованості на пошук найоптимальніших методів

виховання.

- Засвоєння психолого-педагогічних знань батьками для підвищення ефективності виховання дітей.

- Збагачення позитивним досвідом дитячо-батьківських взаємостосунків.

Робота педагога з конкретним випадком починається з діагностики, тобто з процедури ідентифікації стану досліджуваного об'єкту з певною групою чи типом соціальних явищ. Тому потрібно знати прями та опосередковані ознаки, які можуть вказувати на наявність насильства до дітей та молоді в сім'ї.

Науковці Т.Сафонова, Є.Цимбал, Л.Оліференко, І. Дем'яненко виділяють такі особливості психічного стану та поведінки дітей та молоді, які дозволяють запідозрити насильство щодо них: депресія, низька самооцінка, втечі з дому, кримінальна чи антигромадська поведінка, вживання алкоголю, наркотиків, чи загрози спроби самогубства, сексуалізована поведінка, скарги на болі в животі тощо.

Специфіка педагогічної допомоги жертвам сімейного насильства полягає в спрямованості на позитивну зміну середовища, в якому знаходиться жертва насильства. Доцільним є знання про правила поведінки педагога у випадку, коли жертва звертається за допомогою сама: уважно, спокійно, терпляче слухати, не обвинувачувати людину, вірити їй, виявляти співчуття, емпатію, але не говорити «я Вас розумію»; інформувати про права, але не примушувати жертву обговорювати всі «за» та «проти» звернення до правоохоронних органів.

Якщо звертаються за порадою чи за допомогою родичі або знайомі жертви, необхідно поради їм поговорити з нею особисто, переконати, що, по можливості, жертва повинна сама звернутися до правоохоронних органів. Обговорити з тими, хто прийшов повідомити про жертву, чому їх так турбує ця ситуація та проаналізувати можливі дії з її врегулювання. Слід пам'ятати, що при виявленні насильства щодо дітей необхідно про це повідомити в міліцію, службу у справах неповнолітніх.

Батьки звертаються за допомогою, як правило, не з проблемами свого ставлення стосовно дітей і не з бажанням змінитися, а зі скаргами на дитину, що піддається моральному чи фізичному насильству, може поводитися як агресор, демонструючи жорстокість стосовно батьків, інших людей, як жертва, «притягаючи» жорстокість однолітків і вчителів. Саме ці прояви поведінки дитини і є змістом скарги батьків, які звертаються до педагогів.

Для попередження насильства в сім'ї слід враховувати наступні фактори:

- травматичний досвід батьків у дитинстві;
- відсутність чітких цілей як у вихованні дітей, так і стосовно власного майбутнього;
- перевага деструктивних партнерів спілкування в сім'ї;
- відсутність навичок конструктивної взаємодії;
- внутрішньо-особистісні порушення дитини.

Удосконалення психолого-педагогічної культури батьків є важливою передумовою правильного виховання дітей, оскільки первинна соціалізація, прищеплення культури взаємостосунків й розвиток гармонійної особистості належить сім'ї. Саме в сім'ї дитина набуває життєвого досвіду, вчиться культури спілкування, засвоює норми поведінки. Вирішальний позитивний вплив на виховання дітей має почуття взаємної любові й поваги матері і батька та виявлення цих почуттів у їхніх щоденних взаєминах, а також їхнє гуманне ставлення до інших людей. В. О. Сухомлинський справедливо стверджував, що людину ми творимо любов'ю — любов'ю батька до матері і матері до батька, любов'ю батька і матері до людей, глибокою вірою в гідність і красу людини. Прекрасні діти виростають у тих сім'ях, де мати і батько по-справжньому люблять одне одного і разом з тим люблять і поважають людей. У таких дітей — мир і спокій у душі, стійке моральне здоров'я, щиросердечна віра в добро, віра в красу людську.

З метою попередження насильства в сім'ї є доцільним використовувати такі напрями захисту прав членів сім'ї: просвітні кампанії для дорослих та дітей; тренінги,

дискусії, вправи; громадський захист — за допомогою петицій, плакатів, листівок на вулицях, статей в газетах, відкритих дискусіях та дебатах;

З метою формування та розвитку вміння спілкуватися з дитиною, налагодження емоційного взаємозв'язку проводяться тренінги «Домашнє насильство» (Додаток А), «Насильство в сім'ї» (Додаток Б). Під час цих занять використовуються різноманітні методи навчання: «мозковий штурм», «робота в малих групах», рольові ігри та інше, а також вправи: «Очікування», «Визначення домашнього насильства», «Джерела домашнього насильства», «Шляхи подолання домашнього насильства».

З метою виявлення у батьків знань щодо особливостей юнацького віку можна використати методiku «Чи знаєте Ви юнацьку психологію?» спрямовану на виявлення особливостей сімейного виховання та ставлення до дитини та ряд інших психодіагностичних методик.

З метою корекції батьківських ставлень до дитини використовується когнітивно-поведінковий тренінг. Основним змістом якого є обговорення і психодраматичне програвання типових ситуацій внутрішньо сімейного спілкування і особливостей взаємодії з підростаючою дитиною. Можна використати різноманітні допоміжні методи психокорекції:

– метод групової дискусії підвищує психолого-педагогічну грамотність батьків, їх загальну симпатію до дитини та її проблем, дозволяє виявити індивідуальні стереотипи виховання;

– метод вербальної дискусії навчає культурі діалогу в сім'ї, виробляє вміння аргументувати свої доводи і уважно розглядати думки іншої людини, у тому числі і власної дитини;

– метод конструктивної суперечки допомагає порівнювати різні точки зору батьків на позицію дітей у вирішенні проблемних ситуацій, прислуховуватися одне до одного, обрати найбільш раціональні та ефективні підходи на основі співробітництва;

– метод гри дозволяє моделювати і відтворювати в контрольованих умовах сімейні ситуації.

– метод спільних дій заснований на виконанні дитиною і одним із батьків спільного завдання, після чого проводиться його аналіз.

Також рекомендуються спеціальні вправи на розвиток навичок спілкування. Наприклад, вправа «Тренінг ефективного вербального спілкування», в комунікації один із батьків – дитина.

Використовуються завдання на основі виборів, які здійснюються як дії. Мета таких завдань – відволікти сім'ю від інтелектуальних обговорень, рішень, цінностей і образів, і, одночасно зорієнтувати її на символічну (але також і реальну) взаємодію, яка наочно представляє поведінку у сім'ї.

Одним із таких завдань на основі виборів є метод «сімейної скульптури», складаючи «сімейну скульптуру» кожен член сім'ї створює свій образ сім'ї, розташовуючи інших членів на різні дистанції. Члени сім'ї можуть розташовуватись, орієнтуючись не на реальні взаємини, а на ідеальні уявлення про них.

Інший тип виборів – відповіді на питання, що розкривають функціонування сім'ї (наприклад, «З ким із членів сім'ї ви часто...?», «З ким із членів сім'ї ви хотіли б...?»). Вони спрямовані на підвищення психолого-педагогічної культури батьків, розширення і відновлення виховного потенціалу сім'ї, активне включення батьків у процес соціального виховання дітей.

Також з батьками проводяться лекції, бесіди, дискусії з питань сімейного виховання.

Оскільки сім'я являє собою цілісну систему, то проблеми діади «батьки-діти» не можуть бути вирішені за допомогою психокорекції тільки батьків. Тому разом зі студентами на виховних годинах проводимо дискусію «Насильство в родині: приватна справа чи соціальна проблема». Студенти приймають активну участь у заході,

висловлюють своє бачення у вирішенні цієї проблеми. Вони дізнаються, на які органи покладається виявлення причин і умов, що сприяють проявам насильства в сім'ї, та які надають відповідну допомогу жертвам насильства. Студенти знайомляться із законом «Про попередження насильства в сім'ї», який було прийнято 15 листопада 2001 року Верховною Радою України. Звертаємо увагу студентів на те, що впродовж останніх років з 25 листопада по 10 грудня в усіх регіонах України проходить акція «16 Днів проти насильства», в межах якої відбуваються заходи із запобігання і подолання насильства в сім'ї. В кінці дискусії студенти приходять до висновку: «Ні!» насильству у власній родині. Також проводимо години спілкування на тему «Молодь проти насильства» (Додаток В). Даємо рекомендації студентам та батькам щодо запобігання насильства в сім'ї (Додаток Г).

Отже, профілактика сімейного насильства буде найефективнішою при формуванні педагогічної культури батьків, вихованні моральних якостей у дітей та молоді. У свою чергу, це вимагає цілеспрямованої підготовки педагогів щодо запобігання насильству в сім'ї.

Література:

1. Конвенція ООН про права дитини //Международные акты о правах человека. Сборник документов. – М.: Издательская группа НОРМА-ИНФРА • М, 1999. – 784с. – С. 242-257.
2. Постанова Кабінету міністрів України «Про затвердження порядку розгляду заяв та повідомлень про вчинення насильства в сім'ї» №616 від 26 квітня 2003 року // Офіційний вісник України. - №18-19. – 2003. – Ст. 829.
3. Про попередження насильства в сім'ї: Закон України // Відомості Верховної Ради (ВВР). – 2001. – № 10. – Ст. 70.
4. Сімейний кодекс України. Коментар основних положень / Упоряд. М.І. Хавронюк. – К.: Літера ЛТД, 2006. – 128 с.
5. Гнат І. Допомога жертвам насильства в сім'ї // Аспект. – 2002.-№2. – С.24-27.
6. Сімейний кодекс України. Коментар основних положень / Упоряд. М.І. Хавронюк. – К.: Літера ЛТД, 2006. – 128 с.
7. Кучеріна І. Молоде покоління потребує надійного правового захисту // Вісник прокуратури. - №7. – 2006. – С. 38-42.
8. ПавленкоЮ.О.Інформаційна довідка щодо реалізації закону України «Про попередження насильства в сім'ї» // Безпека життєдіяльності. – 2006. - № 12. – с. 2-5.
9. Правовий та соціальний захист неповнолітніх від насильства в сім'ї:Методичний посібник для працівників правоохоронних органів. – Х.: Курсор, 2006.– 128 с.
10. Роменський Г.І. Домашнє насильство та шляхи його подолання // Актуальні проблеми сучасної науки в дослідженнях молодих учених. – 2004. – Вип.5.– С. 74-78.
11. Сидоренко О. Правові та психологічні аспекти вирішення конфліктів, пов'язаних з насильством у сім'ях // Право України. – 2001. - №6. – С.37-40.
12. Співпраця вчителя з батьками / О. М. Коберник, Л. К. Мотрич. – К.:Науковий світ, 2002

Додаток А

Тренінг «Домашнє насильство»

Навчання під час тренінгу відбувається у вигляді виконання певних вправ.

1. Робота в колі.

Групи визначають п'ять основних типів домашнього насильства, з якими вони стикаються: 1. Насильство чоловіка над жінкою; 2. Батьків над дітьми; 3. Дорослих дітей над батьками; 4. Старших дітей над молодшими; 5. Одних членів сім'ї над іншими.

2. Робота в малих групах.

Кожна група обговорює певний тип домашнього насильства: Економічний; Сексуальний; Фізичний; Психологічний.

3. Робота у великому колі.

Робиться узагальнення серед груп дослідження та обговорюється питання стосовно повчальності даного тренінгу. Зокрема до узагальнення відносять такі запитання:

- Що нам дає поділ домашнього насильства на типи, види?
- Для чого нам це потрібно?
- Як, яким чином ці знання допоможуть нам перебороти домашнє насильство?

За підсумками опитуваних стало зрозуміло, що більша частина груп мала змогу теоретично визначити критерії типів та видів насилля та зрозуміти точність вчинків до жертви насилля. В середньому відношені групам дало змогу визначити заходи подолання насилля.

Додаток Б

Насильство в сім'ї (тренінг з батьками)

Завдання тренінгу:

1. Звернути увагу батьків, «що ми розуміємо під насильством?»
2. Як діти реагують на насильство в сім'ї.
3. Як діти переживають і як це відбивається на поведінці дітей?
4. Поради батькам.

Час: 2 години. Ресурсне забезпечення: плакат, аркуші паперу, фломастери, кольоровий папір, скотч, маркери.

I. ВПРАВА «ЗНАЙОМСТВО» (15хв.)

МЕТА: підготувати учасників до роботи, створити комфортну атмосферу, сприяти згуртованості групи.

ХІД ВПРАВИ

Викладач пропонує учасникам об'єднатися в пари, потрібно взяти інтерв'ю один в одного. Запитання для інтерв'ю: Життєве кредо учасників; Три найулюбленіші речі.

Потім відбувається почергове представлення всіх учасників.

ЗАПИТАННЯ ДЛЯ ОБГОВОРЕННЯ: Що дає нам виконання цієї вправи?

II. ВПРАВА «ПРАВИЛА» (10хв.)

МЕТА: сформувані правила роботи в групі, сприяти створенню робочої та доброзичливої атмосфери під час тренінгу.

ХІД ВПРАВИ

Кожне правило обговорюється окремо. Враховуються пропозиції учасників щодо доповнень або змін до правил.

ЗАПИТАННЯ ДЛЯ ОБГОВОРЕННЯ:

- Чи допомагали правила в роботі під час тренінгу?
- Чи важливо дотримуватися цих правил і в повсякденному житті?

III. ВПРАВА «ОЧІКУВАННЯ» (10 хв.)

МЕТА: визначити очікування учасників щодо проблематики тренінгу.

ХІД ВПРАВИ

На стікерах написати свої очікування від тренінгу. Потім всі по черзі виголошують свої очікування та приклеюють стікери у верхню частину символічного «пісочного годинника».

ЗАПИТАННЯ ДЛЯ ОБГОВОРЕННЯ: Для чого ми виконували цю вправу?

IV. МОЗКОВИЙ ШТУРМ (20хв.) «Що ми зазвичай розуміємо під насильством?»

МЕТА: надати можливість учасникам тренінгу розповісти свої думки.

ХІД ВПРАВИ

У режимі мозкового штурму у довільній формі учасники називають найважливіші речі, що на їхній погляд існують у нашому житті. Все це записується на фліп-чарті. Після того, як усі варіанти вичерпано, викладач(тренер) говорить ще можливі варіанти.

ІНФОРМАЦІЙНЕ ПОВІДОМЛЕННЯ:

Найчастіше тільки фізичне насильство ми вважаємо насильством. Нам складно припустити, як часто ми самі демонструємо насильство або стаємо його жертвами.

Виявляється, насильство - це ще й:

- погроза нанесення собі або іншому тілесних ушкоджень;
- невиразні погрози, як-от: «Ти в мене дограєшся!»;
- погрози піти, забрати дітей, не давати грошей, подати на розлучення, розповісти про щось;
- заподіяння шкоди домашнім тваринам (щоб «помститися» партнеру);
- ламання та знищення особистих речей;
- використання брутальних слів, лайка;
- приниження, ображення, постійне підкреслювання недоліків;
- контролювання обмеження в спілкуванні, стеження;
- заборона лягати спати або насильне позбавлення сну;
- звинувачування в усіх проблемах;
- приниження думок, почуттів, дій;
- поводження з ним /нею/ як із прислугою;
- ігнорування.

Насильством що до дітей крім цього слід вважати:

- нехтування дитиною та обов'язками стосовно дитини;
- відсутність у сім'ї доброзичливої атмосфери (психологічна ізоляція);
- недостатнє забезпечення дитини наглядом та опікою;
- втягування дитини в з'ясування стосунків між батьками та використання її з метою шантажу;
- недостатнє задоволення потреб дитини в їжі, одязі, освіті, медичній допомозі, за умови, що батьки (опікуни) матеріально спроможні зробити це;
- використання алкогольних напоїв (наркотиків) до втрати самоконтролю над діями;
- нездатність забезпечити дитині необхідну підтримку, увагу, прихильність.

Нескладно помітити, що все це не рідкість у наших сім'ях. Ми не розглядаємо це як щось особливе. Так поводитися наші батьки, батьки їхніх батьків. Так поведінка стала для нас звичайною. І часто ми просто не замислюємося над тим, як це може впливати на нас самих і наших дітей. Коли виникає конфлікт, дорослі часто так захоплюються ним, що думають тільки про те, як би відстояти свою позицію. їм однаково, що відбувається в навколишньому світі. Діти, безумовно, не можуть бути сторонніми спостерігачами.

Усі сідають у коло. ПОВІДОМЛЕННЯ: Чи знаєте ви, що:

Діти бачать, чують та пам'ятають більше, ніж вважають дорослі. Нам здається, що дитина в цю хвилину не бере участі у конфлікті (захоплена грою, дивиться телевізор, перебуває в іншій кімнаті, тощо). Але насправді діти завжди знають, коли їхні батьки сваряться. Діти різного віку по-різному реагують, але на всіх дітей, навіть на немовлят, впливає домашнє насильство. Будь-яке домашнє насильство, незалежно від того, спрямоване воно безпосередньо на дитину чи на іншого члена сім'ї, травмує дитину!

V. ВПРАВА «ЯК ВИ ДУМАЄТЕ» (20хв.)

МЕТА: з'ясувати наслідки насильства у сім'ї.

ХІД ВПРАВИ

Учасники об'єднуються в три групи: перша відповідає на питання - «Як діти реагують на насильство в сім'ї?»; друга - «Як ці переживання відбиваються на поведінці дітей?»; третя - «Як допомогти дитині, коли вона стала свідком прояви насильства в сім'ї?»

Кожна група протягом 20 хв. виконує завдання. Перелік учасники фіксують на окремому аркуші, який кожна група, по черзі, прикріплює на фліп-чарті і презентує. Після презентації учасники обговорюють результати вправи.

ЗАПИТАННЯ ДЛЯ ОБГОВОРЕННЯ: Чому важливо знати причини стану дитини?
Що дала робота над цією вправою?

ВІДПОВІДІ НА ЗАПИТАННЯ

1) Як діти реагують на насильство в сім'ї?

Діти зазнають почуття провини, сорому і страху, так, ніби вони відповідальні за насильство, яке їм доводиться спостерігати.

Діти відчувають сум. Діти відчувають гнів в тому, що вони не спроможні змінити те, що відбувається в сім'ї.

2) Як ці переживання відбиваються на поведінці дітей?

Реагують надто агресивно; Не визнають авторитетів; Є пасивними чи пригніченими; Мають вигляд знервованих або заляканих; Скаржаться на головний біль, біль у шлунку, постійне відчуття втоми, сонливість, тощо.

3) Як допомогти дитині, якщо вона стала свідком проявів насильства в сім'ї?

Допоможіть дитині поділитися своїми почуттями з кимось із дорослих. Дуже важливо, щоб це була людина, якій дитина довіряє. Слід обов'язково вислухати дитину до кінця, наперебиваючи та не оцінюючи її. Дуже важливо, щоб дитина зрозуміла, що розповідь про болісні почуття полегшує цей біль. Обговоріть з дитиною ситуацію, що склалася, її причини, можливі наслідки.

Іноді діти вважають себе винними в тому, що сталося між батьками. Допоможіть дитині зрозуміти: в тому, наприклад, що батьки сваряться, не має її провини. Якщо ви відчуваєте, що не в змозі допомогти дитині, зверніться до сімейного психолога

VI. ІНФОРМАЦІЙНЕ ПОВІДОМЛЕННЯ (15хв.) «ПАМ'ЯТАЙТЕ!»

МЕТА: надати учасникам інформацію, які уроки може отримати дитина, що зустрічається з насильством.

ХІД БЕСІДИ

Діти, що були свідками насильства в сім'ї, засвоюють:

1) Насильство - це засіб розв'язування конфліктів або отримання бажаного. Ці навички вони переносять в оточення спочатку в дитячий садок і школу, потім у дружні й близькі стосунки, а потім у свою сім'ю та на своїх дітей.

2) Негативні форми поведінки у суспільстві - найвпливовіші. Діти переконуються, що тиск та агресія призводять до бажаного результату, і не шукають інших способів взаємодії з іншими людьми. Вони не знають про те, що можна домагатися бажаного, не обмежуючи прав іншого.

3) Довіряти людям, особливо дорослим - небезпечно. У своїх сім'ях діти не мають прикладу позитивних стосунків. Тому їм складно встановити близькі стосунки з іншими людьми. Вони не спроможні розуміти почуття інших людей.

4) Свої почуття й потреби не можна виявляти відкрито. Дитина не може відкрито виявити свої справжні почуття в сім'ї, тому що або до неї просто нікому не має справи, або за цим настане покарання. Дієвими є тільки негативні почуття - вони привертають увагу, піднімають авторитет - тому тільки їх і варто проявляти

В результаті дитина: або приховує свої почуття в сім'ї, знаходячи їм вихід на вулиці, в школі; або керується принципом - мовчи, терпи і принижуйся.

У сім'ях, де в стосунках із дітьми переважають контролювання, нехтування дитячими потребами, тиск над агресивною або забитою, дитиною такою, що не вміє постояти за себе. Тому ми повинні частіше думати про те, кого ми хочемо виховати. Ми весь час маємо пам'ятати, що дитина - це наше дзеркало.

VII. ПІДВЕДЕННЯ ПІДСУМКІВ (10хв.).

ВПРАВА «ЗАКІНЧИ РЕЧЕННЯ»

ХІД ВПРАВИ

Пропонується учасникам висловити власні думки з приводу тренінгу, доповнюючи незакінчене речення: «Мені було..., тому що...».

Додаток В

Виховний захід. Година спілкування на тему: «Молодь проти насильства»
Слово викладача.

«Згасло сонце, згасло світло, забракло повітря, і тільки кров облила його обличчя, і зупинилося маленьке серденько, яке зігрівало тіло і душу дитини та приносило радість батькам та близьким людям, котрі його так любили» — читав священник. Його слова тонули в риданнях людей. Деякі з них тільки на похороні дізналися про причину смерті дитини. Для тихого села Скородинці Чортківського району Тернопільської області смерть 14-річного Андрійка стала сенсацією.

Бабусі Раїси, яка задушила рідного онука, що асоціювався у її уяві з ненависним зятем, біля труни не було. Коли слідчий запитав, чи відпускати її із камери на похорон, рідні відповіли: «Ні в якому разі, її люди каменями заб'ють». Цей реальний факт із життя не вимагає коментарів. А ось і ще низка таких фактів:

— Школярка із сльозами розповідає іншим дітям: «Мама мене просто уб'є, якщо дізнається, що я загубила шарф, який вона подарувала».

— Дівчинка цілий день переживає, що у неї відірвався гудзик, тому що вдома її покарають - вона боїться матері.

— Мати била дитину спицями (залишились сліди на ногах).

— Дівчинка (їй ще немає і п'яти років) чимось образила батька. На знак покарання він не розмовляв з нею місяць. Дівчинка була цим вражена. Батько вважає, що це нормальний засіб виховання.

— Хлопчик закриває руками голову, а інших дітей обов'язково б'є по голові — хоче, щоб їм було так же погано, як йому, коли його б'ють батьки.

— Батько б'є сина за оцінки: хлопчик у школі поводить себе нахабно і в той же час він стає блідим від будь-якого зауваження.

— Дівчинку батько бив по голові і не раз; однокласники вважають її за дурненьку, несповна розуму, якій ввижаються всілякі НЛЮ! В тих видіннях, які бачить ця дівчинка та інші діти, що зазнали насильства — їх вимріяний світ без образ і насильства, їх НЛЮ — це той самий корабель з червоними вітрилами, про який мріяла Ассоль... Нормальні «не п'яні, не обкурені люди, які не б'ються», для таких дітей можуть бути тільки десь в іншому світі, інопланетному. Ці люди красиві, світлі, добрі...

Відзеркалене в цих реальних фактах життя ще раз змушує задуматися: як живемо? Як ставимось один до одного? Близькі, дорогі люди, що змушує їх бути такими жорстокими? Чому любов, доброту, терпіння пускають під укіс, і навіть до дітей при цьому немає пощади — над ними знущаються, їх б'ють, вони виростають душевно пораненими, понівеченими... У дітей зникає відчуття захищеності, вони губляться в цьому світі. Проблема сімейного насильства на сьогоднішній день є дуже гострою. То що ж, усе-таки, слід розуміти під поняттям «насильство батьків»? Ось яке визначення дає Міжнародне товариство із запобігання насильству над дітьми: «Дії дорослого вважаються насильством над дитиною, якщо:

- дорослий б'є або лає дитину, бо в нього (дорослого, а не дитини) виникали проблеми;
- дитина вчинила щось не так, виявила зайву самовпевненість або сказала щось недоречно, а дорослий її образив, принизив;
- дорослий не вислухав дитину;
- дитині не забезпечено реалізації фізичних потреб (у їжі, одязі, гігієні, медичному обслуговуванні);
- дитина позбавлена можливостей реалізації духовних потреб (в освіті, книгах, спілкуванні та розумінні);
- з дитини знущаються, ображають чи принижують її;
- дитиною маніпулюють для вирішення власних проблем, отримання вигоди;

• дитині прищеплюють шкідливі звички, знайомлять із негативними сторонами життя (алкоголь, тютюнопаління, наркотики, порнографія).

Основним правовим документом, що захищає дитину від жорстокої поведінки, є Конвенція ООН «Про права дитини», яка передбачає в своїх статтях:

- ст. 6 — максимально можливе забезпечення здорового розвитку дитини;
- ст. 16 — захист від свавільного або незаконного втручання в особисте життя дитини, від зазіхань на її честь та репутацію;
- ст. 24 — забезпечення заходів для боротьби з хворими та недоїданням;
- ст. 27 — визнання права кожної дитини на рівень життя, необхідний для фізичного, розумового, духовного, морального та соціального розвитку;
- ст. 34 — захист дитини від сексуального домагання;
- ст. 37 — захист дитини від інших форм жорстокої поведінки;
- ст. 39 — заходи допомоги дитині, що стала жертвою жорстокої поведінки.

Соціальним працівникам, психологам варто враховувати при роботі з дітьми — жертвами домашнього насильства таке:

Якщо до вас звертається дитина, яка потерпає в сім'ї від насильства, завжди:

- уважно вислухайте її, сприйміть те, що говорить дитина;
- допоможіть їй розібратися в своїх почуттях;
- в жодному випадку не виражайте почуття осуду — щодо поведінки самої дитини чи членів її сім'ї, пам'ятайте, що в дитини є почуття провини (віктимна поведінка: це все через мене, це тому, що я не так себе поведжу), почуття сорому (в моєму домі таке робиться) і одночасної любові, безсумнівного зв'язку з членами своєї родини (вони погані але вони мої батьки);
- чітко й однозначно висловлюйте осуд щодо насильницької поведінки взагалі: ніхто не заслуговує на насильницьке ставлення, насилля — гріховність у стосунках людей;
- дайте зрозуміти, що ви завжди будете тією людиною, яка готова вислухати дитину і підтримати її;
- дайте позитивну підтримку дитині, вказавши на її сильні сторони — засліплена насильством, приниженням, дитина дуже поганої думки про себе. В неї низька самооцінка, вона в усьому сумнівається і не може належним чином оцінити свої сильні сторони;
- разом з дитиною спробуйте визначити, кого вона ще може віднести до своїх помічників в цій ситуації (вчителі, родичі, психолог, міліція);
- дайте необхідну інформацію стосовно законодавчої бази можливих шляхів допомоги; залучіть необхідну допомогу — працівників міліції, органи опіки, пам'ятайте: насильство — це не виключно сімейна проблема і не проблема виключно самої дитини;
- визначте, наскільки ситуація є небезпечною для життя дитини; ознайомте її з необхідними правилами безпеки: зокрема, у випадку загрози завдання дитини — якомога швидше сховатися, залишити домівку взагалі. На допомогу треба кликати дорослих, які краще знають, як діяти за таких обставин.

Насильство фізичне чи психологічне, пережите чи уявне, воно ховається в нас самих, в наших думках і вчинках, воно живе в нас та посеред нас. Насильство — це не те, що трапляється тільки з іншими, це те, що стосується кожного з нас. Що з ним робити? Як розпізнати?

Жорстоке ставлення до дитини проявляється в таких формах, як: Поводження з дітьми, як зі слугами; Покарання, поведження, як з підлеглими; Відмова повідомляти про рішення, що стосуються опікунства; Погрози (завдання фізичної шкоди, заточення чи самогубства).

Емоційне насильство проявляється в таких формах, як: приниження, використання скарг; використання дітей в якості довірених осіб; непослідовність, несправедливість; ізоляція, контролювання взаємостосунків з однолітками (дорослими, братами, сестрами, другим з батьків, бабцею чи дідусем); використання громадських установ, загроза

покарання Богом, судом, міліцією, школою, спецшколою для підлітків, притулком, родичами та психіатричною лікарнею тощо.

• Економічне насильство проявляється в таких формах, як: не задовольняти основні потреби, контролювати поведінку за допомогою грошей; б) використовувати дітей як засобу економічного торгу при розлученні.

Фізичне насильство, емоційне насильство, ізоляція, економічне насильство — це соціальні біди, які крадуть дитинство, роблять дитину передчасно дорослими, перекреслюють людське в людині.

Здається, ми забули, а то ніколи і не чули мудрих слів С. Соловейченка: «Щоб дитина виросла природньо доброю та чесною людиною, щоб вона не намагалася вдавати з себе кращу, ніж вона є насправді, доводиться уникати примусу у вихованні. Примушуючи до чогось, ми зобов'язуємо дитину робити щось таке, що не відповідає її сутності, інакше її не довелось б примушувати. Ефективне лише те виховання, яке привчає дитину до правди, привчає бути самою собою. Бути, а не вдавати.

Тому бути дітьми — це бути частинкою країни під назвою «Дитинство», коли на губах сміх, а на душі мир. Це радість пізнання світу за допомогою її Величності Гри, це квіти маленьких і великих відкриттів, це любов до істини. Бути батьками — це нести всю велич і гордість світу, тому що все в житті людини починається з сім'ї, з ніжної коліскової казки, бо сім'я — то є святиня людського духу, благородних людських почуттів: кохання, вірності, піклування, родинного тепла і затишку. Недаремно Л. М. Толстой говорив: «Щасливий той, хто щасливий у себе вдома».

«Без сім'ї немає щастя на землі» — говорять на Україні. Сім'я для дитини має бути взірцем людяності, доброти, любові. Має бути? А чи є вона такою? А як же розглядати ці жахливі історії, пов'язані з дітьми? Немає виправдання їх бездушності, цинізму, агресивності, фантастичній жорстокості. Щоб не потонути в хвилях негативних емоцій гніву, незадоволеності життям, які накладаються на не зовсім здоровий соціальний фон, ми закликаємо всіх батьків берегти в собі людське, поважати в собі людину і даруємо пам'ятку батькам:

Пам'ятка батькам:

1. Пам'ятайте, що першим університетом життя для дитини є та сім'я в якій народилася дитина. Завдання обох батьків полягає в тому, що створити в сім'ї атмосферу любові, довіри, духовного настрою та комфорту.

2. Не дивіться на дитину як на особисту власність. Ви дали дитині фізичне тіло, а душа її належить світові. Сприймайте дитину як особистість єдину, унікальну і неповторну.

3. Не виражайте часто свого незадоволення, критики — це тільки породжує антагонізм в стосунках дітей і батьків.

4. Давайте дітям можливість відчувати Ваше визнання і схвалення.

5. Ніколи не старайтесь запевнити дитину в тому, що вона погана.

6. Будьте тактовними в стосунках з дітьми.

7. Давайте приклад емоційного самоконтролю і витримки.

8. Показуйте приклад позитивних дій та вчинків дітям не на словах, а в конкретних справах.

9. Насильство над дітьми — це протиприродній акт, який забороняється законом. Так, в Сімейному кодексі сказано таке: «Забороняються фізичні покарання дітей батьками та інші види покарань, які принижують людську гідність. Дитина має право на належне батьківське виховання».

10. Завжди давайте дитині шанс на право бути кращою.

11. Пам'ятайте, що в сім'ї дитина пізнає, як взаємодіяти з іншими людьми, як ставитися до себе і до оточення, як упоратися з труднощами і, за великим рахунком, що таке життя.

Хай ваша сім'я буде для дитини взірцем людяності, доброти, любові. І тоді нам не треба буде наголошувати на правах дитини, бо їх ніхто не буде порушувати, а обов'язки батьків по стану утримання і виховання дітей будуть сприйматися не як обтяжливий

тягар, а як органічний прояв любові до дитини, підтримки в ній людської гідності та самоповаги.

Поважати право дітей жити в психологічно комфортному середовищі допоможе **«Пам'ятка дітям»:**

1. Пам'ятайте, що насильство над вами, здійснене вашими батьками, не є нормою життя. Насилля — неприпустима річ у стосунках людей.

2. У сім'ї ви маєте право на те, щоб до вас ставилися з повагою, не ображали.

3. Пам'ятайте необхідні правила безпеки: не варто кидатися на допомогу, коли тато б'є маму, особливо коли він - з небезпечними предметами в руках; ваше завдання - якомога швидше сховатися, залишити домівку взагалі; на допомогу покличете дорослих, які краще знають, як діяти за таких обставин.

4. Ви маєте право на захист, якщо навіть найрідніші люди принижують вашу гідність.

5. Поділіться своїми проблемами з викладачем, куратором групи, соціальним педагогом; зверніться до міліції.

6. Не вірте у погрози з боку кривдників.

7. Ви маєте право висловлювати і відстоювати свою думку. Чітко і однозначно висловлюйте осуд щодо насильницької поведінки взагалі.

8 Знайте, коли вас постійно контролюють, принижують, примушують до чогось, використовують в спілкуванні з вами лайливі слова — це насильство.

9. Не вважайте, що ви заслужили на таке ставлення з боку дорослих. Ніхто, в тому числі ваші батьки, рідні, не має права принижувати вас, поводитися жорстоко стосовно дитини -це карається законом. В Сімейному кодексі (ст. 150, ч. 7) написано: «Забороняються фізичні покарання дітей батьками та інші види покарань які принижують людську гідність. Дитина може подати позов до суду, до громадських організацій, якщо виховання не належне».

10. Навчіться розрізняти поняття «Добро» і «Зло». Все, що принижує людську гідність - є зло, все, що звеличує гідність людини - Добро. Дитина і насильство. Любов і жорстокість. Надія і відчай. Ми всі інтуїтивно тягнемось до світлого в цьому світі.

Додаток Г

Рекомендації студентам щодо запобігання насильства в сім'ї:

▪ Права в сім'ї в нашій державі захищають Сімейний кодекс України та Цивільний кодекс України;

▪ Інформуйте та нагадуйте батькам про існування ваших прав (права дитини є такими ж як і права дорослих, які є закріпленими в II розділі Конституції України);

▪ Намагайтеся завжди шукати порозуміння з батьками;

▪ Не соромтеся звертатися за допомогою до кваліфікованих спеціалістів, вчителів, психологів, працівників прокуратури, кримінальної міліції у справах неповнолітніх;

▪ З 14 років ви маєте право особисто звернутися в суд щодо порушень ваших прав батьками.

Рекомендації для батьків:

▪ Слідкуйте за дитиною, забезпечуйте фізичну безпеку – не залишати дитину без нагляду.

▪ Підтримуйте сімейний розклад дитини.

▪ Будьте послідовними, чітко визначайте свої опікування та межі дозволеного,

▪ Будьте позитивними. Давайте настанови, а не покарання,

▪ Приділяйте дитині свій час і увагу, беріть участь у житті дитини.

▪ Залучайте дітей до своїх заходів, навчайте їх необхідних навичок

▪ Заохочуйте дітей займатися тим, чим їм цікаво,

▪ Якщо дитини вас дратує, скажіть їй свої відчуття від першої особи» Мені важко, коли хтось заважає».

▪ Довіряйте дітям і визнавайте їх право на особисте життя.

- Поважайте почуття інших батьків.
- Говоріть та дійте так, щоб діти відчували себе у безпеці.

Мелітопольський державний педагогічний університет імені Богдана Хмельницького

Л.Ю. Москальова доктор пед. наук, професор,

О.В. Федорова канд. пед. наук, доцент

ТЕХНОЛОГІЯ ПРОВЕДЕННЯ СЕМІНАРУ З ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ ГОТОВНОСТІ СОЦІАЛЬНИХ ПЕДАГОГІВ ДО ПОПЕРЕДЖЕННЯ ДОМАШНЬОГО НАСИЛЬСТВА НАД ДІТЬМИ

Успішність підготовки і проведення спецсемінару зі студентами і соціальними педагогами великою мірою залежить від спільної роботи теоретиків і практиків соціальної діяльності, а також від особистісних та професійних якостей модератора, що розробляє та проводить таку форму роботи. При цьому для спільної роботи необхідні ґрунтовні знання, володіння психолого-педагогічними технологіями, здатністю отримувати самостійно додаткову інформацію, що є важливою у проведенні соціально-педагогічної роботи.

Водночас, несприятливими чинниками, які гальмують процеси, що пов'язані із формуванням готовності соціальних педагогів до попередження домашнього насильства над дітьми є фрагментарність знань щодо дій та наслідків такого поводження із дітьми, недостатність педагогічного досвіду у вирішенні цього питання під час роботи із батьками, а також низький рівень міжособистісного спілкування у спільному подоланні сімейних труднощів тощо. Технологія підготовки і проведення спецсемінару з проблеми формування готовності соціальних педагогів до попередження домашнього насильства над дітьми ґрунтується на таких взаємопов'язаних компонентах, як мета, завдання, методи збору інформації, хід спільної роботи.

Мета: виявити педагогічні умови вищого навчального закладу і ступінь їх впливу на розвиток готовності соціальних педагогів до попередження домашнього насильства над дітьми.

Завдання: розробити програму заходів, спрямованих на покращення навчально-виховного процесу у вищому навчальному закладі, спрямованої на розвиток готовності соціальних педагогів до попередження домашнього насильства над дітьми.

Методи збору інформації: спостереження за професійною діяльністю запрошених до роботи у спільному семінарі соціальних педагогів, що працюють у школі і їх взаємодією з студентами; опитування учасників проблемного семінару; аналіз і узагальнення зібраної інформації. Підготовка до проведення спецсемінару «Розвиток готовності соціальних педагогів до попередження домашнього насильства над дітьми» здійснюється творчими підгрупами у складі п'яти осіб, до якої входять студенти та соціальні педагоги. Кожна група повинна мати своє поле дослідження.

Перша творча підгрупа висвітлює проблему «Потенціал вищого навчального закладу у розвитку готовності соціальних педагогів до попередження домашнього насильства над дітьми».

Передбачаються такі питання до розгляду:

1. Теоретичні основи розвитку готовності соціальних педагогів до попередження домашнього насильства над дітьми.
2. Системність та наступність у розвитку готовності соціальних педагогів до попередження домашнього насильства над дітьми.
3. Використання інноваційних технологій у розвитку готовності соціальних педагогів до попередження домашнього насильства над дітьми.
4. Взаємодія соціальних педагогів та студентів з різними державними та громадськими організаціями у попередженні домашнього насильства над дітьми.

6. Організація соціальних акцій щодо попередження домашнього насильства над дітьми. Причини насильства в сім'ї (психологічні, соціально-культурні; економічні та ін.) та можливості соціальних педагогів у їх подоланні.

7. Діагностичні методики сімейного клімату: обмеженість та доцільність використання у соціально-педагогічній та психолого-педагогічній роботі.

Друга творча підгрупа працює над проблемою «Діяльність соціального педагога із сім'ями, в яких поглиблюється соціально-психологічна та моральна роз'єднаність, спостерігаються кризові явища».

Питаннями до розгляду наступні:

1. Проблеми залучення соціальних педагогів та студентів до конструктивного розгляду конкретних кризових явищ у сім'ях через пошук спільних цінностей.

2. Руйнація культурного розвитку особистості через прояви насильства в сім'ї.

3. Життєві травми від насильства в родині.

4. Вплив засобів інформації на розвиток готовності соціального педагога до роботи із сім'ями, в яких поглиблюється соціально-психологічна та моральна роз'єднаність.

5. Конструктивні та деструктивні конфлікти у сім'ях.

6. Побудова міжособистісного діалогу як засіб попередження насильства у сім'ї над дітьми.

7. Основні фактори, що приводять до насильницьких дій у сім'ї над дітьми (соціальна незахищеність, важкий матеріальний стан, економічна криза, негативний вплив середовища, поширення алкоголізму та наркоманії та ін.).

Третя творча підгрупа розробляє проблему «Оптимізація спільних зусиль соціальних педагогів та студентів, громадських та державних організацій з проблеми попередження насильства у сім'ї над дітьми».

У центрі уваги підгрупи мають бути наступні питання:

1. Основні положення Закону України «Про попередження насильства в сім'ї», «Конвенція про права дитини» та ін.

2. Закон України «Про внесення змін до Кодексу України про адміністративні правопорушення щодо встановлення відповідальності за вчинення насильства в сім'ї або невиконання захисного припису»

3. Побудова спеціальних програм спільної роботи для вирішення проблем попередження насильства у сім'ї над дітьми.

4. Використання інформаційно-комунікаційних технологій у процесі розвитку готовності соціальних педагогів до попередження домашнього насильства над дітьми.

5. Роль емоційної сфери соціального педагога у процесі розвитку їх готовності до попередження домашнього насильства над дітьми.

6. Використання ігрових технологій та інноваційних методик у практиці педагогічної діяльності соціального педагога із дітьми, які зазнали психологічних травм у сім'ї.

7. Мотивація соціальних педагогів до попередження домашнього насильства над дітьми.

8. Характеристика основних підходів до проблеми домашнього насильства над дітьми (соціально-історичний; системно-сімейний; індивідуально-психологічний).

9. Зміст діяльності державних та громадських організацій щодо припинення жорстокого поводження з дітьми.

Четверта творча підгрупа має досліджувати питання «Соціально-педагогічна профілактика насильства над дітьми як умова їх особистісного розвитку».

Основні питання до розгляду:

1. Нові напрями профілактичної роботи у вирішенні проблеми профілактики насильства над дітьми. Залучення учнів до процесу профілактики насильства у сім'ї над дітьми.

2. Формування змістової основи для побудови міжособистісного діалогу з батьками або особами, що їх замінюють, з проблем домашнього насильства над дітьми у діяльності соціального педагога.

3. Роль і значення спільної роботи соціального педагога із шкільним психологом з профілактики насильства над дітьми як важливий чинник в організації системи його попередження.

4. Жорстоке ставлення до дітей як результат дії багатьох чинників: психологічні особливості окремих індивідів, соціальні умови, діяльність соціальних інститутів у суспільстві.

5. Викривлення особистісного розвитку дитини, що зазнає домашнього насильства (основні психологічні проблеми, асоціальна поведінка, проблеми у навчанні, перебування у сумнівних товариствах та деструктивних неформальних об'єднаннях).

6. Основні форми жорстокого поводження та зневажання дітей у сім'ї (фізичне насильство, сексуальне насильство або розбещення, психологічно-емоційне насильство, економічне насильство в сім'ї) та можливості їх діагностики та профілактики.

На спільному спецсемінарі кожна з груп має розкрити свою проблему, аналізувати її стан, пропонувати власне рішення тощо. Для студентів та соціальних педагогів, які не входять до творчих підгруп, також має бути поставлене завдання: слухати тих, хто виступає з пропозиціями, аналізувати систему соціально-педагогічної роботи щодо проблеми попередження домашнього насильства над дітьми, висловлювати власну думку щодо різних спірних проблем семінару тощо. Запропоновані рішення учасниками семінару мають бути побудованими у програму заходів, що запропоновані усіма робочими підгрупами для її використання у роботі соціального педагога.

Таким чином, під час презентації отриманого студентами та соціального педагогами досвіду розглядається значення спільної співпраці з усіма суб'єктами навчально-виховного процесу, що можуть відігравати позитивну роль у вирішенні проблеми попередження домашнього насильства над дітьми. Перспективами роботи є розробка спеціалізованих діагностичних матеріалів щодо попередження домашнього насильства над дітьми, що можуть використовуватися у соціально-педагогічній роботі загальноосвітніх шкіл.

Література.

1. Бондаровська В.М. Що ми можемо зробити, щоб запобігти домашньому насильству : роздуми та поради психолога / В. М. Бондаровська; Міжнародний гуманітарний центр «Розрада». - К. : СДМ-Студіо, 1999. - 63 с.
2. Гончаров В.Л. Домашнє насильство: як захистити дитину / В. Л. Гончаров, О. А. Мурашкевич. - К. : Шкільний світ, 2009. - 120 с.
3. Збірник законодавчих і нормативних актів із питань соціального та правового захисту / Упор.: З. П. Кияниця, М. О. Смирнова, Л. Г. Дюжаєва. - К.: Державний комітет України у справах сім'ї та молоді, 2002. - 170 с.
4. Нормативно-правове забезпечення реалізації державної політики з питань сім'ї, жінок, дітей і молоді: 36. норм.-прав. документів / За ред. В. І. Довженко та ін. - К.: Держкомсім'ямолодь, 2003. - 352 с.
5. Попередження насильства над дітьми: Інформ.- метод, матеріали та аналіз нормативно-правової бази / Уклад.: Т. В. Журавель, О. В. Грицевич, О. М. Лозован, Ю.В. Онишко. - К.: Калита, 2007. - 253 с.
6. Соціально-економічні причини насильства в сім'ї в Україні: аналіз проблем і шляхи запобігання: Матеріали за результатами соціологічного опитування / Упор. С.В.Мірошніченко. - К.: Держінститут проблем сім'ї та молоді, 2004. - 156 с.

Бобровицький коледж економіки та менеджменту ім. О. Майнової

Мартишевська В.Г., викладач

ДОСВІД РОБОТИ КУРАТОРА ЩОДО ПІДГОТОВКИ СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ ДО МАЙБУТНЬОГО БАТЬКІВСТВА

Організація виховної роботи у коледжі віддзеркалює новітні технології виховання студентства. Саме у процесі виховання студентів має бути реалізована мета та основні принципи національного виховання, що передбачає, з одного боку, поглиблений аналіз соціально-психологічної природи виховання, як особистісно-комунікативного, особистісно-орієнтованого процесу, з іншого – розглядає організацію виховної роботи зі студентами крізь призму історично зумовлених соціальних функцій вищої школи та її цільового призначення.

На сучасному етапі метою виховання є становлення громадянина України, здатного виявляти національну гідність, орієнтуватися у своїх обов'язках і правах, цивілізовано відстоювати їх, сприяти громадському миру і злагоді в суспільстві, поводитися компетентно, бути конкурентоспроможним, успішно самореалізовуватися в соціумі як громадянин, сім'янин, носій культури.

Родинно-сімейне виховання передбачає виховання у студентів:

- культури поведінки в сім'ї, шанобливого ставлення до своєї родини, свого роду; формування доброзичливих гуманних взаємовідносин між усіма членами родини;
- ознайомлення із законодавством про шлюб і сім'ю, з основами етики та психології сімейного життя;
- формування готовності до сімейного життя і виховання майбутніх дітей;
- виховання загальнолюдських норм поведінки у відношеннях юнаків і дівчат, якостей сім'янина.

Сім'ю можна охарактеризувати як соціальну спільноту, зосновану на подружніх або родинних зв'язках, для якої характерні спільне проживання та ведення домашнього господарства. Таке визначення відбиває загальноприйняте розуміння та включає різноманітні варіанти сімейних груп, під нього підпадає і типова сім'я, що складається з подружжя, їх дітей та батьків, і різні неповні та незвичайні сім'ї, наприклад, сім'я з тітки та племінника, бабусі та онука.

Одним із основних завдань куратора групи полягає у підготовці молоді до майбутнього батьківства та сімейного життя. Зрозуміло, що важливу роль у даному питанні відіграє сім'я, тому, як куратор, групи вивчаю клімат кожної сім'ї. Маю загальні відомості про родину, стисло характеризує її членів, педагогічну культуру батьків, емоційні зв'язки родини, звертаю увагу на неповні сім'ї.

Використовую такі анкети для батьків як: „ Ви і Ваші діти», „ Чи знаєте Ви один одного?»

Анкета для батьків «Ви і Ваші діти»

1. *Загальна сімейна атмосфера:*
 - а) дружлюбна;
 - б) інколи бувають сварки;
 - в) постійна напруженість;
2. *Чи завжди члени сім'ї дотримуються єдиних вимог до дитини:*
 - а) завжди;
 - б) інколи;
 - в) інколи буває незлагодженість.
3. *Якої системи виховання Ви дотримуєтесь?*
 - а) суворість;
 - б) все в міру;
 - в) поблажливість;
4. *Як відгукується Ваш син (донька) на слова дорослих?*
 - а) виконує відразу;
 - б) потрібно перевірити вимогу;
 - в) підкоряється з небажанням;
5. *Чи хоче ваш син (донька) вчитися, приборати за собою, самостійно допомагати батькам ?*
 - а) здебільшого хоче;
 - б) буває по-різному;
 - в) не хоче;
6. *Як ваша дитина здебільшого займається розумовою роботою?*
 - а) самостійно;
 - б) деякий час працює самостійно, а потім звертається до дорослого;
 - в) зразу чекає допомоги;
7. *Як ваша дитина себе поводить, якщо в неї що-небудь не виходить?*
 - а) продовжує самостійно пошуки;
 - б) стає нетерплячою, звертається за допомогою;

- в) залишає, переключається на інше;
8. Виконуючи завдання, як ваша дитина реагує на схвалення- несхвалення дорослих?
а) радіє; б) зовні стримана- не переживає; в) байдужа;
9. Якщо ваша дитина нетерпляча, вважаєте Ви це рисою її характеру чи віковим явищем?
10. Як ви дієте, якщо Ваша дитина особливо добре поводить себе?
а) хвалите; б) заохочуєте; в) не звертаєте уваги.

Анкета «Чи знаєте Ви один одного?»

Анкета для батьків

1. Які якості Ви хочете виховати у дитині?
2. За що Ви хвалите, за що караєте дитину?
3. Як заохочуєте? Як караєте?
4. Які якості характеру Вам не подобаються?
5. Чим захоплюється Ваша дитина, її улюблене заняття?

Анкета для дітей

1. Які якості твого характеру подобаються твоїм батькам?
2. За що тебе хвалять, за що сварять і карають?
3. Як тебе заохочують, карають?
4. Які якості твого характеру не подобаються батькам?
5. Чим ти захоплюєшся, твоє улюблене заняття?

На підставі проведеної діагностики родини як куратор розробляю тематику виховних годин, конференцій, бесід. Проводжу бесіди на таку тематику: «Сім'я - основа здорового суспільства», «Ода жінці», «Про шлюб і сім'ю України», «Жінка- одвічна загадка природи», «Жінки на продаж».

Відомості, що стосуються історії сім'ї та її функцій, питань планування сім'єю народження дітей, правових норм батьківства мають органічно вплітатись у світоглядну систему знань юнацтва, які визначають мету життя людини, її уявлення про щастя. Саме для того, щоб аспект материнства й батьківського щастя знайшов собі місце, проводжу зі студентами бесіди. На першому курсі навчання звертаю увагу на проведення виховних годин, на яких присутніми є батьки. Так, у своїй практиці, я використовую проведення родинного свята „Тільки родина, як зірка єдина – твій порятунок, надійний причал», де батьки не тільки є глядачами даного дійства, але й співучасниками: вони розповідають про сімейні традиції, співають родинні пісні, власним прикладом показують особливості сімейного виховання та батьківства.

Важливим моментом у формуванні студентів та підготовки їх до майбутнього батьківства є зустріч з дітьми. Саме ці зустрічі розкривають душі студентів, дають зрозуміти наскільки велика відповідальність батьківства. Молодому поколінню треба знати, що саме діти, крім своєї власної цінності, є найміцнішою „страховкою» для сімейного щастя. Це вони, оці безпорадні, кумедні, моторні сини і дочки є найкращим приборкувачем конфліктів. Хто виховав хоч одну дитину, той знає, який то обов'язок – бути батьками. Але це й нелегка праця - виховання дитини, оця праця без вихідних, яка вимагає не хвилинного, а постійного напруження розуму, готовності приймати рішення, брати на себе повну відповідальність. Саме про це розповідаю студентам.

Прекрасними батьками можуть стати студенти лише тоді, коли поважають власних батьків. В Сухомлинський писав: «Шануй і поважай матір та батька, які своєю працею і піклуванням несуть тобі радість. Пам'ятай, що вони також мають право на радість. Дорожи честю родини, оберігай її як святиню. Де б ти не був, не забувай про рідну домівку. Завжди пам'ятай про неї».

Тому часто проводжу круглі столи, дискусії, семінари на такі теми: «Шануй батька і матір свою», «Батьки мої», «Від роду до роду». А також конкурси: «Майбутні дружини», «Майбутні батьки». Виховні театралізовані заходи: «Сватання», «Обрядові звичаї», «Українське весілля», «З чого починається і як проводиться таїнство шлюбу». Саме

театралізовані дійства на деякий час переносять студентів у таїнство сімейного життя, а прекрасна сім'я - запорука відповідального батьківства.

Правова освіченість має важливе значення для майбутнього батьківства тому проводиться ознайомлення студентів з законодавством про шлюб і сім'ю, основами етики і психології сімейного життя, формування готовності до одруження і виховання майбутніх дітей. Використовую у своїй роботі нетрадиційні або інноваційні методи. Назву деякі з них:

- „Дерево родоводу» - зустріч представників різних поколінь (батьки, діди-бабусі, прадіди), роздуми над проблемами виховання, звернення до джерел народної педагогіки.

- «У сімейному колі» - анкетування батьків, індивідуальна робота, допомога родинам через консультації, практичні поради, зустрічі з лікарями, психологами, юристами.

- «Родинний міст» - зустріч із батьками та обговорення проблем виховання.

- «Народна світлиця» - звернення до народних традицій, формування особистості через природу, спілкування батьків із вихованцями, спільну діяльність батьків, студентів і педагогів.

- «Вечір великої родини» - участь беруть батьки, студенти, викладачі: організація відпочинку, ігри театральні вистави тощо; альбом-естафета „Як ми відпочиваємо», досвід організації відпочинку в родині.

- «Дискусійний клуб» - обговорення проблем виховання студентів

- Клуб «Сімейна скринька» — добірка матеріалів із досвіду родинного виховання.

- «Батьківський ринг» - взаємонавчання, взаємозбагачення членів родини, розв'язання проблемних ситуацій.

- «Аукціон ідей родинної педагогіки» - презентація ідей родинної педагогіки та її обговорення.

- «Батьківська школа» - організовується у формі клубу; передбачається проведення диспутів, банків ідей, випуски рукописних газет, інформаційних бюлетенів, бесіди, добірки літератури, надання практичної допомоги.

- «Азбука родинного виховання» - обговорення проблем і труднощів виховання у неповних сім'ях, виступи фахівців - лікарів, юристів, психологів, надання батькам індивідуальної допомоги.

- «Дні довір'я» - у визначені дні лікар, психолог консультують батьків із питань виховання.

Виходячи з вищезазначеного, підготовка студентів до сімейного життя є комплексною – синтезує досягнення різних галузей, зокрема психології, медицини, педагогіки, соціології та юриспруденції.

Література

- 1.Вовчик-Блакитна М. В. Підготовка молоді до сімейного життя . К.,1984
- 2.Батьків не обирають... (проблеми відповідального батьківства в сучасній Україні), К.: А.Л.Д., 1997.
- 3.Бондарчук О. І. Психологія сім'ї: Курс лекцій. - К.: МАУП, 2001.
- 4.Громадська програма запобігання насильству в сім'ї. — Проект «Гармонія», Львів, 2000.
- 5.Капська А. Й. Соціальна робота: деякі аспекти роботи з дітьми та молоддю: Навчально-методичний посібник — К.: УДЦССМ, 2001.
- 6.Конвенція про права дитини. — К., 1995
- 7.Сімейно- побутова культура та домашня економіка: Навчальний посібник / За ред. Т. Б. Гриценко, Т. Д. Іщенко, Т. Ф. Мельничук.- К.,2004
8. Танчин І. З. Соціологія : Навч. посіб.- 2-ге вид., перероб. і доп. –К., 2007

Бобровицький коледж економіки та менеджменту ім.О. Майнової

Скакун Т.П., викладач

**З ДОСВІДУ РОБОТИ ПЕДАГОГІЧНОГО КОЛЕКТИВУ З БАТЬКАМИ
СТУДЕНТІВ**

«Молодь багата мудрістю мами і тата»

Сім'я є природним середовищем первинної соціалізації дитини, джерелом її матеріальної та емоційної підтримки, засобом збереження і передання культурних цінностей. З перших днів появи дитини на світ сім'я покликана готувати її до життя та практичної діяльності, в домашніх умовах забезпечити розумну організацію її життя, допомогти засвоїти позитивний досвід старших поколінь, набути власний досвід поведінки й діяльності. Всі людські проблеми починаються й закінчуються в сім'ї. Тому одним з головних напрямів виховного процесу нашого навчального закладу є сімейне виховання студентів і їх батьків, скільки родинність у виховній роботі – основа формування морального здоров'я молоді, високої духовності та моральної чистоти, запорука розвитку української нації.

Ефективність цього виховання залежить від співпраці викладачів - педагогів та батьків студентської молоді. Для її забезпечення в процесі здійснення навчально-виховного процесу педагогічні працівники коледжу, спираючись на підтримку батьків, на ті основи педагогічного підходу до студентів, який вже був сформований ними попередньо.

Починають вони співпрацю з постановки мети, яка полягає в забезпеченні гармонійного взаємовпливу на всебічний розвиток молодої людини зі сторони родини і педагогів. Подальша ж діяльність педагогічних працівників коледжу пов'язана з визначенням рівня виховної активності батьків, ступеня їх впливу на формування особистості студентів. Адже знання сім'ї означає вміння оцінити характер її впливу на особистість, виявити тенденції розвитку, які вона створює як первинний соціум, знайти психологічні основи встановлення контактів із сім'єю.

Для з'ясування виховної активності в сім'ї куратори груп, викладачі проводять анкетування серед студентів щодо вивчення стосунків в сім'ї, а також серед батьків. Після отримання даних вони складають психолого - соціальну характеристику початкового рівня виховання студентів навчального закладу. Вона включає в себе такі пункти:

- 1.Всього студентів _____, з них юнаків _____, дівчат _____
- 2.Діти сироти ППІ _____ (вказується де виховувались в сім'ї родичів, під опікою і піклуванням, в дитячому будинку)
- 3.Неповні сім'ї ППІ _____ (вказується причина)
4. Неблагополучні сім'ї:
 - батьки алкоголіки _____
 - батьки не приділяють дітям належної уваги _____
 - батьки не справляються з вихованням _____
 - батьки перебувають на обліку в міліції _____
- 5.Малозабезпечені сім'ї (вказується причина) ППІ _____
- 6.Багатодітні сім'ї _____
- 7.Сім'ї, в яких батьки мають вищу освіту, в тому числі педагогічну _____
- 8.Сім'ї, в яких батьки мають середню загальну освіту _____
- 9.Батьки, які раніше приймали участь в батьківських самоврядних органах _____

Зміст подальшої діяльності з батьками включає три основні блоки:

- підвищення рівня психолого-педагогічних знань батьків (бесіди, семінари, конференції, участь в батьківських зборах);
- зміцнення дружніх зв'язків між студентами та батьками (залучення батьків до навчально-виховного процесу, допомога у зміцненні матеріально-технічної бази гуртожитку тощо);
- залучення батьків і громадкості до навчально-виховної діяльності (ради сприяння сім'ї та коледжу, загальноколеджанський батьківський комітет).

Рівень педагогічної освіченості батьків залежить від традицій у сім'ї, в яких вирости вони, набутих знань, життєвого досвіду, здатності до саморозвитку. Майже завжди, на сучасному етапі особливо, у зв'язку з переходом до нового типу суспільства, утвердження нових суспільних, етичних цінностей, а також із процесами глобалізації, одним із свідчень якого є Інтернет, педагогічна освіченість батьків нерідко відстає від реальної педагогічної ситуації, суспільних потреб, очікувань дитини. Тому педагоги коледжу дбають про постійний розвиток їх педагогічних знань, вдаючись до різних методів роботи.

Психолого-педагогічна освіта в навчальному закладі спрямована забезпечити батьків необхідними знаннями, основами педагогічної майстерності, ознайомити з актуальними питаннями виховання з урахуванням вікових особливостей і вартісних інтересів, встановити контакти батьків з викладачами у виховній роботі. Форми її проведення різноманітні.

Педагогічний лекторій передбачає надання батькам систематизованих знань з теорії виховання, привернення їх уваги до актуальних проблем виховання за допомогою лекцій, бесід, семінарів, круглих столів, практикумів, конференцій тощо. Тематика бесід і семінарів сформована так, що охоплює собою найбільш актуальні проблеми виховання молоді. Зокрема: «Роль сім'ї в вихованні студентської молоді»; «Моральні цінності сім'ї і студента»; «Права і обов'язки батьків щодо дітей»; «Права і обов'язки дітей щодо батьків»; «Юридична відповідальність неповнолітніх»; «Шкідливі звички серед неповнолітніх»; «Режим дня і харчування» тощо.

Проводяться вони з використанням активних методів, тобто спілкування з батьками здійснюється у напрямі вдосконалення їх психолого-педагогічної освіти. Практикуми для батьків, як правило, спрямовуються педагогічними працівниками коледжу на вивчення нормативно-правової бази врегулювання відносин між батьками і дітьми. На них батьки з допомогою педагогів намагаються вирішити життєві ситуації, спираючись на чинне законодавство і досягнення психології та педагогіки.

Батьківські конференції - це співпраця викладачів і батьків. Як правило, в коледжі вони проводяться з метою обміну досвідом родинного виховання, а також з метою опрацювання найновіших досягнень педагогіки і психології.

Досить цікава форма співпраці, яка використовується в нашому навчальному закладі - це залучення батьків до проведення групових заходів: днів іменинників, вечорів знайомств, тематичних виховних годин, перегляд фільмів на педагогічні теми, ознайомлення зі Світлицею, вечори сімейних традицій, родинні свята, виставки прикладної, декоративної творчості. Використовуємо також інші традиційні й нетрадиційні види пропагування педагогічних знань. До нетрадиційних належать: педагогічний десант (виступи педагогів на підприємствах); дерево родоvodu (зустрічі поколінь); у сімейному колі (індивідуальні консультації, зустрічі з лікарями, психологами, юристами); родинний міст (зустрічі з батьками та обговорення проблем виховання); народна світлиця (звернення до народних традицій); день добрих справ (спільна трудова діяльність педагогів, батьків і студентів); вечір великої розмови (участь педагогів, батьків, студентів в організації відпочинку, ігри, вистави та ін.); альбом - естафета «Як ми вдпочиваємо» (досвід організації відпочинку в родині); дискусійний клуб; сімейна скринька (з досвіду сімейного виховання); аукціон ідей сімейної педагогіки; батьківський ринг (вирішення педагогічних ситуацій); азбука родинного виховання (обговорення проблем виховання, виступи спеціалістів); дні довіри (консультації різних фахівців).

Суттєве місце в психолого-педагогічній освіті батьків в коледжі займають батьківські збори. Вони проводяться двічі на рік. Батьки про їх проведення попереджаються заздалегідь. На загальноколеджанських батьківських зборах представники адміністрації та куратори груп ознайомлюють батьків з документами про

основні напрями, завдання та підсумки навчально-виховної роботи. Більш ефективним ці збори є, коли на них розглядаються актуальні педагогічні проблеми.

В період між батьківськими зборами психолого-педагогічна діяльність викладачів і батьків здійснюється через батьківський комітет – виборний орган, який уповноважений представляти всіх батьків у відносинах з педагогічними працівниками коледжу і студентами. Кожен член цього комітету має своє доручення, виконання якого впливає на загальний рівень психолого-педагогічної роботи в коледжі.

Діяльність батьківського комітету відображається в плані засідань і підсумках роботи. План засідань розробляється на початку навчального року, звіти про підсумки заслуховуються на зборах в кінці навчального року. Напрями діяльності батьківського комітету – це допомога в організаційних питаннях, ведення батьківських зборів, виступи перед студентами, організація і проведення походів, екскурсій. З батьківським комітетом співпрацює студентське самоврядування коледжу. Ця співпраця надає можливість спрогнозувати актуальні теми батьківських зборів та інших групових заходів, а також сприяти переходу батьків і студентів до іншого рівня стосунків, заснованих на партнерстві в спільній справі.

Зміцненню дружніх стосунків між студентами і батьками сприяють також індивідуальні тематичні консультації, які проводяться педагогічними працівниками коледжу. В ході їх проведення батьки отримують реальне уявлення про студентські справи та поведінку, а викладачі – необхідні відомості для більш глибокого розуміння кожного студента.

У спілкуванні з батьками викладачі коледжу є виключно тактовними. Їх підхід, як вихователів, носить характер партнерства у вирішенні спільної проблеми. Принципами їх успішного консультування є: довірливі стосунки; взаємоповага; зацікавленість; компетентність. Тематика цих консультацій для батьків різноманітна: «Хто друзі ваших дітей?»; «Мрії та прагнення ваших дітей»; «Ціна грошам»; «Здоровий спосіб життя»; «Вікові особливості»; «Статеве виховання»; «Виховання моральних цінностей» тощо.

Ефективною формою індивідуальної роботи викладачів коледжу з батьками є ознайомлення з умовами життя студентів, визначення особливостей їх характеру, інтересів та нахилів, контроль за ставленням до студентів в сім'ї, за їх виховання. В ході цього ознайомлення педагогічні працівники намагаються вдало вибрати час, продумати методи, які сприятимуть подоланню психологічних бар'єрів, занепокоєння, тривоги, контролю. Для цього вони вибирають нейтральний матеріал для бесіди, враховуючи психологічний стан («Ви, я бачу, занепокоєні»), обминають спірні питання, не вимагають чітких відповідей тощо.

В спілкуванні з батьками викладачі коледжу використовують письмове інформування батьків про успіхи студентів. В цьому їм допомагають члени Ради студентського самоврядування. Головна умова переписки – доброзичливий тон, радість спілкування. Викладачі - куратори заздалегідь повідомляють батьків про майбутню спільну діяльність, звертаються з порадами щодо виховання або словами подяки.

Куратори груп, педагогічні працівники також проводять спеціальну виховну роботу із сім'ями, які допускають відхилення у вихованні дітей. Роботу з педагогічно неспроможними сім'ями спрямовують передусім на підвищення їх психолого - педагогічного рівня. З цією метою їх залучають до загальної системи виховання навчального закладу.

Із педагогічно-пасивними сім'ями працюють переважно індивідуально, домагаючись розуміння батьками хибності своєї поведінки, пробудження почуття відповідальності за виховання дітей, усвідомлення своєї вини, помилок, потреби перебудувати систему стосунків у сім'ї.

У роботі з проблемними сім'ями педагогічні працівники коледжу спираються на те, що вони також хочуть бачити власних дітей чесними, культурними, здоровими, щасливими. З ними обговорюють упущення у вихованні дітей, накреслюють шляхи

усунення їх, зміни сімейних стосунків. З батьками цієї групи працювати важко, і не слід сподіватися на швидкі наслідки, але важливо посіяти в них сумніви у правильності їхньої системи виховання, змусити їх замислитися над їх результатами.

Батькам, яких поглинула бізнесова діяльність, куратори і викладачі намагаються довести, що такий стиль виховання дітей в сім'ї робить їх самотніми, емоційно нестійкими та ін. Таким дітям і в дорослому житті, напевно, буде непросто. Тому батьки повинні подумати про адаптацію їх до реального життя, про недоцільність перекладання відповідальності за виховання дітей на викладачів, репетиторів. Дитині більше потрібен емоційний зв'язок саме з батьками, їхня безпосередня участь у житті дитини важливіша, ніж машина, охорона і прислуга. Діти мають відчувати, що для батька і матері вони не менш важливі, ніж робота. У таких сім'ях педагогічні працівники заохочують інтерес дітей до навчання, але не переконують їх у тому, що вищий навчальний заклад і робота їм забезпечені не залежно від їх успіхів. Також ведуть розмову про те, що відгородження дитини від однолітків звужує коло її спілкування, вона не навчиться будувати свої стосунки з різними людьми, дружити й любити за покликом душі.

Зрозуміло, що куратори груп, викладачі здійснюють облік і аналіз вище названої роботи. Це дає можливість отримати інформацію про її здобутки та недоліки. Однією з форм аналізу – є аналіз батьками співпраці з педагогічним колективом коледжу, іншою – моніторинг цієї співпраці, що здійснюється самими педагогічними працівниками.

Крім того дбаючи про ефективну взаємодію з батьками, педагоги враховують важливість таких чинників:

- Запрошення батьків до співробітництва. Часто викладач вважає, що батьки перебувають в опозиції до нього. Намагаючись запобігати можливим запереченням з їх боку, він починає розмову в директивному тоні замість того, щоб зрозуміти їх почуття, виявивши стриманість, відкритість. Це є першим кроком до співпраці з ними.

- Дотримання позиції рівноправності. Об'єднання зусиль педагогів та сім'ї студента можливе за взаємного визнання ними рівноправності. Перший крок має зробити педагог, оскільки для цього його зобов'язує професійний обов'язок.

- Визнання важливості батьків у співпраці. Педагог повинен завжди наголошувати на важливій ролі батьків у вихованні та розвитку студентів.

- Вияв любові, захопленості їх дитиною. Психологічний контакт із батьками виникає одразу, як тільки викладач виявляє розуміння юнаків та дівчат, симпатизує їм, бачить позитивні та негативні риси. Батьки, відчувши доброзичливість педагога, більш охоче спілкуються з ним, налаштовуються на співпрацю.

Процес налагодження взаємодії педагогів з батьками в коледжі стає більш ефективним тільки тоді, коли викладачі дотримуються ще й психолого - педагогічних правил:

- використання заходів, спрямованих на підвищення авторитету батьків;
- довіра до виховних можливостей батьків, підвищення рівня їх педагогічної культури й активності у вихованні;

- педагогічний такт, неприпустимість необережного втручання в життя сім'ї;
- життєво стверджуючий, мажорний настрій при вирішенні проблем виховання, опора на позитивні риси юнаків та дівчат, орієнтація на успішний розвиток особистості.

Також педагогічні працівники коледжу постійно враховують чинники, що найбільш впливають на виховання в сім'ї:

- батьківський контроль активний, творчий, ненав'язливий, такий, що демонструє шанобливе ставлення до юнаків та дівчат;

- способи стосунків батьків зі студентами, суть яких полягає в спільних діях, в роботі, змістовному проведенні часу;

- батьківські обґрунтовані вимоги, що сприяють розвитку студента, його самостійності;

- емоційна підтримка та довіра виражені батьками у своїй любові до дітей, причому

любові не за щось конкретне, а просто за те, що вони - діти - найкраще, що є в батьків.

Активну роботу з батьками студентів здійснює і адміністрація коледжу шляхом участі в батьківських зборах; проведення зустрічей за «круглим столом»; прийому батьків з різних питань, що пов'язані з навчанням та вихованням їх дітей; запрошення батьків на виховні загальноколеджанські заходи; здійснення індивідуальної роботи; ефективної взаємодії з батьківськими комітетами, радою сприяння сім'ї та коледжу.

Підводячи підсумки можна зазначити, що в коледжі накопичено великий досвід методів та прийомів практичної роботи з батьками. Співробітництво коледжу і батьків є процесом цілеспрямованої співпраці, який починається з урочистої лінійки - посвяти в студенти і закінчується святом вручення дипломів випускникам і спрямований на підвищення рівня педагогічної культури батьків, на зміцнення взаємодії коледжу та сім'ї. на посилення її виховного потенціалу, а також на залучення батьків до виховання у студентів любові до обраної професії.

Література:

- 1.Веретенко Т.Г., Гусак Н.І. Роль мікросередовища у ефективній підготовці юнаків-старшокласників до виконання соціальних ролей чоловіка та батька // Творча особистість учителя: проблеми теорії і практики: Наук. часоп. Нац. пед. ун-ту ім. М.П. Драгоманова: Зб. наук. пр. / Редкол. О.Г. Мороз, Н.В. Гузій та ін. – Вип.1(11). – (Сер. 16).– К.:НПУ, 2004.– С. 237-243
- 2.Гусак Н.І. Оптимум об'єктивних і суб'єктивних умов успішності підготовки юнаків-старшокласників до створення сім'ї і сімейного життя // Пед. і психол. формування творчої особистості: проблеми і пошуки: Зб.наук. пр./ Редкол.: Т.І. Сущенко (Відп. ред.) та ін. – Київ-Запоріжжя, 2002.– Вип.26– С. 139-144
- 3.Долинська Л., Демидова Т. Проблеми підготовки молоді до сімейного життя.// Проблеми загальної та педагогічної психології. Збірник наукових праць Ін-ту психології ім. Г.С. Костюка АПН України./ За ред. Максименка С.Д.- К.; 2001- т.3, ч.4.- С.73-76
- 4.Жигалин С.С. Влияние родительских позиций на воспитательный потенциал семьи подростка //Социально-психологические аспекты формирования личности: Материалы межрегиональной научно-практической конференции. – Шадринск, 2004. - С.164-171
- 5.Жигалин С.С. Особенности материнской и отцовской родительской позиций в аспекте социально-ролевой адекватности семьи подростка //Международная конференция «Психология общения: социокультурный анализ». – Ростов-на Дону, 2003. – С 249-250;
- 6.Жигалин С.С., Овчарова Р.В. Родительская позиция как психологический феномен //Экономика, психология, бизнес. – Красноярск, 2004. - № 2. – С.166-182
- 7.Жигалин С.С. Родительская позиция и ее роль в психологической структуре родительства //Психолого-педагогические проблемы этической психологии: Материалы межрегиональной научно-практ. конференции. - Шадринск, 2003. Ч. I. – С. 163-164

Західноукраїнський коледж «Полісся» (м. Рівне)

ПІДГОТОВКА МОЛОДІ ДО СІМЕЙНОГО ЖИТТЯ У НАВЧАЛЬНО-ВИХОВНІЙ РОБОТІ КОЛЕДЖУ

Підготовка молоді до сімейного життя є однією з найважливіших проблем сьогодення, оскільки її загострення зумовлюється кризовим станом суспільства, соціальною та політичною нестабільністю, невизначеністю щодо майбутнього. Ці фактори призводять до перегляду планів молоді щодо укладення шлюбу, до виникнення нових соціально – психологічних установок відносно функцій сім'ї та ролей жінки й чоловіка в ній.

За даними вчених до основних причин сімейних конфліктів і розлучень у молодих сім'ях психологи відносять установку на шлюб як на легке життя. Проявляється ця установка в наступних чотирьох факторах:

- неготовність молодих людей до різкої зміни стилю життя;

- складність стосунків між поколіннями;
- гедоністичне ставлення до шлюбу (коли від нього чекають тільки приємних несподіванок);
- відсутність підготовки до виконання всього комплексу функцій необхідних у сім'ї.

З цього випливає необхідність спеціальної цілеспрямованої роботи зі студентами з проблем підготовки їх до шлюбу. Це може бути як просвітницька робота, в основі якої лежить ознайомлення студентів зі знаннями щодо функцій сім'ї, особливостями їх установок на сімейне життя, гендерними стереотипами, їх наслідками, так і тренінгові заняття з використанням різноманітних психотехнічних вправ, які спрямовані на набуття нових умінь і навичок щодо форм установок у сімейному житті. Наприклад, педагогічний колектив коледжу проводить такі виховні заходи:

1. «Батьки – головні вихователі своєї дитини».
2. «Формування здорового способу життя в умовах родини».
3. «Громадянин формується в родині».
4. «Твоє майбутнє – від чого воно залежить».
5. Бесіда «Моя майбутня родина».
6. Анкета «Чого Ви чекаєте від подружнього життя?».

Анкета «Чого Ви чекаєте від подружнього життя?»

1. Чим зумовлений ваш вибір майбутнього чоловіка (дружини)?

- А) зовнішнім виглядом, вмінням триматися на людях, говорити;
- В) рисами характеру, вчинками, що викликають довіру;
- С) відчуваю, що прийшла пора одружуватися (виходити заміж), а кращих кандидатів немає і не передбачається.

2. Яку мету Ви хотіли б досягти, беручи шлюб?

- А) взаємну любов, домашній затишок, сімейне тепло;
- В) вирішення квартирного питання, фінансового благополуччя – матеріального достатку;
- С) тільки одного – скоріше порішити з самотністю.

3. Що, з Вашої точки зору, повинна закріплювати сім'я?

- А) гармонія почуттів, взаєморозуміння; В) матеріальні блага; С) інтимне життя.

4. Чи припускаєте Ви взяти на себе більшу частину сімейних обов'язків?

- А) зовсім ні, не збираюся погрузнути в сімейних клопотах;
- В) вважаю, що потрібно з самого початку розподілити і чітко визначити сімейні функції кожного;
- С) звісно, що так, вважаю це своїм подружнім обов'язком.

5. Чи плануєте Ви в майбутньому займатися кухонними справами?

- А) обов'язково буду оволодівати кулінарним мистецтвом;
- В) гадаю, що для мене це занадто, не бажаю робити з себе «раба свого шлунку»;
- С) іноді треба дозволяти собі домашню кухню, хоча можна обійтися напівфабрикатами.

6. Якщо Ви сперечаєтесь, чи завжди Ви готові поступитися першим?

- А) дуже рідко вважаю себе винним;
- В) здебільшого прагну першою (им) залагодити конфлікт;
- С) найчастіше аналізую ситуацію, причини непорозуміння і, хоч не зразу, але уладную справу.

7. Чи повинна жінка працювати, якщо в неї маленькі діти, а чоловік цілком спроможний забезпечити сім'ю?

- А) ні, не повинна;
- В) так, якщо дитина ходить до ясел або дитячого садка;
- С) так, якщо допомагають інші члени сім'ї.

8. Яку допомогу повинні надавати подружжю батьки?

- А) ніякої; В) матеріальну – в міру потреби; С) у догляді за дитиною.

9. Хто повинен відповідати про матеріальний добробут в сім'ї?

- А) головним чином, чоловік;

- В) обоє однаковою мірою;
 С) головним чином, жінка.

10. Чи хочете Ви мати дітей?

- А) щонайменше – двох; В) ні; С) за умови, що їх буде хотіти чоловік (жінка).

11. Чи будуть у Вас тасмниці від майбутнього чоловіка (жінки) ?

- А) ніяких; В) деякі; С) є речі, які не можна з ним обговорювати.

Оцінювання.

Підрахунок набраних балів:

Питання	А	В	С	Питання	А	В	С
1	2	3	1	7	2	1	3
2	3	1	2	8	1	2	3
3	3	2	1	9	3	2	1
4	1	2	3	10	3	1	2
5	3	1	2	11	3	2	1
6	1	3	2				

До 15 балів: Можливо з часом ви зміните багато поглядів на подружнє життя, але поки що ви не готові до нього, оскільки ваш шлюб буде сповнений конфліктів, ви не зможете пристосуватися до майбутнього чоловіка (дружини). Насамперед навчіться бути терплячим, час від часу поступатися партнеру. Для вас головне не внутрішній світ, а зовнішність та матеріальний достаток. Ви більше любите і бережете себе, а справжні глибокі почуття до вашої половини вас обходять.

15 – 25 балів : Якщо ви збираєтесь одружитися, то рішення може бути трохи поспішним. Можливо вам ще не достає життєвого досвіду, впевненості в собі. Приділивши більше уваги самоконтролю, відповідальності за себе і за свою другу половину, ви б могли стати хорошим чоловіком (дружиною). У вас є прагнення до гармонії сімейного життя, потрібно тільки набратися терпіння – дорога до сімейного щастя не проста.

25 і більше – Щасливою буде та людина, з якою ви пов'яжете свою майбутню долю. Ви достатньо мудрі, поважаєте інтереси партнера, зберігаючи водночас свою незалежність. Ви відкриті, некорисливі. Ваше ставлення до подружнього життя дуже серйозне і відповідальне. Ваші щирі почуття будуть запорукою щасливого сімейного життя.

Чернігівський юридичний коледж Державної пенітенціарної служби України

*Єрмак С.М., начальник циклу педагогіки та психології,
кандидат педагогічних наук, доцент*

*Мірошниченко О.М., старший викладач циклу
педагогіки та психології, кандидат психологічних наук*

**ОРГАНІЗАЦІЯ СІМЕЙНО-РОДИННОГО ВИХОВАННЯ КУРСАНТСЬКОЇ
МОЛОДІ**

Викладачі коледжу в межах роботи кураторів навчальних груп проводять виховні заходи, під час яких приділяють увагу формуванню сімейних цінностей у курсантської молоді. Стало традицією організовувати в коледжі заходи до «Дня матері», «Міжнародного дня сім'ї», «Дня молодіжних та дитячих громадських організацій», «Дня захисту дітей».

Провідною метою роботи спрямованої на сімейне виховання є ознайомлення курсантської молоді: з основними функціями сім'ї, її видами, особливостями розподілу

ролей в сім'ї, відповідальністю за виховання дітей, сімейними традиціями, законодавством в сфері сімейних відносин, духовними цінностями родини.

Основними завданнями зазначених заходів є:

- 1) Інформування про функції сім'ї та родинні відносини.
- 2) Розвиток уявлень про сімейні стосунки та ролі які виконує подружжя у сучасному суспільстві.
- 3) Організація тренінгових занять спрямованих на вирішення сімейних конфліктів конструктивним способом.
- 4) Ознайомлення з основами виховання дитини у родинному колі.
- 5) Формування психологічної готовності курсантів до сімейного життя.

План

заходів з підготовки курсантів до сімейного життя і відповідального батьківства

Дата проведення	Назва заходу	Відповідальний за проведення заходу
До 13.05.	Науково-практичний семінар на тему: «Особливості міжособистісних відносин між курсантами». Напрямки роботи: 1. Гендерні аспекти міжособистісних відносин. 2. Моральні основи взаємовідносин серед курсантів різної статі. 3. Про товариство і дружбу . 4. Любов як вище людське почуття. 5. Здоров'я подружжя і майбутніх поколінь.	Викладачі циклу педагогіки та психології, курсові офіцери.
До 15.05.	Соціально-психологічний тренінг на тему: «Криза першого року сімейного життя». Тренінг навичок позитивного спілкування, конструктивної поведінки молодого подружжя в конфліктній ситуації. <i>Мета:</i> Отримання навичок конструктивної взаємодії сім'ї першого року подружнього життя.	Викладачі циклу педагогіки та психології, старший психолог відділу по роботі з особовим складом Чернігівського юридичного коледжу Державної пенітенціарної служби України
	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Мозковий штурм: «Для чого потрібна родина»; ▪ Тестування та рефлексія: «Особливості психологічної сумісності молодої сім'ї»; ▪ Рольова гра: «Будні подружнього життя»; Групова вправа: «Запобігання домашньої сварки».	
До 20.05.	Круглий стіл на тему: «Сім'я у світі духовних та культурних традицій суспільства». Теми виступів: - Розуміння сім'ї у різних культурах. - Моральні норми шлюбу у християнській культурі. Обряд «Вінчання» - Правові основи шлюбу і сім'ї. Сімейне право. - Соціальний статус сім'ї у сучасному суспільстві.	Викладачі циклу педагогіки та психології, духовний куратор коледжу, настоятель храму Архістратига Михайла – отець Іоанн, представники молодіжної громадської організації «Центр материнських ініціатив «Біла парасолька».
До 01.06..	Конкурс курсантських плакатів до Міжнародного дня захисту дітей на тему: «Сім'я одвічна цінність»	Куратори навчальних груп.

СІМЕЙНО-РОДИННЕ ВИХОВАННЯ СТУДЕНТІВ

З метою формування і розвитку моральних цінностей у студентів у навчальній групі коледжу проводяться виховні години за тематикою, яка була б цікавою та корисною для молоді, сприяла б підготовці студентів до створення щасливої сім'ї та відповідального батьківства. Такими темами є: «Жити по - совісті», «Культура спілкування», «Що таке шляхетність?», «Моральний закон», «Шануй батька й матір», «Не вбивай», «Не кради», «Заздрість», «Толерантність у людських відносинах», «Життя-найцінніший дар на землі», «Стрес і здоров'я», «Закоханість і кохання», «Підготовка до шлюбу», «Громадянський шлюб», «Шлюбний договір», «Велика сила кохання в житті видатних людей», «Діти, батьки і мода», «Людина і гроші», «Не чини перелюбу», «Егоїзм», «Роль чоловіка і батька в сім'ї», «Дівчина. Жінка. Мати», «Секрети щасливого шлюбу», «Студентська сім'я», «Розлучення: за і проти», «Аборт та його наслідки», «Здорові батьки - здорові діти», «Погані та шкідливі звички», «Гендерні відносини» «Праця-найвеличніша краса», «Людина і гроші» тощо.

На виховних годинах обговорюються результати попереднього анкетування певної тематики, яке куратор групи проводить серед студентів. Як правило – це відкриті анонімні анкети, які передбачають довільну відповідь на поставлені запитання, яких не більше 5-7. Крім того, на цих заходах доцільним є використання відео сюжетів, соціальних реклам, мультимедійних презентацій.

Вчитись будувати щасливу сім'ю можна на прикладі побудови стосунків у навчальному колективі, в якому перебувають молоді люди із певним характером, звичками, темпераментом та поглядами. Функція куратора – об'єднати всіх в один дружній колектив, створити позитивний мікроклімат, навчити всіх бути відповідальними та уміти гальмувати свої негативні дії або вчинки. Тому розгляд теми толерантності людських відносин є особливо важливою. На початку обговорення я пояснюю якою великою є потреба мирного співіснування всіх мешканців різноманітного і суперечливого сучасного суспільства. Після чого ми аналізуємо результати попереднього анкетування:

- 1) Хто і як із студентів вносить позитив в мікроклімат групи?
- 2) Хто і як із студентів вносить негатив в мікроклімат групи? (Прізвища таких студентів я не оголошую, а проводжу з ними індивідуальну бесіду по виявленню проблем і шляхів їх подолання)
- 3) Як покращити дружні стосунки в групі?
- 4) Що ти для цього робиш (будеш робити)? При мудрому керівництві куратора спостерігаються позитивні зміни в стосунках студентського колективу.

Перед обговоренням тем, спрямованих на виховання гармонійних сімейних відносин та перед батьківськими зборами я проводжу наступне анкетування:

- 1) Хто в сім'ї займається твоїм вихованням?
- 2) Як ти оцінюєш своє виховання в сім'ї?
- 3) Які стосунки у тебе з батьками?
- 4) Яких помилок ти будеш уникати при вихованні своїх власних дітей?
- 5) Який найкращий день (подія) були у твоєму житті, що пов'язані із сім'єю?
- 6) За які вчинки тобі було соромно перед батьками?

Відповіді на ці та інші питання дають можливість побачити, хоча б приблизно, картину сімейних відносин, допомагають спільно сформувати модель щасливої сім'ї, виявити помилки та коректувати свої сімейні відносини.

Під час батьківських зборів я обговорюю з батьками відповіді на ці та інші питання. Щирість та відвертість студентів допомагає батькам відчувати сигнали певних проблем, що існують в їх сім'ях.

У спілкуванні я намагаюсь постійно нагадувати студентам про велику роль батьків у їхньому житті, про їх турботу та любов до своїх дітей. Особливі слова вдячності своїм батькам я пропоную студентам сказати після завершення навчального року. Так, в листах куратора до батьків із підсумками навчання за семестр, студенти додають особисте до них звернення: *Дорогі мої батьки! Дякую вам за можливість навчання, вашу підтримку, допомогу і любов!!! Сподіваюсь виправдати ваші сподівання протягом наступних років навчання і всього свого життя! З любов'ю....*

Якщо молодь проявляє всі свої найкращі якості до своїх батьків, тим самим вона програмує свої майбутні відносини зі своїми власними дітьми.

На виховній годині, присвяченій Жіночому святу 8 березня, ми обговорюємо призначення і роль жінки в сім'ї і суспільстві. Студентів я розподіляю на 3-4 групи. Завданням кожної групи є представлення свого бачення образу жінки і матері, складовими якого можуть бути риси характеру рідних та близьких жінок. Супроводжують обговорення відео сюжети : «Мама вас чекають», пісні про батьків (Фактор-2 «Родители»), соціальні реклами «Відносини дітей і батьків», «Аборт», «Не вбивай мене, мама» та інші. Посилує виховну роботу куратора перегляд та обговорення вистав, кінофільмів, художніх виставок, поетичних вечорів тощо.

Тему любові, сімейних стосунків чудово розкривають актори Житомирського драматичного театру. Так, вистава «Божі тварі» демонструє проблеми в стосунках між людьми, гріховність позашлюбних відносин, абортів на фоні чистих почуттів тварин, які здатні на самопожертву заради щастя людини. Вистава «Втеча з реальності» застерігає молодь від руйнування свого життя та сімейного ладу наркотичним дурманом.

В навчальному закладі студенти також залучаються до участі у різних міні-виставах морального спрямування. Напередодні Нового Року, Різдва Христового, свята випуску учнів молодшої школи, іменин дошкільнят студенти коледжу відвідують дітей Житомирського інтернату №4. Зустрічі з такими дітьми, в очах яких сум і надія, є аспектом практичного виховання студентської молоді, яка повинна відповідально ставитись до планування і створення своєї сім'ї, народження і виховання дітей. Це є приводом і для того, щоб оцінити переваги свого щасливого життя в родині і дарувати більше уваги, тепла і любові своїм батькам. А також спонукає відкрити свої серця для благодійності, яка має бути притаманною для кожної небайдужої людини.

Путивльський педагогічний коледж імені С.В.Руднева

Азаренко Ю.П., вихователь гуртожитку

Колтунова Н.В., вихователь гуртожитку

ОРГАНІЗАЦІЯ ВИХОВНОЇ РОБОТИ В ГУРТОЖИТКУ ЩОДО ПІДГОТОВКИ СТУДЕНТІВ ДО СІМЕЙНОГО ЖИТТЯ І ВІДПОВІДАЛЬНОГО БАТЬКІВСТВА

Підготовка молоді до сімейного життя в гуртожитку є одним із пріоритетних напрямів діяльності коледжу.

Створення сім'ї – відповідальний крок. Сімейне законодавство чітко визначає права та обов'язки подружжя. Для ознайомлення з цими нормативно-правовими документами в гуртожитку створено куточок правової освіти, де розміщено: «Сімейний кодекс України», Закон України «Про попередження насильства в сім'ї» тощо.

З метою підготовки молоді до сімейного життя ті відповідального батьківства у гуртожитку проводяться:

- засідання дискусійного клубу, які сприяють підвищенню інтересу студентів до основ сімейної етики, вивчення рівня орієнтування вихованців з питань щодо сімейного виховання тощо;

- Інтернет-конференції, завданнями яких є обговорення актуальних проблем сімейного життя, виховання дітей та інш. Ця форма забезпечує можливість організації дистанційного спілкування наших студентів з фахівцями з відповідних питань; оперативний обмін інформацією для вироблення спільної стратегії у роботі. Також це швидке отримання консультацій з проблемних питань.

- колективні презентації, під час яких творчі групи студентів складають проекти, наприклад: «Я – хороша мама». Метою проекту є допомога майбутнім мамам усвідомити вплив різних проявів їхньої поведінки на розвиток дитини; зближення майбутньої мами з немовлям ще до його народження, навчання догляду за дитиною. Завдання проекту: формування відповідального батьківства у молоді, запобігання соціальному сирітству; пропаганда здорового способу життя.

- тренінги «Сімейне право», «Рівні права та можливості жінок і чоловіків»;

- мозковий штурм з питань «Що таке сім'я?», «Для чого люди одружуються?», «Які функції сім'ї?».

Важлива роль у підготовці молоді до сімейного життя відводиться статевому вихованню. Підліткам прищеплюємо повагу до представників протилежної статі, особливо до жіночої, щоб юнак бачив у ній дівчинку, подругу, майбутню дружину, матір своїх дітей, а не лише біологічно протилежну стать. Самоповага й повага до протилежної статі є тим моральним гальмом, яке регулює взаємини між статями. Найінтенсивнішу виховну роботу проводимо з першокурниками, коли дівчата статево дозрівають швидше і спостерігається розрив у стосунках хлопців і дівчат, що може позначитися на ставленні до протилежної статі в майбутньому.

Виняткове значення у статевому вихованні має формування у хлопців і дівчат сором'язливості, почуття відповідальності за свої дії. Вони мають усвідомити, що статеві зв'язки без справжнього почуття є вульгаризацією статевих бажань, що позбавляє людину високого і прекрасного почуття. Легковажне статеве життя може стати причиною трагедій майбутньої сім'ї.

У гуртожитку проводяться виховні заходи, покликані ознайомити студентів із міжстатевими відносинами (бесіди, лекції, диспути, конференції, вечори запитань та відповідей та ін.), формувати правильну поведінку в міжстатевому спілкуванні, виконання властивої статевої ролі в суспільстві. Ми зосереджуємось на морально-психологічних питаннях, розв'язання яких сприяло б формуванню правильних взаємин між статями, унеможливило статево розпусту, заклало підвалини міцної сім'ї в майбутньому. Для цього необхідно виховувати в учнів повагу до себе, чоловічу та жіночу гідність.

Серед актуальних проблем становлення сім'ї особливо важливими є питання, пов'язані з підготовкою молоді до батьківства.

Тому стало актуальним використання у навчально-виховному процесі програми «Відповідальне ставлення до батьківства як важлива умова виконання батьківських функцій», яка включає: інформацію про батьківство, його складові, права дітей, права та обов'язки батьків, про наслідки безвідповідальної поведінки батьків, про ролі батька і матері у вихованні дитини, про вікові та психолого-педагогічні особливості дитини, методи та стилі виховання, шляхи спілкування, інформацію стосовно традицій сімейного виховання у народній педагогіці. Реалізація програми включає проведення дискусій із запрошенням психологів, соціальних педагогів, юристів, медичних працівників за такими темами: «Ролі батька і матері у вихованні дитини: відмінності, переваги, права», «Очікування дитини: страхи чи сподівання батьків», «Народження дитини - власний внесок в існування світу» та інші.

Також використовуються такі цікаві форми роботи, як сімейна скринька та аукціон ідей родинної педагогіки. Сімейна скринька передбачає добірку матеріалів з досвіду сімейного виховання, наприклад, опис традицій, сімейних свят, щоденник матері, опис складних ситуацій з варіантами їхнього вирішення. Аукціон ідей родинної педагогіки - це своєрідний обмін досвідом, який здійснюється на зборах групи молодих подружніх пар через презентацію родинної педагогіки (закони, правила, традиції, методи виховання). Підготовка доповіді супроводжується спільним малюванням подружжями життя сім'ї на безлюдному острові, передбачає визначення мети, правил, традицій сім'ї, найближчих завдань, характеристику сім'ї загалом та окремих її членів. Найкращі ідеї визначаються за критеріями простоти, оригінальності, відповідності партнерській сім'ї.

Проводиться тренінг «Відповідальне батьківство» розроблений у відповідності до сутнісних та структурних характеристик відповідального ставлення до батьківства. Метою тренінгу є ознайомлення учасників із сучасними поглядами на батьківство та сприяти формуванню відповідального ставлення до батьківства у молодих подружжів. Розробляємо та проводимо відеолекторії з таких тем: «Збереження репродуктивного здоров'я», «Вплив паління та алкоголю на внутрішньоутробний розвиток дитини». Після

перегляду визначаємо проблемні моменти, знаходимо шляхи їх вирішення та обговорюємо дії, які можуть попередити виникнення цих проблем.

Паралельно відбувається загальносоціальна, моральна, психологічна, правова та господарсько-економічна підготовка молоді до сімейного життя. Кожен з цих видів підготовки передбачає ознайомлення студентів з певними питаннями.

Література:

1. Алексеєнко Т. Про нові підходи до сімейного виховання / Т.Алексеєнко // Шлях освіти. – 1997. - № 2. – С.34-46.
2. Бондаровская В. Психологическая поддержка семьи. Материалы к тренингу. – К.: «Розрада», 2000. – 286 с.
3. Виховна робота в технікумах та коледжах / Випуск 9-10. – 2011.
4. Лесгафт П.Ф. Семейное воспитание ребенка и его значение. – М.: Педагогика, 1991. – 175 с.
5. Качан В.С. Вихователю про сексологію. – М., 1991.
6. Колесов Д.В. Бесіди про статеве виховання. – М., 1976.
7. Кондратюк В.В. Вивчення методів сімейного виховання. – Нач.шк. – 1993. - № 1. – С.70.
8. Коп І.С. Вступ до сексології. – М., 1989.
9. Ходаков Н.М. молодому подружжю. – М., 1992.
10. Шибаетова А.І. Батькам про статеве виховання. – М., 1989.

Борщівський агротехнічний коледж (Тернопільська обл.)

*Корольчук Н. М., спеціаліст вищої категорії,
вихователь-методист гуртожитку №2 коледжу*

ОСНОВНІ НАПРЯМИ ВИХОВНОЇ РОБОТИ ВИХОВАТЕЛЯ ГУРТОЖИТКУ З БАТЬКАМИ СТУДЕНТІВ

Важливою складовою навчально-виховного процесу Борщівського агротехнічного коледжу є організація роботи з батьками, сім'ями студентів. За нових умов суспільного, освітнього й технічного розвитку законодавство України чітко визначає межі відповідальності сім'ї за навчання і виховання молодого людини. Саме батьки чи особи, які їх замінюють, зобов'язані дбати про своїх дітей, створювати належні умови для розвитку їхніх природних нахилів, зміцнення фізичного здоров'я, здобуття загальної середньої освіти.

Якщо відомо, що сім'я не є ізольованим мікросередовищем: багатоканальні зв'язки з'єднують її з суспільством; різноманітні зовнішні чинники впливають на її виховну функцію. Важливе місце тут належить навчальному закладу, педагогам, які завдяки фаховій освіті володіють необхідними психолого-педагогічними знаннями, професійними вміннями і навичками, виступають важливою складовою в педагогічному трикутнику „студент – батьки – вихователь».

Організація роботи з батьками студентів у коледжі здійснюється за напрямками:

- вивчення сімей студентів, їхнього виховного потенціалу;
- залучення батьків у навчально-виховний процес;
- формування педагогічної культури сучасної сім'ї та допомога батькам у їхній психолого-педагогічній самоосвіті;
- корекція виховної діяльності родини із різним типом сімейного неблагополуччя.

Розглянемо перший аспект роботи із сім'ями в коледжі.

Робота вихователя розпочинається із вивчення сім'ї з погляду виконання нею своєї виховної функції з метою встановлення неформальних взаємин між педагогами і батьками, створення бази співпраці щодо виховання студента, визначення умов і чинників, які сприятимуть ефективній співдії сім'ї та навчального закладу.

В процесі вивчення виховного потенціалу сім'ї – це відвідування сім'ї студента, листування з батьками, запрошення батьків до коледжу, а також ознайомлення з побутовими умовами життя студента сприяє уявленню про характер, інтереси, нахили студента. Листування з батьками використовується для встановлення тісного контакту з батьками студента. Зміст листів може бути присвячений різним темам: подяки, привітання, запитання, відповіді. Головною формою роботи з батьками є батьківські збори, де згуртовується колектив батьків, формується загальна думка щодо актуальних проблем життєдіяльності групи, в якій навчаються їх діти.

Як правило, виникають труднощі у вихованні студентів із дисфункційних сімей (де батьки зловживають алкоголем, наркотиками, перебувають у місцях позбавлення волі, не займаються вихованням, спонукають своїх дітей до девіантної поведінки). Виховна робота з такими родинами не завжди веде до бажаних наслідків. В окремих випадках доцільним буде клопотання про ізоляцію молодого людини, позбавлення батьківських прав. До роботи з такими сім'ями слід залучати правоохоронні органи, громадськість.

Пріоритетним аспектом в організації роботи коледжу з батьками є організація педагогічного всеобучу з метою формування їх педагогічної культури. Зміст роботи з формування педагогічної культури батьків можна визначити як спеціально організовану діяльність з надання допомоги сучасній сім'ї у виконанні нею виховної функції. Методологічним підґрунтям цієї педагогічної діяльності є право кожної дитини на таких батьків, які здатні забезпечити їй можливість всебічного розвитку і сімейного добробуту.

Найдоцільнішою формою педагогічного всеобучу батьків вважається поза аудиторна робота, за якої педагог відходить від традиційного монологу (лекції, бесіди), поєднує індивідуальну роботу із групами батьків, педагогічне спілкування з окремими членами родини, залучає психолого-педагогічне консультування членів родин із питань навчання і виховання їх дітей.

Серед великого розмаїття організаційних форм педагогічного всеобучу батьків у Борщівському агротехнічному коледжі. Доцільно виділити такі:

- колективні: лекції, конференції (з обміну досвіду родинного виховання), диспути, дискусії, «круглі столи», вечори запитань і відповідей, дні взаємних претензій, дні відкритих дверей, кінолекторії;
- індивідуальні та групові: консультації з проблем сімейно-родинного виховання, бесіди, відвідування сімей, листування, зустрічі з батьками;
- диференційовані: вечори сімейних традицій, виставки декоративно-прикладної творчості, родинних альбомів, випуск тематичних газет.

Значної уваги заслуговує створення консультативних пунктів з питань виховання юнаків і дівчат, із залученням до роботи в них педагогічних кадрів вищої кваліфікації, психолога, працівників правоохоронних органів, соціальних педагогів, лікарів-дієтологів та інших спеціалістів, від яких батьки могли б отримати компетентні консультації з хвилюючих їх питань.

Допомагає у роботі «Щоденник спостережень сім'ї студентів», у якому час від часу ведуться короткі записи. На основі систематизації одержаних даних складається „Педагогічний паспорт сім'ї», у якому підкреслити найхарактерніші для кожної конкретної сім'ї відомості, форма якого цілком довільна. «Педагогічний паспорт сім'ї» поновлюється, доповнюється впродовж усього періоду навчання юнаків і дівчат.

«Дух», атмосфера сім'ї припускає любовне, добре, дбайливе, уважне ставлення один до одного всіх членів родини. Тут не місце нервовим зривам, як часто буває. Тому перше й основне в сімейних відносинах – оптимістична й доброзичлива атмосфера. Щоб попередити конфлікт у сім'ї, потрібно добре знати один одного. Потрібно навчитися знімати напругу, поганий настрій.

Ми рекомендуємо батькам основні правила сімейної етики:

- неприпустимо з'ясувати сімейні стосунки у присутності дітей;
- жодних зауважень при сторонніх, це сильно зачіпає самолюбство дітей;

- сімейне кредо: «Ми розберемося самі!» І не дозволяйте втручатися ні батькам, ні дітям у ваші сімейні справи;
- не конфліктуйте через дрібниці;
- вмійте поступитися. Поступливість – одна з важливих умов сімейних стосунків.

Досконале вивчення сімей студентів забезпечується застосуванням комплексу різноманітних методів: система характеристик, письмове опитування, анкетування, метод спостереження і прямого вивчення сім'ї, творчі роботи студентів. Вивчення сімей студентів допомагає вихователю отримати узагальнені дані про атмосферу в сім'ї, характер сімейного виховання і взаємини в кожній конкретній родині.

Підсумки й аналіз вивчення сім'ї здійснюються вихователем систематично. За результатами психолого-педагогічних досліджень застосовуються відповідні форми і методи роботи, планується зміст педагогічного всеобучу батьків, визначаються сім'ї, які потребують педагогічної допомоги та корекції у вихованні студентів. Крім того, практичний психолог допомагає педагогам і батькам знайти вихід з конфліктної ситуації, оволодіти навичками та прийомами міжособистісного спілкування.

Програма вивчення сім'ї студента.

1. Прізвище, ім'я студента.
2. Адреса.
3. Тип сім'ї: повна проста (батьки, діти), повна складна (батьки, діти, бабуся, дідусь), повна, але один із батьків нерідний, неповна.
4. Скільки років існує сім'я.
5. Кількість дітей.
6. Житлові й матеріальні умови.
7. Характеристика сім'ї за віком: вік дорослих членів сім'ї, вік дітей.
8. Де і ким працюють батьки.
9. Освіта дорослих членів сім'ї.
10. Культурний рівень батьків: наявність домашньої бібліотеки; читання періодичної преси; читання педагогічної літератури; відвідування осередків культури.
11. Сімейна атмосфера: доброзичлива; дружелюбна; нестійка; байдужа; гнітюча, недоброзичлива.
12. Хто з батьків більше приділяє уваги дітям.
13. Система виховного впливу:
 - узгодженість усіх членів сім'ї у питаннях виховання дитини;
 - відсутність чи наявність конфліктів щодо виховання дітей;
 - відсутність виховання як системи цілеспрямованого впливу.
14. Рівень (відсутність) інтересу і бажання поповнювати свої психолого-педагогічні знання.

Орієнтовна схема аналізу особливостей і недоліків сімейного виховання.

I. Загальна характеристика сім'ї.

1. Склад сім'ї: повна, формально повна, неповна.
2. Характеристика сім'ї: гармонійна, проблемна (конфліктна, антипедагогічна, асоціальна, аморальна).
3. Типовий стан сім'ї: емоційний комфорт, тривожність, емоційно-психологічний дискомфорт і нервово-психічне напруження.
4. Стиль сімейного виховання: ліберальний, демократичний, авторитарний, нестійкий.
5. Порушення сімейного виховання: домінуюча гіперпротекція, потураюча гіперпротекція, гіперпротекція, емоційне відкидання, жорстока поведінка.
6. Ставлення до коледжу: підтримують тісний зв'язок, зв'язки мають випадковий характер, батьки уникають контактів, протидіють вихованню в коледжі.

II. Особливості сімейного виховання.

1. Батьки створюють умови для правильного розвитку дитини:

- нормальні житлово-побутові умови в гуртожитку;
 - організація місця для занять;
 - контроль за дотриманням санітарно-гігієнічного режиму.
2. Батьки надають допомогу в навчанні, організації домашньої навчальної праці.
 3. Батьки виконують рекомендації педагогів коледжу, вихователів, практичного психолога щодо виховання дітей.
 4. Батьки бачать недоліки у вихованні своїх дітей.
 5. Сім'я допомагає педагогу в організації навчально-виховної роботи.
 6. Батьки справляються із вихованням дитини.

II. Недоліки сімейного виховання (назвати).

1. Причини недоліків (відповідне підкреслити):

- неблагополуччя сім'ї (мікроклімат, здоров'я);
- відсутність єдиних вимог;
- незнання психологічних особливостей своєї дитини;
- низький освітній, культурний, психолого-педагогічний рівень батьків;
- використання антипедагогічних заходів впливу;
- невиконання рекомендацій педагога;
- інші причини (вказати які).

Взаємодія вихователя і батьків студентів, що проживають в гуртожитку.

У практичній роботі з батьками колектив вихователів гуртожитку використовує колективні й індивідуальні форми взаємодії. Причому, в тому й іншому випадку, реалізуються як традиційні, так і нетрадиційні форми роботи.

Традиційні форми роботи з батьками: батьківські збори; загальноколеджівські коференції; індивідуальні консультації педагога; відвідування вдома.

Рекомендації з проведення батьківських зборів.

1. Батьківські збори мають просвіщати батьків, а не констатувати помилки і невдачі студентів у навчанні.
2. Збори повинні мати як теоретичний, так і практичний характер: аналіз ситуацій, тренінги, дискусії.
3. Збори, не місце для обговорення та осуду студентів.

Батьківські збори проводяться у коледжі раз на семестр, за необхідності їх можна проводити і частіше. На батьківських зборах аналізуються навчальні досягнення студентів, їхні можливості. Розмова на зборах має йти не про бали, а про якість знань і міру інтелектуальних зусиль, що відповідають пізнавальній і моральній мотиваціям.

Загальноколеджівські батьківські збори проводяться, як правило, не більше двох разів на рік. Тематика таких зборів – це звіт роботи коледжу за визначений період часу. Наприклад, навчальний заклад пройшов атестацію і хоче ознайомити батьків з досягнутими результатами.

Загальноколеджівські батьківські збори можна використовувати для демонстрації позитивного досвіду виховання в родині. Так, наприкінці навчального року можливе нагородження родин з позитивним досвідом виховання дітей.

Батьківські конференції мають велике значення в системі виховної роботи коледжу. Вони повинні готуватися дуже ретельно, з обов'язковою участю психологів, соціального педагога. Їхнім завданням є, зокрема, проведення соціальних і психологічних досліджень з проблеми конференції та їх аналіз.

Індивідуальні консультації – одна з найважливіших форм взаємодії вихователя з родиною. Особливо вона необхідна, вихователь проводить перше знайомство з групою. Для того, щоб перебороти занепокоєння батьків, острах розмов про юнака, необхідно проводити індивідуальні консультації-співбесіди з батьками. Готуючись до консультації, необхідно визначити ряд питань, що допоможуть плануванню виховної роботи з групою.

У виховному арсеналі вихователя має велике значення **бесіда**. Її найкраще використовувати з метою попередження конфліктних ситуацій, для налагодження взаємин між батьками і студентами, між окремими педагогами і родиною.

Нетрадиційні форми роботи з батьками: тематичні консультації; батьківські читання; батьківські вечори.

Для того, щоб тематична консультація відбулася, батьки повинні бути переконані в тому, що ця проблема їх стосується і потребує невідкладного вирішення. У тематичній консультації повинні брати участь: педагог, психолог, представник правоохоронних органів.

Батьківські тренінги – це активна форма роботи з батьками, що хочуть змінити свою взаємодію з власною дитиною, зробити її більш відкритою і довірливою. У батьківських тренінгах повинні брати участь двоє батьків. Від цього ефективність тренінгу зростає і результати не змушують себе чекати. Тренінг проводиться із групою, що складається із 12-15 осіб. Щоб тренінг був результативним, він має складатися з 5-8 занять. Він проводиться практичним психологом коледжу, що дає можливість батькам на час відчутти себе дитиною, пережити емоційно ще раз дитячі враження.

Батьківські ринги – одна з дискусійних форм спілкування батьків і формування батьківського колективу. Батьківський ринг готується у вигляді відповідей на запитання з педагогічних проблем. Запитання вибирають самі батьки. На одне запитання відповідають дві родини. У них можуть бути різні позиції, різні думки. Інша частина аудиторії в полеміку не вступає а лише підтримує думки родин оплесками. Експертами в батьківських рингах виступають студенти групи, визначаючи, яка родина у відповідях на запитання була ближчою до правильного трактування відповіді.

І традиційні, і нетрадиційні методи і форми взаємодії вихователя і батьків студентів мають одну загальну мету – щастя юної особистості, що входить у сучасне культурне життя.

Тематика організації і проведення консультацій для батьків.

1. Студент не хоче вчитися. Як йому допомогти?
2. Єдина дитина в родині. Шляхи подолання труднощів у вихованні.
3. Покарання. Яким воно повинно бути.
4. Тривожність дітей. До чого вона може привести?
5. Брутальність і нерозуміння в родині.
6. Друзі ваших дітей.
7. Декілька поколінь під одним дахом. Проблеми спілкування.

Анкети для батьків

1. «Як ви оцінюєте свої педагогічні здібності?»
2. «Батьки як вихователі»
3. «Чи знаєте ви своїх дітей?»
4. «Як ви забезпечуєте умови для навчання дітей вдома?»
5. «Чи достатньо ви цікавитеся своїми дітьми?»
6. «Як ви співпрацюєте із педагогічним колективом, у якому навчається ваша дитина?»

Орієнтовна тематика проведення батьківських зборів

Наведені нижче опитувальники дозволяють вихователю мати достатньо інформації, щоб конкретніше і ефективніше вести виховну роботу.

«ЯК ВИ ОЦІНЮЄТЕ СВОЇ ПЕДАГОГІЧНІ ЗДІБНОСТІ»

1. Чи вважаєте ви, що достатньо володієте основами педагогіки?
А. Володію. Б. Не володію. В. Не можу відповісти.
2. Чи повинні ви вивчати основи педагогіки?
А. Обов'язково. Б. Не обов'язково. В. Не задумувався.
3. Чи задовольняє вас робота куратора вашої дитини?
А. Задовольняє. Б. Не задовольняє. В. Не можу відповісти.

4. В яких заходах разом з дітьми ви брали участь?
 - А. В організації екскурсій.
 - Б. В організації вечорів.
 - В. У проведенні виховних годин.
 - Г. В інших заходах.
5. Чи хочете ви, щоб ваша дитина мала ту ж професію, що й ви?
 - А. Хотів би.
 - Б. Не хотів би.
 - В. Не можу відповісти.
6. Хто, на ваш погляд, має на ваших дітей вирішальний вплив?
 - А. Мати.
 - Б. Батько.
 - В. Викладач.
 - Г. Товариші.
 - Д. Не можу відповісти.
7. Де після закінчення коледжу ваша дитина буде навчатись?
 - А. У ВНЗ.
 - Б. Піде у армію.
 - В. Ніде.
8. Чи діляться з вами своїми планами та думками ваші діти?
 - А. Завжди.
 - Б. Не завжди.
 - В. Не довіряють.
 - Г. Не можу відповісти.
9. Як ви проводите спільно з дітьми вільний час?
 - А. Відвідуєте кіно, театр.
 - Б. Читаєте і обговорюєте молодіжну пресу.
 - В. Займаєтесь спортом.
 - Г. Просто гуляєте.

«БАТЬКИ ЯК ВИХОВАТЕЛІ»

1. Як ви розумієте вислів «батьківський обов'язок»?
2. Чи можна вважати благополучною сім'ю, в якій вихованням дітей займається лише хтось один із батьків?
3. Скільки часу протягом тижня ви проводите разом з дитиною?
4. Які традиції вашої сім'ї?
5. Оцініть традиційні взаємини у вашій сім'ї, стосунки між дорослими і дітьми?
6. Як позначається на дітях дефіцит батьківської любові?
7. Чи часто ви спілкуєтесь зі своїми дітьми?
8. Чи вважаєте ви на смаки та уподобання своїх дітей?
9. Як змінюєтесь ви стиль стосунків із дітьми в міру їх підростання?
10. Чи користуєтесь ви у дітей авторитетом? Як ви утверджуєте свій авторитет?

«ЧИ ЗНАЄТЕ ВИ СВОЇХ ДІТЕЙ?»

1. Чим особливо цікавиться ваша дитина?
2. Який улюблений предмет вашої дитини?
3. Хто є улюбленим викладачем вашої дитини?
4. Яку останню книгу прочитала ваша дитина?
5. В які ігри любить грати ваша дитина?
6. Де виконує домашні завдання ваша дитина?
7. З ким із студентів групи дружить ваша дитина? Що знаєте ви про сім'ї її друзів?
8. Де, коли і як проводить свій час разом із друзями ваша дитина після занять у коледжі?
9. Які клуби, гуртки, секції відвідує ваша дитина?
10. Які телепередачі любить ваша дитина?
11. Як ви можете допомогти своїй дитині у навчанні?

«ЧИ ДОСТАТНЬО ВИ ЦІКАВИТЕСЯ СВОЇМИ ДІТЬМИ?»

1. Чим цікавиться ваша дитина?
2. В якому віці вона навчилася читати і писати?
3. Якому заняттю надає перевагу?
4. Як часто дитина ставить вам запитання?
5. На які теми любить фантазувати ваша дитина?
6. Чи можете ви навести приклад вирішення вашою дитиною якихось проблем?
7. Чи звертається до вас ваша дитина за допомогою при виконанні завдань та вирішенні проблем?
8. Чи вважаєте Ви, що у вашої дитини є особливі здібності до певного виду діяльності? У чому вони проявляються?
9. Коли саме було виявлено ці здібності?

«ЯК ВИ СПІВПРАЦЮЄТЕ ІЗ ПЕДАГОГІЧНИМ КОЛЕКТИВОМ, У ЯКОМУ НАВЧАЄТЬСЯ ВАША ДИТИНА?»

1. Яку інформацію ви хотіли б отримати на батьківських зборах?
2. Які питання виховання вас особливо хвилюють?
3. Яку пресу ви читаете?
4. Чим ви можете допомогти куратору в роботі з студентами?
5. На що слід звернути особливу увагу вихователю в роботі з вашою дитиною?

СЦЕНАРІЙ ПРОВЕДЕННЯ БАТЬКІВСЬКИХ ЗБОРІВ «ТРУДОВЕ ВИХОВАННЯ МОЛОДОЇ ЛЮДИНИ У СІМ'Ї, МОРАЛЬНИЙ ЗМІСТ ЇЇ ПРАЦІ»

Мета. Ознайомити батьків з важливістю залучати студентів до праці. Розкрити роль сім'ї в організації праці молоді. Обговорити і вирішити педагогічні задачі, що стосуються даної теми.

Обладнання. Виставка книг на дану тему. Висловлювання видатних людей. Виставка учнівських робіт.

Саме сімейна трудова підготовка має найважливіше значення для майбутньої кваліфікації людини. Та молода людина, яка одержала в сім'ї правильне виховання, в подальшому з великим успіхом може проходити свою спеціальну підготовку.

Форма проведення: Батьківські збори.

Хід зборів

I. Висвітлення теми і питань, які виносяться для обговорення з батьками.

Праця — великий творець людської особистості, дійсного духовного багатства, моральної чистоти, і всі ви, батьки, прагнете до того, щоб ваша дитина була працелюбною, доброю. А як же цього добитися? На ці і ряд інших питань ми спробуємо дати відповідь разом. Видатний педагог А.С. Макаренко розробив цілу систему трудового виховання в сім'ї. Він вважав, що особливо важливою для трудового виховання в сім'ї є участь дитини в господарських справах, яка виховує чесність, дбайливість, колективізм, привчає її рахуватися з інтересами інших людей. Посильна дитяча праця розвиває бережливість, свідомість, відповідальність, уміння розпоряджатися своїм часом і планувати свою роботу.

А.С. Макаренко радив батькам дотримуватися певних принципів трудового виховання:

1. Трудове виховання в сім'ї повинно передбачати підготовку повноцінного громадянина, здатного брати участь у суспільній праці.
2. Праця в сім'ї не повинна бути важкою, примусовою. Вона мусить бути творчою.
3. Виховання працелюбства у дітей потрібно поєднувати з моральним вихованням, з гуманним ставленням до людей.
4. У трудовому вихованні дітей слід виходити з того, що в праці дитина розвивається не тільки фізично, а й духовно.

Велику увагу трудовому навчанню дітей приділяв В.О. Сухомлинський. Працю молоді людини педагог розглядав у нерозривній єдності з вихованням високих моральних психічних до батьків та інших дорослих людей. І якщо батьки хочуть, щоб їхні діти виростили справжніми людьми, вони повинні забути про легке безтурботне дитинство для них. Життя юнаків не мислимо без праці, без фізичної і духовної напруги. «Життя тисячу разів переконувало мене в тому, що справжнє щастя дістається тому, хто починає своє трудове життя одночасно з початком навчання у школі. Не гра в працю, а саме справжнє трудове життя» [В.О. Сухомлинський].

В процесі заходу рекомендується обговорити види робіт які є шкідливими для дітей. Найгірші форми дитячої праці - робота, яка за своїм характером чи умовами, в яких

вона виконується, може завдати шкоди фізичному психічному здоров'ю дитини, загрозувати її безпеці.

- усі форми рабства або практика, подібна до рабства, як наприклад, продаж дітей або торгівля ними, боргова кабала та кріпосна залежність, а також примусова чи обов'язкова праця, в тому числі примусове чи обов'язкове вербування дітей для пі використання в збройних конфліктах;

- використання, вербування або пропонування дитини для заняття проституцією, для виробництва порнографічної продукції;

- використання, вербування або пропонування дитини для заняття протиправною діяльністю, в тому числі для виробництва або продажу наркотиків, як вони визначені у відповідних міжнародних договорах;

- праця, яка за своїм характером або умовам, в яких вона виконується, може завдати шкоди здоров'ю, безпеці або моральності дітей; такі види робіт визначаються національним законодавством або компетентним органом.

Дитяча праця – робота дітей, що має таку природу чи інтенсивність, які заважають навчанню дітей або зашкоджують їхньому здоров'ю та розвитку. Така праця може завдати дітям непоправної шкоди суперечить нормам міжнародного права і українському національному законодавству.

Пропонується також обговорити на зборах такі питання: «Міжнародні стандарти з питань дитячої праці»; «Законодавство України та його відповідальність Конвенції МОП №138, 182»; «Негативний вплив незаконних форм праці на здоров'я дітей»; «Яка різниця між трудовим вихованням та експлуатацією праці дітей?»; «Освіта як альтернатива дитячій праці»; «Трудові права неповнолітніх».

Хмельницький торговельно-економічний коледж КНТЕУ

Трішкіна Н.І., Язвинська Г.Ю.

ВИХОВНА РОБОТА В ГУРТОЖИТКУ З ПІДГОТОВКИ СТУДЕНТІВ ДО СІМЕЙНОГО ЖИТТЯ

Підготовка молоді до сімейного життя є нагальною потребою сьогодення, і тому посідає важливе місце в системі виховання підростаючого покоління. Стабільна сім'я може бути створена при певній готовності молодих людей до шлюбу та сімейного життя, яка передбачає: формування вміння правильно будувати внутрішньо сімейні стосунки, морально-психологічний клімат в сім'ї, підвищення відповідального батьківства на основі здорового способу життя та психологічної компетентності щодо особливостей взаємин у сім'ї.

З метою підготовки молоді до сімейного життя в гуртожитку коледжа, в якому мешкають тільки дівчата, проводяться факультативні заняття з теми „Етика та психологія сімейного життя». Під час занять вивчаються теоретичні питання про сім'ю і шлюб, розглядаються різні життєві ситуації, вчиться знаходити вихід із складних сімейних обставин. Дівчатам надається можливість, уявити свій майбутній шлюб, обдумати всі сторони сімейного життя, перевірити себе на готовність до цього важливого кроку.

Також в гуртожитку працює клуб за напрямами:

1. Господарочка (надаємо корисні поради щодо ведення домашнього господарства, створення естетичного затишку в оселі, вчимо смачно куховарити).
2. Умілі руки (майбутні господині діляться досвідом з вишивання, плетіння макраме, в'язання, виготовлення виробів з бісеру та різних природних матеріалів).
3. Стиль і манери сучасної жінки. (навчаємо культурно поводитися в різних життєвих ситуаціях, надаємо інформацію про стилі одягу, взуття та їхнього доречного використання).

Результатом цих занять стає щорічний конкурс «Нумо, дівчата», який проводиться в кінці навчального року. Крім того, регулярно проводяться бесіди, дискусії, круглі столи, диспути, вікторини на теми «Взаємовідносини юнаків і дівчат», «Між нами, дівчатами»,

«Ранні статеві стосунки», «Готовність молоді до шлюбу», «Гармонійні стосунки в сім'ї», «Поговоримо відверто», конкурс-гра: «Попередження конфліктних і стресових ситуацій» та інші, під час яких виявляємо бачення дівчат різних життєвих ситуацій, корегуємо хибні погляди на сімейне життя, даємо поради та консультації, спонукаємо до відвертості.

Під час проведення заходів особлива увага приділяється формуванню у дівчат сімейних цінностей, почуття відповідальності за свої вчинки, народження, виховання дітей та інш. Також наголошується на тому, що майбутня дружина, берегиня сімейного вогнища має бути вихованою, слідкувати за своїм зовнішнім виглядом, манерою поведінки, вміти гарно готувати, знати та запроваджувати традиції українського народу, бути стриманою та вміло вирішувати конфліктні ситуації. Приділяється значення важливості освіти в житті жінки, кар'єрних здобутків та матеріального забезпечення.

При підготовці виховного заходу використовується широке коло джерел наукової літератури вітчизняних та зарубіжних авторів, огляд періодики, популярні телепередачі. Влаштовуються зустрічі з провідними фахівцями у галузі психології, медицини, юриспруденції та інш.

З метою формування здорового способу життя у дівчат проводяться наступні виховні заходи: тижні профілактики шкідливих звичок (зустрічі з фахівцями, бесіди, дискусії і т. д.); конференції, круглі столи, семінари-тренінги «Обери життя», «Формування здорового способу життя студентської молоді в сучасних умовах», «Здоров'я і краса» та інші. Крім того, підготовлено цикл інформаційних бюлетенів: «Україна та СНІД», «Вибір на користь здоров'я, або життя без наркотиків», «Куріння – задоволення чи вирок?», «Алкоголь – руйнівник людських дол, зупинимо його разом», а також розповсюджено серед молоді міста попереджувальна листівка: «Ви ще палите, вживаєте алкоголь, наркотики? Тоді ми йдемо до вас» (Проблеми, Безпліддя, СНІД, Рак, Смерть).

Підсумовуючи вищесказане, ми бачимо, що підготовка студентів до сімейного життя, посідає важливу роль в організації виховної роботи в гуртожитку. Над цим питанням потрібно і надалі працювати, вдосконалювати методи роботи, шукати нові шляхи для досягнення мети.

Конотопський політехнічний технікум Конотопського інституту Сумського державного університету

Гулева О. В., психолог

**ІНФОРМАЦІЙНО-ПРОСВІТНИЦЬКА РОБОТА ПСИХОЛОГА З БАТЬКАМИ
ЩОДО ЗАПОБІГАННЯ НАСИЛЬСТВА У СІМ'Ї**

Заходи щодо запобігання насильства в сім'ях з ознаками насильницьких методів виховання є складовою частиною програми, спрямованої на попередження суїцидальної поведінки. Сім'ї даної категорії є групою ризику стосовно проблеми суїцидів, бо виховання з ознаками насилля негативно впливає на психіку підлітка, а це підриває його адаптивність до життя. В таких сім'ях має місце корекція стилів батьківського виховання, цілеспрямована робота щодо формування ефективних способів взаємодії з підлітками на основі нових знань та зміни існуючих стереотипів.

У роботі щодо попередження насильства запланований діагностичний та інформаційно-просвітницький блок з усіма учасниками навчально-виховного процесу. Основними методами просвітницької роботи з батьками є виступи на батьківських зборах, індивідуальні консультації, тренінги. Як показує практика, ця категорія батьків не готова до обговорення даних питань. Це зазвичай проявляється в активному запереченні фактів насилля, відмові на пропозицію відвідати консультацію фахівців, агресивності, зверхності та підвищенні конфліктності у спілкуванні з педагогічними працівниками.

Звичайно це зводить до мінімуму ефективність роботи і навіть після ретельно спланованої та проведеної профілактичної та відновлювальної роботи підліток

повертається в сім'ю, де нічого не змінилося. Але залишитися осторонь, коли наслідки насилля заходять далеко, і дитина страждає, - педагогічний злочин.

У практиці вирішення даних питань на адміністративному рівні – інформування служби міськвиконкому у справах дітей щодо вирішення питання з батьками.

А завдання психологічної служби – знайти методи, які сприятимуть потраплянню та максимальному засвоєнню нових знань щодо наслідків психологічного та фізичного насилля. Це є основою змін у світогляді батьків.

У цьому році психологічною службою був розроблений буклет-пам'ятка для батьків «Попередження насильства в сім'ї» (додаток), де розміщена інформація про наслідки жорстокого поводження, ознаки нездорових сімейних відносин та практичні поради щодо опанування емоціями.

При використанні пам'ятки:

- знижується критичність сприйняття інформації батьками (це не говорить особа, до якого немає симпатії чи довіри);
- економія часу батьків, особливо коли це ВНЗ, де існує судження про непотрібність цікавитись справами підлітка, бо він дорослий (інколи упереджене, вороже ставлення до навчального закладу);
- максимальна адаптація інформації до людей, що не мають спеціальних педагогічних знань;
- забезпечує право клієнта психологічної служби на анонімність;
- надає роботі з профілактики насильства в сім'ї максимальної адресності (використовується там, де безпосередньо виникає потреба);
- це вихід з «тупики бездіяльності»;
- забезпечує надходження інформації, коли батьки уникають співпраці з навчальним закладом.

HELP

Батьки, які використовують фізичні покарання, розписуються у власному безсиллі та нікчемності

ПОПЕРЕДЖЕННЯ НАСИЛЬСТВА В СІМ'І

Чи не забуваємо ми іноді, що діти – лише діти?

Тож чому хочемо від них любові, розуміння і покірності, коли самі позбавлені цих чеснот?

Психологічна служба
м. Контотоп
2011-2012 навчальний рік

психологічна "швидка"

Як впоратись з гнівом?

- Переключитися на іншу справу.
- Закінчити розмову та спробувати заспокоїтись.
- Намалювати свій гнів.
- Поговорити з кимось про те, що ви відчуваєте.
- Звернутись до психолога та знайти справжню причину вашої некерованої люті.
- Пробачте свою дитину. Дуже часто вона й не підозрює, що коїть щось не те.

Практичний психолог : Гулева Олена
т. 0973987360

ПСИХОЛОГІЧНЕ НАСИЛЛЯ:

ДЕМОНСТРАЦІЯ БАТЬКАМИ РОЗУМОВОЇ ПЕРЕВАГИ, ЗАЛЯКУВАННЯ, ПРИНИЖЕННЯ, ПЕРЕСЛІДУВАННЯ, ІГНОРУВАННЯ ПОЧУТТІВ (НАВМІСНЕ НЕ БАЧУ, НЕ ЧЮЮ, НЕ РОЗМОВЛЯЮ З ДИТИНОЮ)

ІЗОЛЯЦІЯ ВІД СІМ'Ї ЧИ ДРУЗІВ

НАВІШУВАННЯ ЯРЛИКІВ

ТИ НЕ ЗМОЖЕШ, ТИ НЕ НАДІЙНИЙ, ТИ ЕЗГРАБНИЙ, Й ЛІННИВИЙ ТА ІНШІ

ОЗНАКИ НЕЗДОРОВИХ СІМЕЙНИХ ВІДНОСИН

Застосування насильства або погроз під час сварки

Принизливі зауваження ("мені б доводилося кричати, якби ти не була такою...")

Явний, відкритий і постійний дріб'язковий контроль

Виправдовування батьками своїх дій ("я знаю, так буде краще...")

ПОКАРАННЯ ЗА ПРИНЦИПОМ "НЕ НАШКОДЬ"

► ПОКАРАННЯ ЗАСТОСОВУЄТЬСЯ ЛИШЕ ТОДІ, КОЛИ БАТЬКИ СПОКІЙНІ

► ЗА ОДИН РАЗ – ОДНЕ ПОКАРАННЯ, НАВІТЬ КОЛИ ВЧИНКІВ БАГАТО, ПОКАРАННЯ СУВОРЕ, АЛЕ ОДНЕ!

► ПОКАРАННЯ НЕ ЗА РАХУНОК ЛЮБОВІ:

НІКОЛИ НЕ ЗАБИРАЙТЕ ПОДАРУНКИ В ЗНАК ПОКАРАННЯ!

► ПОКАРАННЯ – ПРОЩЕННЯ. СТОРІНКА ПЕРЕГОРНУЛАСЬ –

НЕ ЗГАДУЙТЕ ПРО ЦЕ!

► ПОКАРАННЯ – БЕЗ ПРИНИЖЕННЯ. ЯКЩО ВІДЧУВАЄТЬСЯ ПЕРЕВАГА ВАШОЇ СИЛИ НАД ДИТЯЧОЮ СЛАБКІСТЮ – ДІЯ БУДЕ ЗВОРОТНОЮ!

► ДИТИНА НЕ ПОВИННА БОЯТИСЯ ПОКАРАННЯ!

Наслідки жорстокого поводження та психологічного насилля для психіки дитини:

- замкнутість, тривожність, швидка стомлюваність;
- депресивні розлади, вживання алкоголю, наркотиків (як бажання втекти від тяжкого життя);
- психосоматичні хвороби, низька концентрація уваги, забудькуватість та брехливість;
- яскраво виражене чергування годин (днів) втомлюваності, млявості та підвищеної збудливості.

Що переживає дитина під час покарань та звинувачень?

Гнів, ворожість, страх, тривогу, бажання помститися, апатію, депресію та пригнічення.

Що починає робити дитина?

Вдається до дій, що позбавляють від цих почуттів.

Це можуть бути: опір (агресія: бійка, лайка, погрози); помста (відіграватися на молодших братах, сестрах), апатія, безініціативність, втеча з дому, наклепництво, навіть крадіжка чужих речей.

IV. Виховні заходи

Борзнянський державний сільськогосподарський технікум

Ступаченко О.М., викладач облікових дисциплін, спеціаліст вищої категорії
Кішман В.В., викладач економічних дисциплін, спеціаліст вищої категорії
Ляшиченко Л.І., викладач економічних дисциплін, спеціаліст першої категорії
Каплій Н.П., викладач облікових дисциплін, спеціаліст першої категорії

ВИХОВНА ГОДИНА «БЕЗ СІМ'Ї НЕМАЄ ЩАСТЯ НА ЗЕМЛІ»

Мета: Виховання поваги до сім'ї, родини, матері, як берегині роду, почуття відповідальності за своїх дітей.

Кімната прибрано святково, з елементами символіки українського народу

Викладач «Без сім'ї немає щастя на землі», – наголошує народне українське прислів'я. Напевно, кожен із нас усвідомлює, який глибокий зміст закладено в цьому простому, на перший погляд, вислові. Ми не уявляємо свого життя без рідних людей, які завжди готові зігріти нас теплом і ласкою, любов'ю, бажанням допомогти й розрадити. Материна ніжна турбота, батькова вимогливість і сила, братова підтримка, бабусина доброта... Хіба може бути щасливою людина без усього цього? Яких би життєвих перипетій не зазнавала людина, які б перешкоди не долала, як би не страждала – завжди вона знаходить прихисток і розраду в сім'ї, де її підтримують, розуміють, жаліють.

Ведучий 1: Українці завжди дуже високо цінували сімейний затишок, сімейні цінності й традиції. Культ батька-матері й щасливої родини, де панує злагода, властивий нашій народній педагогіці споконвіку, бо лише сім'я може захистити людину в такому непередбачуваному й жорстокому світі.

Ведучий 2: Чим же захищає сім'я, чим вона сильна? Передусім любов'ю. Лише найближчі, найрідніші люди – батько й мати, брати й сестри, дідусь і бабуся – завжди доброзичливі, ласкаві й чуйні, що б ти не вчинив і як би не завинив. У серці цих людей ніколи не буде зла й зневаги до тебе, бо ти – його частинка.

Ведучий 1:

Ніч. Тиша. В тихім шелесті трав Адам у Єви запитав:

- Кохана, люба, мила, чарівна, Скажи мені єдина,
 - Хто буде дарувати життя. А потім доглядати дитя? -Я
 - Варити, прати, прибирати, Сімейне вогнище оберігати? -Я
 - Постійно радість дарувати, Усіх теплом обігрівати? -Я
 - А ти мій милий ,неповторний, Скажи мені, єдиний,
 - Хто буде рід наш берегти, І множить покоління? -Я
 - Хто дбатиме усе життя Про щасливе майбуття? -Я
 - Кохати буде до забуття, І поруч буде все життя? -Я
- І так сім раз звучало я, я, Я. Ось так створилася **сім'я**.

Ведучий 2:

Сім'я-це пристань і гавань	На тебе постійно чекають
Сюди повертаємось знов і знов	Увага, турбота, любов.
Із мандрів далеких і плавань -	Сімейний вогонь палає,
Тут вічно панує любов.	Теплом заповнивши дім
Тебе тут завжди пам'ятають	Хай тато маму кохає
Куди б ти не їхав, не йшов	Хай щастя не зраджує їм.

Доповідач 1:

Сім'я – це об'єднання людей, зв'язаних спільністю побуту та взаємною відповідальністю, об'єднання, що ґрунтується на шлюбі або кровній спорідненості.

За часів стародавньої Русі та в період середньовіччя (XV-XVI ст.) на території України існувала велика патріархальна сім'я, або домашня община.

Уклад і побут общини трималися безперечною владою глави сім'ї – батька, мати управляла суто жіночими справами.

За розпорядком господарських робіт в українській селянській родині стежив батько. Він щодня за вечерею підсумовував, що було зроблено протягом дня, та давав завдання кожному члену сім'ї на завтра. Воля батька в селянських родинах була законом.

Робочий день починався дуже рано; влітку – о четвертій-п'ятій годині, взимку – о п'ятій-шостій. Швиденько поснідавши, усі, хто міг працювати, відправлялися в поле. В такому разі знов до купи сім'я збиралася тільки пізно ввечері. Після вечері готувалися до наступного дня, лагодили реманент, оглядали худобу.

Взимку роботи було менше. Правда, не для всіх. Жінки і взимку вставали дуже рано, поралися в хаті й по господарству, пряли, ткали, лагодили одяг, шили й вишивали сорочки.

У сім'ї існував раз назавжди встановлений розподіл діла на «чоловіче», «жіноче», і «спільне». Жінка садила, доглядала й обробляла город, збирала з нього й переробляла врожай, готувала страву, обробляла льон і коноплі, пряла, ткала, шила сорочки, доглядала за птицею, коровою, свиньми. Крім того, вона піклувалася про чоловіка й дітей, прала одяг, прибирала житло. В обов'язок чоловіка входила робота на полі, виготовлення й лагодження сільськогосподарського реманенту, заготівля палива й будівельних матеріалів, догляд за робочою худобою. Спільно подружжя збирало врожай на полі (чоловік косив, а жінка в'язала). Жінка мала допомагати чоловікові в усьому, однак чоловік вважав для себе неможливим виконувати якусь жіночу роботу й майже ніколи за неї не брався.

Жінка під час поділу майна не мала права на одержання спадщини не тільки на землю, а й на рухоме майно і цілком залежала від батька, чоловіка, братів. Тільки в разі, коли сім'я не мала в своєму складі спадкоємців чоловічої статі, майно ділилося між дочками також порівну.

Майнові відносини в українській селянській родині відзначалися своєрідністю. Наприклад, крім загального майна, яким розпоряджався глава сімейства, кожний член його мав право на особисте майно, яке міг придбати на власні кошти. Це однаковою мірою стосувалося й жінок (матері, дочки) і чоловіків. Незалежно від цього в сім'ї жінці належало її придане, яким, окрім неї, ніхто не міг розпоряджатися. Українське придане мало свою особливість. По можливості до нього включалися земельний наділ, що звався «материзною», яка ніколи не входила в загальнородинне майно, не ділилася між окремими членами сім'ї, а передавалася у спадщину, і тільки по жіночій лінії.

Своєрідність майнових відносин позначалась і на подружніх взаєминах, які в українській родині, як правило, відзначались згодою. Нерідко траплялось і так, що жінка всупереч звичаєвому праву була номінальним головою родини, відіграючи в ній першорядну роль. Недаремно казали: «Чоловік за один кут хату тримає, а жінка – за три».

Відносна незалежність української жінки пов'язана з тією традицією, яка склалася через вимушену відсутність чоловіків. Адже в Україні довгий час тривала визвольна боротьба, йшло формування козацтва – все це відволікало чоловіків від домівок. За цих обставин жінка брала на себе всі функції забезпечення життєдіяльності сім'ї.

Дочки після одруження вони переходили в «чужий рід», в чужу сім'ю, і звичаєве право часто не передбачало для них будь-якої частки загальносімейного добра.

Відносини між окремими членами в різних сім'ях були неоднаковими. У молодих сім'ях, що склалися здебільшого з батьків і малих дітей, взаємовідносини між чоловіком і жінкою будувались на більш рівноправних засадах. При спільному житті молодого подружжя з батьками родинні взаємини склалися інакше. На кожному кроці доводилось рахуватися з батьками, підкорятися їх волі, вельми шанувати батька й залежати від нього як глави сім'ї. Що ж до невістки, то вона й думати не сміла про якусь самотійність і в усьому мусила коритися свекрусі.

Відстоюючи честь сім'ї, роду, односельчани засуджували недбайливість, пияцтво, гультайство, неповагу до своїх сімейних обов'язків. Ганьба і зневага діставалися на долю того чоловіка або тієї жінки, які допустилися зради в подружньому житті. Особливо це стосувалося жінки. Суворо карав народний звичай і за «перелюбство». Дівчину, що народила дитину поза шлюбом кожен міг скривдити, насміятися з неї. Не мало горя і зневаги терпіла й сім'я дівчини. Нерідко під тягарем людського осуду батьки виганяли молоду матір з рідної хати.

В українській сім'ї дітям прищеплювали слухняність, повагу до батьків і старших взагалі. За звичаєм діти, навіть дорослі, до батька й матері звертались на «ви».

Доповідач 2:

Все прекрасне на землі – від світла сонця, від кохання жінки, від молока матері.

Суворими шляхами йшла наша Вітчизна до сьогоднішньої свободи і незалежності.

Горді мужі Київської Русі, князі та воїни, відважні запорозькі лицарі заступали шляхи ворогам, воювали, боронили свій рідний край.

А жінки тим часом оберігали домашнє вогнище, народжували дітей, омивалирани чоловіків-воїнів, молили Бога.

Жінка продовжувала рід людський.

Наче зіткана з сонячного проміння, встає перед нами на путивльському валу Ярославна, закликаючи сили природи допомогти її коханому князеві та воїнам, яких він повів на битву за Русь.

Вірно чекає свого чоловіка-козака Горпина Чурай, і гірко оплакує його героїчну смерть. Символом творчості та вірності стає їхня дочка Маруся.

Чарує нас своєю красою, ніжністю і поетичністю Наталка Полтавка Котляревського.

Кохання надихало людей на подвиги і творчість. Образ коханої жінки оспівували усі митці. У кожного своя кохана, але всі разом створюють узагальнений ідеал української жінки: ніжної і вірної, чесної трудівниці, надійної жінки-Берегині, що зберігає в домі тепло.

Світ завжди благословляє
і сонце, що встає, і серце, що кохає (В. Симоненко)

Доповідач 3:

Коли б Бог призначив жінку бути володаркою чоловіка, він створив би її з голови, якби – рабинею, то створив би з ноги; але оскільки він призначив їй бути подругою чоловікові, тому й створив її з ребра (Аврелій Августин).

Минуло декілька днів після одруження, і ви розумієте, що обручка на пальці та штамп у паспорті – це лише формальності шлюбу. Адже на ваших плечах лежить відповідальність перед вашою сім'єю. І навіть якщо наразі вас лише двоє, то ви вже не просто живете разом, а творите єдине спільне майбутнє.

Із часів сивої давнини саме жінку вважали берегинею сімейного вогнища. Мабуть, давня теорія неодноразово перевірена часом, інакше б вона не дійшла до нас у своїй історичній недоторканості. Напевно, на підсвідомому рівні ми, жінки, відчуваємо, коли слід помовчати, замість того, щоб звинувачувати коханого; коли – самій виконати те, про що просили його останні три дні...

Таке сімейне життя – переплетіння вчинків і вибачень, компромісів і прохань, іноді звинувачень та розчарувань. Проте ключі від фортеці кохання після весілля у ваших руках, тому саме вам вирішувати, як довго вона зберігатиме свою непорушність і міцність.

Бути ідеальною дружиною зовсім непросто. Часом у вас справді бракуватиме терпіння та опускатимуться руки, але ж у житті ніщо не дається легко. З часом ви звикнете до певних правил та типових ситуацій, і жодні форс-мажорні обставини не виведуть вас із рівноваги. Отож, у сімейному житті жінка має дотримуватися таких постулатів.

Постулат №1

Будьте несподіваною та загадковою. Жінка має бути неначе непрочитана книга. Поки поміж рядками залишається текст – вона продовжує причаровувати.

Постулат №2

Навчіться мати вигляд доглянутої завжди, навіть коли виносите сміття.

Постулат №3

Обравши вас своєю дружиною, чоловік хотів, щоб його супутниця життя завжди була прикладом для інших. Ви можете мати два червоні дипломи, проте, якщо не вмієте вести розмови «про все і ні про що» – вам не уславитися цікавою співрозмовницею у колі заздрісних неодружених колег. Хоча пам'ятайте, що жінці, яка вміє подобатися, – ніяк не уникнути пересудів.

Це, мабуть, виняток із правила, коли не слід прислухатися до думки громадськості. Погодьтеся, краще бути кокеткою, ніж плетухою.

Постулат №4

Будьте ніжною та уважною завжди, навіть якщо чоловік не відповідає вам тим самим. Рано чи пізно він змінить своє ставлення. Багато жінок страждають від браку уваги. Натомість чоловіки не вміють або ж соромляться бути лагідними.

Постулат №5

Умійте легко ставитися до грошей. Коли вони є – витрачайте обачливо, коли немає – не засмучуйтеся. Усі переживають сірі смуги в житті. Рано чи пізно і на вашій вулиці буде свято. Просто його треба дочекатися. Якщо ви наразі заробляєте більше, ніж чоловік, не ставте це собі в заслугу.

Постулат №6

Намагайтеся відразу зрозуміти різницю між чоловіком та жінкою як протилежними статтями. Чоловікові не притаманно 24 години на добу насолоджуватися домашнім комфортом та спілкуванням з дітьми. Він не втрачатиме мови від чарівного заходу сонця чи ранкового співу солов'я. Тому не вимагайте від нього неможливого.

Постулат №7

Взаємини в сім'ї насамперед залежать від щоденної праці, а не від зміни обстановки (відпустки чи відпочинку на морі). Перекласти провину на плечі іншого – найлегше. Та кому буде від цього користь? Ви жінка, тому зятямте, що відповідальність за те, наскільки вам обом буде комфортно щоранку прокидатися поряд, майже на 90% залежить саме від вас.

Постулат №8

Спробуйте знайти якомога більше позитивних рис характеру у друзів та колег свого коханого. Недаремно кажуть: скажи мені, хто твій друг, і я скажу, хто ти. За жодних обставин у компанії знайомих не характеризуйте чоловіка з поганого боку.

Постулат №9

Іноді вам обом може не вдаватися щось, до чого ви давно прагнули. Не впадайте у відчай! Лише ретельна праця та наполегливість дають очікуваний результат. У жодному разі не знижуйте вимогливості до себе та коханого. Намагайтеся щоразу ставити для себе нову мету. Адже, коли досягаєте однієї вершини, неодмінно хочеться зійти й на іншу.

Постулат №10

У своєму сімейному спілкуванні позбудьтеся висловів на зразок: – Я тобі тисячу разів казала, що... – Скільки разів тобі повторювати. – Ти став дуже неухажливим (байдужим, грубим, нудним). – Ти такий, як і твої батьки. – Усі люди (такі-то, так-то поведуться), а ти... – Про що ти тільки думаєш... – Невже важко запам'ятати, що... – Невже тобі незрозуміло, що...

Натомість щоразу повторюйте: – Ти у мене найрозумніший, найуважніший, най... – Мені так добре і легко з тобою. – Ти завжди розумієш мене з півслова. – Я така вдячна тобі за... – Молодець, що пам'ятав про те, що... – Ти найрідніша для мене людина. – Мені б нічого не вдалося без твоєї підтримки/розуміння/допомоги.

Постулат №11

Іноді, коли в обох хороший настрій, намагайтеся обговорити спільні претензії (спокійним тоном та в доброзичливій формі). Поясніть одне одному, чому так трапляється, щоб надалі не ображатися. Усі подружні суперечки можна залагодити, якщо ви намагаєтесь бути тактовними.

Ніколи в запалі не говоріть те, що накіпіло. Зайве слово може надовго залишитись прихованою образою. Та й подумайте, якщо ви кохаєте одне одного, то навіщо так часто вдаватися до сварок та суперечок?!

Постулат №12

Коли народиться немовля, не звертайте свою увагу лише на нього. Адже коханий також потребує вашої прихильності. Не вимагайте від чоловіка активного прояву батьківських почуттів. Кожна жінка ще з дитинства прагне стати матір'ю, у протилежної статі батьківські почуття прокидаються набагато пізніше.

Деякі чоловіки й одружуються лише після сорока років, бо нарешті захотіли дитину. Це потрібно обов'язково враховувати в подружніх взаєминах. Не нарікайте, якщо чоловік мало цікавиться дитиною. У нього немає сентиментальних жіночих почуттів. На жаль...

Постулат №13

Щоб зберегти психологічне здоров'я сім'ї, важливо, щоб кожен із подружжя мав індивідуальність. Тому не завжди корисно увесь свій вільний час проводити разом удома. Гармонія полягає в тому, що кожен має власне захоплення та водночас є цікавим співрозмовником, добрим другом та коханою людиною.

Постулат №14

Щоб зберегти яскравим багаття сімейного вогнища, ви мусите мати мудрість царя Соломона. Адже впертість вашої другої половинки часом може зруйнувати ваші річні напрацювання. Навіть якщо у вас якісь негаразди – все можна спокійно обговорити чи звернутися за допомогою до фахівця.

У пригоді стануть вислови на зразок: «ти маєш рацію, але, можливо, ми спробуємо...», «пригадуєш, ти говорив... я теж гадаю, що це найкращий варіант»

Ведучий 1:

Чи не розповідали бабусі, як колись ставилися діти до батьків? Діти дуже слухалися батьків, їхнє слово для дітей було законом. Вони його ніколи не порушували. Вважалося великим гріхом образити батька чи матір, зверталися до батьків на ви.

Ведучий 2:

Мабуть, ой як важко було б мамі, якби поруч не було батька, якого ми любимо і поважаємо не менш від мами. Але життя наділяє мамі більше турбот. Недаремно каже народне прислів'я: «Жінка підтримує в хаті три стовпи, а чоловік четвертий». Багато прислів'їв склав народ про матір. Ось деякі з них:

Шануй батька і неньку, буде тобі скрізь гладенько; Нема того краму, щоб купити маму; Матері не купити, не заслужити; Добрі діти - батькам вінець, а злі діти - батькам кінець; Добре й ненці, коли дитина в славі; Мати однією рукою б'є, а другою гладить; Який куц, така й калина; яка мати, така й дитина; На сонці добре сидіти, а коло мами добре жити.

Ведучий 1:

Про матір наш народ склав казки, легенди, пісні. Від них віє теплом, ніжністю і ласкою.

Захід завершується пісню «ЧОРНОБРИВЦІ»

Борзнянський державний сільськогосподарський технікум

Кішман В.В., викладач економічних дисциплін, спеціаліст вищої категорії
Ступаченко О.М., викладач облікових дисциплін, спеціаліст вищої категорії
Ляшиченко Л.І., викладач економічних дисциплін, спеціаліст першої категорії
Каплій Н.П., викладач облікових дисциплін, спеціаліст першої категорії

ВИХОВНИЙ ЗАХІД «СІМЕЙНИЙ ЕТИКЕТ – ШЛЯХ ДО ЩАСТЯ РОДИНИ»

Мета: виховання культури сімейних відносин, почуття відповідальності за своїх близьких, створення здорового морально-психологічного клімату в сім'ї

Актова зала урочисто прибрана квітами, сімейними фотокартками на стіні.

На сцені напис:

**Вся родина разом, так і душа на місці
Коли немає сім'ї, то і дому немає**

Звучить пісня «Родина» Н. Яремчука

Ведучий 1:

Життя – це наче океан.
Сім'я – це корабель з вітрилом.
І лише той корабель допливе,
Де згода буде у родині.
Маяком буде Господь Бог.
Чи в бурю чи в ясну погоду,

Він допоможе вистоять в біді,
Поможе витіснить погорду.
І лиш зійти із цього корабля,
Залишити –є просто неможливим.
Кругом вода, немає берегів,
Весь час припливи і відливи.

(Наталія Муран)

Ведучий 2: Ви уже всі зрозуміли, що сьогоднішній виховний захід ми присвячуємо родині, сім'ї, етикету та культурі сімейних відносин.

Ведучий 1: Етикет (від фр. *Etiquette* - етикетка, напис) - норми і правила, що відображають уявлення про належну поведінку людей у суспільстві. У сучасному вигляді і значенні слово «етикет» було вперше вжито при дворі короля Франції Людовика XIV - гостям були роздані картки (етикетки) з викладом того, як вони повинні поводитися; хоча певні зібрання норм і правил поведінки існували вже з найдавніших часів.

Сім'я - це така спільність людей, яка спирається на шлюбний союз, на родинні зв'язки, на різноманітні відносини між чоловіком і дружиною, батьками і дітьми, між самими дітьми, між іншими членами сім'ї, які живуть разом і спільно ведуть господарство.

Ведучий 2: Отже, Ви зрозуміли, що сімейний етикет – це норми і правила, що відображають уявлення про належну поведінку членів родини у сім'ї.

Ведучий 1: Основними питаннями у родині є:

Що потрібно для щастя? Сварка, що робити? Сімейна розмова, як будувати відносини з батьками? Подружжя і діти. Наречена, свекруха, теща...

Ведучий 2: У сім'ї виконання основних вимог ввічливості обов'язково не менше, ніж поза домом. Той, хто дотримується ввічливості «на винос», а вдома грубий, найменше гідний поваги.

Слова: «дякую», «пробач», «будь ласка» в сімейному житті абсолютно необхідні, хоча й умовні.

Ведучий 1: Іноді дружина скаржиться (подрузі чи ще комусь), що чоловік звертається до неї: «Налий чаю» або «Здай пальто в хімчистку», не додаючи слова «будь

ласка». Якщо мова йде про речі повсякденних, які, як правило, знаходяться в компетенції дружини, чоловік не обов'язково повинен кожного разу «просити». **Ведучий 2:** Якщо дружина щодня ставить на стіл перед чоловіком обід, він не зобов'язаний кожного разу за це дякувати. Або якщо чоловік завжди вдома подає жінці пальто, вона може і не вимовляти: «Спасибі». Але зате задоволення прохання: «Принеси, будь ласка, з ванної мій халат» - вимагає слова подяки.

Ведучий 1: Крім усього, не заважає пам'ятати: у спілкуванні між людьми велику роль відіграє інтонація. Коротке звернення: «Налий мені чаю» - може прозвучати тепло і мило, в той же час в обігу: «Дуже прошу, налий мені чаю» - може міститися категоричний наказ.

Ведучий 2: Буває, що чоловік і дружина вигадують одне для одного пестливі, зменшувальні імена. У цьому немає нічого поганого, якщо діалог відбудеться не в присутності третіх осіб. Звернення типу «Котик», «Малятко» допустимі на самоті, кажучи ж про свою «Малятко» з стороннім, краще сказати «моя дружина» або просто назвати її ім'я.

Ведучий 1: Рідко захоплює тещу звернення до неї зятя: «Бабуся». Вона ж не його бабуся! Це звернення, що виходить від дорослого чоловіка, прикро їй і старить її. Якщо в цій сім'ї не прищепилася форма звернення до батьків чоловіка або дружини «мама», «тато», цілком прийнятно звернення на ім'я та по батькові.

Ведучий 2: Родина — це соціальний осередок, і в ній виявляється все найголовніше з культури спілкування: повага до старших, чемне, коректне й послужливо-делікатне ставлення один до одного.

Існує важлива заповідь: «якщо ви не хочете, щоб діти повторювали ваші помилки, не припускайтеся або, принаймні, намагайтеся не припускатися цих помилок».

Батьки — вихідна модель для наслідування і взірць для дітей (за умови, що вони по-справжньому займаються вихованням дітей). Про виховання дітей у родині написано безліч книжок. Але нас цікавить один аспект — культура поведінки, гарні манери, етикет сімейних взаємин. Необхідність ознайомлювати з ними дітей і навчати їх правил поведінки ніхто не піддає сумніву. Проте кожен із батьків робить це на власний розсуд, мірою своїх сил і досвіду. Кажуть: «повторення — мати навчання». І справді, виховання ґрунтується на прикладі.

Ведучий 1: Не можна допускати, щоб молодші в сім'ї відчували потурання з боку батьків на шкоду старшим. Молодших слід виховувати у повазі до старших незалежно від того, хто це: дідусь, бабуся, старший брат або старша сестра. Шанобливе, чемне ставлення до старших зобов'язує молодших у всіх випадках прислухатися до їхньої думки. Якщо й ставитися до молодших дещо поблажливо, це необхідно робити тактовно, у жодному разі не ображаючи старших.

Ведучий 2: Проблема поваги до віку стосується не так батьків і матерів, як бабуся і дідусів, котрі споконвіку вважалися охоронцями сімейного вогнища. Цілком доречно згадати, як у давнину поважали батьків, вшановували старість. До старшого завжди виявляли особливу шану, він мав перевагу перед молодшими й у побуті, й за святковим столом, й на зборах під час обговорення важливих господарських справ.

Ведучий 1: Звідси і звичай синівської шанобливості до старших і одна з головних аксіом культури поведінки всіх народів — шанування старших. Хто знається на звичаях і обрядах Індії, Китаю, Японії, Середньої Азії, Кавказу, тому відомо, якою неосяжною є там суцільна повага до літніх людей.

Ведучий 2: Натомість повагу дітей потрібно заслужити, а це досягається тільки особистим прикладом. Старші мають бути тактовними, якнайсуворішим чином контролювати свою поведінку.

Ведучий 1: Підґрунтя етикету сімейних взаємин становить моральний принцип, який полягає в тому, що вдома не можна поводитися «як заманеться, бо це нікого не

стосується». Навпаки, саме культура спілкування подружжя в сім'ї, їхня поведінка у побуті — головний критерій порядності й інтелігентності.

Звучить пісня «Доня, моя донечка» А. Свидюка

Студент 1: Родина — клітинка соціальної організації суспільства. Характер взаємин між чоловіком і дружиною визначає також культуру дітей. Чистий, охайний вигляд батьків — один із засобів збереження батьківського авторитету у дітей. Коли мати чи батько приводять дитину до дитячого садка або забирають її звідти, мають якомога ретельніше подбати про свій зовнішній вигляд. Уважне око дитини схильне до порівнянь. Уміння дітей усе бачити й чути, їхня спостережливність значно гостріші, ніж це здається батькам.

От чому діти об'єктом для наслідування обирають найближчих, улюблених, справедливих, працьовитих, найкращих серед усіх, кого вони знають. Від них нерідко можна почути: «Хочу бути такою, як мама!» або «Хочу бути таким, як тато!» Мірою дорослішання й розширення меж спілкування дитина зустрічає й інших людей, котрі стають предметом її ідеалізації, утім образ батька й матері залишається найдієвішим упродовж цілого життя дитини.

Студент 2: Існує таке правило: якщо хочете виховати дитину, виховуйте насамперед самих себе. Батько — еталон, ідеал в очах дитини. Однак слід подбати про те, щоб показати дитині інших порядних людей, познайомитися з ними, розповісти про їхню працю та досягнення. Виховання починається з праці, причому праці будь-якої.

Допомога дітей у домашніх справах — це теж праця, проте вона не має бути предметом купівлі-продажу: «прибереш у кімнаті, тоді підеш у кіно». Замість обіцяти нагороду за працю краще похвалити дитину, наголосивши при цьому, що її допомога у домашніх справах була корисною і потрібною.

Проте всі виховні засоби виявляться марними, якщо діти помітять, що, приміром, батько цілком перекладає домашні справи на матір. Звісно, в розподілі домашніх обов'язків між членами родини немає загальних правил і законів, як їх немає в розумінні «суто жіночої» або «суто чоловічої» домашньої роботи. Але кожному члену родини треба мати свої обов'язки і пам'ятати про них.

Студент 3: У відносинах з батьками важливо пам'ятати: як ви зараз ставитеся до них, так, через роки, до вас будуть ставитися ваші діти, адже вони все бачать, запам'ятовують. Хоча, звичайно, перевагу батькам у всіх ситуаціях віддається незалежно від того, є у вас діти чи ні. На урочистостях за святковим столом їм поступаються саме почесне місце, в автомобілі батько й мати сідають позаду. Хоча тут може бути виняток, коли нестарий ще батько місцем ззаду поступається заміжній дочці. Поважайте та не забувайте своїх батьків.

Звучить пісня «Дорогие мои старики» І. Саруханова

Ведучий 1: Чоловік (як, втім, і жінка) домашню обстановку оцінює перш за все з точки зору того, яка в сім'ї панує атмосфера: злагоди і миру або нескінченних конфліктів і сварок. З'ясування стосунків стомлює сильніше самої важкої фізичної роботи. Тому, перш ніж затівати сварку, вирішіть для себе, наскільки вона доцільна, хоча доцільних сварок не існує. Починаючи з'ясування стосунків, подумайте про наслідки. Напевно вони не варті того, щоб посилювати конфлікт, що виник. У цьому випадку хтось із двох повинен поступитися. Справедливо стверджують: поступається той, хто мудріший. Як правило, перший «здається» чоловік перед натиском дружини. Але тут важливо пам'ятати: крок до примирення повинен супроводжуватися ніжними і ласкавими словами. Подібна прохання про прощення не принижує чоловіка, але піднімає його, адже він виявляє не слабкість, а мудрість і великодушність. Це важливо пам'ятати, особливо якщо врахувати, що в основі більшості нещасних шлюбів лежать дрібниці, дрібні сварки і образи. Поступаючись у дрібницях, ви зберігаєте головне - світ в родині.

Ведучий 2: Сварка нерідко закінчується жіночими сльозами, докорами, криком. Хоча дійсно, сльозами горю не допоможеш. Якщо **конфлікт** зайшов занадто далеко, слід

вирішити його за столом переговорів, намагаючись, по можливості, як того вимагає **етикет**, зрозуміти іншу сторону. І майже напевно всі проблеми будуть вирішені, як не варті серйозної уваги. Адже *«життя занадто коротке, щоб витратити його на дрібниці»*, - говорив великий Дізраелі.

Ведучий 1: Зростання кількості розлучень в останні десятиліття, поряд з іншими причинами, зумовлене й тим, що люди не вміють будувати сімейні взаємовідносини.

Практика сімейного існування доводить, що для цілковитого щастя замало одного лише кохання, спільності інтересів і подібності характерів. Конче важливими в сімейному житті є інтелігентність (порозуміння) й уміння поводитися (культура поведінки).

Якщо хтось із подружжя має чуйну душу і почуття такту, сімейне життя складається щасливо. Подружнє кохання на певному етапі саме по собі замінює і такт, і добрі манери.

Проте брак культури поведінки згодом неодмінно позначається на сімейному житті.

Студент 4: Культура спілкування подружжя в родині залежить також від поваги до чоловічої й жіночої гідності. Інтелігентність — визначальна риса чоловічої гідності (це здатність бути другом жінці на виробництві, у громадській діяльності, у побуті та сім'ї). Виховання чоловічої гідності починається з раннього дитинства, із поваги спершу до матері, сестри, бабусі, потім до дівчини, дружини. У сім'ї хлопчик здобуває перший досвід моральної відповідальності за власні вчинки, наслідуючи свого батька.

Жіноча гідність охоплює чарівність, інтелігентність, доброту, доброзичливість, пестливість, ніжність, турботу про батька, брата, чоловіка, дітей, постійну готовність морально підтримати чоловіка, вміння не образити його людську гідність, щирість, вірність, взаємну довіру, почуття гумору. Розважлива жінка навіть у разі серйозної невдачі чоловіка знайде в собі сили, щоб підтримати його, підбадьорити і сповнити його надією.

Звучить народна пісня «Ой, мій милий вареничків хоче»

Ведучий 1: Кохання — інтимне і глибоке почуття. У стародавній міфології й поезії — це космічна сила, подібна до сили тяжіння. Природа наділила нас почуттями, обдарувала коханням, аби ми раділи красі й розмаїттю світу. Кохання — це хист, й оскільки таким хистом наділений далеко не кожен, то й кохати по-справжньому може далеко не кожен.

Шлюб, як правило, ґрунтується на коханні. Істинне людське кохання ґрунтується на взаємній повазі гідності, а не на забаганках почуттів і примхах серця. Мірилом гідності жінки є чоловік, якого вона кохає.

Ведучий 2: Етикет сімейних взаємин — це захист від егоїзму, індивідуалізму, черствості, сліпих ревнощів, це шлях до рівності, дружби, взаємоповаги. Рівність у коханні та дружбі — річ свята. Кохання неможливе без довіри (втім, так само, як і без ревнощів, мук і страждань). Однак ми заперечуємо ревнощі власника, котрий вважає дружину (чоловіка) своєю власністю. Кохання не має більшого ворога, ніж ревнощі, зумовлені браком довіри і поваги.

Ведучий 1: Ревнощі — це пристрасть, притаманна людям егоїстичним, морально незрілим. Немає більшого зла для заліза, ніж іржа, що народжується з нього самого: «Ревнощі — це іржа, це чудовисько, яке саме себе зачинає і саме себе народжує» (В.Шекспір). Ревнивці вдивляються у підзорну трубу, яка речі дрібні перетворює на великі, карликів — на велетнів, здогадки — на істину.

Ревнощі чужі для щирого кохання, вони виявляються у принизливих сценах, даючи вихід хворобливому самолюбству. У ревнощах більше непристойного, божевільного егоїзму, аніж кохання.

Ведучий 2: Ревнивці нещасливі удвічі: вони водночас мучителі й мученики, тирани й раби. Ревнощі затьмарюють їм усе, вони щомиті готові до сварок, що позначаються на взаєминах як у сім'ї та і поза її межами.

Утім, існують інші ревності: побоювання втратити своє щастя, втратити кохання, опинитися в очах коханої людини гіршим за інших.

Звучить пісня «С любимыми не расставайтесь» з кінофільму «Іронія долі...»

Ведучий 2: Ядром сімейної культури є визнання особистості іншої людини. Відносини у сім'ї повинні ґрунтуватися на взаємоповазі, справедливому розподілі праці, дотриманні інтересів усіх членів родини.

Ведучий 1: Численні подружжя конфліктують лише тому, що постійно переривають одне одного, не дають партнерові змоги висловитися до кінця. Треба заборонити собі переривати іншого.

Найдієвішим засобом у боротьбі з дратівливістю й образами є гумор. У Григорія Сковороди читаємо: «Дурну бундючність зустрічають по вигляду, випроводжають по сміху, а розумний жарт важливим позначається кінцем»

Ведучий 2: Сімейні стосунки передбачають подружню вірність. Сім'я — це фортеця, а подружжя вірність — її мур. І хоч там що відбувається всередині фортеці, мур її має залишатися непорушним. Зберегти кохання куди складніше, ніж зруйнувати його.

Звучить пісня «Лебединая верность» С. Ротару

Студент 5: Що спонукає людину до створення сім'ї? Заради чого це здійснюється? Що означає психологічна сумісність у родині? Начебто все ясно: люди кохають одне одного, не можуть жити у розлуці. Чому люди сваряться? Кому потрібний конфлікт? Чому люди виснажують один одного упертістю? **Відповіді дає аналіз причин:**

- несхожість характерів та поглядів на життя;
- несприятливі побутові умови (вони не одразу створюються);

Студент 6: Нерідко джерелом сімейних конфліктів стає спільне проживання з батьками. Трапляється так, що в домі опиняються дві господині: дочка і мати, невістка та свекруха. При цьому, хто і які має права, як розподілити домашні обов'язки? Давати поради дуже важко. Проте існує низка правил. По-перше, право називатися «господинею» поширюється на обох жінок. Невістка (дочка), хоч і завантажена на роботі або вчиться, й тому майже не бере участі у веденні господарства, однак також є «господинею». По-друге, свекруха (мати) через хворобу може зовсім не займатися хатнім господарством, однак і вона «господиня» — старша, почесна. В інтелігентних сім'ях свекрусі (матері) належить почесне місце за столом, з нею слід завжди радитися стосовно різних хатніх нововведень. Вона присутня на всіх сімейних урочистостях.

Свекруха (мати) може не брати участі у вечірках, на які збираються лише однолітки молодят або їхні товариші по роботі. І, такою самою мірою, коли приходять однолітки матері, свекрухи, молодим не обов'язково весь час сидіти в їхньому колі, хіба що мати спеціально прохатиме їх про це. Етикет сімейних взаємин, правила ввічливості потребують привітати гостя, котрий завітав до когось із родичів, але якщо ця людина мало знайома, інші члени сім'ї не мусять цілий вечір проводити у його товаристві.

Звучить українська народна пісня «Тещу в чоботи узваю»

Ведучий 2: Подружні стосунки можуть бути наповнені як щастям так і суцільними труднощами, розчаруваннями та образами.

Часто вдома ми дозволяємо собі бути похмурими, чимось незадоволеними і це негативно відбивається на атмосфері в стосунках. Як це змінити?

В першу чергу необхідно дотримуватись всім відомого правила: «*поводься так, як хочеш щоб поводитися з тобою*».

Ведучий 1: Якщо перенести це правило на стосунки між подружжям, то воно буде означати що обов'язково потрібно поважати інтереси своєї половини, а також цікавитись її справами. Порозуміння в сім'ї є дуже важливим. Не потрібно доводити свою правоту аж до сварки - потрібно іти на поступки один одному.

Ведучий 2: Не чекайте кризи в ваших стосунках. Почніть змінювати ваше сімейне життя з сірого і буденного на щасливе.

Пам'ятайте: гармонійно побудовані стосунки є основним ключем до успішного сімейного життя.

Ведучий 1: А зараз декілька висловів про сім'ю, любов, вірність: **Нема кращого друга, як вірна супруга; Батьки глядять дочку до вінця, а чоловік жінку до кінця; Нащо й клад, коли в сім'ї лад; Живуть між собою, як голубів пара; Від сердитої жінки постарієш, а від доброї – помолодієш; І в лиху годину не кидай дружину! Сім'я міцна – горе плаче!**

Ведучий 2: Будьте щасливі у своїх родинах! Бережіть своїх дітей, шануйте батьків і коханих!

Звучить пісня «Одна калина...»

Борзнянський державний сільськогосподарський технікум

Каплій Н.П., викладач облікових дисциплін, спеціаліст першої категорії

Кішман В.В., викладач економічних дисциплін, спеціаліст вищої категорії

Ступаченко О.М., - викладач облікових дисциплін, спеціаліст вищої категорії

Ляшиченко Л.І., викладач економічних дисциплін, спеціаліст вищої категорії

ВИХОВНА ГОДИНА «МІЦНА СІМ'Я – МІЦНА ДЕРЖАВА»

Мета заходу: сприяння розвитку відповідальної особистості, зосередження на моральній культурі. Ознайомлення з інститутом сім'ї, прищеплення поваги до сім'ї, осіб протилежної статі.

Оформлення зали: прибрано зала рушниками. Стіл застелений скатертиною, на столі квіти. На стінах вислови видатних людей та прислів'я: «Не потрібен і клад, коли у чоловіка з жінкою лад», «Найлучча спілка — чоловік і жінка!», «Шануй батька й неньку, то буде тобі скрізь гладенько», «Без сім'ї нема щастя на землі», «Сенс щасливої любові полягає в тому, щоб віддавати» (В. Сухомлинський.), «Усі щасливі сім'ї схожі одна на одну, кожна нещаслива сім'я нещасна по-своєму». (Л. Толстой.)

Викладач: В усі часи сім'я була і залишається найважливішим соціальним інститутом суспільства. Зміни, які відбуваються в сім'ї, змінюють її роль у суспільстві, впливають на його стан і розвиток. Тому кожне суспільство зацікавлене у стійкій, духовно і морально здоровій сім'ї.

Зміцнення устоїв сім'ї, шлюбно-сімейних відносин тісно пов'язані з оновленням нашого суспільства, духовним відродженням української нації, державотворенням, економічним і духовним поступом України.

Сімейне життя — це своєрідна життєва школа, у якій чоловік і жінка весь час вчаться. Вчаться турбуватися один про одного, вчаться поважати батьків своєї половини, а коли з'являються діти — намагаються виховати їх гідними членами нашого суспільства. Вчені довели, що коли людина живе у шлюбі, то тривалість її життя набагато довша, ніж у тих, хто вирішив бути холостяком.

Перед тим як розпочати дискусію з приводу сімейного життя, його особливостей, давайте ознайомимося, що таке сім'я її обов'язкові складові, які існують типи сімей.

Доповідач 1: Сім'я або родина — соціальна група, яка складається з чоловіка та жінки, які зазвичай перебувають у шлюбі, їхніх дітей (власних або прийомних) та інших осіб, поєднаних родинними зв'язками з подружжям, кровних родичів, і здійснює свою життєдіяльність на основі спільного економічного, побутового, морально-психологічного укладу, взаємної відповідальності, виховання дітей.

Існують такі типи сім'ї:

- повна сім'я, в якій є обидва члени подружжя;
- неповна сім'я, в якій тільки один із батьків (чоловік або жінка) виховує дітей;
- реконструйована сім'я, де один з батьків помер, другий взяв новий шлюб або вони розлучилися.

Викладач: Що може бути романтичнішим як кохання в студентські роки. Довгі розмови з коханим до ранку, посиденьки разом з друзями, бесіди про спільне життя... Але один раз закохані приходять до однієї-єдиної думки: з коханим (коханою) ні на хвилину розставатися не хочу, до кінця життя. Щоб сімейне життя було гармонійним, необхідно перш за все бути в гармонії із самим собою. Дозвольте навести декілька беззаперечних стародавніх істин, які допоможуть вам налагодити культуру сімейних відносин.

1. Не можна жити тільки для себе. Думаючи лише про себе, людина завжди знайде тисячу причин, щоб почуватися нещасною.

2. Необхідно діяти. Замість того щоб скаржитися на абсурдність світу, спробуйте полюбити той куточок, де ви опинилися за волею долі.

3. Слід вірити у власні сили. Безумовно, ніхто з нас не всемогутній, людська воля має межі. Але кожен у змозі відстоювати свої погляди, цілеспрямовано боротися за досягнення поставленої мети.

4. Треба берегти вірність слову, обов'язкам, іншим людям, самому собі. Необхідно бути одним із тих людей, які ніколи не підведуть, не зрадять.

А зараз хочу вам запропонувати провести дискусію щодо розподілу ролей у майбутній сім'ї, а для цього потрібно провести голосування і визначитися до якої підгрупи за формами установки на сім'ю ви відноситься: патріархальна, матріархальна, дітоцентрична, егалітарна. *(Запропонувати студентам роз'яснити ці поняття).*

(Шляхом голосування група ділиться на підгрупи. Кожна підгрупа після попереднього обговорення захищає свою позицію, аргументуючи її прикладами. Після обговорення проводиться голосування щодо змінення форми установки і перерозподіл підгруп. Викладач при цьому записує переваги і недоліки кожної підгрупи на дошці, або підготовлених аркушах, вносить зміни при необхідності, бере участь в обговоренні).

Викладач: Отже у студентській сім'ї спільність діяльності (навчання) передбачає і справедливий розподіл домашніх обов'язків між подружжям і це потрібно враховувати і дружині і чоловікові. Більшості студентських сімей притаманні духовна та моральна єдність, засновані такі сім'ї на коханні та спільності інтересів. Але більшість з них стикаються з такими труднощами: погані житлові умови, невлаштований побут, низький матеріальний рівень, дефіцит вільного часу та інші. Але однією із проблем у молодій сім'ї є конфлікт з батьками.

Повага до старших, а особливо до батьків, проявляється в 3-х площинах: довірі, послуху та любові. Отже молодь зобов'язана виявляти пошану не тільки на словах, але й у всіх справах щоденного життя. Є старовинні українські легенди, які зображують любов і пошану та спонукають до їх виявлення у житті. Прислухайте будь-ласка.

Читач 1. Одна сім'я мала єдиного сина. Виріс юнак статний, гарний. Одружився з дівчиною-красунею. Привів молоду дружину в рідну хату. Не злюбила молода невістка свекруху, зненавиділа її. Боялася мати показатися їй на очі, сиділа в сінях. Але й це не заспокоїло красуню. Каже вона чоловікові: «Коли хочеш, щоб я жила з тобою, убий матір, вийми з її грудей серце і спали на вогні». Не здригнулося нічого в грудях сина, зачарувала його небачена краса дружини. Каже матері: «Наказала дружина вбити вас, мамо...» Заплакала жінка й відповідає: «Ну що ж, сину, роби так, як велить серце». Пішов з матір'ю в діброву, наламав сухого хмизу, розпалив вогнище, потім убив матір, вийняв з грудей серце, поклав у полум'я. Спалахнув сучок, тріснув, полетіла жаринка, вдарила сина в обличчя, обпекла, скрикнув від болю, закрив долонею опік. Стрепенулося материнське серце, що горіло на вогні, прошепотіло: «Синочку мій, тобі боляче? Зірви листок подорожника, ось росте біля вогнища, візьми та приклади серце материнське... Потім знову у вогонь покладеш». Заридав син, схопив гаряче материнське серце в долоні,

повернув його в розкряпані груди, облив гарячими сльозами. Зрозумів, що ніхто й ніколи не любив так гаряче й віддано, як рідна мати. І таким всесильним було бажання материнського серця бачити сина радісним і безтурботним, що воно ожило, зрослися рани, підвелася мати і міцно обняла юнака... Огідною стала синові його дружина-красуня, не міг її бачити. Не вернулася додому й мати. Пішли вдвох степами широкими, стали двома могилами високими.

Читач 2. Колись старих людей, які вже нічого робити не могли, спускали у провалля, щоб дарма хліб не їли. Один юнак, котрий дуже любив свого батька, не виконав закону, заховав його в хліві та годував таємно. Через деякий час наступив неврожайний рік. Нічим людям сіяти. Старий побачив, що син чогось зажурився, розпитав про все й порадив зняти зі стріхи снопи, ще раз обмолотити їх і засіяти. Так хлопець і вчинив. Зродив у нього хліб найкращий, найбільша нива була засіяна. Люди допитувалися, як він до того додумався. Юнак спочатку мовчав, але згодом розповів, що так навчив батько. З того часу люди почали шанувати старших до самої смерті, бо вони мудрі, навчені життям. Такі легенди, створені народною мудрістю. Немає любові сильнішої за батьківську. Немає вищої радості для старшої людини, яка відчуває наближення присмерку свого життя, ніж вдячність дітей. І нема гіркішого й сумнішого почуття для батьківського серця, ніж відчувати, що їх син або дочка байдужі, безсердечні, що вони забули про добро, зроблене для них. У невичерпному джерелі народної моралі нам треба черпати духовну енергію справжньої людяності, дружби і братерства вільних людей. Адже, як знаємо, кожна людина нещадно засуджує невдячність і возвеличує благородність любові й пошани.

Викладач: З перших днів знайомства з батьками намагайтеся завоювати їхню любов і встановити нормальні, здорові відносини. Кожен з нас виріс в різних родин, де панували різні методи виховання і це треба теж враховувати. Якщо в родині вашого чоловіка склалися певні сімейні традиції, намагайтеся їх дотримуватися, це надасть вам великого шансу стати «улюбленою» невісткою. Якщо молода сім'я не отримує батьківського схвалення, то це не може не відбитися на міжсімейних та внутрішньо сімейних відносинах. То ж дорога молодь, пам'ятай про старших так, як пам'ятають про тебе. Будьте для них завжди милими і слухняними, любіть їх і шануйте, бо це є ваша сім'я. І що б не трапилося поважайте батьків вашої судженої чи вашого судженого, бо ви є однією родиною.

А на закінчення хочу сказати, що сучасний світ і процеси, які в ньому відбуваються, швидко змінюються і, відповідно, змінюється ролі чоловіка та жінки в родині. Тому, на мій погляд, шукати рішення, спираючись на «узаконені» норми, «як у всіх» не можна. Сучасному подружжю потрібно виробити індивідуальний стиль сімейної поведінки та взаємовідносин стосовно тільки їхньої сім'ї. І прислухайтеся до народної мудрості: сімейне життя — це не ті дні, що пройшли, а ті, що запам'ятались. Дякую за увагу. До зустрічі!

Кам'янець-Подільський коледж
харчової промисловості Національного університету харчових технологій

Коваль Т.А., Грібова Т.В.

Прес-конференція: Проблема сім'ї очима молодої людини

Слово викладача

Традиційно у перші березневі дні ми говоримо про весну, про кохання, про жінку. І в руслі цієї теми ми б сьогодні хотіли торкнутися проблеми сім'ї, бо саме в сім'ї зароджується любов, повага до батьків, закладаються засади нашої моралі.

Своє заняття ми вирішили провести у формі прес-конференції, саме такий метод дав широкий діапазон для самостійної, пошукової та дослідної роботи студентів, які, проконсультувавшись у спеціалістів, кваліфіковано висвітлять думки з проблеми сім'ї.

Студенти сьогодні виступлять в ролі істориків, етнографів, літературних критиків, психологів, соціологів. Вас запрошуємо долучитися до нашої розмови. А в кінці запропонуємо вам фрагмент подільського весілля.

1. **Ведучий.** Сьогодні констатується факт моральної катастрофи сім'ї, духовного зубожіння деяких молодих людей.

2. **Ведучий.** Сьогодні відбувається руйнування традиційних основ життя особистості, сім'ї, держави. Ми стоїмо перед проблемою: як повернути традиційні засади функціонування сім'ї, як далі жити.

У нас присутні фахівці: етнограф, психолог, соціолог, літературний критик.

На екран проектується теза (вислів Хоми Романовича з роману О.Гончара «Собор»)

Бережіть собори ваших душ, друзі, собори душ бережіть...

1. **Ведучий.** Тож, шановні експерти, маємо вислів - вам слово.

Історик: Історичні факти свідчать про те, що з часів утвердження християнства в Київській Русі сім'я мала статус міцної духовно-моральної основи, яка опиралася на Закон Божий. Батьки зберігали вірність один одному, виховували своїх дітей у дусі християнських чеснот. Сімейні порядки мали патріархальний характер.

Етнограф: Як сказано в етнографічному довідникові «Українська минувшина» сім'я (родина) - засноване на шлюбі об'єднання людей. В Україні традиційним вважався шлюб через вінчання в церкві.

Головою сім'ї був батько. Мати – берегинею домашнього затишку, вихователькою дітей. Батьків шанували і до них зверталися на Ви в знак поваги і пошани.

Історик: Людина не може існувати без своєї мови, культури, історії – усього того, що об'єднує її з нацією, стержнем якої є народна дума.

Це пісні, звичаї, обряди, правила моралі, що склалися протягом століть серед народу, і стали для всіх обов'язковими нормами громадської та побутової поведінки. Особливе місце в нашому житті займає обрядовість. Із століття в століття переходять традиції, обряди від старшого покоління до молоді, передаючи життєрадісність, волелюбність, естетичні почуття.

Етнограф: Віддавна весілля – офіційна форма громадського скріплення шлюбу, яке є визначною подією в житті молодої сім'ї, родини і села в цілому.

У весільному церемоніалі завжди було три хори – дружок, світилок, свах, парубоцький хор. Між словами хористів мали місце поєдинки жартівливого характеру: між дружками і дружбами, свахами. А ще на весіллі виконувались пісні застольні, баладні, любовні, козацькі, жартівливі, танцювальні.

На екран проектується теза світового класика С.Екзюпері:

«Людина в мою епоху вмирає від спраги. Існує лише одна проблема: повернути людству його духовне призначення, його духовні турботи. Неможливо більше жити холодильниками, політикою, балансами, кросвордами. Перед нами стоїть єдина проблема: знову відкрити, що життя духу вище, ніж розуму...»

1. **Ведучий.** Ніяке суспільство, яким би воно могутнім не уявляло себе, не зможе довго проіснувати в силі та здоров'ї, якщо воно відмовиться від віковичних традицій свого народу.

2. **Ведучий.** Це всерівно, що, підрубавши коріння, надіятися на віття. Фахівці, вам слово.

Педагог: Безсумнівно, нам необхідно відроджувати дух Київської Русі, дух Запорізької Січі, який горів глибоким патріотизмом. Нам необхідно відроджувати українську культуру, боголюбиву, миролюбну, колоритну, багату взірцями.

Етнограф: В коханні мусить бути рівність двох сторін, особливо взаємна повага. Красиве і вірне кохання приводить до створення сім'ї. Беручи шлюб, Ви повинні пам'ятати, що в кожній людині є свої особливості. На них не можна не зважати. «Шлюб, сім'я, - говорив Белінський, - це не прогулянка по Невському проспекту, це не тільки

почуття насолоди, це життя людей, яке розвивається не гладенько і плавно, а з великими відхиленнями, труднощами, з незгодами, які треба вчасно і розумно розв'язувати».

Педагог: Часто молоді люблячі один одного люди вирішують одружитися необдуманно, тобто не підготовлені фізично і розумово, погано вивчивши один одного, і, рано чи пізно, такий шлюб приводить до розриву.

Жити разом треба з людиною, яку по-справжньому поважаєш, знаєш її думки, плани, бажаєш ділити з нею свою радість і біду, разом виховувати дітей.

Соціолог 1: Якщо до XVIII ст. розлучення були заборонені, окрім якихось надзвичайних випадків (і то з дозволу церкви), то в XIX ст. феміністичний, революційно-демократичний рух підривають сімейний уклад; демократизація сім'ї (вседозвіл, неслухняність дітей, самоуправління).

Соціолог 2: Ми з нашою аудиторією хочемо провести соціологічне опитування серед студентської молоді. Хай, хто хоче, назве позитивні моральні якості, що сприяють зміцненню сім'ї, і негативні, які ведуть до розпаду родини. Наші кур'єри із скриньками зберуть ваші пропозиції, а потім ми їх систематизуємо і зробимо висновок.

Психолог: Будувати сім'ю потрібно так, як будуєш собі дім, щоб він був світлим, просторим, міцним, щоб в ньому вільно дихалося і радісно жилося. Коли молоді люди хочуть створити щасливу сім'ю, то основне – необхідно мати вихованість, що полягає в повазі людської особи, у ввічливості, в чистосердечності. Треба пам'ятати моральний обов'язок. Життя доводить, що міцна сім'я може бути, і є лише там, де почуття кохання поєднується з усвідомленням обов'язку чоловіка і жінки один перед одним і перед майбутнім поколінням.

Соціолог 1: Щасливе подружнє життя позитивно впливає на всі сфери діяльності людини, пробуджує в ній невичерпні сили, творчу енергію, допомагає усвідомити відповідальність перед своїми особистими і суспільними обов'язками. Подружжя залишається таким же доброзичливим і чуйним на людях, в колективі, у громадському житті. В цих людей завжди можна знайти добру пораду і допомогу в щасливу і гірку годину. Ця родина є зразком правильного розуміння морального обов'язку. І ніякі випробування чи труднощі вже не здатні зруйнувати її.

Соціолог 2: Всі, хто вступає в шлюб, впевнені, що в них буде все добре, що вони готові і здатні створити щасливу сім'ю, дати щастя іншому. Але ось після весілля проходить іноді починаються сварки. В чому ж справа? Як досягти щастя? А головне, як його зберегти? Єдиних рецептів сімейного щастя немає. І все ж таки, деякі поради можна дати.

Психолог: Не поспішайте зі шлюбом - заручини дають можливість перевірити себе, свої почуття, вивчити людину, якій хочеться довірити своє життя.

1. **Ведучий.** Маємо ще одну тезу:

*«Тільки в гармонії людського співжиття,
в духовному одужанні сім'ї – наш якір».*

2. **Ведучий.** Слово нашим експертам.

Літературний критик 1: Скажу словами Івана Франка: «Нечуй-Левицький змалював у повісті «Кайдашева сім'я» гірку картину розпаду українського патріархального устрою під впливом індивідуалістичних змагань кожного члена сім'ї. Роль батька було зведено нанівець».

Літературний критик 2: Хочу доповнити колегу. На мою думку, автор зафіксував кризу моральної проблеми: порушення П'ятої заповіді Божої. Це свідчить про занепад батьківського авторитету. Адже у сім'ї Кайдашів були всі умови для щасливого родинного життя. Але упертість, егоїзм зробили цих людей неповноцінними.

Літературний критик 1: Лев Толстой завжди мав свою, незалежну від інших поглядів думку щодо будь-якої соціально значущої проблеми, тому в романі «Анна Кареніна» він ставить проблеми сім'ї не тільки як соціально-психологічні, але і як морально-філософські. Тож зумів сказати про відоме усім по-новому:

Всі щасливі сім'ї схожі одна на одну, кожна нещаслива сім'я нещаслива по-своєму. Все переплуталось в домі Облонських...

Літературний критик 2: Що відбувається з героями роману з точки зору ставлення до питання про сенс життя? Адже кожна людина прагне щастя. Щастя пов'язане з сімейним життям, тому що життя людини починається у сім'ї. Ставлення ж до сім'ї й до шлюбу у героїв різне.

Літературний критик 1: Народна мудрість підмітила: «Тому роду нема переводу, де браття милують згоду, а де немає згоди, там не стане роду» (В якому творі і який герой про це говорить?) – аудиторія відповідає.

Історик: Особливою відданістю відзначалися стосунки між людьми, які присвятили своє життя не тільки щастю своїх коханих, але і щастю свого оточення. Це можна побачити в листах жінок декабристів, які поїхали зі своїми чоловіками в далеке заслання, не зважаючи на засудження поведінки своїх коханих з боку суспільного кола, до якого вони належали, не зважаючи на життєві труднощі, які їх чекали в незнайомому і далекому від дому краю.

Психолог. Часто всі людські вади та недоліки життя люблять приписувати суспільному устрою. На мою думку, це неправильно. В якій би суспільно-економічній формації не жила людина, все залежить від доброї волі цієї ж людини від її особистої моралі.

1. **Ведучий.** Тож підсумовуючи тему нашої сьогоднішньої розмови, можна сказати, що українська сім'я, родина терпить моральні та духовні негаразди.

2. **Ведучий.** Ми, молоде покоління, через кілька років самі створюватимемо свою сім'ю і якою вона буде уже задуматись треба сьогодні.

1. **Ведучий.** Колись люди родичались. Сім'я – це батько, мати і діти. А родина – це бабусі, дідусі, тьоті, дяді, рідні і двоюрідні. Родиною вважались родичі до 12 коліна. Усі разом зустрічались, святкували, допомагали у скруті.

2. **Ведучий.** І що маємо сьогодні? За влаштованим добробутом (тобто квартира, в квартирі, машина, повний холодильник...) ми забуваємо про дещо цінніше, про родинне спілкування.

1. **Ведучий.** Готові результати нашого маленького соціологічного опитування. Просимо, результати спроектувати на екран.

Позитивні риси людей та чесноти	Негативні риси людини
Вірність	Ненависть
Любов до ближніх	Егоїзм
Милосердя	Роздратування
Щедрість	Зрадливість
Доброзичливість	Підозра
Відвертість	Скритність
Відповідальність	Байдужість
Злагода	Ревнощі
Взаємоповага	Жадібність
Працьовитість	Лінивість

2. **Ведучий.** Як бачимо позитивні і негативні чесноти сімейного добробуту майже збігаються. Отже, добре всі знають, що є добре і що є зле.

1. **Ведучий.** Тож запитуйте себе щодня: як прожили, що доброго зробили за день? Чи дарували теплі слова своїм батькам? Чи цілували мамині руки? Не спізнитесь. Поспішайте творити добрі справи у своїй сім'ї, почніть із себе і від цього народиться гармонія і краса вашої власної душі.

Фрагмент подільського весілля

Голос ведучого із-за лаштунків: Українське весілля багате різними обрядами і традиціями. І перш ніж усі затанцюють, заспівають за святковим столом і віншуватимуть молодих, передує цьому багато подій – це і сватання, і оглядини, і заручини, і

вінкоплетення. Ми поєднали все це, побували на кількох весіллях, розпиталися кількох старожилів і ось так побачили подільське весілля:

Гарно прибрана кімната, на стіні образи, клопочуться дружки, свахи, молоду одягають в вельон, влітають барвінковий вінок. Звучить пісня:

Ой ти місяцю, я зіронька ясная,
Ой ти парубок, я дівчина красная,
Ой ти парубок, я дівчина красная,
Ой ти всю ніч спав, а я коня тобі пасла.
Ой пасла, пасла звечора до півночі
За Іванкові, за Іванка карі очі.

Сваха: Дівчата! Годі сумувати. Ану до роботи. Уже молодий скоро приїде, а молода ще не вбрана.

Дружка: І барвінку у вінок побільше влітайте, бо це на щастя, на добробут.

Звучить пісня

Ой вінку, вінку! Ой вінку, вінку, Квітчатий барвінку.
Я тебе плела, я тебе плела, З вечора до ранку.
Світилки прийдуть, світилки прийдуть. Біля столу стануть –
Вберуть молоду, вберуть молоду, Пісню заспівають.

Мама молоді: От уже молодий іде, чуєте музики грають. Швидше дівчата, швидше!

Дружки: Ой глянь на поріг, діво, та несуть твоє діло:
коровай з шишками, розлука з дружками.

Ой розлука мені з вами, як із рідними сестрами!»

Чути музику, молодий з дружками, весільний батько, гості, пританцьовуючи, входять до зали.

Староста: Староста прибрався, рушником підперезався, до короваю взявся.

Весільний батько: Ой сказали нам, що Є у вас куниця, молода дівиця, гарна мов сонечко, ніжна як горличка, тиха, мов ясочка!

Гості молоді: (усі) Є, є!

Весільний батько: Тож у вас товар, а у нас купець, а я (потирає руки) - вправний торговець. То що віддаєте вашу Галю за нашого Василя?

Гості молоді: Так, авжеж!

Наперед виходять батьки, молода, молодий. Благословляють молодят. Молоді кланяються на три сторони. Молода щедро осипає всіх зерном, цукерками, грошима. Свахи молодят покривають хусткою і співають:

Ой що ми схотіли, то й то ми зробили,
З коржа – паляницю, З дівки – молодицю.

Дружки: Як би ми захотіли, ми б її завертіли
Повели б в садочок, зробили б віночок.

Свахи: Ой що ми хотіли, тай те ми зробили,
із хліба – півхліба, а з молодого – діда.

Гість: Гей, музики без мороки, Нумо польку на два боки...

Усі танцюють танець «Подільські гуляночки»(записаний у селах Кам'янець-Подільського району художнім керівником народного ансамблю танцю «Горлиця» В.С'єдіним)

Староста: Встаньте, бояри, підніміться, Сватові і свасі поклоніться,
Ще й його дочці, куховарочці поклоніться,
За хлібоприношення! За пивоприглашення!
Закидай, мати, жар, жар! Буде тобі дочки жаль-жаль!
Закидай тріски і дрова, й оставайся здорова.

Танок переходить у переключку між хлопцями і дівчатами. Жарти, сміх. Звучить пісня:

Дівчата: По току, по току, кури ж мої кури.

Як би мені чоловіка моєї натури.
Хлопці: Гарная подолянка, гарная, гарная,
 Як в роботі так і в танці справная, справная.
Дівчата: Щоб горілки не пив, тютюну не нюхав,
 Щоб до других не ходив, тільки мене слухав.
Хлопці: Гарная подолянка, гарная, гарная
 Як в роботі так і в танці справная, справная.

Танок «Варварка»

Голос ведучого: Гуляє, вирує весілля. Жарти, сміх не стихають. А нам пора і честь знати: на чужому весіллі гуляли, молоду бачили, каравай скоштували.

Усіх присутніх пригощають запашним весільним караваем. Звучить пісня:

Висить ябко ,висить. Тай упасти мусить, Коли дівка файна, Коли дівка файна, (2 рази) Вийти заміж мусить	Весілля, весілля. На весіллі люди, Якщо дівка файна, Якщо дівка файна, (2 рази) Молодицею буде.
---	---

Мелодія стихає, завіса падає

У фрагменті весілля використані автентичні пісні, танці, елементи хатнього вжитку, записані і взяті викладачами та студентами із сіл Кам'янецьчини.

Тернопільський національний економічний університет

СЦЕНАРІЙ

фестивалю родинної творчості «УНІВЕРСИТЕТСЬКА РОДИНА»

Ведуча: Христос воскрес!

Ведучий: Воістину воскрес!

Ведуча: Шановні друзі, щиро раді зустрічі з вами у Тернопільському національному економічному університеті!

Ведучий: Щороку, у третю неділю травня, коли буває пишним цвітом зеленокоса красуня – весна, світ відзначає Міжнародний день сім'ї і родини. Тож, мабуть, символічним є те, що саме у ці святкові дні ми вітаємо вас на першому фестивалі родинної творчості «Університетська родина».

Ведуча: І нехай цей фестиваль єднає українські студентські родини, зміцнює і надихає їх на добро, на творчі надії і сподівання.

Ведучий: Сім'я — це життєдайний осередок, що приводить людину на світ Божий, плекає найвищу цінність людства — дітей, цвіт нації, майбутнє народу, завдяки яким кожен батько і мати мають реальну можливість повторити та продовжити себе у своїх нащадках.

Ведуча: Тож бережімо свої отчі оселі, шануймо світлі батьківські почуття і молімо Всевишнього за щасливу долю кожної української родини.

(Художній номер)

Ведучий: В безмежнім просторі невпинно Земля летить у майбуття, А всесвіт мій — моя родина, Мій оберіг і суть життя.	Ведуча: В сумну і радісну хвилину Накриє ніжності крилом, Зігріє й силу дасть родина — Святе любові Джерело.
--	--

Ведучий: Нам дуже приємно представити вам учасників фестивалю — родини, які ми сьогодні по праву називаємо університетськими. Хоча б один учасник кожного творчого тандему, який демонструватиме свої родинні таланти, навчається у ТНЕУ.

Ведуча: Життєве кредо родини, яка першою вийде на цю сцену, - «Міцна сім'я - міцна держава», улюблена приказка - «На кожную хвилину смутку знайдеться хвилинка щастя». Це справді щаслива сім'я, бо своїми почуттями, своєю творчістю вона може поділитися з іншими. Сьогодні сім'я _____ на святковій сцені. Вітайте, родина _____.

(Художній номер)

Вед. Родинний дует нагороджується дипломом учасника фестивалю та цінним подарунком.

Вед. Приємно, що у нашому університеті багато цікавих, творчих родин. І чудово, що свої мистецькі здібності вони можуть презентувати на цій сцені. Ваші оплески таким родинам.

Вед. Тихі скрипочки звуки - Все прекрасне душею ловлю.

Україна - велика родина, Та, яку я безмежно люблю.

Вед. Родина - це ознака вищості людини, зерно культури, що віками родить, а рідна пісня - це ключі до скрині, в якій заховані народні скарби.

Вед. Свою улюблену пісню дарує усім творчий дует _____. Це мистецька родина творить свій власний світ великою любов'ю до музики і до пісні.

(Художній номер)

Вед. Родинний дует нагороджується дипломом учасника фестивалю та цінним подарунком.

Вед. Саме про таку чарівну Україну, про її пісню, про рідний серцю край співає _____.

Вед. У родині _____ любов до пісні, до творчості передається з покоління в покоління. «Все подолає любов» - саме таке життєве кредо молоді сім'ї _____, випускників нашого університету.

Вед. Сьогодні ця сім'я пропонує нам власну пісню _____.

Вед. Отож, вітайте : _____.

Вед. Родина _____ нагороджується дипломом учасника фестивалю та цінним подарунком.

Вед. «Не шукай щастя, воно - в кожному з нас» - у цьому зміст життя родини _____.

Вед. Оберегом кожного з нас є рідна домівка, яка щоразу кличе нас багряним гроном калини і неповторним тополиним цвітом. А ще – одвічними батьківськими порадами — святими і єдиними, щирими і найтеплішими.

Вед. Пісню _____ дарує нам усім _____.

Ведучий: Родина, рід, рідний... Святі і мудрі слова, бо в них прадавнє коріння взаємної спільності, глибоке і чисте джерело народного буття, народної моралі. Кожна сім'я щаслива по – своєму. У кожній своїй витокі, своє джерело, свій пагінець, з якого виростає велика і міцна родинна гілка.

Ведуча: Саме такою є творча родина _____ . Зустрічайте!

(Художній номер)

Вед. Родина - це наша опора, це той причал, до якого пристаєш, ховаючись від бід та незгод, де знаходиш спокій і затишок. Тут людина робить свої найперші кроки, звідси виходить у широкий світ. У сім'ї вона вчиться шанувати свій рід, свою землю, берегти пам'ять свого народу.

Вед. «_____» - таку пісню дарує усім вам гість фестивалю _____.

(Художній номер)

Вед.: Рід, родина, народ - безсмертні. Українці здавна мають добру і благородну традицію - підтримувати теплі родинні взаємини, долати разом будь-які незгоди. Так заведено і в родині _____.

Вед.: «Краса врятує світ» - стверджують у цій сім'ї. Тож щирими оплесками вітаємо родинний дует _____ - _____. *(Художній номер)*

Вед. В давнину старі люди говорили, що батьківська хата і все, що у ній є, збагачує, освячує родину материнською піснею, бабусиною вишиванкою, добрим батьківським словом, теплим дідусевим поглядом.

Вед. Із знання свого родоводу починається кожна людина. Кожен з нас починається з батьківської оселі, взявши у спадок все найкраще.

Вед. Народна мудрість говорить: «Якщо твої плани розраховані на рік - сій жито, на десятиліття - сади дерево, а якщо на віки - виховуй дітей».

Вед. Для вас танцювальна композиція _____
(Художній номер)

Вед. Дружна родина, основою якої є любов. Чоловік і дружина власним яскравим прикладом подружнього життя утверджують одвічні родинні цінності: любов, вірність, взаємоповагу та самопожертву, створили доброзичливу атмосферу у домі _____.

Вед. Для вас сімейне подружжя _____ дарує танцювальну композицію.
(Художній номер)

Вед. Родинне подружжя _____ нагороджується дипломом учасника фестивалю та цінним подарунком.

Вед. Це сонце у небі і вітер у полі — родина,
Це мамина ласка і усмішка лагідна сина.
Це пісня — бентежного серця струна лебедина,
Це рідна земля— неповторна, квітуча, єдина.

(Художній номер)

Вед. Нам дуже приємно представити ще раз вашій увазі виставку декоративно – прикладного мистецтва наших родин.

Вед. Справді, кожен рід – це велике дерево, на якому гілочки швидко ростуть, міцніють, живляться соками великої гілки – родини. Сьогодні наше дерево розквітло. І воно ніколи не засохне, поки буде споживати соки землі – матінки через мову, звичаї, обряди, свята, пісні, взаємоповагу і любов.

(Художній номер)

Вед. «Яке дерево – такий тин, який батько, такий син», — говорить народна мудрість. І справді, діти наслідують своїх батьків і усьому в них навчаються. Хороший приклад батьків — запорука того, що в родині діти виростуть справжніми людьми. Саме так виховували свою доньку _____ у родині _____.

Вед. Сьогодні, на фестивалі студентська родина _____ презентує композицію _____. *(Художній номер)*

Вед. Творча родина _____ нагороджується дипломом учасника фестивалю та пам'ятним подарунком.

Вед. Отож, фестиваль «Університетська родина» добігає кінця.

Вед. Ми були б дуже щасливі, якби від сьогоднішнього свята залишилась у вашому серці краплина любові один до одного. Бо коли зустрілись разом звичаї, традиції, культура кожної людини, ще більше збагатились не лише ми, а й цілий світ.

Вивчайте свій край, родовід, збагачуйте і освячуйте піснею, добрим словом, спогадами.

Не дайте замулитись і пересохнути нашим життєдайним джерелам, нехай вони наповнять і дадуть життя сотням чистих струмочків, які збагатять наші душі.

Хай ваші домівки, ваші серця будуть сповнені благодаттю, любов'ю, добром і щастям. До побачення, до зустрічі на наступному фестивалі «Університетська родина».

ТРЕНІНГОВЕ ЗАНЯТТЯ «МИСТЕЦТВО РОДИННОГО СПІЛКУВАННЯ»

Мета: познайомити слухачів із структурою родини, стилями виховання та особливостями розподілу влади; розглянути дефекти родинного спілкування; виробити поради щодо формування педагогічної майстерності батьків.

Основні поняття: потреби, матриархат, патріархат, співробітництво, паритет, змагання, конкуренція, антагонізм, демократизм, лібералізм, авторитаризм, гіперопіка, дефекти спілкування, саботажники спілкування.

1. Вступ

Відвідуючи своїх друзів, знайомих, ми часто звертаємо увагу на те, що в одних відчуваємо себе добре, затишно і спокійно, а в інших – некомфортно, кажемо, що там важка, гнітюча атмосфера. До такого висновку приходимо підсвідомо, без упередження. Чому так складається? Атмосфера родинного (сімейного) життя, атмосфера дому – це той дух, що панує в родині, є творінням взаємної любові й поваги членів родини, або, навпаки, – їх браком.

Любов у родині – це той домінуючий чинник, що керує кожним нашим словом, кожним вчинком. Не йдеться про пестливу любов, а про любов розумну, що диктує і формує режим життя дому, створює авторитет батька і матері, інших членів родини, спрямовує кожен крок для добра і благополуччя сім'ї.

Зрозуміло, що атмосфера родинного життя впливає на дітей і є вирішальним чинником у процесі їхнього виховання. У родинній атмосфері зберігаються сімейний уклад, духовність, культура, традиції – все те, що впливає на формування гармонійної особистості дитини.

2. Знайомство учасників тренінгу

3. Визначення очікувань учасників тренінгу. Вправа «Дерево очікувань»

4. Правила роботи. Вправа «Сімейний статут»

5. Мозковий штурм «Що для вас означає гармонійна родина?»

Ведучий запитує в учасників, що для них означає гармонійна родина. Усі відповіді записуються на фліп-чарті. Обговорення.

До уваги тренера:

Гармонійна родина дає:

– відчуття належності до певної групи. Без цього людина відчувається самотньою (*реалізація потреби людських зв'язків*);

– відчуття і реальні докази значущості для інших. Без цього у людини розвивається почуття неповноцінності (*реалізація потреби самоствердження*);

– змогу відчувати взаємне тепло. Інакше у людини виникає негативне ставлення до життя, схильність до песимізму, апатії (*реалізація потреби прихильності*);

– формує відчуття власної неповторності. Якщо воно відсутнє, у людини виникає болісне відчуття власної сірості, веде до спалахів агресії (*реалізація потреби самосвідомості*);

– зразок для наслідування, адже кожен повинен у щось вірити, любити, щоб визнавати і заперечувати. Інакше життя здаватиметься безглуздом (*реалізація потреби орієнтації*).

6. Інформаційне повідомлення «Структура родини»

Родина складається із певних структурних елементів:

– влада та її розподіл (*матриархат, патріархат*);

- комунікації – розподіл інформаційних потоків в родині;
- рольова структура: Дорослий і Дитина, Жертва і Переслідувач, Рятівник і Батько.

Розподіл влади:

– *співробітництво* – ґрунтується на взаєморозумінні і взаємній підтримці, яка допомагає якнайповніше реалізувати функції родини; і дорослий, і дитина відчують свою особисту значущість;

– *паритет* – рівні, «союзницькі», більш раціональні стосунки, які задовольняють усіх учасників спілкування; при цьому особиста значущість кожного трохи зменшується, емоційні контакти слабшають;

– *змагання* – стосунки, які базуються на прагненні окремих членів родини перевершити один одного у якійсь справі; сприяє встановленню в сім'ї нервової, нестійкої атмосфери;

– *конкуренція* – домінування стосунків, у яких переважає прагнення кожного довести свою зверхність над іншими за будь-яку ціну; емоційний комфорт одного досягається за рахунок психологічного дискомфорту іншого;

– *антагонізм* – протистояння окремих членів сім'ї і небажання жодної сторони йти на компроміс.

Стилі виховання:

– *демократизм* – ґрунтується на глибокій взаємній зацікавленості, допомозі й підтримці;

– *лібералізм* – стиль виховання, при якому батьки, виправдовуючи свою позицію гаслом «вільного виховання», зовсім не займаються дітьми. При цьому можлива «гіперопіка», тобто надмірне опікування дитиною, коли вона не може самостійно і кроку ступити. Ще одна форма лібералізму – всюдозволеність;

– *авторитаризм* – батьки висуюють суворі вимоги до всіх сфер життя дитини. Їхні судження безапеляційні, вони безцеремонно втручаються у всі дитячі справи, реальні потреби членів сім'ї ігноруються.

Позитив сімейного спілкування:

– інтимність, близькість партнерів завдяки спільним умовам життя, духовній та фізичній привабливості;

– охоплює всі сторони життя людини поза її рольовим значенням;

– комплексний процес, у якому неможливо відділити навчання, виховання і розвиток;

– родина регулює різноманітні взаємини своїх членів із зовнішнім світом;

– у сімейній взаємодії переважає особистісне начало;

– можливість спілкуватися один на один;

– максимальна тривалість міжособистісних стосунків;

– стабільне соціальне середовище.

Негатив сімейного спілкування:

– у сім'ї людина послаблює самоконтроль, не приховує роздратування, поганого настрою. Діапазон емоційних виявів у родині значно ширший, ніж в інших сферах спілкування;

– обмежена взаємодія, оскільки члени сім'ї вже задовольнили свої комунікативні потреби;

– спілкування в сім'ї відбувається на тлі щоденних побутових турбот, що нерідко знецінює його зміст;

– відсутність знань та досвіду оптимальної організації стосунків;

– недостатній рівень комунікативних вмінь;

– недооцінка налагодження стосунків.

7. Вправа «Родинна абетка»

Усі учасники тренінгу об'єднуються у три групи та створюють «абетки» родинного спілкування. Обговорення.

Після цієї вправи кожен учасник отримує пам'ятку «Азбука для батьків» (додаток 1).

8. Вправа «Характеристика сім'ї»

Учасники працюють у двох групах і складають характеристику позитивної та негативної сім'ї. Обговорюючи результати роботи в групах, які виникали під час виконання завдання, на характеристики, яким батьки приділили найбільшу увагу, запитати про їхній емоційний стан.

9. Інформаційне повідомлення «Дефекти спілкування»

Дефекти спілкування – це форми або особливості спілкування, що ведуть до непорозумінь або психічних травм, створюють бар'єри для подальшого спілкування, затримують розвиток або знижують «якість життя».

Дефекти родинного спілкування:

– порушення, що зумовлюються орієнтацією на обмежені результати: маніпуляції, самоствердження, зняття психічної напруги за рахунок інших, пошук союзників. Не кожна людини може визнати, що невдача – це результат її власних дій;

– порушення, що виникають внаслідок впливу минулих обставин на ситуацію спілкування: культивування власних почуттів або потрібних почуттів в іншій людині, отримання додаткових переваг у зв'язку з минулими помилками партнера, прагнення помститися;

– порушення, що виникають внаслідок різних індивідуальних особливостей тих, хто спілкується (наприклад, різні домінуючі канали сприйняття інформації – візуали, аудіали, кінестетики);

– порушення, що виникають внаслідок недооцінки вікових особливостей дітей;

– порушення, що виникають під впливом буденності;

– порушення, що виникають на рівні техніки взаємодії.

Саботажники спілкування:

– погрози – викликають страх, почуття підлеглості, образу, ворожість (*якщо ти цього не зробиш...*);

– накази – виявлення влади над іншою людиною (*я тобі забороняю...*);

– критика з переважанням негативізму (*ти – ледар...*);

– образливі прізвиська (*упертий віслик...*);

– слова, що навішують на співрозмовника додаткові обов'язки (*ти не повинен так гніватися...*);

– репліки-пастки (*те, що я тобі пропоную, тобі сподобається...*);

– допит (*чого це ти так пізно...*);

– схвалення з пасткою (*у тебе так гарно виходить мити посуд...*);

– безапеляційне твердження щодо мотивів поведінки (*ти ніколи не мав бажання цим займатися...*);

– несвоєчасні поради (*чому ти не зробила так, як я говорила...*);

– звернення до авторитету логіки (*це логічний наслідок твоєї поведінки...*);

– змагання (*хіба твої неприємності можна порівняти з моїми...*);

– спроби заспокоїти співрозмовника запереченням (*не нервуйся...*).

10. Вправа «Кордон»

Учасники стають у центрі кімнати. Тренер зачитує твердження, а учасникам пропонується мають зробити крок вліво, якщо вони погоджуються, або стоять на місці, якщо сумніваються, крок вправо, якщо не погоджуються із цим твердженням. Твердження добираються на тему родинних взаємин, сімейного виховання (з урахування особливостей учасників тренінгу).

11. Інформаційне повідомлення «Педагогічна майстерність батьків»

Спрямованість – внутрішня спонука діяти певним чином.

Типи неоптимальної спрямованості:

– на себе; на справу; на ідею; на реакцію оточення; на доведення раніше зробленого висновку; на швидке вирішення ситуації; на момент.

Найефективнішою і оптимальною є спрямованість на створення перспективи розвитку дитини.

Спеціальні знання: психологічні; педагогічні; загальна ерудиція батьків.

Педагогічні здібності батьків: максимальне прагнення допомогти дитині; слідування за емоціями дитини; самототожність; безоціночне ставлення до дитини; прагнення відчувати те, що відчуває дитина.

Після інформаційного повідомлення батькам роздаються аркуші паперу на яких зазначені поради «Робити чи не робити?» (додаток 2).

12. Підсумок заняття. Притча «Все у твоїх руках» (додаток 3)

Додаток 1

Азбука для батьків (Мосійчук В. М.)

Пам'ятайте, що дитина – дзеркало життя своїх батьків.

Пам'ятайте, що навчання – один із найважчих видів праці і що розумові сили та можливості дітей не однакові.

Будьте милосердні до своїх дітей. Найпростіший метод виховання – побити дитину і цим її образити, озлобити або зламати. Забудьте про опіку, крик, насильство й наказовий тон. Вони викликають опір дітей, психічні травми, пригнічують бажання й інтерес до навчання, змушують шукати порятунку в брехні.

Запам'ятайте, що над виконанням усіх домашніх завдань учні першого класу повинні працювати не більше як 1 годину, 2-го класу – 1,5 години, 3-4 класів – до 2 годин, 5-6 класів – до 2,5 годин.

Навчіть дітей користуватись годинником і не дозволяйте їм засиджуватись за виконанням домашніх завдань понад міру. Адже це відіб'ється на їхньому здоров'ї та розумовому розвитку.

У вихідні та святкові дні діти від виконання домашніх завдань звільняються.

Не змушуйте дитину писати спочатку в чернетках, по кілька разів переписувати виконане нею домашнє завдання – це призводить до перевтоми й викликає відразу до навчання.

Не хвилюйтесь, якщо ваша дитина не принесе таку оцінку, яку вам хотілося б, за виконану роботу. По-перше, оцінка відіграє виховну роль, а по-друге, це не остання робота і не остання оцінка.

Перевіряйте виконані дітьми домашні завдання, особливо на першому етапі навчання. Проте вашими оцінками мають бути такі: «Я задоволений», «Я не задоволений». Можна додати слово «дуже» і будьте впевнені – завтра ваша дитина докладе всіх зусиль, щоб ви нею були задоволені.

Здоров'я дитини – крихка кришталева куля, яку тримають три атланти: спадковість, спосіб життя й виховання. Організуйте правильний режим життя, раціональне харчування, навчання і відпочинок дітей.

Організуючи різноманітні ігри й відпочинок дітей, приділяйте увагу фізичному розвитку, особливо розвитку дрібних рухових м'язів – від цього залежить почерк дитини, якість малювання, креслення, гра на музичних інструментах тощо.

Обов'язково помічайте й заохочуйте навіть малопомітні успіхи дітей у навчанні й поведінці, використовуйте для цього слова схвалення, поцілунки, різні види морального і матеріального заохочення.

Дитина, яка зазнає менше образ, виростає людиною, яка усвідомлює власну гідність.

Батько та мати – найкращі вихователі й повинні впливати на поведінку своїх дітей, як казав А. С. Макаренко, навіть тоді, коли їх немає вдома.

Поради батькам «Робити чи не робити?»

Робіть!

- Втішайтеся своєю дитиною.
- Прибираючи чи готуючи їжу, щось наспівуйте. Коли малюк може вас чути, розмовляйте вголос (це допоможе йому навчитися говорити).
- Якщо ви побачили, що дитина щось робить, розпочніть «паралельну розмову» (коментуйте її дії).
- Розмовляйте з дитиною турботливим, заспокійливим, підбадьорливим тоном.
- Коли дитина з вами розмовляє, слухайте її співчутливо і уважно.
- Визначте чіткі та тверді умови для дитини.
- Заохочуйте в дитини прагнення ставити запитання.
- Не скупіться на нагороду – похвалу чи поцілунок.
- Будьте терплячими.
- Щодня читайте дитині.
- Будьте прикладом для дитини: хай він бачить, яке задоволення ви отримуєте від читання газет, журналів, книг.
- Не втрачайте почуття гумору.
- Проблем батьків і дітей немає там, де батьки та діти дружать і мають спільні заняття.

Не робіть!

- Не перебивайте дитину, не говоріть, що ви вже зрозуміли, не відвертайтеся, поки дитина не закінчила розповідати.
- Не змушуйте дитину робити те, до чого вона не готова.
- Не вимагайте одразу дуже багато.
- Не слід постійно виправляти дитину, повторюючи: «Не так! Перероби!».
- Не кажіть: «Ні, вона не червона». Краще сказати просто: «Вона синя».
- Не треба піддавати критиці дитину навіть сам на сам, тим більше не слід цього робити у присутності інших людей.
- Не треба встановлювати для дитини багато правил: вона перестане звертати на них увагу.
- Не перестарайтеся, створюючи дитині дуже багато стимулів або вражень: іграшок, поїздок тощо.
- Не виявляйте надмірного занепокоєння з приводу кожної зміни в дитині: невеликого руху вперед або, навпаки, деякого регресу.

Принципи відповідального батьківства

- Любіть свою дитину.
- Приймайте дитину такою, якою вона є.
- Вірте своїй дитині. Довіряйте дитині.
- Вірте у те, що дитина може самостійно подолати життєві перепони.
- Показуйте дитині, що вона є для вас важливою.
- Дайте зрозуміти дитині, що її справи є важливими для вас.
- Допомагайте дитині виконати те, чого вона ще не вміє.
- Дозволяйте дитині робити свій вибір, приймати власне рішення.
- Засуджуйте не саму дитину, а її вчинок.
- Прислухайтесь до думки дитини.
- Будьте ввічливі з дитиною.
- Проводьте разом з дитиною вільний час.
- Допомагайте дитині розвивати її здібності.
- Забезпечуйте основні життєві потреби дитини.

Притча «Все у твоїх руках»

В одному старовинному місті жив Майстер, у якого було багато учнів. Найздібніший з них одного разу задумався: «А чи є питання, на яке наш Майстер не зміг би дати відповіді?» Він пішов на квітучий луг, піймав найкрасивішого метелика і сховав його між долонями. Метелик чіплявся лапками за його руки, і учневі було лоскотно. Посміхаючись, він підійшов до Майстра і запитав:

– Скажіть, Майстре, який метелик у мене в руках: живий чи мертвий?

Він міцно тримав метелика в зімкнутих долонях і був готовий у будь-яку мить стиснути їх заради своєї істини.

Не дивлячись на руки учня, Майстер відповів: – Все в твоїх руках.

Література

1. Батіщева Г. О. Робота соціальних служб для молоді з молододу сім'єю : методичні рекомендації / Г. О. Батіщева, З. Г. Зайцева. – К. : А.Л.Д., 1996. – 154 с.
2. Берто Д. Семейные межпоколенные трансмиссии : опыт сравнительного анализа / Д. Берто // Психоанализ и наука о человеке. – М. : Прогресс, 1996. – С. 139-152.
2. Богданович Л. А. Супружеская жизнь: гармония и конфликты / Л. А. Богданович. – М.: Профиздат, 1990. – 345 с.
3. Бондарчук О. Психологія сім'ї : курс лекцій / О. Бондарчук. – К. : МАУП, 2001. – 95 с.
4. Витек К. Проблемы супружеского благополучия / К. Витек. – М. : «Прогресс», 1988. – 136 с.
5. Войтко В. І. Етика сімейних відносин / В. І. Войтко. – К., 1981. – 327 с.
6. Дружинин В. Психология семьи / В. Дружинин. – М. : КСП, 1996. – С. 15-18.
7. Дьоміна І. С. Діти – турбота спільна / І. С. Дьоміна. – К., 1985. – 452 с.
8. Кравченко Т. Виховний потенціал сім'ї в сучасних умовах / Т. Кравченко // Соціальна психологія. – 2006. – № 2 (16). – С. 142-150.
9. Семиченко В. А. Психологія та педагогіка сімейного спілкування / В. А. Семиченко, В. С. Заслуженюк. – К. : Веселка, 1998. – 210 с.
10. Социально-психологические основы семейной жизни. – К. : Наукова думка, 1990. – 323 с.
11. Херсонский Б. Г. Психология и психопрофилактика семейных конфликтов / Б. Г. Херсонский, С. В. Дворяк. – К. : «Здоровье», 1991. – 351 с.
12. Цимбалюк І. Психологія спілкування : навч. посіб. / І. Цимбалюк. – К. : ВД Професіонал, 2004. – 303 с.

Глухівське медичне училище

*Шендрікова О.А. заступник директора
з виховної роботи*

ВИХОВНА ГОДИНА «РОДИННЕ СВЯТО»

Мета: Виховувати у дітей почуття любові й вдячності до батьків, сім'ї, родини; надати можливість дитини пишатися своїми батьками, родиною. Розвивати громадянську позицію взаєморозуміння, злагоду між людьми.

Обладнання: Фотовиставка «Батько і мати - два сонця гарячих», виставка малюнків «Моя сім'я»; дві ікони, Біблія; вишитий рушник, гілки калини; виставка репродукції картин «Сікстинська мадонна», «Мадонна Бенуа» Рафаеля; «Богоматір» Васнецова; плакати з прислів'ям: Все купиш, але маму й тата - ні», «Шануй батька й неньку, то буде тобі скрізь гладенько». «Шануй батька свого і матір свою, щоб довгими дні були на землі.»

Учитель.

У сім'ї починається наше життя, сім'я допомагає пережити всі труднощі і розділити радість.

У сім'ї ми одержуємо тепло опору, і підтримку, необхідні кожному. Тільки благополучна сім'я може створити атмосферу спокою, взаємної турботи. Від добробуту в сім'ї, психологічного клімату залежить, якими виростуть діти.

Гармонія сімейних відносин ґрунтується на взаємному коханні, щирості, вірності, моральній чистоті, довірі, сприяє формуванню фізичного і психічного здоров'я, а це є умовою довголіття.

1 Ведучий.

Сім'я - що значить це, то кожен знає, хто зріс в сім'ї і хто сім'ю сам має. І хоч як не приховуй, не таї: залежить наше щастя від сім'ї. Якщо зміцніє хоч одна родина - міцною стане й наша Україна.

2 Ведучий.

Доброго дня дорогі друзі! Ми радо вітаємо вас. Сьогодні ми згадаємо, що таке сім'я, що таке родина.

У народі кажуть: «Сім'я - це звичайно, ти, твої брати і сестри, тато і мама, бабуся і дідусь. То найрідніші люди, які шанують і люблять, пестять і голублять тебе. Хто з вас може розповісти про свою сім'ю, познайомити присутніх з нею? (*Учні розповідають про свої сім'ї*)

1 Ведучий.

Про сім'ю ми вже з'ясували. А от що ж таке родина? (Відповіді дітей, що родина - це і батьки, і бабуся, і дідусі, і тітки, і дядьки, і двоюрідні брати і сестри, і племінники і т.д). А ми з вами теж родина? Як ви думаєте?

Так, родина - це не тільки рідні родичі. Ми з вами український народ, який складається з родин великих і малих, дружніх і працьовитих.

2 Ведучий.

Потрібно вивчати, шанувати свій народ, його мову, традиції, землю свою, рідний край. Могутність і слава нашої України залежить від кожної сім'ї, бо сім'я - це велика цінність. Щоб роду не було переводу, він має жити багато літ.

1 Ведучий.

Якими ж талантами славиться наша Україна? (відповіді дітей)

- А що ви вмієте робити (співати)? (*Пісня «Ой ходила дівчина бережком»*)

«Одна Батьківщина і двох не буває,

Місця, де родився, завжди святі.

Хто рідну оселю свою забуває,

Той долі не знайде в житті.»

2 Ведучий.

Дійсно, забувати свою сім'ю, свою домівку не можна. Недарма існує безліч прислів'їв та приказок про родинні стосунки. Послухаємо деякі з них.

Прислів'я.

Яке дерево такі в нього і квіточки. Які батьки такі і діточки.

Який куш, така і калина. Яка мати, така й дитина.

Який дуб, такий тин. Який батько, такий син.

Навіщо ліпший скарб, коли в сім'ї лад.

Нема такого краму, щоб купити маму.

Добрі діти - батькам вінець, а злі діти батькам кінець.

Мати однією рукою б'є, а другою гладить.

У кого є ненька, у того й голівка гладенька.

Шануй батька й неньку, то буде тобі скрізь гладенько.

1 Ведучий.

Мати й батько - найрідніші і найближчі для нас люди. Від них ми одержуємо життя. Вони вчать нас людських правил, оживлюють наш розум, вкладають в наші уста добрі слова. Так, головною берегинею родини є мати.

В народі кажуть: «Як під сонцем квітам, так з матір'ю дітям.»

2 Ведучий.

Найдороще в світі слово так звучить у рідній мові:

«Мати, матінка, матуся, Мама, мамочка, мамуся,
Називаю тебе я – Рідна ненько моя.»

1 Учень:

Я люблю тебе, матусю, Ніжну, дороженьку,
Все найкраще я дарую Для тебе, рідненька.
Від усіх ти наймиліша, Лебедоньоко мила.
Щиро дякую тобі, Що мене зростила.

2 Учень.

Над колискою моєю Пісеньку співала.
І в любисточку духмянім Перед сном купала.
В любисточку та купала, Ніжно цілувала.
Тепло мене пригортала, Щастя закликала.

1 Ведуча:

От і заспіваємо для наших мам, подаруємо їм пісню на знак подяки за те, що вони за нами доглядали та виростили. *(Хоровод «Гая по садочку ходила»)*

2 Ведуча:

Пам'ятаємо завжди і всюди, що найрідніші слова, - Батьківщина та Вітчизна - походять від слів «батько», «отець». Адже бути батьком, добрим і любим татусем - це не природна якість, що дана Богом, а здобута нелегкою працею професія.

Погляньте на таткові руки - які в них напружені жили?

Дуби щонайбільші, та липи, та буки Міцніють від їхньої сили.

(Пісня «Про папу»)

1 Ведуча

А є в нас ще бабусі й дідусі. В мене є бабуся.

Все бабуся знає І пісні співає,

Танцювати любить, І мене голубить, дорога моя,

Ми навіки друзі, знаю добре я

2 Ведуча.

А у мене є дідусь. З ним також я дружу.

Ти хороший, ти ласкавий,

Ти привітний, гарний, славний...

Будь здоровий, не хворій, Дідусенько, рідний мій.

1 Ведуча.

У нашій класній родині є лише три сім'ї, які мають двох дітей, чотири - де три дитини, а є сім'я - де п'ять дітей. Честь і шана таким родинам! Мати - всьому початок. Мати - берегиня роду.

2 Ведуча.

Поет А.Малишко та композитор Г.Майборода створили чудову пісню про матір, яку я пропоную заспівати всім разом. *(Всі виконують «Пісню про рушник»)*

1 Ведуча

Був звичай в Україні, а в деяких родинх залишився і сьогодні; на щастя давали рушники. їх називали оберегами людини. Було повітря, що й сорочка, вишита й подарована на добро, буде оберігати.

А у вас є такі обереги - рушники, сорочки, подаровані мамо? Давайте, звернемо увагу на чудові рушники нашої виставки.

2 Ведуча.

Є такий вислів «родинне вогнище». Як ви думаєте, що він означає і яке його походження? (Означає наш дім, а походить з первісних часів, коли треба було підтримувати в оселі вогонь, щоб у ній було тепло і небезпечно.)

Мабуть, для кожного з нас немає нічого ріднішого. Ніж його дім. Тут ми відчуваємо любов батьків своїх. Сюди повертаємося ми з далеких і близьких доріг, несемо свої радощі, сумніви і печалі. Рідна хата - лагідна і тепла пристань для наших душ. *(Звучить пісня «Хата Мая, біла хата» Пташкевича - Лученка.)*

Учитель.

Перед вами репродукції картин видатних художників. Яка тема об'єднує ці твори?
(Материнство)

Кого називають Берегинею сімейного вогнища? (Маму, жінку, мадонну).

Кожен митець передав у своєму творі те, що йому було найближчим. Але у них є і спільні риси: ніжність, лагідність безмежна любов до дитини.

Що мама співає біля колиски немовляти? (Коліскову)

Хто знає колискову? (Учениця співає колискову)

1 Ведуча.

В народі кажуть: «Материнська молитва з дна моря дістане», але й кажуть: «Материнське прокляття і під водою знайде». Здавна вважалося, що немає нещаснішої людини за ту, яку прокляла мати, як і не буде успіху у справі без благословення батьків.

1 Учень.

Можна вибирати друга і по духу брата,

Та не можна рідну матір вибирати.

За тобою завше будуть мандрувати, очі материнські і білява хата.

А якщо впадеш ти на чужому полі,

Прийдуть з України верби і тополі,

Стануть над тобою, листям затріпочуть,

Тугою прощання душу залоскочуть. *(В.Симоненко, уривок)*

1 Ведуча.

А зараз бліц - опитування «Чи добре ви знаєте своїх батьків? Я хочу взяти у вас інтерв'ю?

- Коли день народження мами? Які очі у мами? Яке волосся? Куди мріє поїхати мама? Які речі необхідно придбати мамі в першу чергу? Які справи любить виконувати мама? Яку пісню любить слухати мама, батько? Яку квітку полюбить мама більше всіх? Яка страва найбільше подобається?

Зверніть увагу на виставку: «Світ сімейних захоплень».

Учитель:

Представимо таку ситуацію: У майбутньому у вас буде сім'я. Ви - молода невістка. Після недільного обіду у свекрухи і свекра ви зайшли до кухні, де свекруха вже збирається мити посуд. Що б ви їй сказали?

1. Можна мені вам допомогти?

2. Сядьте і відпочиньте, я сама все зроблю.

3. Знаєте є прислів'я: «Де куховарок багато, там сім'я голодна». Краще я не буду вам заважати.

Вчитель.

Зверніть увагу на наших умільців. Гарно дівчата шиють, вишивають. Подивіться які чудові поліські барви вплітають в свої вишиванки. *(Звучить музика - демонстрування вишиванок. Всі аплодують)*

1 Учениця.

Покаяння.

Мати! Батько! Які дорогі для кожного з нас ці слова! Хочеться щоб кожен з нас дорожив своїми батьками, думав про них, був поруч у складну хвилину, відгукнувся на кожен поклик. Бо вони вчать нас жити, любові до праці, чесності, щирості, терпінню і великодушності, вчать своїм життям, особистим прикладом.

Давайте будемо берегти наших батьків завжди, будемо добрішими, милосерднішими, чемнішими, співчутливішими, уважними до них. Бережи здоров'я батьків! Їхня хвороба - твоє горе.

Вчитель.

«Три нещастя є в людини; смерть, старість і лихі діти! - говорить українська мудрість.

Старість - невідворотна, смерть - невмолима; перед цим нещастям ніхто не зможе зачинити двері свого дому. А від лихих дітей дім можна вберегти, як від вогню. І це залежить не лише від батьків ваших, а й від вас самих.

Будьте гідними своїх батьків! Даруйте своїм мамам хвилини радості! Говоріть своїм мамам ласкаві слова!

(Лунає в запису молитва «Дай Боже» у виконанні О.Білозір)

Вчитель:

Ось і підійшло до кінця наше заняття. Сьогодні ви більше дізналися про свої родини. Мені хочеться подякувати всім, хто прийшов до нас на свято, а зокрема вам, діти за те, що ви любите свою неньку Україну, свою родину, націю. Бажаю Вам діти Хай біда і горе минають Ваш дім.

Доброго здоров'я Зичу вам усім.

Звучить запис пісні «Мамина вишня»

Макіївське медичне училище

Михайленко О.О., куратор групи:

ВИХОВНА ГОДИНА «ДЕРЕВО ЖИТТЯ»

МЕТА ЗАНЯТТЯ:

ВИХОВНА - виховувати у студентів шанобливе ставлення до звичаїв, традицій свого роду, повагу до своїх родин та важливість родинних зв'язків, сприяти зміцненню добрих стосунків між дітьми та їхніми батьками.

ПІЗНАВАЛЬНА - поглибити знання студентів про погляди українського народу на шлюб та родину, формувати усвідомлення важливості щирих відносин у родині.

МЕТОДИЧНА - розвивати творчі здібності студентів, критичне мислення, формувати позитивний психологічний клімат у групі.

Методичні засоби та ресурси: *Сцена оформлена у вигляді селянської хати. На заднику спадають три великих рушники, під ними стоять лави, прикриті ковдрами. Дві вазы с соняшниками біля столу, де стоїть коровай на рушнику. На стіні висить плакат - родинне дерево життя. Біля стіни - виставки малюнків та книжок.*

Коментар: для проведення заходу викладач пропонує студентам підготувати фотоальбом «Без сім'ї немає щастя на землі»

Форма проведення: *Музично-літературний спектакль*

Сцена оформлена у вигляді селянської хати. На задньому плані закріплені три великих рушники, під ними стоять лави, прикриті ковдрами. Дві вазы с соняшниками біля столу, де стоїть коровай на рушнику. На стіні висить плакат - родинне дерево життя. Біля стіни - виставки малюнків та книжок.

ВЕДУЧА:

Скільки себе пам'ятаю, завше світили мені

Вікна в задумі розмаю і рушники на стіні.

В тиші світлиці урочій серцем читало дитя

Добрі Шевченкові очі і золоте вишиття.

Доброго вам здоров'я, любі гості! Добрий день хлопці та дівчата! Ласкаво просимо до нашої виховної години «Дерево життя», де ми з вами дізнаємось про народні звичаї та

обряди рідного краю та родин, котрі мешкають в Україні. Низький уклін вам і в подарунок від нашої «світлиці» - цей рушник на щастя, на долю на довгій життєвій дорозі, та коровай, який є символом родини, її добробуту і щастя. Відвідайте, шановні гості, нашого хліба-солі та побажайте один одному добра, а ми заспіваємо для вас пісню «Сонячний віночок». Послухайте її у виконанні студентки _____.

Виконується пісня «Сонячний віночок»

ВЕДУЧА: В усіх народів світу існує повір'я: Той, хто забуває звичаї своїх батьків, карається людьми та Богом. Він блукає світом, немов якийсь блудний син, і ніде не може знайти собі притулку та пристанища, бо він загублений для свого народу.

Хто забуває минуле, той не вартий майбутнього - справедливість цього вислову перевірена часом. Прикро, коли народ забуває свої духовні традиції, народні звичаї, родинне коріння. Як зберегти і передати нащадкам усі ті найкращі знання, що були зібрані протягом століть українським народом? Що треба зробити сьогодні, аби й завтра лунала народна пісня, не висихало життєдайне джерело народної мудрості та сімейних цінностей?

Як Ви гадаєте, що Ви можете зробити для цього? *(лунають відповіді із залу).*

ВЕДУЧА: Ніхто з вас особисто ніколи не замислювався, для чого потрібна родина? Так ось, сьогодні я розповім вам багато цікавого й повчального, і ви поринете у дивовижний, загадковий, майже казковий світ нашого життя... Але ви не будете стояти осторонь, а допоможете мені розібратися що до чого. Добре?

Хто відповідь, що таке родина? З чого вона починається? *(лунають відповіді із залу).*

ВЕДУЧА: Ми зрозуміли, що родина - це засноване на шлюбі об'єднання людей, які мусять ділити радощі та смуток, разом долати будь - які перешкоди, уникати можливих загроз їх стосункам, вирішувати побутові проблеми.

На початку зустрічаються хлопець та дівчина, котрі побачили один одного та зрозуміли, що жити більше окремо не в змозі. Як називаються такі почуття? Закохалися.

Потім вони вступають в шлюб і починають жити разом. Де вони живуть разом? На вулиці чи в сараї? Хто повинен подбати про житло? *(лунають відповіді із залу).*

Я запрошую хлопця і дівчину, аби відімкнути двері родинних осель. У кожного з вас по одному замку, але по три ключі. Хто з вас скоріше знайде вірний ключ, то й і отримає подарунок *(Проходить гра).*

Для родини характерна панівна роль голови двору. Хто може бути головним в родині? Чоловік або жінка, що дбає про родину.

ВЕДУЧА: Ось перед нами дерево життя родини, де біля самого кореня ми бачимо дівчину та юнака, які стали після шлюбу - жінкою та чоловіком, хто допоможе мені почати будувати родину? *(наклеюють картинки).*

ВЕДУЧА: Поняття родини є одним із центральних і за наших часів.

У сімейних обрядах переплелися дії, символи та атрибути, котрі захищають родину від злих сил, забезпечують їй добробут, сімейне щастя. Дотримання старовинних обрядів і ритуалів у родинному житті залежить від конкретного випадку. Давайте подивимось.

Запрошую дівчинку та парубка до себе. Як що молодята вступали в шлюб, під ноги їм розстеляли рушник. Хто знає для чого? Так, щоб сімейна дорога була довгою та щасливою. А що ще повинні були зробити молодята? Ступити на цей рушник, і хто перший ступить на весільний рушник, той...? Буде «головою» в подружньому житті. Спробуйте стати. Весело? Так. *(Розігрують ставання на рушник).*

ВЕДУЧА: Поява кожного нового члена родини - це визначна й радісна подія для всіх. Колись сім'я набувала чинності тільки тоді, коли в ній були діти. Сьогодні мало що змінилось: рано чи пізно молоді усвідомлюють потребу створити родину, народити дитину, якій хочеться дарувати тепло свого серця, радіючи кожному кроку маляти...

ВЕДУЧА: Кажуть «діти - то Божа роса», коли народжувалась дитина - на її честь стріляли з рушниць, аби Боги дізнались про таку визначну подію.

ВЕДУЧА: Скажіть - весілля святкують? Скільки разів на рік?/відповідь/ День шлюбу - «зелене весілля». Перед молодими ставлять зелену гілку. Через рік - «ситцеве весілля», подарунки із ситця. П'ятиріччя «дерев'яне весілля», дарують вироби з дерева. Десятиріччя має поетичну назву «День троянд», їх дарують подружжю, ними прикрашають приміщення. Є срібне весілля на 25-річчя, та золоте весілля на 50-річчя одруження. Все це - ювілеї весілля, які святкують в родині с дітьми, онуками, друзями.

А народження дитини святкують? Як часто святкують? (відповіді з залу). Для гостей на народження дитини влаштовується веселе застілля - нехай, мовляв, і в дитини буде така весела вдача і щаслива доля.

А після народження дитини, для чого її несуть до церкви, який обряд відбувається, хто знає? Хрещення. Хрестини - це комплекс обрядових дій, спрямованих на прилучення дитини до сім'ї, та християнського світу. Дитині дають ім'я та ще одних батька та матір. Як їх називають в сім'ї? (відповіді із залу - кум та кума, хрещені батьки).

ВЕДУЧА: Найбільш відповідальним вважається звичай давати ім'я дитині. Це пов'язано з тим, що вдало обране ім'я має сприяти щастю та добробуту немовляти, саме воно визначатиме його долю. Інколи кажуть: забути рідну культуру - все одно, що втратити своє ім'я. І я запрошую дівчинку та хлопчика, щоб допомогли мені приколотися на дереві життя - продовження родини, від коренів до гілля.

(Наклеюють картинки).

ВЕДУЧА: Ось і створена нова сім'я, ширшим стало коло родичів, де з давніх-давен у народі побутують слова: свекруха, хто це? /мати чоловіка/; теща, хто це? /мати дружини/, а як звать батьків дружини та чоловіка? /тестя та свекор/, а ким вони доводяться новонародженій дитині? /дідусями/ хто такий зять? /чоловік дочки/, а невістка? /дружина сина/. А якщо у молодят народжується дівчинка та хлопчик, ким вони один одному доводяться? /братом та сестрою/ А чи добре коли в сім'ї багато дітей? /відповіді із залу/ Тож наклеїмо на дерево життя всю родину-сім'ю єдину!

Виконується пісня «Моя Сім'я»

ВЕДУЧА: В усі часи оберегом для людини був одяг. Він прикривав не лише від холоду, а й від недоброго ока. Різні магичні знаки набували свого відображення в орнаменті українських вишиванок. Ці знаки символізували зображення землі й води, людей і тварин, птахів і рослин.

Вишиванка - символ здоров'я, краси, щасливої долі, родової пам'яті, любові, святості, оберіг. Народ ставився до вишиванки як до святині. В родинях вони зберігалися і передавалися з покоління в покоління, з роду в рід як родинні реліквії. За традицією, матері вишивали сорочки та рушники своїм дітям, дівчата, готуючи придане, вишивали своїм нареченим сорочки на знак вірності й кохання. Дівчата ж готували собі на весілля та до свята найкращі вбрання, вишиваючи нитками, сріблом, золотом, бісером, перлинами, коштовним камінням та іншим.

Для наших прабабусь і бабусь весільний рушник, вишиванка та коровай були не просто предметами, а знаками добра й сили, заступниками від нещастя - вони були оберегами.

Пісню про «ВИШИВАНКУ» вам заспіває _____. (Виконується пісня).

ВЕДУЧА: Символ домівки - родинне вогнище. Тому ми сьогодні запрошуємо дівчинку та хлопця розрізати стрічку та розпалити вогник єдиної сім'ї, якою ми живемо на рідній Україні. (Розрізають стрічку та запалюють вогник факела).

ВЕДУЧА: Бажаємо - щоб привітно родина стрічала, Вогнищем надії людей чарувала, Щоб традиції народні завжди оберігали, до джерел родинних молодь залучали.

А всім гостям і нашим друзям щире спасибі, що до нас завітали, що участь у конкурсах приймали, що мені допомагали і артистам аплодували. До побачення! До нових зустрічей! Та не забувайте своїх коренів!

ЛІТЕРАТУРА

1. Виховні заходи. Сценарії / Упоряд. О.В. Гноїнська. – Х.: Ранок-НТ, 2007.-320с.
2. Журнал «Виховна робота в навчальних закладах», 2010 р.- № 14
3. Журнал «Виховна робота в технікумах, коледжах», 2007 р. - № 6
4. Агапова И.А., Давыдова М.А. Мы – патриоты! Классные часы и внеклассные мероприятия: 1-11 классы. – М.: ВАКО, 2006.
5. Щербань П. Концепція «Сім'я і родинне виховання» // Рідна школа. – 1996. – № 11-12. – С. 15-20.

Прилуцьке медичне училище (Чернігівська обл.)

Нестеренко А, викладач

Виховна година: **«Родина, рід, які слова святі, вони потрібні кожному в житті...»**

Мета. Ознайомити студентів з народними традиціями, формувати мораль молоді людини, сприяти її підготовці до майбутнього шлюбу та створення сім'ї, акцентувати увагу на сучасних підходах та уявленнях молоді людини про шлюб та сім'ю; виховувати почуття самосвідомості, цікавість до народних звичаїв та обрядів.

Матеріальне забезпечення. Декорації (*інтер'єр української хати, ніч*), стіл, вишита скатертина та рушники, хустка, коровай, український народний жіночий та чоловічий одяг.

Хід виховної години

Ой вийди, сватечку, проти нас, Та засвіти свічечку, як у нас.

Та стулимо свічечки у руки, Та зведемо діточок до купи (З народної пісні)

Викладач : З давніх-давен сім'я для українців була найважливішою і неодмінною умовою життя кожної людини. Сім'я - це єдине місце, де тебе по-справжньому люблять і розуміють.

Все найкраще, що є на землі, починається з сім'ї. Без неї, як без природи, людство обійтися не може. Сім'я дає життя дитині. У ній немовля одержує перші враження про навколишній світ. Родина виступає як найближче і найбезпечніше середовище, у якому розвивається і виховується дитина з моменту її народження.

Завжди якимось по –особливому, зворушливо, з великою теплотою згадується те родинне гніздо, з якого ми вийшли в широкий світ.

«Родина, рід, які слова свят! Вони потрібні кожному в житті...» – саме так звучить тема нашої виховної години.

Звучить запис пісні «Родина».

Ідеальною, за українським народознавством, вважається така сім'я, у якій взаємини між чоловіком і дружиною складаються на основі їхньої рівноправності, на засадах взаємного кохання, довіри й поваги, подружньої вірності, духовної спільності, співробітництва та взаємодопомоги у вихованні дітей. Про такі сім'ї в народі кажуть: «Живуть між собою, як пара голубів».

Традиційна українська родина є першою школою національного виховання, світлицею моральних чеснот, формування пошани до народних звичаїв, традицій.

Найкраща спілка - чоловік і жінка. Для чоловіків немає кращого друга і порадника, ніж його дружина. «Допоможи, Боже, нежонатому, а жонатому жінка допоможе», - хрестилися бабусі, жаліючи тих, хто живе без пари. Для жінки життя радісне з добрим чоловіком. Гарна сім'я ніколи не була обтяжливою, навпаки, сімейне коло, затишок домашнього вогнища - мета і вища сутність копіткого буття кожної українки.

Чоловік і дружина між собою - не розлий вода, вони - «одне діло, одне тіло, один дух». Самою матінкою природою закладено цей фундамент сімейної спілки, споконвічними космічними законами забезпечена її життєстверджуюча спрямованість.

Нам залишається на цьому фундаменті, за цими законами зводити стіни і дах. Їх міцність залежить, насамперед, від подружжя, від стосунків між ними й іншими членами родини. Родинна злагода і любов - це, за переконанням українців, основа міцної сім'ї.

«Взаємна злагода і любов створює в їхньому домашньому господарстві кращу гармонію і порядок, ніж влада і послух у нас», - писав про подружнє життя українців один мандрівник.

Студентка: «З ким вінчатися, з тим і кінчатися», - казали в давнину. Жінка має у всьому бути меншою за чоловіка, бо так приповів Бог. Жінка має гнутися за чоловіком як лоза, у долі і недолі любити його. Він мене взяв, значить мій, значить усе йому і я для нього. Жінка свого господаря своїми руками ліпить. На чоловікові один кут хати тримається, а на жінці - три.

Викладач: Створенню сім'ї передувало залицяння, а потім сватання. Хлопець, що вирішував одружитися, запрошував двох статечних, поважних чоловіків у старости. Вони брали з собою палиці (ознака повноважень і достоїнності), хлібину, дрібку солі і надвечір разом із парубком ішли до дому дівчини.

А зараз давайте відхилимо завісу часу та й заглянемо в українську світлицю, куди саме прийшли свати.

Інсценізація звичаю сватання.

Дійові особи: батько, мати, донька, перший сват, другий сват, наречений.
Чути стук у двері. Батько відчиняє двері, старости заходять у хату, молодий залишається стояти біля дверей.

Перший староста: Здорові будьте у вашій хаті.

Батько: А що ви за люди і звідки вас Бог приніс? Чи здалека ви, чи зблизька? Чи охотники які, чи може вольнії козаки?

Перший староста: Ми люди німецькі. Йдемо із землі турецької. Раз дома у нашій землі випала пороша. Я й кажу товаришу, що нам дивитися на погоду, ходімо лишень шукати звіриноного сліду.

Другий староста: І пішли. Ходили, ходили і нічого не знайшли: аж — гульк! Назустріч нам іде молодий князь. Підніма угору плечі і говорить нам такі речі.

Перший староста: Ей ви, хлопці, добрі мисливці! Будьте ласкаві, покажіть дружбу мені. Трапилась мені куниця, красная дівиця. Не їм, не п'ю і не сплю од того часу, та все думаю, як її дістати. Поможіть її мені піймати.

Другий староста: От ми і пішли по слідах по всіх городах, а все куниці не знайшли. От як у це село ввійшли, тут знову випала пороша: ми вранці встали і таки на слід напали.

Перший староста: Вірно, що звір наш та пішов у двір ваш, а з двору в хату та й сів у кімнату. Тут і мусимо його поїмати. Тут застряла наша куниця.

Другий староста: Оце ж нашому слову кінець, а ви дайте ділу вінець: оддайте нашому князю куницю вашу красну дівицю. Кажіть же ділом, чи віддасте, чи нехай підросте?

Батько: То що, дочко, будемо робити?

Дочка в цей час підходила до печі і мовчки колупала її (на знак згоди). Батько звертався до старостів з традиційними словами.

Батько: Люди добрі! Хліб і сіль ми приймаємо, доброго слова не цураємось, а за те, щоб ви нас не лякали, що ми передержуємо куницю, красную дівицю, ми вас перев'яжемо..

Батько: (звертається до дочки) Чуєш, дочко? Годі вже піч колупати, давай чим оцих молодців перев'язати. А може і рушників нема? Може, нічого не придбала? Не вміла ні прясти, ні шити.

Мати: Наша дочка про свій посаг дбала. З малих літ шила, вишивала і в неї є чим перев'язати старостів.

Молода виносила рушники і хустку. Рушники віддавала старостам, які ерев'язували один одного через плече, хустку затикала молодому за пояс.

Викладач: Але не завжди сватання закінчувалось так благополучно. Якщо дівчину не влаштував наречений, то він отримував гарбуза. А чому саме гарбуза?

Студентка: Родина гарбузових характеризується заспокійливою дією на організм, зменшує статевий потяг, оздоровлює всі його функції. Ймовірно, юнак пригощався ним і інтерес його до дівчини пропадав. Це було не образливо, а тактовно і мудро.

Викладач: Незабаром після сватання наступало і саме весілля. А чи відомо вам, у який день і чому саме воно відбувалось?

Студентка: Весілля було в неділю, бо неділя - день любові і єдності. Якщо молода дружина зачне в пошлюбну ніч, то при здоровій природі хлопчик має родитися у вівторок, а дівчинка в суботу. Вівторок - день ратая, творця і воїна. Субота - день клопотальника, домашньої господині.

Викладач: Наші предки надавали великого значення і місяцю, коли відбувалось весілля. З перлинами народної мудрості вас познайомить наша сваха Меланка.

Сваха Меланка.

-А що, любенькі мої, всі хочете знати, як бути щасливими в шлюбі, тож слухайте:

-Якщо вийдете заміж у січні - рано овдовієте.

-У лютому - будете жити з чоловіком у злагоді.

-У березні - житимете на чужій стороні.

-Квітень зробить ваше щастя перемінним.

-Травень попереджує, що доведеться пережити зраду.

-Червень - медовий місяць на все життя.

-Липень обіцяє спомин про життя кисло-солодкого присмаку.

-А хто обере серпень, тому чоловік буде і коханцем і другом.

-У вересні - на вас чекає тихе й спокійне життя.

-Жовтень попереджає, що на вас чекають труднощі.

-Листопад пропонує дуже багате життя.

-А в кого вистачить терпіння дочекатися грудня, тому зорі любові світитимуть з кожним роком все яскравіше.

Викладач: А чому саме на весіллі молоді обмінювались обручками? Що ви знаєте про цей звичай?

Студентка: Тому, що обручка - це оберег, а оберег може захистити свого господаря від будь-якої дії на його психіку, на душу, на емоційну сферу. Він може захистити від нав'язування чужої волі, зурочень, важких депресій. На відміну від інших магічних предметів, шлюбні обручки значно втрачають частину своєї чарівної сили, якщо мають вставки з каменів, навіть дорогоцінних. Шлюбні обручки треба носити постійно, не знімати навіть під час сну. Знята хоча б одним із подружжя обручка послаблює захисні сили, наскільки нерозривно злиті вони воєдино і відносяться до парних чудодійних предметів.

1 - й студент: За стародавнім українським звичаєм молодий повинен подарувати молодій плаття і взуття, щоб вона в його одязі за ним ішла. А молода дарує молодому сорочку.

2 - й студент: У день весілля дорогу, по якій буде іти молодий чи молода, замітають і миють чистою водою аж на вулицю.

3 - й студент: Проводжаючи до шлюбу, молодих посипають житом на довге і щасливе життя. Дорогу перед молодими переливають чистою водою.

4 - й студент: За весільним столом перед молодими ставлять новий посуд, з якого ще ніхто не їв і не пив. це їх перший сімейний обід і він повинен починатися з нової посуду.

5 - й студент: А також запалюють свічку, як символ їх домашнього вогнища, яку вони будуть запалювати в майбутньому на кожну річницю свого весілля.

13. Чи залежить щастя від статі людини?
Так Ні
14. Якби вам випала нагода поміняти на деякий час стать, якими властивостями ви б скористалися?
15. Чи уявляєте ви свою сім'ю з дітьми?
Так Ні
16. Скільки дітей має бути в щасливій родині?
1 2 3 4 5 більше 5
17. Який час ви вважаєте оптимальним для шлюбу?
До 20 років 25-30 років
20-25 років Після 30 років
18. Який період знайомства має бути до шлюбу?
До 6 місяців до року більше року
19. Як ви вважаєте, коли треба починати статеве життя?
У 14-17 років коли закохаєшся
у 17-20 років коли вийдеш заміж (одружишся)
20. Чи є народження дитини «суто жіночою» справою?
Так Ні

Викладач:

А зараз хотілося б познайомити вас з весільними та шлюбними традиціями різних країн та народів. «Екзотика», - вигукнете ви, а раптом кому-небудь із сучасних наречених згодиться наше «шлюбне досє».

1-ша студентка: В іспанському місті Мальді з давніх-давен існує оригінальний звичай: у день весілля наречених підвішують догори ногами. Вони перебувають у такому стані до тих пір, поки не спроможуться обмінятися довгим поцілунком.

2-га студентка: У деяких племен бразильських індіанців за дівчиною до цих пір збереглося право першою робити пропозицію. Дівчина приносить своєму обранцеві горщик з кашею. Якщо хлопець з'їсть кашу, то весілля бути; не доїсть - просить часу на роздуми; відмовився від каші - відмовився від весілля.

3-тя студентка: На Нікобарських островах у Бенгальській затоці, якщо хлопець хоче одружитися, він стає рабом у сім'ї дівчини. Це добровільне рабство може тривати від шести місяців до одного року. За цей період дівчина повинна вирішити, хоче вона виходити за нього заміж, чи ні. У разі негативної відповіді хлопець повертався додому.

4-га студентка: У В'єтнамі, якщо хлопець не може заплатити за наречену викуп, то п'ять-шість років працює на її сім'ю. А на Філіппінах жених повинен платити за право відвідати наречену, за те, що йому дозволяється їсти і пити в її присутності, а також за щастя поспілкуватися з нею. Окрім того, жених окремо платить батькам нареченої за те, що виховали йому майбутню дружину.

5-та студентка: У турецьких селах зберігся звичай публічно голити жениха на вулиці перед будинком нареченої, щоб усі бачили, що в нього росте борода і що він справжній мужчина.

Викладач: Ви, напевно, чули, що деякі річниці весіль мають символічне значення, то ж давайте пригадаємо.

1-й студент: А чи відомо вам, що медовий місяць триває 20 днів, 5 годин, 16 секунд.

2-й студент: Один рік. Ситцеве весілля. Буденність уже ввійшла в життя молодят. У цей день дружина одягає ситцеве плаття, а подружжя дарує один одному ситцеві хусточки.

3-й студент: Два роки. Паперове. Дарують паперові подарунки - книги, серветки.

4-й студент: Три роки. Шкіряне. У цей день дарують вироби із шкіри.

1-й студент: 5 років. Дерев'яне. Друзі та знайомі дарують подружжю речі домашнього вжитку з дерева.

2-й студент: Шість років. Цинкове.

3-й студент: Сім років. Мідне. Подружжя обмінюється мідними монетами в знак запоруки майбутнього щастя.

4-й студент: Вісім років. Жерстяне. Дарують блискучі предмети.

1-й студент: Десять років. Трояндове. Запрошуються всі, хто був присутній при реєстрації шлюбу. Чоловік дарує дружині букет троянд.

2-й студент: 12 років. Нікелеве.

3-й студент: 15 років. Скляне. На знак того, що стосунки між чоловіком і дружиною повинні бути чистими як скло, дарують вироби з нього.

4-й студент: 20 років. Фарфорове. Дарують фарфоровий посуд.

1-й студент: 25 років. Срібне. Підтверджується, що сімейний союз благородний та стійкий як срібло. Поряд із золотою обручкою одягають срібну.

2-й студент: 30 років. Перлинне. Символізує те, що прожиті роки як перли нанизувались один за одним у намисто. Чоловік дарує дружині намисто з тридцяти перлин.

3-й студент: 35 років. Лляне. Подружжю дарують лляні речі домашнього вжитку.

4-й студент: 50 років. Золоте. У цей день золоті обручки замінюють новими, бо за піввіку золото стерлося. Потрібно дарувати золоті чи позолочені предмети і прикраси.

1-й студент: 60 років. Діамантове. Вже ніхто і ніщо не зможе розірвати цей шлюб, що вистояв перед бурями та грозами долі, як алмаз.

2-й студент: 65 років. Залізне. Мало хто знає, як святкують це та інші весілля, що йдуть за ним.

3-й студент: 70 років. Благородне.

4-й студент: 75 років. Коронне.

1-й студент: 100 років. Червоне.

Викладач :

Наша виховна година підходить до кінця. Я сподіваюся, що вам було цікаво, а це значить, що спільними зусиллями ми досягли поставленої мети.

Пам'ятайте, що ви йдете у широке життя із своєї сім'ї, від свого родовідного дерева. Саме вам вписувати нові рядки у сімейний літопис. То ж подбайте, поки не пізно, щоб ця ниточка, котра веде з давнини в сучасність, ніколи не перервалася. І нехай із року в рік, із століття в століття пишно розквітають крони ваших родових дерев, а коріння їх буде міцним і дужим від діда до прадіда, від батька до сина, від матері до дочки.

Донецький державний технікум економіки та хімічних технологій

Бойків Н.Ю., заступник директора з виховної роботи

Виховна година «Єдина родина»

Мета: виховувати у студентів глибокі почуття любові до своєї родини, сімейних цінностей; виховувати повагу до родинних традицій, звичаїв; виховувати естетичне ставлення до музичних творів і мистецтва в цілому.

Форма проведення: літературно-музична композиція.

Місце проведення: кабінет української мови та літератури.

Обладнання: родинні світлини студентів групи (формат А3), музичний центр.

Звучить пісня «Родина» Н.Яремчука. Виходять ведучі:

Ведучий: Дайте відповідь на питання: що для вас - сімейні цінності? Які вони в сучасному суспільстві? Чи змінилися сімейні цінності з роками?

(Студенти групи відповідають на питання)

Ведуча: Отже, сімейні цінності - це те, що дійсно важливо, цінно, шановано усіма членами родини. Для більшості з нас сімейні цінності однакові: любов, батьківство, вірність, довіра, зв'язок з предками, будинок

Ведучий: Це те, без чого сім'ю і назвати-то сім'єю складно. Більше того - сама сім'я – це теж цінність.

Виходять читці. Читають вірш Лесі Вознюк «Молитва за сім'ю».

Читець 1: Я молю Тебе, Боже, за родину свою.

Хай ніщо не тривожить нашу щирю сім'ю.

Хай здорові всі будуть кожен день, кожен час.

Хай не заздрять нам люди, й не клянуть кожен раз.

Читець 2: Щиро дякую, Боже, за тепло у серцях.

Що образи спроможні забувати за так.

Що Ти дав розуміння і любов у сім'ї.

Дав нам віру й натхнення, і слова рятувни.

Що підтримуєм завжди, коли складно в душі

Один одного. Справді, то є дар у житті.

Читець 3: Я молю Тебе, Боже, омина хай біда

Нашу хату, і серце хай буде сповна

Розуміти щоденно один одного так

Ніби разом натхненно ми будуємо дах,

Нашу стріху від лиха, від злих язиків.

Й відчуваємо втіху від залізних прутів,

Що поставив навкруги, вберегти щоб від зла,

Обійшли щоб злі люди у сто верств від житла.

Читець 4: Я молю Тебе, Боже, за наш скромний дім,

За сім'ю найдорожчу у прихистку цім.

Дім то - сховище наше; ми - найкраща сім'я!

Об'єднай нас ще більше, й дай нам вічне життя!

Ведуча: Сім'я завжди була і буде тією гаванню, в якій затишно кожній людині. А чи квапляться сьогодні молоді люди створювати сім'ю?

Ведучий: За даними Європейської економічної комісії ООН, середній вік вступу до шлюбу у європейців - більше 30 років.

Ведуча: Це означає, що найбільш репродуктивний період життя людини проходить поза сім'єю, при значній кількості інтимних контактів. Як наслідок - аборти, або виникнення неповної сім'ї, де дитина виховується одним із батьків. У Швеції, приміром, таких більше 50%.

Ведучий: Нажаль, в нашій країні становище погіршується тим, що у нас несприятливі економічні умови, епідемії туберкульозу, ВІЛ, серцево-судинних та онкологічних захворювань. За прогнозом ООН до 2030 року населення України скоротиться до 40 мільйонів.

Ведуча: Серед сімейних цінностей, мабуть, головніші – це любов та повага. До матері, до батька, до братів та сестер, до бабусі та дідуся.

Ведучий: Мати. Вона є в кожній людині. До матері ми приходимо і з радістю, і з болем, до неї звертаємось навіть тоді, коли вже її немає на землі, бо знаємо, що навіть там, на небі, мати захистить нас.

Ведуча: Бережіть своїх матерів. Не соромтесь висловити мамі свою пошану, принести їй букет квітів не тільки у свята. Адже вона ваша Мати.

Звучить «Пісня про матір» Б. Олійника:

Ведучий: Батько. Хто хоч раз не звертався до нього за порадою! Мудрість, сила, щирість – це все про нього. І серед найбільших цінностей – єдність батька і дітей, їх взаємозв'язок, взаємоповага.

Читець 2:

І донині сниться татова криниця –
Викопав з сусідом на межі.
Серце болем крає, бо у ріднім краї
Не лишилось жодної душі.
Адже, як не дивно, та безперспективним
Виявилось татове село.
І людське коріння, як дрібне насіння,
По світах, мов вітром, рознесло.
Часто, для годиться, їжджу до криниці,
Тату й мамі низько поклонюсь.
Сяду, посумую, нишком поміркую,
Та води криничної нап'юсь.
І надія в серці потайки іскриться:
Час бо відродити вже село,
Доки не зміліла татова криниця,
Доки б'є фонтаном джерело.

Ведуча: До сімейних цінностей належить і шлюб. Сьогодні, нажаль, стає популярним так званий «цивільний шлюб». Молоді люди часто починають спільне життя, не беручи шлюб. Молоді пари живуть разом без легалізації стосунків та легко переходять з одного союзу до іншого.

Ведучий: Різниця між «цивільним» та офіційним шлюбами полягає у тому, що любов та відданість в другому з них є не тільки моральним, але і юридичним, і суспільним зобов'язанням, що укріплює сім'ю. Адже в разі укладання офіційного шлюбу на захист сім'ї стає суспільство. Тож і подружжя, і їхні батьки, а згодом і діти почуватимуться безпечніше.

Ведучий: Стаття 51 Конституції України стверджує, що сім'я, дитинство, материнство і батьківство охороняються державою. Тож саме час державі ставати до роботи - захистити сім'ю.

Ведуча: У разі укладання шлюбу в церкві, на захист сім'ї від будь-яких негараздів - криз у стосунках подружжя, родичів, вікових криз чоловіка або жінки, тощо - стає Господь. Та й обітниця вірності, дана у Церкві, перед Божим образом сильніша, аніж та, що дана за келихом вина.

Ведуча: В Україні кількість шлюбів у 2-3 рази перевищує кількість розлучень. Європейська статистика дає приблизно таке ж співвідношення. Найміцнішими є сім'ї в Західній Україні, де традиції, звичаї та релігія значнішою мірою зберігають своє значення.

Ведучий: Розлучення є найбільш поширеним серед молоді у перші роки шлюбу. А це є свідченням того, що сімейним цінностям треба навчати, їх треба виховувати. Тим більше, що чимало молодих людей виховувалися в неповних сім'ях.

Ведуча: А як добре, коли в людини велика сім'я! Ось про таку велику родину – загадки Лесі Вознюк. Ті, хто перший відгадає загадку, отримає приз.

Читець 3: Хитрі очі, дві косички. У веснянках ніс та щічки. Непосида невеличка називається ... (сестричка.)	Читець 4: Сильний, добрий, справедливий, біля нього ми щасливі. Знає, вміє він багато. Гордимось, бо це наш ... (тато.)
Читець 3: Ніжна, лагідна, рідненька, як голубонька сивенька. Нам би небо прихилили. Це ... наша мила. (бабуся)	Читець 4: Він чимало літ прожив, на повагу заслужив. Для матусі він — татусь, а для мене він — ... (дідусь.)
Читець 3: Пестить, ніжить, і голубить розуміє, дуже любить. Я до неї пригорнуся, бо вона моя ... (матуся).	

Ведучий: Але кожна родина, велика чи маленька, повна чи неповна тримається на любові.

Ведуча: Коли немає любові – немає життя.

Читець 1: Дав Бог людині молодість, безсмертя, і сказав: «Живи, працюй, будь володарем Землі». Минув час. Прийшов Бог поглянути, як живе людина. Дивиться: над ставочком хатка чепурна, садочком вишневим обсаджена, за нею на ниві хліб золотий колоситься. Чоловік у полі працює, а дружина йому обід несе. І побачив Бог в очах у чоловіка дивне світло.

Читець 2: - Що це в очах у тебе, людино?

Читець 3: - Любов.

Читець 2: - Віддай мені її. Що хочеш проси за неї.

Читець 3: - Не можу. Вона мені за всі твої дарунки дорожча

Читець 1: Обурився Бог.

Читець 2: - Коли так, то будеш ти мені віддавати свою молодість і старітимеш з кожним днем.

Читець 1: Через деякий час повернувся вдруге. Бачить: сидять чоловік з дружиною біля хати і колиска коло них. І дивляться вони то на колиску, то один одному в очі. А в погляді - те саме незабагненне сяйво, тільки ще сильніше, ще яскравіше.

Читець 2: - Он як! Тоді забери я в тебе найцінніше - безсмертя, і нехай кожна мить по краплині гасить твоє життя.

Читець 1: Втретє прийшов Бог до людини. Дивиться, сидить самотній згорблений дідусь, а в очах його світло таке ж непереможне і м'яке, і водночас нове.

Читець 2: - Що це в очах у тебе, людино?

Читець 3: - Це - пам'ять.

Читець 2: - Вибач, - мовив Бог, - тепер я бачу, що твоя любов цінніша за молодість і безсмертя

Ведуча: Тож бережіть свою родину! І хай вона буде щаслива! Хай з очей матері ллються лише сльози щастя, а батько не хмуриць брови, а щасливо посміхається.

Ведуча: Хай довго живуть дідусь та бабуся!

Ведучий: Хай брати і сестри стануть кращими друзями!

Читець 4: Раз — турботлива матуся, два — до татка пригорнуся, бабця — три, дідусь — чотири, п'ять — сестричку полічили.

Ось така моя родина: і привітна, і гостинна.

Звучить пісня О. Рудик – «Пісня про сім'ю»:

Література:

1. Вознюк Л. Вірші - <http://lesia.vozniuk.com>
2. Москаленко А. Сімейні цінності - <http://life.pravda.com.ua>

Кременецький лісотехнічний коледж

Свідінська А.Л., психолог коледжу

Методична розробка години психолога «Твоє життя – твій вибір»

Мета: Формувати активне усвідомлення студентами широкого кола своїх можливостей, своєї активної позиції в їх реалізації; навчати визначати власні духовні цінності та їх вплив на життя; розвивати мислення, пам'ять, увагу; виховувати усвідомлення взаємозв'язку в житті наших можливостей та здібностей.

Обладнання: невелика свічка, як символ життя; сині та рожеві папірці, кольорові кульки за кількістю студентів; клей; два аркуші ватману; фломастери; кольорові олівці; кольоровий папір; ножиці; стікери.

Підготовчий етап

1. За тиждень до години психолога повідомити студентів групи про тему і мету заняття.
2. З метою активізації пізнавальної діяльності доручити студентам:
 - підібрати вислови відомих людей про життя та його зміст;
 - продумати, що може бути символом життя.

Хід заняття

Психолог: *Вступне слово. :*

Любі друзі! Сьогодні на нашій годині спілкування ми говоримо про наше з вами життя, наші здібності та можливості і вибір, який нам доводиться робити в житті.

Життя ... Воно прекрасне. І творить його людина. Але життя прожити – не поле перейти. Щасливий той, хто лічить зорі в небі. Щасливий тому, що має свою зорю, яка світить йому все життя .

Мені хочеться згадати відомі слова В.Маяковського: ...Прислухайтесь, якщо зірки запалюють, значить це комусь потрібно». Так, справді потрібно. Піднесіть , будь ласка, руку, хто ніколи не бачив зоряного неба.

Таких серед нас немає. І, мабуть не знайдеться жодної людини, яка б не любила дивитися в зоряне небо. Існує повір'я, що коли народжується людина, у небі спалахує зірка.

Також, вдивляючись у високе зоряне небо, ви, можливо, намагаєтесь відшукати там себе. інколи, навіть не усвідомлюючи, що зі своїм народженням кожен отримує безцінний дар – життя.

Що ж про життя та його зміст говорили відомі люди? (*Студенти зачитують підготовлені вислови*).

Вправа «Символ життя»

(*Запалюється свічка, яку передають з рук в руки з коментарем*)

Психолог: Уявіть, що ця запалена свічка – наше життя. Потримайте її в своїх руках, передайте тому, хто поруч з вами, проаналізуйте свої відчуття.

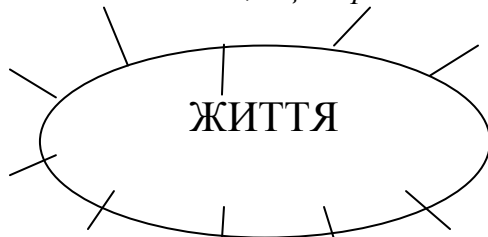
Запитання для обговорення:

- Що ви відчули, коли тримали свічку в своїх руках? Чи хотілося вам її віддати? Чи виникав страх, що свічка згасне?

Висновок. Коли свічка знаходилася у ваших руках, лише ви вирішували, вона горітиме чи згасне. Так само вирішувати тільки вам, яким буде ваше життя.

Вправа «Коло асоціацій»

(*На дошці прикріплюється плакат із овалом, в центрі якого написано слово «життя»*)

Психолог: Скажіть, які асоціації виникають у вас зі словом життя? Ви будете висловлювати свої думки, а я запишу це навкруги нашого овалу.

(*Пропозиції можуть бути такі: добро, любов, діти...*)

Висновок. Звідси випливає, що життя дуже багатогранне. Це яскравий світ, але для кожного він особистий та особливий.

Вправа «Символ життя»

Психолог: Сьогодні ми вже використали один символ життя – це свічка, яка горить. Я пропоную вам зробити або зобразити свій символ.

Ви зараз об'єднаєтеся у дві команди: ті, що витягнули рожеві папірці, підходять до правого столу, а ті, що витягли сині папірці – до столу, що стоїть ліворуч. Вам дається 10 хвилин для того, щоб ви командами продумали і створили свої символи життя. Виконавши завдання, один представник з кожної команди презентує роботу.

Вправа «Що у нас цікавого в житті?» (*на дошці вивішується плакат з малюнком дерева*).

Психолог: Як ви гадаєте, які найважливіші речі існують у нашому житті, на які варто витратити свій час, сили, інші ресурси? Запишіть свої думки на стікерах та прикріпіть їх кроні дерева. (*Пропозиції можуть бути такі: сім'я, навчання, друзі...*). Така пишна крона можлива лише тоді, коли є не менш сильна коренева система – наші здібності та можливості.

Знову ж таки, на ваш погляд, що потрібно для того, щоб реалізувати наші інтереси і бажання? Запишіть свої думки на стікерах та прикріпіть їх корінні дерева. (*Пропозиції можуть бути такі: знання, кохання, гроші...*)

Висновок. Тепер ви самі можете побачити, що одного без іншого не може бути, що наша роль в цьому «дереві» дуже велика і наші можливості багато в чому залежать від наших виборів і нашої поведінки.

Вправа «Як розпорядитися своїм життям»

Психолог: А зараз давайте зіграємо гру «Як розпорядитися своїм життям». Вона допоможе кожному з учасників знайти відповідь на це запитання. (кожен студент отримує по 10 папірців).

Напишіть на кожному папірці своє ім'я. Протягом наступних кількох хвилин ці папірці гратимуть роль символічних грошей, тобто засобу, за який можна купити певний товар. Перед кожним з вас постане вибір: витратити чи заощадити свої папірці. Оскільки ж

на них написано ваше ім'я, то з кожним папірцем ви віддаєте частинку себе. «На продаж» будуть виставлені різноманітні «товари» по парі. Правила гри не дозволяють купити обидва товари одночасно, тільки щось одне, або нічого. Зрозуміло, що коли закінчатся ваші папірці, уже нічого не можна купити. Всі покупки можна робити лише тоді, коли «товари» пропонуються на продаж. Не можна повернутися до попередньої пари, якщо її знято вже з продажу. *(Пропонується «товар», який написаний на окремих аркушах. Ціна кожного товару вказується в кількості папірців.)*

1. – чудова квартира (1) новий автомобіль на вибір (1)
- 2 – повністю оплачена поїздка на канікули у будь-яку країну світу разом з другом (2)
– повна гарантія того, що людина, з якою вам хотілося б створити сім'ю прямо сьогодні, обов'язково стане вашою половинкою в недалекому майбутньому (2).
- 3 – стати найпопулярнішою людиною серед своїх товаришів терміном на 2 роки (1)
– мати одного справжнього друга (2)
- 4 – закінчити престижний університет (2)
– заснувати прибуткову компанію (2)
- 5 – мати здорову сімю (3)
– здобути всесвітню славу (3)

(Після завершення вибору з цієї пари оголошується, що тим, хто обрав сімю, повертають 2 папірці назад як винагороду)

- 6 – можливість змінити якусь одну рису зовнішності (1)
– відчуття задоволення протягом усього життя (2)
- 7 – 5 років безмежної фізичної насолоди (2)
– любов та повага людей, що є для тебе найдорожчими (20)

(Ті, хто обрав 5 років насолоди, повинні додатково сплатити 1 папірець - За певні речі ми маємо платити більше, ніж здається спочатку)

- 8 – чиста совість (2)
– здатність досягти успіху у тій сфері, де найбільше цього прагнеш (2)
- 9 – створити диво для того, кого любиш (2)
– можливість прожити заново або повторити 1 подію з власного життя (2)
- 10 – 7 додаткових років життя (3)
– безболісна смерть, коли настане час (3)

Обговорення:

Психолог: Наші торги завершені. Роздивіться ще раз свої покупки і скажіть :

- Яка покупка подобається вам понад усе?
- Чи шкодуєте ви, що не зробили якусь покупку?
- Чи хотілося б вам поміняти деякі правила гри?

Висновок. Правила гри можна змінити. Але життя – це не гра. Не можна повторити вже зроблений вибір чи скасувати вже прийняте рішення. Не можна охопити абсолютно все чи скористатися кожною можливістю. Не можна передбачити, які можливості будуть у вас через тиждень або рік. Вам завжди бракуватиме часу, варіантів вибору, грошей, можливостей тощо. Ви повинні будете платити за кожен свій вибір у житті – і часто ця плата буде перевищувати ваші сподівання.

Вправа «Куля мрій»

Психолог: Але все-таки всі ми любимо мріяти, не зважаючи ні на що, і всі ми хочемо, щоб наші мрії здійснилися. (Психолог підкидає різнокольорові повітряні кульки і говорить: Пиймайте кожен свою кульку мрій та намалюйте або напишіть свою мрію на ній, користуючись маркером чи фломастерами.

А зараз давайте об'єднаємо всі кульки ваших мрій в один великий букет. Нехай ваші побажання здійсняться. Сприймайте своє життя як велику цінність, даровану вам Богом. Дякую всім за увагу та за участь в годині спілкування.

ЗМІСТ

Передмова	3
I. Методичні рекомендації	
<i>Інститут інноваційних технологій і змісту освіти МОН України</i>	
Кузнєцова О.В. Методичні рекомендації щодо формування сімейних цінностей у студентів	5
<i>Київський національний університет технологій та дизайну</i>	
Удалова О.Ю. Нормативно-правове забезпечення реалізації рівних прав та можливостей чоловіків та жінок	10
<i>Прилуцький гуманітарно-педагогічний коледж</i>	
Кочерга О.М. Підготовка студентів до роботи з батьками як складова професійної підготовки вчителя початкової школи в умовах модернізаційних змін	13
<i>Хмельницький національний університет</i>	
Кошонько Г.А. Психологічна характеристика сучасної сім'ї	19
Кошонько Г.А. Формування готовності старшокласників до створення сім'ї.....	23
Комар Т. В. Дослідження особливостей соціального функціонування та гармонізації я-концепції одиноких матерів	27
Левицька Т. Л. Підготовка студентів до сімейного життя	30
<i>Слов'янський технікум Луганського національного аграрного університету (Донецька обл.)</i>	
Попова О. М. Сучасні проблеми насильства в сім'ї	34
<i>Донецький коледж будівництва та архітектури</i>	
Верніченко Н. Г. Подолання конфліктності серед студентів засобами групової тренінгової роботи	42
<i>Інститут інноваційних технологій і змісту освіти МОН України</i>	
Удалова О.А. Науково-педагогічна діяльність щодо підвищення професійних компетенцій соціально-педагогічних працівників для подолання насильства в сім'ї.....	45
II. Навчально-виховні програми	
<i>Інститут інноваційних технологій і змісту освіти МОН України</i>	
Удалова О.А., Кузнєцова О.В. Програма спецкурсу «Українська родина»	52
<i>Кримський гуманітарний університет (м. Ялта)</i>	
Почиваліна Г. В. Програма спецкурсу «Формування культури сімейних відносин студентської молоді».....	68
<i>Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка</i>	
Тіунова О. В. Програма навчального курсу «Психологія материнства».....	72
<i>Маріупольський коледж ДВНЗ «Приазовський державний технічний університет» (Донецька обл.)</i>	
Дубасова Т. І Програма курсу з сімейно-родинного виховання «Фундамент міцної сім'ї».....	83
<i>Сосницький сільськогосподарський технікум бухгалтерського обліку(Чернігівська обл.)</i>	

Зубар К.І. Про особливості викладання дисципліни «Сімейно-побутова культура та домашня економіка» 94

Сумський державний університет

Костенко А.М., Світайло Н.Д.. Діяльність Центру підтримки сім'ї при університеті 97

Артемівське медичне училище (Донецька обл.)

Стольнікова Л. О. Програма роботи гуртка «Психологія сім'ї»..... 102

Національний університет «Острозька академія» (Рівненська обл.)

Каламаж Р.В. Програма гуртка «Таємниці сімейного щастя» 103

Придніпровський енергобудівний технікум (Дніпропетровська обл.)

Косенко В.М. План роботи клубу «Молода сім'я» 105

Тернопільський національний економічний університет

Положення про студентський родинний клуб «Сходінками до сімейного щастя» 107

III. Організаційно-педагогічна діяльність кураторів студентських груп

КВНЗ «Макіївське педагогічне училище» (Донецька обл.)

Хопіна А.Р. Роль соціально-педагогічної роботи щодо запобігання насильства в сім'ї ...110

Мелітопольський державний педагогічний університет імені Богдана Хмельницького (Запорізька обл.)

Москальова Л.Ю., Федорова О.В. Технологія проведення семінару з проблем формування готовності соціальних педагогів до попередження домашнього насильства над дітьми...121

Бобровицький коледж економіки та менеджменту ім. О.Майнової (Чернігівська обл.)

Мартишевська В.Г. Робота куратора щодо підготовки студентської молоді до майбутнього батьківства..... 123

Скакун Т.П. З досвіду роботи педагогічного колективу з батьками студентів126

Західноукраїнський коледж «Полісся» (м. Рівне)

Робота педагогічного колективу щодо підготовки студентської молоді до сімейного життя 131

Чернігівський юридичний коледж Державної пенітенціарної служби України

Єрмак С.М., Мірошніченко О.М. Організація сімейно-родинного виховання курсантської молоді..... 133

Житомирський базовий фармацевтичний коледж ім. Г.С.Протасовича

Шляніна А.В. Сімейно-родинне виховання студентів.....134

Путивльський педагогічний коледж імені С.В.Руднева (Сумська обл.)

Азаренко Ю.П., Колтунова Н.В. Організація виховної роботи в гуртожитку щодо підготовки студентів до сімейного життя і відповідального батьківства.....136

Борщівський агротехнічний коледж (Тернопільська обл.)

Корольчук Н. М. Основні напрями виховної роботи вихователя гуртожитку з батьками студентів..... 138

Хмельницький торговельно-економічний коледж Київського національного торговельно-економічного університету

Тришкіна Н.І., Язвинська Г.Ю. Виховна робота в гуртожитку щодо підготовки студентів до сімейного життя 145

Конотопський політехнічний технікум Конотопського інституту Сумського державного університету (Сумська обл.)

Гулева О.В. Інформаційно-просвітницька робота психолога з батьками щодо запобігання насильства в сім'ї 146

IV. Виховні заходи

Борзнянський державний сільськогосподарський технікум (Чернігівська обл.)

Каплій Н.П., Кішман В.В., Ляшиченко Л.І., Ступаченко О.М. Виховна година «Без сім'ї – немає щастя на землі». 149

Каплій Н.П., Кішман В.В., Ляшиченко Л.І., Ступаченко О.М. Виховний захід «Сімейний етикет – шлях до щастя родини». 154

Каплій Н.П., Кішман В.В., Ляшиченко Л.І., Ступаченко О.М. Виховна година «Міцна сім'я – міцна держава» 159

Кам'янець-Подільський коледж харчової промисловості Національного університету харчових технологій (Хмельницька обл.)

Коваль Т.А., Грібова Т.В. Прес-конференція «Проблема сім'ї очима молоді людини». 161

Тернопільський національний економічний університет

Сценарій фестивалю родинної творчості «Університетська родина». 166

Київський обласний інститут післядипломної освіти педагогічних кадрів

Петушкова Л.А., Боярчук О.І. Тренінгове заняття «Мистецтво родинного спілкування». 169

Глухівське медичне училище (Сумська обл.)

Шендрікова О.А. Виховна година «Родинне свято». 174

Макіївське медичне училище (Донецька обл.)

Михайленко О.О. Виховна година «Дерево життя». 178

Прилуцьке медичне училище (Чернігівська обл.)

Нестеренко А. Виховна година «Родина, рід, які слова святі, вони потрібні кожному в житті...». 181

Донецький державний технікум економіки і хімічних технологій

Бойків Н. Ю. Виховна година «Єдина родина» 186

Кременецький лісотехнічний коледж

Свідінська А.Л. Методична розробка години психолога «Твоє життя – твій вибір» 189

Зміст 193

**Програма підвищення кваліфікації з інноваційної педагогічної діяльності
для педагогічних, науково-педагогічних працівників**
Ліцензія Серія АГ № 582883, видана Міністерством освіти і науки,
молоді та спорту України 22.02.2012 р.

Спеціалізація програми
«Технології впровадження ініціативи “Заклад, дружній до сім’ї”»

Спеціалізація відображає результати проекту «Рівні можливості для здобуття професії молодими матерями-студентками у вищих навчальних закладах», що виконується Сумським державним університетом за фінансування Європейського союзу та за офіційної підтримки Міністерства освіти і науки України, Міністерства соціальної політики України.

Програмою передбачено такі дисципліни:

- **«Психологічні засади інноваційної педагогічної діяльності»:** зокрема, питання щодо врахування гендерних особливостей у навчальному та виховному процесі, щодо розвитку емоційного інтелекту, побудови партнерських взаємин;
- **«Методика професійного навчання»:** впровадження питань сімейного виховання в традиційний навчальний процес (теорія соціального навчання, проектні технології у навчанні, позанавчальна робота в умовах інтернаціоналізації освіти);
- **«Менеджмент якості освіти»:** педагогічні та соціологічні інструменти оцінки якості навчання та виховання;
- **«Інформаційні технології навчання»:** відкриті освітні ресурси мережі Інтернет, а також онлайн-підтримка навчального процесу для молодих батьків, які навчаються;
- **«Нові досягнення в науці та практиці»:** зокрема, питання щодо поєднання сімейних і робочих/навчальних зобов’язань, кращі європейські практики активізації та забезпечення якості соціальних послуг, фандрейзінгові комунікації для соціальної сфери.

Також в програмі: стажування у Центрі підтримки сім’ї «Студентський лелека» СумДУ, опрацювання інформаційно-методичних матеріалів програми, підготовка підсумкової роботи, конференція з представленням підсумкових робіт учасників програми.

За результатами успішного виконання програми учасники отримують посвідчення державного зразка.

Загальний обсяг роботи – 108 годин. * Передбачено очно-дистанційну форму навчання. * Пропонується проживання в гуртожитку університету. * Можливий виїзний формат роботи на базі іншого вишу.

Запрошуємо звертатися за додатковою інформацією

Контактні особи: Лаврик Тетяна Володимирівна
телефон: (0542) 687-717, (0542) 687-718, електронна адреса: metodist@dl.sumdu.edu.ua,
Савельєва Юлія Михайлівна

телефон: (0542) 687-807, (0542) 687-796, електронна адреса: uliana75@ukr.net

Факультет підвищення кваліфікації та післядипломної освіти: <http://fpkpi.sumdu.edu.ua/>
Проект «Рівні можливості для здобуття професії молодими матерями-студентками у вищих навчальних закладах»: <http://leleka.sumdu.edu.ua/>

Навчальне видання

**СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНА ДІЯЛЬНІСТЬ ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ
ЗАКЛАДІВ ЩОДО ФОРМУВАННЯ СІМЕЙНИХ ЦІННОСТЕЙ У
СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ**

НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНИЙ ПОСІБНИК

За загальною редакцією доктора історичних наук,
професора О.А. Удада

Відповідальний за випуск Н.Д. Світайло
Комп'ютерне верстання Н.Д. Світайло

Формат 60x84/8. Ум. друк. арк... 23,25. Обл.- вид. арк...19,32. Тираж 300 прим.. Зам. № 217

Видавець і виготовлювач
Сумський державний університет,
вул Римського-Корсакова, 2, м. Суми, 40007
Свідоцтво об'єкта видавничої справи ДК № 3062 від 17.12.2011.